

CİLT/VOLUME: 5
SAYI/ISSUE: 1
(Özel Sayı/Special Issue - BBTMK17)
MAYIS/MAY, 2018

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
**İKTİSADİ VE
İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY UNIVERSITY
JOURNAL OF ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES FACULTY

e-ISSN: 2149-1658

MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ

JOURNAL OF MEHMET AKIF UNIVERSITY ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES FACULTY

Sahibi / Owner

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi adına / On Behalf of Mehmet Akif Ersoy University

Prof. Dr. Adem KORKMAZ
ademkorkmaz@mehmetakif.edu.tr

Editör / Editor

Prof. Dr. Mehmet KARAGÜL
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
mkaragul@mehmetakif.edu.tr

Editör Yardımcısı / Assistant Editor

Arş. Gör. Hasan Fatih SEVAL
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
hfseval@mehmetakif.edu.tr

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Ahmet ULUSOY Prof. Dr. Arshi KHAN
Beykent Üniversitesi Aligarb Muslim Üniversitesi
ahmetulusoy@beykent.edu.tr arshikhan@gmail.com

Prof. Dr. Enver AYDOĞAN Prof. Dr. Hüseyin DALĞAR
Gazi Üniversitesi Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
aydogan@gazi.edu.tr hdalgar@mehmetakif.edu.tr

Prof. Dr. Muhittin KAPLAN Prof. Dr. Yonca ANZERLİOĞLU
İstanbul Üniversitesi Hacettepe Üniversitesi
muhittin.kaplan@istanbul.edu.tr yonca@hacettepe.edu.tr

Doç. Dr. İsmail ÇELİK
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
ismailcelik@mehmetakif.edu.tr

Teknik Sorumlular / Technical Supervisors

Arş. Gör. Emrah ÖZEL Arş. Gör. Harun KAYA
eozel@mehmetakif.edu.tr hkaya@mehmetakif.edu.tr

Arş. Gör. Merve YAVUZ Arş. Gör. Mustafa ÇELİK
myavuz@mehmetakif.edu.tr mcelik@mehmetakif.edu.tr

İletişim / Contact

iibfdergi@mehmetakif.edu.tr
<http://dergipark.gov.tr/makuiibf>

**MAKU IIBFD, aşağıdaki dizinler tarafından
taranmaktadır:**

**MAKU IIBFD is covered and abstracted by
following indexing services:**

Emerging Sources Citation Index (ESCI),
Directory of Open Access Journals (DOAJ), SOBIAD, Index Copernicus

YAYIN İLKELERİ VE YAZAR REHBERİ

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (MAKU IIBFD), Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda 2 kez Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından yayımlanan hakemli bir bilimsel dergidir.

Dergide iktisat, işletme, tarih, sosyoloji, maliye, finans, uluslararası ilişkiler, kamu yönetimi, siyaset bilimi ve diğer ilgili alanlarda Türkçe ve İngilizce dillerinde makaleler yayımlanmaktadır.

Yayımlanmak üzere gönderilen eserlerin başka bir yerde yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekmektedir. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Dergide yayınlanacak eserlerin her türlü sorumluluğu yazar veya yazarlara aittir.

MAKU IIBFD, makale sunumlarını memnuniyetle karşılamakta ve hiçbir aşamada (başvuru, hakemlik ve yayınlama) herhangi bir yayın ücreti talep etmemektedir.

Dergimize DergiPark sistemi üzerinden (<http://dergipark.gov.tr/makuiibf>) başvurulması gerekmektedir.

Yüklenen her bir makale öncelikli olarak iThenticate intihal tarama programı aracılığı ile taranmaktadır. Tarama sonucu %20'nin üzerinde olan makaleler RED edilmektedir.

Makaleler en az iki hakem tarafından kör hakemlik uygulamasıyla değerlendirilmektedir.

Dergimizin yazım kuralları ile ilgili detaylı bilgiye <http://dergipark.gov.tr/makuiibf> adresinden ulaşılabilir.

EDITORIAL PRINCIPLES AND GUIDE FOR AUTHORS

Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty (MAKU IIBFD) is an open-access, biannual (June and December) and peer reviewed scientific journal, which is publishing by Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty.

MAKU IIBFD publishes scientific articles on economics, bussiness, management, international relations, public administration, political science, sociology, history, finance, and related fields, in English or Turkish.

Manuscripts submitted to the journal are only accepted if they have not been or will not be published and should not be under review elsewhere. Manuscript's language is Turkish and English. All responsibility of the studies belongs to the author(s).

MAKU IIBFD, welcomes article submissions and does not charge any fee for any (article submission, peer review or publication) processes.

Submissions must be done via Dergipark (<http://dergipark.gov.tr/makuiibf>) system.

Each uploaded article is scanned primarily through the iThenticate software. The articles that exceeded 20% of the results of the scan are rejected.

Double blind peer review is used for review process.

Detailed information on the writing rules of our journal can be found at: <http://dergipark.gov.tr/makuiibf>.

BBTMK'17 ÖZEL SAYISI HAKEMLERİ
REFEREES OF BBTMK'17 SPECIAL ISSUE

Prof. Dr. Funda Rana ADAÇAY	Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Gülümser KESKİN	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Koray ÖZCAN	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Selami YILDIZ	Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Ozan BAHAR	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Tuncay AYDOĞAN	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Hakan IŞIK	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Murat ALPARSLAN	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Doç. Dr. Emin TOROĞLU	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Doç. Dr. Kahraman KALYONCU	Aksaray Üniversitesi
Doç. Dr. Menaf TURAN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Veli AKEL	Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Yasemin ÖZDEMİR	Sakarya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Celalettin DURAN	Kastamonu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih SARI	Selçuk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan KALAĞAN	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hakan ÖZÇELİK	Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hidayet ÜNLÜ	Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zafer YILDIZ	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'nin Mayıs 2018'de yayımlanan BBTMK'17 Özel Sayısının makalelerini değerlendiren hakemlerimize teşekkürlerimizi sunarız.

We gratefully acknowledge the referees who kindly helped us to review the articles published in the BBTMK'17 Special Issue of Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty, in May 2018.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

- Manisa İlçeleri Sanayi Göstergelerinin Tematik Haritalanması**
Thematic Mapping of Manisa Districts Industry Indicators 5-16
Rasim AKPINAR – Rıdvan KESKİN
- İstanbul Metropolitan Alanı'nda 1980 Sonrası Kentsel Gelişme Dinamikleri
ve İdari Coğrafyada Sınır Değişiklikleri**
*Urban Development Dynamics in Istanbul Metropolitan Area after 1980s and
Local Boundary Changes in the Administrative Geography* 17-38
Adem Erdem ERBAŞ
- Kişilik Özellikleri ile Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişki:
Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma**
*The Relationship between Personal Traits and Entrepreneurship Tendency:
A Research on Students at Suleyman Demirel University* 39-63
Pınar GÖKTAŞ – Erol KAZAFEROĞLU
- Mobil Telefon ve Google Harita Destekli
Yerel Seyahat Rotası Optimizasyonu: Burdur Örneği**
*Optimization of Local Travelling Route Supported with Mobile Phone and
Google Maps: Case Study of Burdur* 64-74
Muhammer İLKUÇAR – Ahmet ÇETİNKAYA
- Bölgesel Gelişmede Bir Araç Olarak Girişimcilik:
İl Bazında Girişimcilik Ekosisteminin Ölçümü**
*Entrepreneurship as an Instrument of Regional Development:
Measuring Entrepreneurship Ecosystem in Turkey* 75-89
Senay OĞUZTİMUR – Ebru SEÇKİN
- TOPSIS Yöntemi ile Organize Sanayi Bölgelerinin Yatırım Ortamının
Değerlendirilmesi: İBBS Düzey 3 Üzerine Bir Uygulama**
*Evaluation of The Investment Climate of Organized Industrial Zones
with TOPSIS Method: An Implementation on NUTS 3* 90-107
Yalçın YALÇINKAYA – Murat Ali DULUPÇU – Ayşegül BAYKUL

DERLEME MAKALELERİ / REVIEW ARTICLES

- Enformasyon Çağı–Zaman–Mekân İlişkisi Bağlamında
Bölgesel Kalkınma Kuram Ve Süreçleri**
*Regional Development Theories and Processes
in the Context of Information Age–Time–Space Relationship* 108-124
Pervin ŞENOL – Abidin KEMEÇ

Araştırma Makalesi/Research Article

**MANİSA İLÇELERİ SANAYİ GÖSTERGELERİNİN
TEMATİK HARİTALANMASI***

**THEMATIC MAPPING OF
MANISA DISTRICTS INDUSTRY INDICATORS***

Rasim AKPINAR

Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, rasimakpinar@gmail.com,
https://orcid.org/0000-0003-1834-6993

Rıdvan KESKİN

Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, Ekonometri Bölümü, ridvan.keskin@cbu.edu.tr,
https://orcid.org/0000-0001-5472-0976

Başvuru Tarihi/Application Date: 06.11.2017

Kabul Tarihi/Acceptance Date: 02.02.2018

DOI: 10.30798/makuiibf.349492

Öz

Manisa ve çevresindeki iller, sosyoekonomik gelişmişlik açısından üst sıralarda yer almaktadır. Kalkınma Bakanlığı tarafından 2003 ve 2011 yıllarında birbirinden farklı değişkenlerle hazırlanan "İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Sıralaması" çalışmaları incelendiğinde Manisa'nın 25. sıradan 23. sıraya yükselmiş olması dikkat çeken bir gelişmedir. İldeki 6 ilçede üretim aşamasına geçmiş 4, toplamda ise 7 adet organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. İlde üretim aşamasına geçmiş organize sanayi bölgesi bulunan ilçeler Manisa Merkez (Yunussemre), Akhisar, Salihli ve Turgutlu'dur. İlde imalat sektöründe üretimin üçte birinden fazlası elektrikli teçhizat ve gıda sektörlerinden elde edilmektedir. İlde yoğunlaşmanın yüksek olduğu sektörlerden elektrikli teçhizat imalatı %19'luk pay ile imalat sanayi üretim değerine en çok katkı sağlayan sektör konumundadır. Bu çalışmanın amacı sektörel çeşitliliğiyle birlikte Manisa sanayisinin mekânsal dağılımını haritalandırılmış bir biçimde ortaya koymaktır.

Bu çalışma; Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın sanayi sicil kanununa göre sanayi işletmelerinin vermek zorunluluğu olan sanayi sicil belgelerinden istifade etmiştir. Bu veri tabanına göre; 2012-2016 dönemi için Manisa'da ilçeler bazında sanayi işletmelerinin sektörleri, faaliyet adları, ciroları, çalıştırdıkları mühendis sayısı, üretim değerleri yer almaktadır. Bu çalışmada; Manisa sanayisinin mekânsal yoğunlaşmaları mekânsal analiz yöntemi kullanılmak suretiyle haritalandırılarak Manisa sanayisinin sektörel farklılaşmaları da ortaya konulmuş olacaktır.

Anahtar kelimeler: Manisa sanayisi, mekânsal analiz, sanayi sicil.

Abstract

Manisa and its Environments are at the top in terms of socioeconomic development. It is noteworthy that Manisa has risen from the 25th place to the 23rd place when the works of "Socio-Economic Development Index Ranking of Provinces", which was prepared by the Ministry of Development with different variables in 2003 and 2011, were examined. There are 4 organized districts in total, and 7 organized industrial zones in 6 districts. Manisa Central (Yunussemre), Akhisar, Salihli and Turgutlu are the provinces that have organized industrial zones in production stage. In the manufacturing sector, more than a third of the output is derived from the electrical equipment and food sectors. Electricity equipment manufacturing is the sector that contributes the manufacturing industry production value with 19% share in sectors where concentration is high. The aim of this study is to present the spatial distribution of the Manisa industry in a mapped form with its sectoral diversity. This work; According to the industrial registry law of the Ministry of Science, Industry and Technology, the industrial enterprises have been obliged to give industrial registration documents. According to this database; For the period of 2012-2016 Manisa has sectors of industrial enterprises, names of activities, production lines, number of engineers they work with, production values. In this study; The spatial concentrations of the Manisa industry will be mapped using the spatial analysis method and the sectoral differentiations of the Manisa industry will be revealed.

Keywords: Manisa industry, spatial analysis, industry register.

* Bu çalışma, 12-14 Ekim 2017 tarihinde Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde gerçekleştirilen 17. Ulusal Bölge Bilimi ve Bölge Planlama Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

EXTENDED SUMMARY

Manisa and its surrounding provinces are listed in the upper rank in relation to of socio-economic development. In 2003 and 2011, the "Ranking of Socio-Economic Development Index of Provinces" done by the Ministry of Development, Manisa rose to the 23rd place from 25th place. This is an indication of Manisa province's development. In addition, Manisa ranks fourth in terms of per capita export value in Turkey. It has four Organized Industrial Zones (OIZs), which are in production stage in 6 districts, within total there are 7 OIZs. Manisa Merkez (Yunusemre), Akhisar, Salihli and Turgutlu are the provinces in production phase with OSB. More than three-quarters of production in the manufacturing sector is produced from the electrical equipment and food sectors. With one hundred thousand people fall in the number of patent applications in Manisa, ranks the first among the other provinces in Turkey.

Purpose: The purpose of this study, Manisa using spatial analysis of the spatial intensities of industry, the districts has put forth to make clear the basis of the mapping. At this point, sectoral differentiations of the Manisa industry will be revealed.

Data and Method: Data used in this study were obtained from the database acquired from the Directorate of Manisa Provincial Directorate of Science, Industry and Technology in accordance with the industrial registry law. According to this database; the industry sector of the business district of Manisa, activity names, numbers, turnover, number of engineers they employ, located production values for the period of 2012-2016. These data show the industrial structure of the province. The most important feature of spatial analysis is around generating new data in the Geographic Information System (GIS) using existing data.

Findings: By means of the ArcGIS 9.3 computer package program, thematic map of spatial analysis of the Manisa industry's districts was performed in terms of number of enterprises, number of jobs, employment structure and number of engineers employed by enterprises. Accordingly, the Manisa Industrial,

1. From the nine groups concentrated in the districts of Merkez and Akhisar in terms of number of enterprises,
2. According to the turnover amounts, ten groups concentrated in the districts of Merkez, Alaşehir and Turgutlu,
3. In terms of the number of employees, from the eleven groups concentrated in the districts of Merkez, Akhisar, Turgutlu and Soma,
4. It is determined that the number of engineers consists of seven groups concentrated in the districts of Soma Akhisar and Turgutlu.

Conclusions: When the results of the spatial analysis of the Manisa industry on the basis of the districts are examined, it is seen that the industrial structure of the province has great differences among the districts. As a result of the study; the provincial industry is concentrated in the very center of the center; however in the periphery Akhisar, Turgutlu and Salihli districts have contributed greatly to the industrial structure of the province. The reason for the intensification of the industry in the Central District of Manisa; one of Turkey's most sophisticated organized industrial zone is located here. Another consequence of this work is that the fact that the industrial sector has undertaken an engine mission in socio-economic development has highlighted. Hence, the remaining provinces have also been found to be behind in the industry registry records according to the socio-economic development index of the province. Additionally, industry register no. 6948 is an important tool that can be used in current situation analysis in regional or local development strategies However, the accumulation of industrial register data more than the producers, the healthy storage of data is also an important issue to be addressed separately. The publication of the law on the amendment of certain laws and statutory decrees to the official gazette in order to "promote the development and production of the industry" has been a very positive development in this area. With this law, industrial enterprises have to pre-register in the industry register before starting production activity. The obligation to obtain an industrial registration certificate became even more felt by saying that "the article about the registration of industrial registry for industrial enterprises and the registry of working licenses is sought by the administrations opening the workplace and the working license". Hence, in the medium and long term, a positive change was made in the name of the healthy storage and collection of industrial register data.

GİRİŞ

Manisa, Batı Anadolu'da Spil Dağı ile Gediz Nehri arasında yer alan, Ege Bölgesinin ulaşım bakımından önemli bir noktada bulunan zirai, ticari ve sanayi açıdan gelişmiş bir kentimizdir. Tarihi M.Ö. 3000 yıllarına inen ilde Hitit, Frig, Lidya, Makedon, Roma, Bizans, Beylikler ve Osmanlı uygarlıklarına ait izler bulunmaktadır. 13810 km² yüzölçümüne sahip olan ilin, 18 ilçesi vardır. Bu ilçeler; Ahmetli, Akhisar, Alaşehir, Demirci, Gölçümüne, Gördes, Kırkağaç, Köprübaşı, Kula, Salihli, Sarıgöl, Saruhanlı, Selendi, Soma, Turgutlu, Şehzadeler, Yunusemre'dir (URL-1, 2017).

Manisa ve çevresindeki iller, sosyoekonomik gelişmişlik açısından üst sıralarda yer almaktadır. Kalkınma Bakanlığı tarafından 2003 ve 2011 yıllarında birbirinden farklı değişkenlerle hazırlanan “İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Sıralaması” çalışmaları incelendiğinde Manisa'nın 25. sıradan 23. sıraya yükselmiş olması dikkat çeken bir gelişmedir.

2008 yılı TÜİK İş İstatistiklerine göre, imalata dayalı girişim sayısı Manisa'nın da içinde bulunduğu TR33 Bölgesi (Manisa, Kütahya, Uşak, Afyonkarahisar), Türkiye toplamının %3,7'sini oluşturmaktadır. Söz konusu veri iller bazında incelendiğinde, Manisa'da mevcut imalata dayalı girişim rakamı 7.456 ile TR33 Bölgesi toplamının yaklaşık yarısını oluşturmaktadır (TR33 Mevcut Durum Analizi). Kalkınma Bakanlığı'nın “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması 2011” çalışmasına göre; 81 il içerisinde Manisa 23. sırada yer almaktadır.

Kişi başına düşen ihracat değerinde Manisa Türkiye genelinde dördüncü sırada yer almaktadır. İldeki 6 ilçede üretim aşamasına geçmiş 4 OSB, toplamda ise 7 adet OSB bulunmaktadır. İlde üretim aşamasına geçmiş OSB bulunan ilçeler Manisa Merkez (Yunusemre), Akhisar, Salihli ve Turgutlu'dur. İlde imalat sektöründe üretimin üçte birinden fazlası elektrikli teçhizat ve gıda sektörlerinden elde edilmektedir. İlde yoğunlaşmanın yüksek olduğu sektörlerden elektrikli teçhizat imalatı %19'luk pay ile imalat sanayi üretim değerine en çok katkı sağlayan sektör konumundadır. Yüz bin kişiye düşen patent başvurusu sayısında ise Manisa tüm iller arasında ilk sırada yer almaktadır (URL-2, 2017).

Mekansal analiz yaklaşımı, bölgesel çalışmalarda sıklıkla kullanılmaya başlamıştır. Bölgesel çalışmalarda örneklem verileri, uzayda bir noktayı ifade eden konumlara ait verilerdir (LeSage, 1999: 2; Zeren ve Savrul, 2012: 4757). Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS), belirli bir amaçla yeryüzüne ait verilerin toplanması, depolanması, sorgulanması, transferi ve görüntülenmesi işlevlerini yerine getiren araçların tümüdür. Genel harita bilgilerini görüntülemeye yarayan bilgi yönetimi sisteminin bir şeklidir (Yomralıoğlu, 2000). Bir diğer tanıma göre CBS, mekansal kökenli bilgilerin (grafik ve öznetelik) bilgisayar ortamında toplanması, girilmesi, saklanması, sorgulanması, mekansal analizlerinin yapılması, görüntülenmesi ve farklı formatlarda çıktı alınması için oluşturulan bir bilgi sistemidir (Aranoff, 1991). CBS'nin öneminin artması ve çok sayıda disiplinin bu teknolojiye istifa etmeye başlamasıyla uygulama çeşitliliği de artmıştır (Aras, 2011). Genel olarak CBS'nin kullanım alanları, belediyeçilik, kent ve bölge planlama, mühendislik uygulamaları, ormancılık, tarım, çevre koruma ve doğal kaynak yönetimi, hidroloji, su kirliliği, jeoloji ve arkeoloji, ulaşım, navigasyon sistemleri, güvenlik amaçlı uygulamalar, eğitim, ekonomi, ticaret, bankacılık, yönetim, istatistik, araştırma– geliştirme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada amaç, Manisa sanayisinin mekânsal yoğunlaşmalarını mekânsal analiz yöntemi kullanarak, ilçeler bazında net ortaya konularak haritalandırma yapmaktır. Bu sayede Manisa sanayisinin sektörel farklılaşmaları da ortaya konulmuş olacaktır. Mekânsal analizin en önemli özelliği CBS'de var olan verilerden yararlanarak yeni veriler üretmesidir.

1. MATERYAL VE YÖNTEM

6948 sayılı Sanayi Sicil Kanununun 2. Maddesi gereği, sanayi işletmelerinin üretim faaliyetlerine başladıktan sonra iki ay içinde Sanayi Sicil Bilgi Sistemi'ne kayıt olması zorunludur. Her üretim yapılan yerin ayrı ayrı kaydedilmesi gerekmektedir. Sanayi Sicil Bilgi Sistemi'ne kayıt yapılan her işletme adına

Sanayi Sicil Belgesi düzenlenir. Veriliş tarihi itibarıyla Sanayi Sicil Belgesi iki yılda bir vize yapılıdır. Kanununun 4. Maddesi gereği sanayi işletmelerinin faaliyetlerine son vermeleri, ara vermeleri, yeniden üretime başlaması ve verilen bilgilerde değişiklik olması durumlarında bir ay içinde Bakanlığa (İl Müdürlüğüne) bilgi verilmesi zorunludur. Kanununun 2. ,4. Ve 5. Maddesinde yer alan yükümlülükleri yerine getirmeyen sanayi işletmeleri hakkında kanununun 9. Maddesi uyarınca idari para cezası uygulanmaktadır.

Bu çalışmada kullanılan veriler Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Manisa İl Müdürlüğü'nün sanayi sicil kanununa göre elde ettiği veri tabanından elde edilmiştir. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın sanayi sicil kanununa göre sanayi işletmelerinin vermek zorunluluğu olan sanayi sicil belgelerinden istifade etmiştir. Bu veri tabanına göre; 2012-2016 dönemi için Manisa'da ilçeler bazında sanayi işletmelerinin sektörleri, faaliyet adları, sayıları, ciroları, çalıştırdıkları mühendis sayısı, üretim değerleri yer almaktadır. Bu veriler ilin sanayi yapısını gösterebilecek niteliktedir.

Bu çalışmada kullanılan Mekânsal Analiz yöntemi ile CBS'ye entegre edilen verilerin analiz edilmesi ile Manisa ilçelerindeki sanayi işletmelerinin; sayı, ciro, istihdam ve çalıştırdıkları mühendis sayıları bakımından tematik haritalandırması yapılmıştır.

2. BULGULAR

Mekansal analiz işlemleri dikkate alınarak, Manisa sanayisinin ilçeler bazında mekânsal analiz sonuçları ArcGIS 9.3 programı kullanılarak elde edilmiştir. ARCGIS™ teknolojisi, ESRI tarafından geliştirilmiş, ölçeklendirilebilir entegre bir CBS yazılımıdır. ArcGIS Desktop, (ArcInfo, ArcView ve ArcEditor) içerisinde bütünleşik olarak gelen ArcMap, ArcCatalog, ArcToolbox, ArcGlobe ve Model Builder arayüzleri ile haritalama, coğrafi analizler, veri güncelleme, veri yönetimi ve görüntüleme işlemlerinin gerçekleştirebileceği entegre bir coğrafi bilgi sistemi yazılımıdır (Kol ve Küpcü, 2008). Çalışmada, ArcGIS 9.3 programı kullanılmak suretiyle Manisa İli Sanayi yapısının ilçeler bazında; işletme sayısı, cirosu, istihdam yapısı ve işletmelerin çalıştırdığı mühendis sayıları bakımından tematik haritalandırılması gerçekleştirilmiştir.

2.1. Manisa Sanayisinin İşletme Sayısı İtibarıyla Mekânsal Analizi

2016 yılı Manisa ili sanayi sicil verilerine göre; ilde kayıtlı 2.652 adet işletme bulunmaktadır. Bu veri kaynağına göre ilçelere dağıtılabilen işletme sayısı 2.268 adet olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada ortaya çıkardığımız bulgularda toplam işletme sayısı, münferit alanlarda faaliyet göstermeyen net olarak ilçelere dağıtılabilen işletme sayısı (2.268) olmuştur. Tablo 1'de Manisa sanayi sicil verilerine göre işletme sayısı itibarıyla, 580 işletme sayısı ile Merkez birinci grubu, 455 işletme sayısı ile Akhisar ilçesi ikinci grubu oluştururken, Selendi ve Şehzadeler ilçeleri işletme sayısı bakımından son grup olan dokuzuncu grubu oluşturmaktadır.

Manisa Organize Sanayi Bölgesinde ilin sanayisinin teknolojik yüzü olan elektronik, beyaz eşya, beyaz eşya yan sanayi ve elektrikli makine gibi sektörler ön plana çıkmaktadır. Otomotiv yan sanayi, demir ve çelik, demir dışı metaller, plastik gibi ön plana çıkan sektörler ile birlikte Manisa OSB'deki yapılanma önemli bir sanayi alt yapısı ve çeşitliliğine işaret etmektedir. Akhisar İlçesi bilhassa tütün, zeytin gibi gıda sanayiinde gelişmiş bir sanayi yapısına sahiptir. Yine Turgutlu ve Salihli İlçelerinin de sanayi sicil verilerine göre sanayi işletme sayılarının diğer ilçelere nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. Turgutlu İlçesinin ekonomisi tarıma ve sanayiye dayalıdır. Un, nebati yağ, konserve, çırçır, beton direk, tarım aracı, tuğla ve kiremit fabrikalarının Turgutlu İlçesinde yoğunlukta olduğundan sanayi sicil veri tabanından elde edilmiştir.

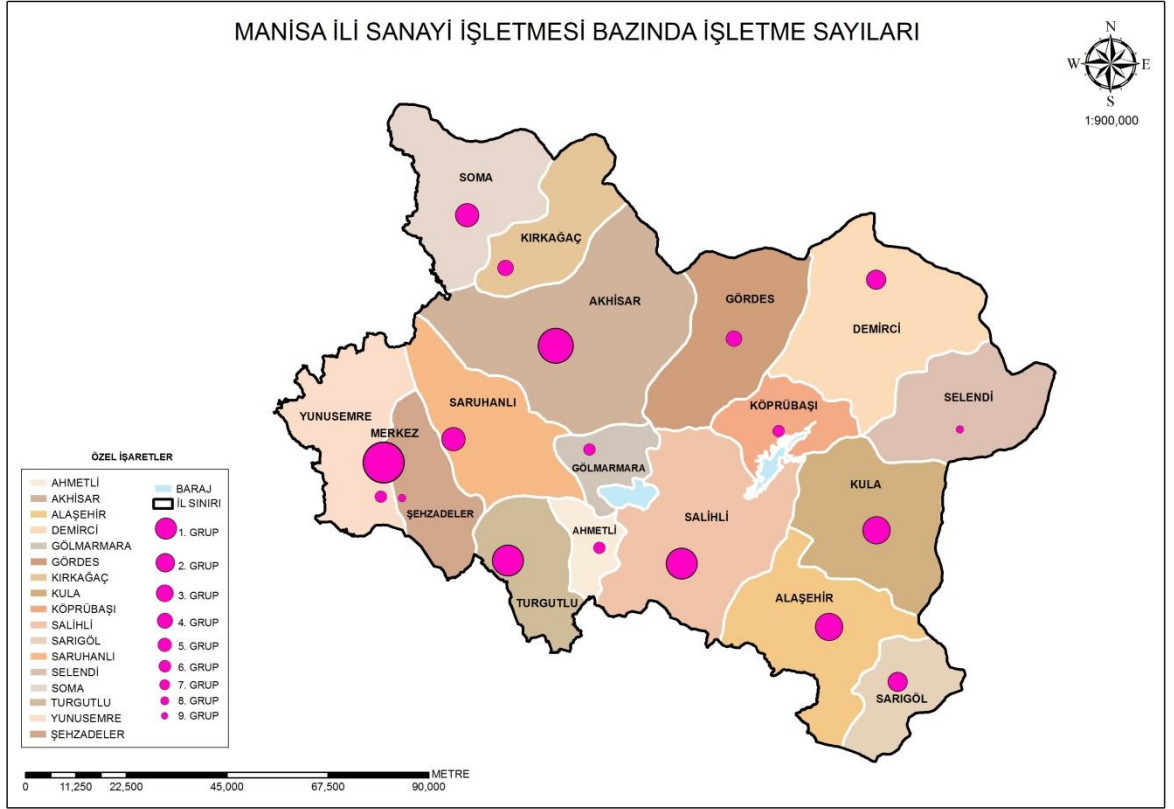
Salihli ve Turgutlu İlçelerinin sanayi işletme sayılarının yoğunluğu, bu ilçelerde bulunan organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin aktif olmalarından ötürü olduğu düşünülmektedir. Buna paralel olarak, Saruhanlı, Soma, Sarıgöl, Demirci, Gördes, Kırkağaç, Gölarmara, Ahmetli, Köprübaşı, Selendi ilçelerinin sanayi işletme sayısı itibarıyla geri kaldığı görülmektedir. Bu ilçelerin başta nüfus göstergesi

olmak üzere diğer sosyo-ekonomik göstergelerde de geri kaldığı bilinmekte; dolayısıyla sanayi sicil verileri ile diğer sosyo-ekonomik göstergeler arasında bir paralellik söz konusu olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Manisa Sanayisinin Ciro İşletme Sayısı İtibariyle Gruplandırılması

İLÇE	İşletme Sayısı	Ait Olunan Grup
MERKEZ	580	1
AKHİSAR	455	2
TURGUTLU	310	3
SALİHLİ	247	3
KULA	173	4
ALAŞEHİR	134	4
SARUHANLI	74	5
SOMA	74	5
SARIGÖL	56	6
DEMİRCİ	49	6
GÖRDES	35	7
KIRKAĞAÇ	28	7
GÖLMARMARA	16	8
AHMETLİ	14	8
KÖPRÜBAŞI	11	8
YUNUSEMRE	9	8
SELENDİ	2	9
ŞEHZADELER	1	9

Tablo 1 ve Harita 1’de Manisa sanayi sicil verilerine göre işletme sayılarının Merkez ve Akhisar ilçelerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Harita 1. Manisa Sanayisinin İşletme Sayısı Haritası

2.2. Manisa Sanayisinin Ciro İtibariyle Mekânsal Analizi

Manisa sanayisinin ciro itibariyle mekânsal analiz sonucunda 10 gruba ayrılmıştır. Tablo 2’de Manisa sanayi sicil verilerine göre ciro itibarıyla yüksek ilçelerin Merkez (1. Grup), Alaşehir (2. Grup) ve Turgutlu’nun (2. Grup) olduğu görülmektedir. Yine Akhisar ve Soma İlçelerinin de sanayi sicil verilerine göre ciro değerlerinde artış önemli derecededir. Alaşehir İlçesinin sanayi işletme sayısı itibarıyla en üst sıralarda olmamasına karşın ciro değeri bakımından ikinci sırada bulunması dikkat çekmektedir. Sanayi sicil veri tabanı incelendiğinde; ilçede bulunan soda fabrikasının ilçede önemli bir katma değer yarattığı görülmüştür. Buna mukabil Köprübaşı ve Selendi ilçelerinin ciro değerlerinde geri kaldığı görülmektedir.

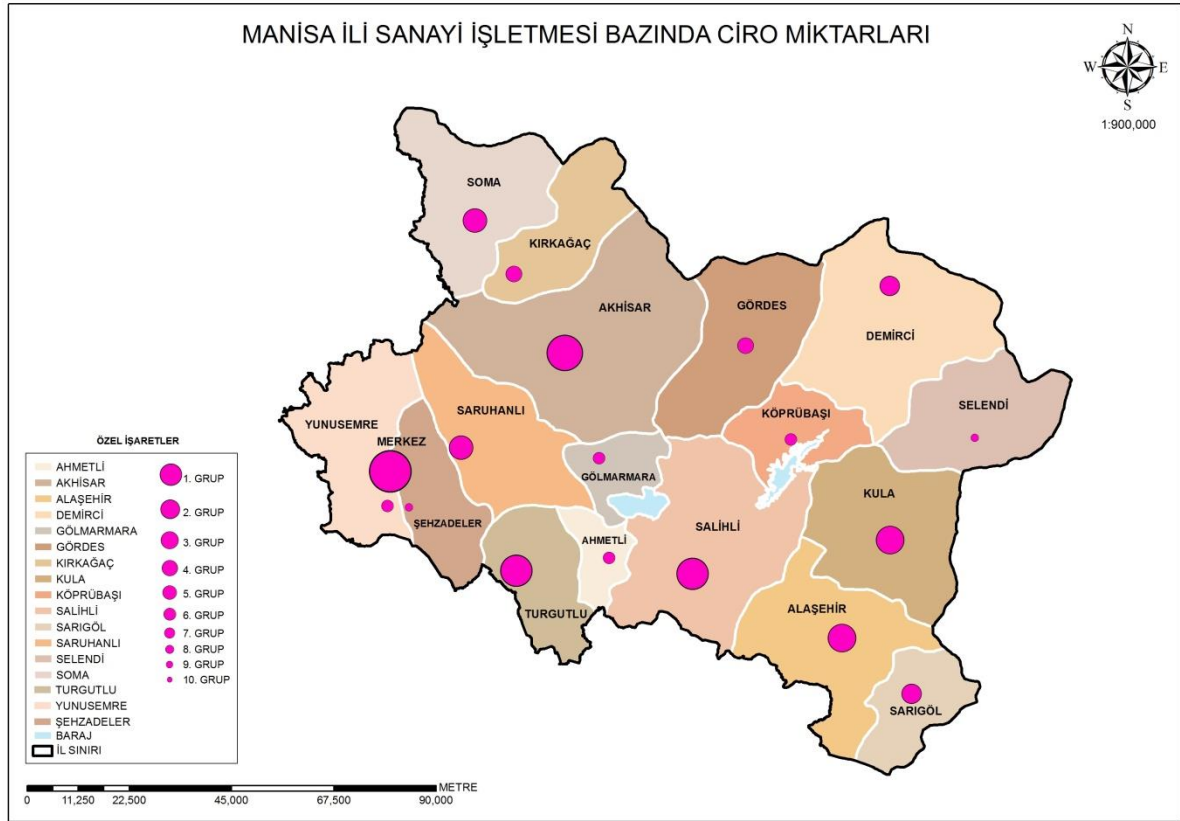
Tablo 2. Manisa Sanayisinin Ciro İtibariyle Gruplandırılması

İLÇE	Ciro (YTL)	Ait Olunan Grup
MERKEZ	17982917223	1
ALAŞEHİR	12426633907	2
TURGUTLU	11877812057	2
AKHİSAR	3777709324	3
SOMA	3161662844	3
SALİHLİ	1387635974	4
SARUHANLI	929871887	5
KIRKAĞAÇ	445862692	5

Tablo 2’nin devamı

İLÇE	Ciro (YTL)	Ait Olunan Grup
KULA	176865856	6
GÖRDES	107816742	7
GÖLMARMARA	95817281	7
DEMİRCİ	87417081	7
YUNUSEMRE	69242419	7
AHMETLİ	37438458	8
SARIGÖL	16823442	8
KÖPRÜBAŞI	7686517	9
ŞEHZADELER	6474011	9
SELENDİ	2614442	10

Tablo 2 ve Harita 2’de ciro miktarlarına göre Merkez, Alaşehir ve Turgutlu ilçelerinde yoğunlaşmanın olduğu görülmektedir.

Harita 2. Manisa Sanayisinin Ciro Haritası

2.3. Manisa Sanayisinin İstihdam İtibariyle Mekânsal Analizi

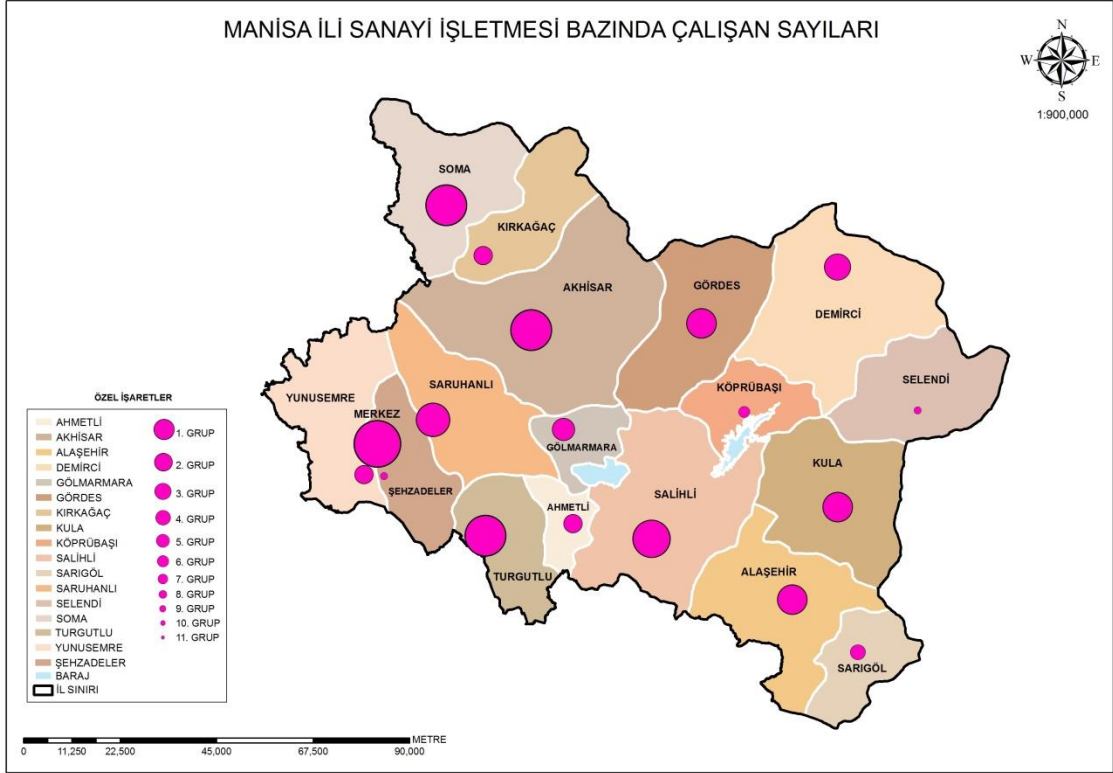
Manisa sanayisinin istihdam itibariyle mekânsal analiz sonucunda 11 gruba ayrılmıştır. Tablo 3’de Manisa sanayi sicil verilerine göre istihdam değerlerine bakıldığında Merkez (1. Grup), Akhisar (2. Grup), Turgutlu (2. Grup) ve Soma (2. Grup) ilçelerinde yoğunlaşmanın olduğu görülmektedir. Soma ilçesindeki

istihdamın yüksekliğinin sebebi ilçede bulunan Ege Linyitleri İşletmesi Müessesesi Müdürlüğü ile Soma Elektrik Üretim ve Ticaret A.Ş. Genel Müdürlüğü'dür. Yine Salihli İlçesinin de sanayi sicil verilerine göre çalışan sayısının diğer ilçelere nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. İstihdamı yüksek olan ilçelerde aktif organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri varlığının istihdama büyük bir katkı sağladığı gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Gördes İlçesinin sanayi sicil verilerine göre işletme sayısı itibarıyla geri kalmış olmasına karşın istihdamda nispeten üst sıralarda olması ilçede bulunan nikel maden işletmesinin varlığına dayandırılabilir. Buna mukabil ilin Sarıgöl, Köprübaşı ve Selendi ilçelerinin istihdam değerleri itibarıyla geri kaldığı görülmektedir.

Tablo 3. Manisa Sanayisinin İstihdam İtibarıyla Gruplandırılması

İLÇE	Toplam Çalışan Sayısı	Ait Olunan Grup
MERKEZ	43784	1
AKHİSAR	12362	2
TURGUTLU	12010	2.
SOMA	11627	2
SALİHLİ	6795	3
SARUHANLI	2680	4
ALAŞEHİR	1698	5
GÖRDES	1562	5
KULA	1099	5
DEMİRCİ	849	6
GÖLMARMARA	407	7
AHMETLİ	340	8
YUNUSEMRE	287	8
KIRKAĞAÇ	245	8
SARIGÖL	181	9
KÖPRÜBAŞI	46	10
ŞEHZADELER	18	11
SELENDİ	15	11

Tablo 3 ve harita 3'te Manisa sanayi sicil verilerine göre işletmelerde çalışan sayısı itibarıyla Merkez, Akhisar, Turgutlu ve Soma ilçelerinde yoğunlaşmanın olduğu görülmektedir.

Harita 3. Manisa Sanayisinin İstihdam Haritası

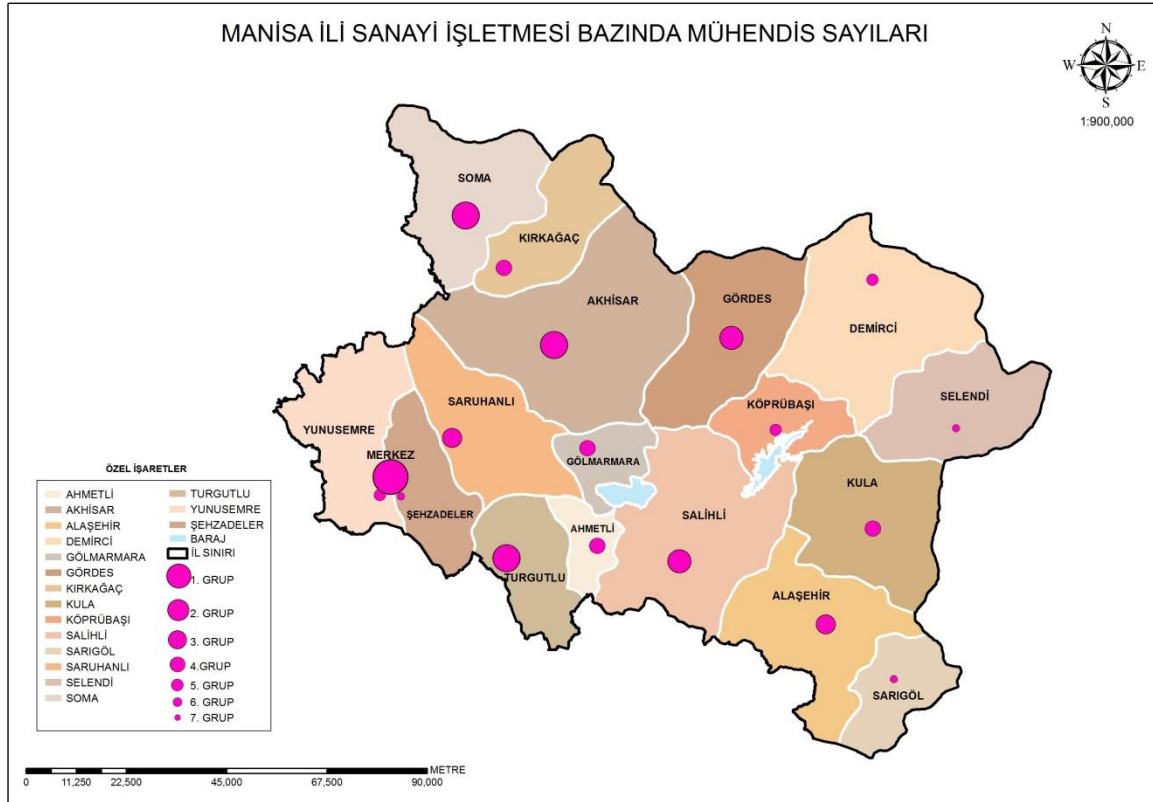
2.4. Manisa Sanayisinin Mühendis Sayısı İtibarıyla Mekânsal Analizi

Manisa sanayisinin mühendis sayısı itibarıyla mekânsal analiz sonucunda 7 gruba ayrılmıştır. Tablo 4'te Manisa sanayi sicil verilerine göre işletmelerde çalışan mühendis sayısı itibarıyla Merkez ilçede (1. Grup) çok büyük bir yoğunlaşmanın olduğu görülmektedir. Yine Soma, Akhisar, Turgutlu, Gördes ve Salihli İlçelerinin de sanayi sicil verilerine göre sanayi işletmelerinde çalışan mühendis sayılarının diğer ilçelere nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. Merkez İlçede mühendis sayısının çok büyük bir yoğunlaşmada bulunması, Manisa Organize Sanayi Bölgesinin teknolojik ağırlıklı bir yapı arz etmesinden mütevellidir. Bu bölgede elektronik, beyaz eşya, beyaz eşya yan sanayi ve elektrikli makine gibi sektörler ön plana çıkmaktadır. Soma ilçesindeki mühendis sayısının yüksekliğinin sebebi ise ilçede bulunan Ege Linyitleri İşletmesi Müessesesi Müdürlüğü ile Soma Elektrik Üretim ve Ticaret A.Ş. Genel Müdürlüğü'dür. Buna mukabil ilin Kula, Kırkağaç, Göl marmara, Ahmetli, Köprübaşı, Selendi, Demirci ilçelerinin sanayi işletmelerinde çalışan mühendis sayısı itibarıyla geri kaldığı görülmektedir.

Tablo 4. Manisa Sanayisinin Mühendis Sayısı İtibarıyla Gruplandırılması

İLÇE	Mühendis Sayı	Ait Olunan Grup
MERKEZ	2531	1
SOMA	320	2
AKHISAR	293	2
TURGUTLU	273	2
GÖRDES	153	3
SALİHLİ	144	3
ALAŞEHİR	59	4
SARUHANLI	57	4
KULA	14	5
KIRKAĞAÇ	13	5
AHMETLİ	10	5
GÖLMARMARA	9	5
DEMİRCİ	5	6
KÖPRÜBAŞI	4	6
YUNUSEMRE	4	6
SARIGÖL	2	7
SELENDİ	1	7
ŞEHZADELER	1	7

Tablo 4 ve harita 4’de Manisa sanayi sicil verilerine göre mühendis sayıları itibarıyla Merkez, Soma Akhisar ve Turgutlu ilçelerinde yoğunlaşmanın olduğu görülmektedir.

Harita 3. Manisa Sanayisinin Mühendis Sayısı Haritası

SONUÇ

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın sorumluluğunda 6948 sayılı Sanayi Sicil Kanunu çerçevesinde toplanan sanayi sicil verilerine göre; Manisa sanayisinin ilçeler bazında yapılan mekânsal analizi sonuçları incelendiğinde ilin sanayi yapısının ilçeler arasında büyük farklılıklar sergilemekte olduğunu görülmektedir. Yapılan çalışma neticesinde; ilin sanayisinin çok büyük oranda merkezde yoğunlaştığı; periferide ise Akhisar, Turgutlu ve Salihli İlçelerinin ilin sanayi yapısına büyük bir katkı sağladığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Manisa Merkez İlçesinde sanayinin yoğunlaşmasının sebebi; Türkiye'nin en gelişmiş organize sanayi bölgelerinden birinin burada konumlanmış olmasıdır. Bu çalışmadan çıkan bir diğer sonuç ise sanayi sektörünün sosyo-ekonomik kalkınmada motor bir misyon üstlendiği gerçeğinin bir kez daha gün yüzüne çıkmış olmasıdır. Zira ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksine göre geri kalan ilçelerin, sanayi sicil verilerinde de geri kaldığı tespit edilmiştir. Bir diğer sonuç ise 6948 sayılı sanayi sicil verilerinin, bölgesel/yerel kalkınma stratejilerinde, mevcut durum analizlerinde kullanılabilir önemli bir araç olmasıdır. Fakat sanayi sicil verilerinin üreticilerden daha çok toplanması, verilerin sağlıklı depolanması ayrıca ele alınması gereken mühim bir konudur. “Sanayinin geliştirilmesi ve üretimin desteklenmesi amacıyla bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanun”un resmi gazetede yayımlanmasıyla bu sahada olumlu bir gelişme olmuştur. Bu yasa ile “sanayi işletmeleri üretim faaliyetine başlamadan önce sanayi siciline ön kayıt olmak zorundadır. Sanayi işletmelerine işyeri açma ve çalışma ruhsatı düzenlemesi için sanayi siciline kaydolduğuna dair yazı, işyeri açma ve çalışma ruhsatı veren idareler tarafından aranır.” denilmek suretiyle sanayi sicil belgesi alma zorunluluğu daha da hissedilir olmuştur. Böylelikle orta ve uzun vadede sanayi sicil verilerinin sağlıklı depolanması ve toplanması adına olumlu bir değişiklik yapılmıştır.

KAYNAKLAR

- ARANOFF, S., (1989). "Geographical Information Systems: A Management Perspective", WDL Publications, Ottawa, Kanada.
- ARAS, İ., Yıldız, F., (2011), "İnternet Tabanlı CBS'nin Sivil ve Askerî Amaçlı Acil Durum Uygulamalarında Kullanılmasında Yeni Bir Yaklaşım", Harita Dergisi, 145: 38-51
- KOL Çiğdem ve KÜPCÜ Serdar, İşlem Coğrafi Bilgi Sistemleri Müh ve Eğtm Ltd. Şti. Eğitim kitabı, 2008, Ankara.
- LESAGE James P., (1999), The Theory and Practice of Spatial Econometrics, Department of Economics, University of Toledo, February 1999, <http://www.spatial econometrics.com/html/sbook.pdf>
- YOMRALIOĞLU T., 2000, Coğrafi Bilgi Sistemi Temel Kavramlar ve Uygulamalar, Trabzon.
- ZEREN Fatma ve SAVRUL Burcu K., (2012). "Türkiye'de Şehirleşmeyi Etkileyen Faktörler: Mekansal Ekonometri Analizi", Journal of Yasar University, 28(7), ss. 4749-4765.
- TR 33, (2010). Mevcut Durum Analizi, Zafer Kalkınma Ajansı Yayını.
- TÜİK (2018). İş İstatistikleri, TÜİK, Ankara.
- URL-1, Koruma Kurulları Resmi Sayfası, <http://www.korumakurullari.gov.tr/TR,89333/manisa-ili-ve-ilceleri.html> (Son Erişim Tarihi:04.10.2017)
- URL-2, Kalkınma Bakanlığı Resmi Sayfası, <http://bolgesel.kalkinma.gov.tr/sosyo-ekonomik-gelismislik-arastirmalari/> (Son Erişim Tarihi:04.10.2017)

Araştırma Makalesi/Research Article

**İSTANBUL METROPOLİTEN ALANI'NDA 1980 SONRASI KENTSEL GELİŞME
DİNAMİKLERİ VE İDARİ COĞRAFYADA SINIR DEĞİŞİKLİKLERİ***

**URBAN DEVELOPMENT DYNAMICS IN ISTANBUL METROPOLITAN AREA AFTER
1980s AND LOCAL BOUNDARY CHANGES IN THE ADMINISTRATIVE GEOGRAPHY***

Adem Erdem ERBAŞ

Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, erdem.erbasmgsu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-5979-3047>

Başvuru Tarihi/Application Date: 21.11.2017

Kabul Tarihi/Acceptance Date: 26.03.2018

DOI: 10.30798/makuiibf.356757

Öz

1980'li yıllardan bu yana İstanbul Metropolitan Alanı'ndaki mekânsal değişim; 1980, 1995, 2006 ve 2009 yıllarında onaylanan üst ölçekli mekânsal planlama çalışmaları ile kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Mekânsal planlama çalışmaları bir yandan devam ederken, diğer yandan metropolitan alandaki idari yönetim yapısında da önemli değişimler olmaktadır. 1984-2004 yılları arasında 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004-2008 yılları arasında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2008-2012 yılları arasında kabul edilen 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ve 2012 yılı sonrasında 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, tüm ülkede metropolitan kentlere ilişkin önemli değişimler yaratmıştır. İstanbul Metropolitan Alanı'nda kentsel gelişmenin bir göstergesi olarak idari sınırlar sürekli değişse de uluslararası sermayenin yönlendirmeleri ile kentsel bölgedeki dinamikler daha çok etkili olmaktadır. Bu haliyle idari sınır değişiklikleri, kentsel gelişmenin yönlendiricisi olmaktan çok, mekânsal değişimin yasallaşmasına olanak sağlayan bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, İstanbul'u içinde bulunduğu bölge içinde bir finans merkezi yapma yolundaki değişim hedefleri ile kentin bütüncül planlama çalışmaları arasında doğrusal bir ilişki bulunmadığı, yasal mevzuat ve planlama sürecindeki parçalanmışlığı destekleyecek şekilde idari sınır değişikliklerinin yapıldığı, ülkedeki birincil metropol kentin salt kendi il sınırlarında değil, içinde bulunduğu kentsel sistemin bir parçası olarak planlanması gerektiği, idari sınırlara bağlı bir planlama anlayışından ziyade, stratejik planlama bölgelerine dayalı idari sınırların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar kelimeler: İstanbul, Kentsel Gelişme Dinamikleri, İdari Coğrafya, İdari Sınır Değişikliği

Abstract

Since the 1980s, the spatial transformation in the Istanbul Metropolitan Area has been changing and tried to be controlled by upper scale spatial planning studies approved in the years of 1980, 1995, 2006 and 2009. While spatial planning studies continue, on the other hand, there are also significant changes in the administrative structure in the metropolitan area. Between 1984 and 2004 the Metropolitan Municipality Law numbered 3030, the Metropolitan Municipality Law No. 5216 between 2004 and 2008, the Law on the Establishment of the District within the Boundaries of the Metropolitan Municipality and Amendments to the Laws No. 5747 between 2008 and 2012 and the Law on the Establishment of Fourteen Grand Cities and Twenty Seven Districts and Making Amendments to Some Laws and Decrees on the Law No. 6360 after 2012 have caused significant changes in the metropolitan cities all over the country. As an indicator of urban development in the Istanbul Metropolitan Area, the administrative boundaries are constantly changing, so the dynamics in the urban region are very influential with the direction of national and international capital. In this framework, administrative border changes are viewed as an opportunity to allow for the legalization of spatial transformation, rather than as a guide for urban development. As a result, there is no linear relationship between the change targets of making a financial center in the region where Istanbul is located and the city's holistic planning studies, the administrative metropolitan border changes in order to support the fragmentation in the legislation and planning process, it is emphasized that administrative boundaries based on strategic planning areas should be developed rather than a planning approach depending on administrative boundaries, which should be planned as a part of the urban system in which they are located.

Keywords: Istanbul, Urban Development Dynamics, Administrative Geography, Local Boundary Changes

* Bu çalışma, 12-14 Ekim 2017 tarihinde Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde gerçekleştirilen 17. Ulusal Bölge Bilimi ve Bölge Planlama Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem: The purpose of the study is to understand the relationships between legalization of urban development and spatial transformation. Since the 1980s, features of the spatial transformation in the Istanbul Metropolitan Area has been changed and this spatial transformation tried to be controlled by upper scaled spatial plans approved in the years of 1980, 1995, 2006 and 2009. While spatial planning studies continue, on the other hand, there are also significant changes in the administrative structure in the metropolitan area. As an indicator of urban development in the Istanbul Metropolitan Area, the administrative boundaries are constantly changing, due to dynamics in the urban region are very influential driven by national and international capital.

Research Questions: Do changing administrative borders solve the metropolitan planning problems? Do changing administrative district boundaries support holistic planning process? How effective are the plan decisions in the establishment of new administrative district borders? Do changing administrative district boundaries increase fragmentation in legislation and metropolitan planning?

Literature Review: The aim of a literature review was about the city in transition under the process of globalization, neoliberal effects and planning studies in Istanbul. The researcher reviewed literature in two main areas; neoliberal urbanization dynamics and Istanbul's planning process after the republican period. In this study, Turkey Statistical Institute data is used to analyze the distribution of population by district and population growth rates of Istanbul. This study is also based on the report where the researcher is included about "Istanbul Administrative Boundary Information System" prepared for Istanbul Metropolitan Municipality.

There are large numbers of researcher studying on the administrative border in Turkey. Studies on administrative borders, changes and their effects are one of the research subjects too in city and regional planning like political science and public administration, geography, economics, administrative law. In this study, planning process, spatial development and legislation effects on the establishment of Istanbul's administrative district borders changes are discussed in the context of administrative geography and holistic approach to metropolitan planning.

Methodology: This paper initially contains an analytical perspective. This perspective informs the analyses of the evolution of laws on the establishment of the districts within the boundaries of the Metropolitan Municipality in Istanbul after 1980's. The results of relations between administrative border changes and legalization of spatial transformation have come up for discussion.

Results and Conclusions: As a result, administrative border changes in Istanbul are viewed as an opportunity to allow for the legalization of spatial transformation, rather than as a guide for urban development. There is no linear relationship between the administrative district border change targets of making a financial centre in Istanbul and the city's holistic planning studies.

In particular, large areas at metropolitan edge, divided to different administrative districts under the urbanization pressure on rural areas with the effect of administrative border changes. The administrative district borders changes in metropolitan area cause to fragmentation in the legislation and planning process.

It is emphasized that administrative district boundaries and metropolitan planning relations in Istanbul should be evaluated not only in Istanbul's province border, but also in Istanbul metropolitan territory.

As a conclusion, it needs to develop administrative boundaries based on strategic and holistic planning approach in Istanbul Metropolitan Territory.

GİRİŞ

Kentleşme, çağımızın en büyük ekonomik ve toplumsal olgularının başında gelmektedir. İlk yerleşmelerin ortaya çıkışından bu yana insan eliyle yaratılmış en karmaşık organizma olarak karşımıza kent çıkmaktadır. Sadece 1950'den bu yana kentlerde yaşayan nüfus yaklaşık dört katına çıkmıştır. Çok hızlı bir nüfus birikim süreci olarak ifade edilebilecek kentleşme, kentsel alanlara ait sorunlara karşı “yeni bir kentsel gündem” belirlenmesini de zorunlu kılmaktadır (UN, 2017). 19. yüzyıldaki sanayi devrimine kadar kent, tarım ve ticaretin egemen olduğu bir yerleşim birimi idi. Antik dönem kentlerinden ortaçağın ticaret kentlerine kadar insanoğlu doğa ile olan ilişkisini – özellikle sanayi devrimi sonrası – kendi lehine bozmaya başlamıştır.

Sanayileşme “şehir oluşturan işlev” (Tümertekin, 1973) olup yerleşmeler üzerinde iki türlü etkisi olmuştur. Bunlardan ilki var olan geleneksel dokuya sahip eski kentler, sanayileşmenin etkisi ile büyümüşlerdir. İkinci etki ise, sanayileşmenin yeni kentler oluşturmalarıdır. Bu iki farklı oluşumlardan, sanayi etkisiyle büyüyen kentlere örnek İstanbul kenti verilebilir. Sanayileşmenin etkisiyle özellikle 1950 sonrasında “azman bir sanayi kenti”ne (Güvenç, 1993) dönüşmüştür. Sanayi işlevinin büyük işgücüne gereksinim duyması yüzünden kentleşme, ilk başlarda bir nüfus birikim süreci olarak yaşanmaya başlamıştır. Nüfusun artışı yanı sıra işgücünün uzmanlaşması ve işbölümünün meydana gelmesi sanayinin yarattığı etkilerden bir tanesidir. Ayrıca hızlı sanayileşme ve nüfus artışı, motorlu araç sayısının ve enerji tüketiminin hızla artması; tarımın makineleşmesi, üretimin ve tüketimin milyonluk kentlerde yoğunlaşması, sosyal ve fiziksel çevrede çeşitli sorunlara neden olmuştur. Kentin içinde bulunduğu coğrafya, gerek sanayi işlevinin lokasyonunda gerekse yaşayanların gereksinimlerinin karşılanmasında temel bir rol üstlenmiştir. Bu kapsamda kentin üzerinde kurulduğu fiziki coğrafya koşulları yanı sıra kent ve hinterlandı içinde oluşan beşeri, ekonomik ve ulaşım düzenine ilişkin koşullar önemlidir. Bu ilişkiler ağı içinde kent, planlı bir gelişmeyi yine bu dönemlerde gündemine almıştır. Bu kapsamda İstanbul sanayileşmenin etkisi ile ekonomik olarak büyümüş ve mekânsal olarak yayılmıştır. İstanbul kentinin geleneksel merkezi de uzun bir süre Tarihi Yarımada ve Galata içinde kalırken, 19. yy'dan bu yana yaşanan gelişmelere bağlı olarak değişimler göstermiştir. Sadece ekonomik temele dayalı olarak büyüyen kentin sürdürülebilir olmadığı, ekolojik ve toplumsal gelişmeleri de dikkate alması gerektiği görüşü özellikle 1980'li yıllardan sonra ağırlık kazanmıştır. Bu yönüyle İstanbul mekânsal gelişmesinin ekolojik boyutu daha çok 1980'lerden sonra tartışılmaya başlanmıştır. Kentin büyümesine bağlı olarak konut alanları, çalışma alanları, altyapı ve ulaşım yatırımları ile istihdam olanakları, yerel kalkınma stratejileri arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Bu ilişkiler daha çok ekonomik ve sosyal gelişmeler üzerine kurgulanmıştır. Ancak 40 yılda İstanbul Metropolitan Planları giderek ekolojik kaygıları da taşır hale gelmiştir. Planlarda İstanbul kentinin kuzeyindeki orman alanları, kırsal yerleşmeler ve su havzalarının korunması için kararlar alınmıştır. En son 2009 yılında hazırlanan İstanbul Metropolitan Planı'nda vizyon şu şekilde belirlenmiştir; “Çevresel, toplumsal ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda özgün kültürel ve doğal kimliğini koruyarak gelişen, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip bilgi toplumuna dönüşen yaşam kalitesi yüksek bir İstanbul” (İMP, 2009). Bu vizyona bağlı hedeflerden birisi olarak kentin merkezi iş alanının kuzeye doğru gelişiminin bir şekilde önlenmesi ve kentin özgün doğal kaynaklarının korunması hedeflenmiştir. Fakat kentin sanayiden ticaret ve iş alanlarına dönüşen yapısı nedeniyle Merkezi İş Alanı hem geleneksel merkezin devamı niteliğinde oluşmuş, hem de sıçramalı bir şekilde çok merkezli bir yapıya kavuşmuştur. Böylesine bir durumun oluşmasında ise planlı bir düşünceden daha çok kendiliğinden oluşan fiili durum etkili olmuştur. İstanbul kentinin çok güçlü yerel dinamikleri içinde barındırması, merkezi hükümet tarafından sürekli desteklenmesi, yerel yönetimlerin kararlarına rağmen kentin mekânsal formunu değiştiren büyük kentsel projelerin varlığı bu fiili durumun oluşmasında etkilidir. Kentin büyük bir göç alması yanı sıra, uluslararası sermayenin yeni pazar oluşturma isteği de yeni bir yapılanma yaratmıştır (Özuz vd, 2011). Uluslararası sermaye gruplarının yeni pazar arayışları beraberinde sanayiden hizmetler sektörüne bir kayma meydana getirmiştir. Dünya pazarlarına erişimin ortaya çıkardığı rekabetin bir sonucu olarak, ekonomiler hızla sanayi temelli olmaktan çıkmakta, hizmetler sektöründe yoğunlaşmaya başlamaktadır. Bu yapı içinde

uluslararası finans merkezleri belirli bir hiyerarşi içinde dünya piyasalarını yönlendirmektedirler (Sassen,1999). İstanbul kenti de finans merkezleri içinde bir biçimde yer almak istemektedir (DPT,2009). Bunun bir sonucu olarak metropoliten planda mevcut sanayinin desantralizasyonu önerilmektedir. Küresel güçler ile yerel dinamikler arasındaki ilişkiler çerçevesinde, kentsel bölgelere yönelik mekânsal politikalar, kurumsal yeniden yapılanma sürecini de beraberinde getirmiştir (Healey, 2004). Bu haliyle de özellikle son 15 yıldır mekânsal planlama ile ilgili pek çok yasa ve yönetmelik değişmiş, İstanbul mekânı üzerinden büyük bir kentsel dönüşüm hareketi başlatılmıştır. Özellikle bu yasal düzenlemeler neticesinde İstanbul'a ait tüm mekânsal kararlarda merkezi hükümetin giderek çok etkili bir konuma geldiği görülmektedir. Bu nitelikteki mekânsal kararlarda kentin gelişimi, değişen farklı idari sınırlarla daha da tartışılmalı hale gelmiştir. Merkezi hükümetin İstanbul'a ilişkin en etkin kararları, metropoliten planın öngörmediği üçüncü köprü ve üçüncü havalimanı gibi merkezi hükümetin büyük projeleri ile yeni konut alanları ve kentsel dönüşüm projeleridir. Bunların dışında metropoliten planın da kabul ettiği Marmaray Metro ve Tüp Tünel Projesi ise kentsel mekânın düzenlenmesinde önemli ulaşım yatırımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu haliyle kentin planlama gündemini ağırlıklı olarak merkezi hükümet tarafından yürütülen planlama ve proje yatırımları belirlemektedir. Kentsel dönüşüm sadece enformel gelişen konut alanlarının düzenlenmesi ile sınırlı kalmayıp kent mekanının tümünün yeniden üretilmesini kapsar hale gelmiştir. Bu çerçevede kentsel merkezi iş alanlarını etkileyen pek çok altyapı ve ulaşım yatırımları yapılmaktadır. İstanbul Metropolitan Alanı'nı bölgesel rekabet, küreselleşme, çevresel sorunlar, bilgi toplumuna geçiş, kentsel kalite gibi konulardan ayrı düşünmek mümkün değildir. 2009 yılında onaylanan 1/100.000 ölçekli İstanbul Metropolitan Planı'nda ticaret ve hizmet alanlarına, özelde merkezi iş alanına ilişkin belirlenen hedefleri kentsel/bölgesel rekabet çerçevesinde ele almak yerinde olacaktır. Temel tartışma konuları ise mekânsal büyüklük, yer seçimi, hinterlant, teknolojik yenilik, çevre koşulları, teknik ve sosyal altyapı, kurumsal kapasite, politik ortam, mevzuat, ekonomik gelişme, ekolojik sürdürülebilirlik gibi başlıklar üzerinden yapılabilir.

Dolayısıyla bu çalışmada, özellikle 1980 sonrasında, İstanbul'da ilçeler üzerinden yapılan idari sınır değişiklikleri, bu değişikliklere neden olan gelişme dinamikleri, bu süreçte hazırlanan İstanbul planları ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle çalışmanın kapsamında 2009 yılında kabul edilen İstanbul Çevre Düzeni Planı kararları çerçevesinde; nüfus artış oranları, yeni kurulan ilçeler, değişen ilçe sınırları ile merkez oluşumu, ulaşım bağlantıları gibi arazi kullanım kararları arasında ilişkiler tartışılmaktadır. Bu çalışma ile bütüncül planlama anlayışını sağlamaktan ziyade, planlama sürecindeki parçalanmışlığı arttıracak şekilde idari sınır değişiklikleri yapıldığı, idari sınırlara göre planlama sisteminin kurgulanmasının metropol kentin sorunlarını çözemediği, oysa İstanbul'u kendi il sınırlarında değil, içinde bulunduğu bölgesel kentsel sisteminin bir parçası olarak ele almak ve bu bölgede stratejik mekânsal planlama alt bölgelerine dayalı idari sınırların geliştirilmesi gerektiği amaçlanmaktadır.

1. 1980 SONRASI İSTANBUL'DA METROPOLİTEN ALAN GELİŞME DİNAMİKLERİ

Yaklaşık 8000 yıllık tarihi ile İstanbul, değişik zamanlarda hep imparatorluk merkezi olmuştur. Zaman, her daim bu kenti çekici kılmış ve herkesin ilgisini çekmiştir. Belki de en önemli etken, böylesine stratejik bir coğrafyada kurulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Bugün İstanbul yaklaşık 15 milyonluk nüfusu ile Avrupa Birliği'ne bağlı bazı ülke nüfuslarından daha büyüktür. Nüfus büyüklüğü yanı sıra yarattığı pazar hacmi iştah kabartıcıdır. İstanbul'un içinde bulunduğu "conurbation", üretim - tüketim mekânları ile pazar payını her geçen gün arttırmaktadır. İçinde barındırdığı beşeri ve teknik altyapı üstünlükleri, coğrafi konumuna ek olarak kenti çok daha dinamik ve devingen hale getirmektedir. Bu dinamik ve devingen kentin, 9/11 olaylarından sonra bölgesi içinde önemli bir kültür ve finans merkezi olması yönünde gerek hükümet gerek yerel idare düzeyinde kararlar alınmaya başlamıştır. Yoğun bir sanayi üretiminin yaşandığı, hizmetler sektörünün gelişme gösterdiği İstanbul'da kentsel hizmetleri karşılayabilmek kolay değildir. Bu hizmetlerin çeşitlenmesi ve artmasında İstanbul'da özellikle 1980 sonrası dönemde yaşanan sosyo-ekonomik dönüşümler etkilidir (Erbaş ve Erbil, 2011). Küreselleşme, neo-liberal politikalar, yenedünya düzeni, tek pazar, yeni bölgeselcilik ve çok uluslu şirketler gibi kavramlar İstanbul'u

bir dünya kenti yapma yönünde yeni fırsatlar sunmuşlardır. İstanbul'un Türkiye içindeki önemi kadar, Ortadoğu, Balkanlar ve Hazar Bölgesi için de önemli bir etki alanı bulunmaktadır. 1980'le başlayan dönemi dört kısma ayırarak irdelemek mümkündür. Buna göre birinci evre; 1990'a dek uzanan on yıllık dönemdir. Bu dönemde Amerika'da "Reagan", İngiltere'de "Thatcher", Türkiye'de ise "Özal" aynı konjonktür içinde yer almaktadır. Değişimin ve yeniden yapılanmanın ilkelerinin belirlendiği bir dönemdir. Bu dönemde Türkiye "çağ atlayan" bir ülke olmakla övünmektedir. Bir yandan teknolojik tüm yeniliklere kapılarını açarken, diğer yandan tartışmalı bir çok sosyal konular ile karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde belediye faaliyetlerinde de modernizmin izleri çok belirgin olarak görülmektedir. İkinci evre 1989'dan 1994 yılına kadar uzanan beş yıllık dönemde, belediye faaliyetlerinde etkin olan düşünce ise daha çok popülist uygulamalara yer vermiştir. Bu dönem İstanbul'un mekânsal gelişimine, yeni ekonomik ve siyasal kararlara bağlı olarak yeni bir çehre kazandırmıştır. Kentin mekânsal yayılımının hızlık düzeyi daha da artmıştır. Bir yandan yeni yerleşme alanları oluşmuş, öte yandan mevcut yerleşmeler gelişerek büyümüştür. 1994 yılından 2004 yılına kadar devam eden üçüncü evre ise, bugün merkezi hükümette iktidarda olan siyasi düşüncenin, o tarihlerde yerel yönetimde etkin olduğu evreyi ifade etmektedir. 2004 ve sonrasındaki dördüncü evre ise, İstanbul metropoliten alanında merkezi hükümet ağırlıklı gelişme kararlarının yaşandığı ve buna bağlı olarak ilçe ve mahalle bazında idari sınırların sıklıkla değiştirildiği bir dönemdir. Bu evre muhafazakar-liberal bir eksende politikaları uygulayan tek parti dönemi olarak kendini göstermektedir. Hükümetin uyguladığı liberal politikaların kentlere yansımaları ise, önce 1999 Marmara Depremi ardından da özellikle 2001 yılında ABD'deki 9/11 olaylarından sonra kendini göstermiş, İstanbul kenti hükümet tarafından bir finans merkezi olarak belirlenmiştir. 1990'lı yıllarla birlikte özellikle küreselleşme kavramıyla ilişkilendirilebilir düzeyde yaşanan değişimler dikkat çekicidir. Uluslararası sermayenin çekiciliğine dayandırılan yaklaşımdaki "Dünya kenti" vurgulamaları İstanbul'un gelecekteki kimliğinin etkileyecek beklentileri içermektedir (Özay vd, 2002).

Bu dönem içinde İstanbul'un mekânsal yapısı üç değişim ögesini yaşamaya başlamıştır;

- Kentin merkezi iş alanı ve alt merkez alanlarında yaşanan değişim süreci,
- Kentsel yapı içinde yeni mekânsal gelişim eksenlerinin oluşması,
- Konut alanlarında yaşanan değişim eğilimidir.

İstanbul'da merkezi iş alanı ve alt merkez alanlarında yaşanan değişim süreci, iki temel faktörün etkisi ile işlemektedir;

- İstanbul sanayisinin desantralizasyon sürecine girmesi ve buna bağlı olarak sanayi alanlarının yer değişimi
- Hizmet alanlarının büyümesi ve yoğunlaşması

Bu çerçevede ilk olarak, Haliç çevresindeki sanayi bölgesi, Kazlıçeşme deri sanayi, Bakırköy ve Levent çevresindeki sanayi tesisleri büyük bir dönüşüm geçirmişlerdir. Yine bu süreçte 1950'li yılların sanayi kuşakları, geç dönem sanayi desantralizasyonuna uğrayan alanlarla benzerlik göstererek, hizmet ağırlıklı bir yoğunlaşmaya yöneldiğini görmekteyiz. İstanbul'un merkezi iş alanlarına (MİA) yönelik değişim bu dönemin kayda değer dönüşümüdür. Bu dönüşümün iki boyutu bulunmaktadır. Birincisi MİA'nın geleneksel formunun değişime uğraması, diğeri ise kentin metropol sınırlarında yeni alt merkezlerin oluşumlarıdır. Bu kapsamda İstanbul'da Eminönü Hanlar Bölgesi'den başlayarak Galata, Taksim, Şişli, Mecidiyeköy, Zincirlikuyu, Levent ve Maslak ekseninde oluşan MİA (merkezi iş alanı) bölgesine yeni alt merkezler eklenmiştir. Avrupa Yakası'nda Silivri, Basın Ekspres Yolu ve Bakırköy, Anadolu Yakası'nda Ataşehir ve Kartal bölgesi İstanbul'un yeni kanat merkezlerinden birisi olarak kurgulanmaktadır. İstanbul kentinde ilk MİA, Tarihi Yarımada'da yer alan Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi'dir. Bu bölge geçmişten gelen çok önemli özellikleri içinde barındırmakta, ekonomik, sosyal, kültürel, politik gelişmelerin merkezi olduğu bilinmektedir (Mortan ve Küçükerman, 2010). Ancak

İstanbul’daki kentsel gelişmenin zaman içindeki yeni dinamiklerine bağlı olarak, MİA gelişimi, 19. yüzyılda önce bankacılık faaliyetlerinin merkezi olarak Galata Bölgesi’ne sığramış, buradan sigorta şirketlerinin merkezleri olarak gelişen Meclis-i Mebusan Caddesi üzerinden Beşiktaş’a doğru ilerlemiştir. Diğer yandan, konsolosluklar, kültür ve sanat kurumları, ticari yapılar ile İstiklal Caddesi üzerinden Taksim’e oradan Şişli-Mecidiyeköy hattına doğru geliştiği bilinmektedir. 1980 sonrası yeni küresel akışların dünya coğrafyasını etkilediği bir dönemde, İstanbul’da MİA karakterli bir gelişmenin yönü fiili olarak Mecidiyeköy-Zincirlikuyu-Levent-Maslak hattına doğru gelişme göstermiştir. 1990’lı yıllardan sonra, MİA hattını takip edecek şekilde Taksim-Levent Maslak Metro hattı ve bağlantılarının yapılması ile birlikte MİA karakteri giderek güçlenmiştir. Bu hat üzerinde 1940-1950’li yıllarda yerleşen sanayi yapıları, 1966 yılındaki İstanbul Sanayi Alanları Planlaması ile gelişmeleri dondurularak, yeni alanlara yönlendirilmiştir. İstanbul’un yeni organize sanayi bölgelerine taşınan sanayi işletmeleri yerlerini ticari ve kentsel servis ve hizmet işlevlerine bırakmıştır. Son yıllarda bu alanların üst düzey hizmet merkezlerine dönüşmeye başladığı izlenmektedir. 1950’li yıllarda yapılan Levent Mahallesi ile birlikte konut karakterli gelişme, konutun yerini küçük ve orta boy holdinglerin merkezi vb. kullanımların almasıyla devam etmiştir. Bugün MİA karakterli bu hat üzerinde, ulusal ve uluslararası kapitalin gereksinim duyduğu üst düzey servis kullanımlarına ait yüksek yapılar yükselmektedir. Bölgenin yerleşme karakteristiğinin, MİA karakterli kentsel gelişmenin bugünkü işlevi ile kentin ticari ve servis sektöründeki üst düzey hizmetleri üzerinde önemli etkileri olduğu anlaşılmaktadır. Kentin tarihi eskiye dayanan geleneksel merkezleri (Eminönü- Karaköy) bu dönemin yeni MİA oluşumlarıyla görece bir “güç kaybına” uğramışlardır. Dev alışveriş merkezleri, oyun – eğlence alanları, fuar, sergi ve gösteri mekanları, rezidans konut yapıları ve çok katlı ofis binaları iç içe yapılarak yeni MİA karakterini yansıtmaktadır. İstanbul’un kentsel gelişiminde 2000’li yıllar sonrasında dikkati çeken önemli değişim ögesi, MİA’nın da gelişimine bağlı olarak, yeni oluşan “mekânsal gelişme aksları”dır. Bu akslarda yer alan yapılaşmalar, İstanbul’un kentsel bütünlüğü içinde geleneksel merkezlerden ayrılan, küreselleşme rüzgârıyla etkileşim gösteren bu boyutuyla özel nitelikler taşıyan yeni ticari yapılaşma örnekleridir. Mekânsal oluşumları itibariyle bu gelişme akslarında kentin merkez ve fonksiyon alanlarının yaşadığı değişim ve dönüşümün sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu gelişme aksları bir başka ifadeyle, kentin değişen yüzünü yansıtan, yeni alışveriş – oturma- eğlence ve çalışma alanlarının bir eksen içinde yoğunlaştığı mekânları olarak tanımlanabilir. Kısacası “Hipermarketleşme” ile başlanan “dev alışveriş ve ofis merkezlerinin” gelişimi ve “gökdelenleşmeyle” devam eden sürecin mekânsal yansımasıdır. Bu boyutuyla “küreselleşmenin yansıma mekânları” olarak da tanımlanabilecek olan bu yeni oluşumları, mevcutta altı mekânsal gelişme aksında toplamak mümkündür (Erbaş, 2014).

- 1) Mecidiyeköy – Zincirlikuyu – Levent - Maslak aksı
- 2) Seyrantepe - Kavacık aksı
- 3) Kavacık - Ataşehir - Kozyatağı – Kartal aksı
- 4) Bağlarbaşı – Altunizade –Ümraniye- Çekmeköy aksı
- 5) Bakırköy – Yenibosna–Bağcılar - İkitelli aksı
- 6) Avcılar – Beylikdüzü - Haramidere aksı

İçinde bulunduğumuz şu son dönemde İstanbul metropoliten alanı ve özelde de mekânsal gelişme akslarını etkileyecek kentsel dinamikler, aşağıdaki başlıklarla özetlenebilir:

Yeni Bir Yönetim Modeli: Ülkenin birincil kenti konumundaki İstanbul için yeni bir yönetim modeli oluşturulmaya çalışılmaktadır. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi amacıyla 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları İstanbul İl sınırlarına kadar genişletilmiştir. Ayrıca 2012 yılında 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile İstanbul'da tüm köy alanları kaldırılarak hepsi büyükşehir belediyesine bağlı mahalle statüsü elde etmişlerdir. Ayrıca İstanbul'da MİA'nın gelişme aksı olarak Seyrantepe Bölgesi'ndeki bazı mahalleler Şişli İlçe Belediyesi'nden Sarıyer İlçe Belediyesi'ne bağlanmışlardır. Tüm bu gelişmeler neticesinde İstanbul il sınırları içinde yeni oluşturulan ve kaldırılan ilçe ve belediye sınırlarının merkezi iş alanları ve yeni alt merkez oluşumları ile çok yakın ilişkileri bulunacaktır.

Deprem Riski: 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nden sonra İstanbul'daki deprem riski önemli gündem maddelerinden birisi haline gelmiştir. Yapılan yüksek yapılar da dahil olmak üzere, yeni ve mevcut konut stoku üzerinde deprem odaklı kentsel projeler hazırlıkları gündemdedir. Kentsel dönüşüm bu konuda etkili müdahale aracı olarak sunulmaktadır.

Göç: 1950'lerden beri süren göç olgusu İstanbul kentini çok etkilemektedir. İstanbul'a değişik kentlerden gelen göç yanı sıra İstanbul içinde de yer değiştiren önemli bir nüfus büyüklüğü bulunmaktadır. Bu anlamıyla daha iyi yaşam koşulları ve kentsel kaliteyi arayan belli bir nüfus önümüzdeki dönemde geliştirilen yeni konut projelerinde yaşamayı tercih edecektir. Bu durum konut ve çalışma alanları arasında yeni ulaşım yatırımlarının yapılmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Konut alanları ile çalışma alanları arasındaki mesafeler, yeni merkezlerin oluşmasında etkili olacaktır. Ayrıca iç göç kadar, Suriye'deki olumsuz şartlardan kaçan binlerce mültecinin kentsel mekânda yer seçmeleri de başka meseleleri gündeme taşımaktadır.

Kentsel Büyüme: Metropolde yaşanan büyüme, üretim merkezlerinin desantralizasyonu da beraberinde getirmiştir. Sanayi ve hizmet sektöründe yaşanan bu mekânsal yayılma bölgedeki ulaşım ve iletişim altyapısının güçlü olması ile açıklanabilir. D100 karayolu ve TEM otoyolu ile İstanbul - Edirne ve giderek Avrupa hattı güçlenmiştir. Çorlu ve Lüleburgaz'a kayan sanayi yatırımları, Ambarlı ve Tekirdağ'daki, liman yatırımları, Fuar ve Kongre Merkezleri İstanbul'un geleneksel merkezi hem de metropolün hinterlandında bulunan bu yeni merkezleri ile güçlü bağlar oluşturmasına olanak vermiştir. Dolayısıyla tüm bu yatırımlar kentsel büyümede çok merkezli bir kentsel sistem yaratacaktır. Ancak çok merkezli kentsel sistemin mekânsal kurgusunun akıllı büyüme ilkelerine göre çok iyi organize edilmesi gerektiği açıktır. Kentsel donatı ve teknik altyapı alanları ile kendine yetebilen, mekânsal büyüklüğü kolay tanımlanabilir, hizmet etkin bir nüfus büyüklüğüne sahip, ekolojik bütünlüğü olan kentsel alanların çok merkezli kentsel sistemin bir parçası olarak düzenlenmesi gerekmektedir (Dökmeci ve Berköz, 1994).

Kentsel Kalite: Kentin merkezi çalışma ve konut alanlarında yaşanan, trafik, gürültü, çevre kirliliği, estetik, güvenlik, altyapı gibi konular, belli bir kaliteli yaşam çevresini özleyen grupları yeni arayışlara itmiştir. Yenilikçi mekânlar konusunda yaratıcı olan ve oluşan bu pazara hitap edebilen yatırım kararları ise bu arayışlara yanıt vermeye çalışmaktadır. Komşuluk ilişkilerinin zayıfladığı, örgütlenmenin gelişmiş toplumların düzeyine ulaşmadığı bir düzende, bu yeni mekânlar önemli birer sosyo-ekonomik mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ağırıklı olarak kapalı siteler, rezidanslar ve alışveriş merkezleri gibi kentsel projeler içinde belli bir kentsel kalite sağlanırken, kentsel kamusal mekânın düzenlenmesinde top yekun bir kentsel kaliteden bahsetmek mümkün değildir.

2. 1930-2009 YILLARI ARASINDA İSTANBUL'DA PLANLAMA SÜRECİ

"1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediyeler ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunları, 1933 yılında çıkarılan Belediyeler Bankası Kanunu, 1933 yılında Ebniye Kanunu'nun yerine geçmek için çıkarılan "Yapı ve Yollar Kanunu" ve nihayet 1934 yılında çıkarılan "Belediye İstimlak Kanunu" yeni bir kentsel yönetim çerçevesini oluşturuyordu. 1580 ve 1593 sayılı yasalar, belli bir büyüklüğün üstündeki belediyeye

de plan yapması ya da yaptırmayı zorunluluğunu getirmiştir" (Tekeli, 1993). Bu yasaların plan yapılmasını zorunlu hale getirmesinden sonra İstanbul Belediyesi de Ankara örneğini izleyerek tanınmış şehirciler arasında sınırlı bir yarışma açarak plan yaptırmaya yolunu seçmiştir.

1932 yılında Avrupa'dan dört ünlü plancı yarışmaya çağırılır. Bunlarda ilki Alman plancı Herman Elgötz'tür. Diğer üçü ise Fransız planlılar Alfred Agache, Jack Lambert ve Henri Prost'tur. Bu dönemde, Paris Bölgesi Planlama Kurulu Başkanı olan Prost, işlerinin yoğunluğu dolayısıyla yarışmaya katılmamıştır. 1933'te yapılan bu çalışmaların değerlendirilmesinden sonra jüri, Elgötz'ün çalışmasını birinci seçmiştir. Fakat elde edilen raporlardan, şehrin gelişmesine yön verecek düzeyde bir çözümleme elde edilemediği gerekçesiyle, plan yapma konusunda bir anlaşma sağlanamamıştır. Hazırlanan planlama raporlarının daha çok genel düzeyde ve kent içi ulaşım sorunlarına yönelik olduğu görülmektedir.

Bunun üzerine 1935'te Alman plancı Dr. Martin Wagner İstanbul planlaması için çağırılır. "İstanbul ve Havalisinin Planı" isimli bir plan ve rapor hazırlar. Yaptığı bölgesel çalışmalar çevresel analizlere dayandırılmıştır. Çalışmada tarımsal toprakların korunması gereği vurgulanmıştır. Ancak hazırladığı plan önerisi kabul edilmemiştir.

1936'da İstanbul Belediyesi, Paris'teki Şehircilik Enstitüsü öğretim üyelerinden, Prof. Henri Prost'a kentin nazım planının hazırlanması amacıyla çağrıda bulunur. Henri Prost aynı zamanda Paris Bölgesi Başşehircisidir. Prost yaptığı araştırmaların ilk sonucu olarak "Tarihi İstanbul Yarımadası" ve "Beyoğlu'nun 1/5000 ölçekli nazım planlarını hazırlamıştır. Bunun ardından, 1940 yılında Üsküdar, Kadıköy, Çamlıca'yı kapsayan Anadolu Yakası Nazım Planı onanmıştır. Prost planına göre, Boğaziçi'ndeki tüm sanayiler kaldırılacak, Haliç bir sanayi aksı haline getirilecektir. H. Prost'un sürekli "not"larla plan açıklamaları, bu çalışmanın, sistemsal ve analitik incelemelere dayandırılmadığını göstermektedir. Prost daha çok sezgisel değerlendirmelerinden ve deneyimlerinden yola çıkarak çalışmalarını yürütmektedir. Prost'un muavini Aron Angel, yapılan planlama çalışmalarında, endüstriyel ve ticari aktiviteler üzerine alınan bilgiler ile demografik ve sosyal etütler ve arazi vergisi üzerine alınan verilerin eksik olmasından söz etmektedir (Angel,1993). Plan, günün şehircilik anlayışına uymadığı, sosyal ve ekonomik sorunlara çözüm üretmeyip, estetik kaygıları öne çıkardığı, gerekli ön araştırmaların yetersiz kaldığı ve hâlihazır durumunu gösteren harita olmaması gerekçe gösterilerek, şehrin iskân alanına sınırlı tutulduğu gibi iddialarla da zaman içinde eleştirilmiştir. Ancak Tarihi Yarımada ve Beyoğlu'nun silüet bakımından korunarak bugüne gelmesinde H. Prost'un payı yadsınmaz. Prost Planı, II. Dünya Savaşı sonrasında İstanbul nüfusunun hızla artması karşısında, büyümeyen bir kentin planı olarak kaldığı için yetersiz kaldı. Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında, İstanbul için yapılan planlama çalışmalarında yurtdışından davet edilen yabancı uzmanlar etkili olmuşlardır. Ancak bu çalışmalar, aynı dönemde Ankara İmar Planı yarışmasını kazanan Alman uzman Prof. Jansen'in çalışmalarından farklıdır. Bu farklılık Prof. Jansen'in çalışmaları aksine, genel yerleşme ve gelişme ilkelerinin saptanmasına yönelik olmaktan çok, genelde kısa süreli işlemlere yönelik olmasından ortaya çıkmaktadır. Ancak tek parti döneminde, yatırım kararlarında İstanbul'un değil Anadolu'da demiryolunun götürüldüğü çeşitli kentlerin ön planda tutulduğu bir politika izlenmiş olması da, İstanbul için alınan plan kararlarında etkili olmuştur (Tekeli,1972).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, ülkenin ekonomik kalkınması için "Marshall Yardımı"ndan yararlanma ile traktörün tarlaya girmesi ve kırsal alanlarda yarattığı işsizlik yanı sıra, İstanbul'daki üstün altyapı varlığı, kentsel yaşamın çekiciliği gibi faktörler nedeniyle, kırsal alanlardan İstanbul'a doğru bir iç göç başlamıştır. 1950 yılından sonra, İstanbul hızla şehirleşmeye başlamıştı. Bu artış dört önemli sorunu ortaya çıkarıyordu:

a) Kentin nüfus artışının gerektirdiği konut arzı sağlanamıyordu. Bundan dolayı ilki Zeytinburnu'nda olmak üzere, kentin çevresinde gecekondu mahalleleri oluşmaya başlamıştır.

b) İstanbul'un plan ve belediye sınırları dışında kalan alanlarında tarlalar parsellenerek satılmaya başlamıştı.

c) İstanbul hızla sanayileşmeye başlamıştı. Sanayi arsası talebi hızla artmıştı. Plan içinde bu talebin yanıtı yoktu.

d) Motorlu araç sayısındaki artış kentin trafiğinde darboğazlar yaratmaya başlamıştı.

Bu sorunları çözmek için;

a) 1956 yılında Belediyenin sınırları büyütüldü.

b) 5656 sayılı yasayla belediyelerin konut yapımındaki görev alanları genişletildi.

c) 1954 yılında kat mülkiyetine olanak sağlandı. (Erbaş, 1995)

Henri Prost'un ayrılmasından sonra şehir meclisi İmar Komisyonu'nun teklifi, Genel Meclis'in kararı ile Prost Planları için revizyon komisyonu kurulmuştur. Revizyon komisyonu ilgili kurumların temsilcileri ile oluşturulmuştur: Prof. K. Ahmet Aru (İTÜ adına), Cevat Erbel, Mithat Yenen (İller Bankası adına), Prof. Dr. Mukbil Gökdoğan (Türk Yüksek Mühendisler Birliği adına), Muhittin Güven (Türk Yüksek Mimarlar Birliği adına), Mehmet Ali Handan (Güzel Sanatlar Akademisi adına), Behçet Ünsal (Teknik Okul adına). Komisyon Prost Planlarını, kentin güzelleştirilmesini esas aldığı, kentin ulaşım, konut ile ekonomik ve sosyal sorunları çözmeye eğilmediği, yeterli araştırmaya dayanmadığı gerekçesiyle eleştirmiştir.

İstanbul'u gelişme alanları ve hinterlandı ile birlikte ele alan Bölge Planlama çalışmalarının tamamlanmasına kadar geçen sürede imar uygulamalarının var olan planlara göre yapılmasını önermişlerdi. 1952 yılında İstanbul Belediyesi, şehircilik çalışmalarını yürütmek üzere Müşavirler Heyetini görevlendirmiştir. Bu heyet gerekli araştırmaları yaparak Büyükçekmece'den Tuzla'ya kadar uzanacak bir alanda 1/10000 ölçekli bir nazım plan yapmayı amaçlamıştır. Ancak bunu başaramamıştır. Heyet 1/5000 ölçekli Beyoğlu Ciheti Nazım Planı ve 1/10000 ölçekli Sanayi Bölgeleri Planını hazırlamıştır.

1956 yılı İstanbul'un imarı için önemli bir yıldır ve bu yılda 6785 sayılı yeni İmar Yasası ile 6830 sayılı yeni istimlak yasaları TBMM'den geçmiştir. 1957 yılında Alman Plancı Hans Högg, İstanbul planlama çalışmaları için çağrıldı. Prof. Hans Högg yönetiminde çalışan İstanbul Belediyesi, özellikle kanalizasyon sorununa çözüm getirmeye çalışmıştır. Ancak önerilen çözümler yüksek maliyetler gerektirdiğinden uygulanamamıştır. Högg'ün çalışmaları kamuoyunda plansızlık tartışmalarını ortadan kaldırmaya yetmedi. 1958 yılında İller Bankası'na İstanbul İmar ve Planlama Müdürlüğü kuruldu. Bu büronun müdürü Cevat Erbel oldu. İtalyan Plancı Luigi Piccinato'nun danışmanlığında İstanbul Metropolitan Alanı Planı hazırlanmaya başlandı.

Piccinato'nun hazırladığı 1/10000 ölçekli "Geçit Devri Nazım Planı" 1960 yılı sonunda tamamlanmıştı. Piccinato'nun önerisi daha önceki planlama çalışmalarından iki bakımdan ayrılıyordu;

a) Kent planının çözümünü kent içinde hapsolarak değil, bölgesel düzeydeki bir yerleşme şeması içinde aranmasıydı.

b) Radyo - konsantrik kent biçimi yerine desantralize, açık, doğrusal bir şemayı getirmekteydi.

Bu plan meslek çevrelerince olumlu bulunmuştur. Fakat İmar ve İskan Bakanlığı bu planı, yapılacak bölge planlama çalışmalarına göre revize edilmesi gerektiği görüşü ile onaylamamıştır. Bölge planlama çalışması için, bakanlık İstanbul'da bir bölge planlama bürosu açmıştır. Bu büro çalışmalarına 1960 yılında başlamıştır.

Högg ve İller Bankası büroları kaldırarak Belediye'nin günlük işleri izleyen İmar Müdürlüğü'nden ayrı bir Belediye İmar Planlama Müdürlüğü kuruldu. Başına da Turgut Cansever getirildi.

1963 yılında İmar İskan Bakanlığı, Doğu Marmara Ön Planı hazırlıkları ile, İstanbul, İzmit ve Adapazarı şeridinin gelişme problemlerini çözmeye yönelmişti. Doğu Marmara Ön Planı, ülke kalkınmasına Doğu Marmara Bölgesi'nin optimum şehirleşmenin ve büyük şehirlerin kabulü ve

desteklenmesini, bölgeler arası eşitlik ilkesi ile, fonksiyonların bölgeler arası ve bölge içi dağılımında, belli bir yatırımla insanların daha iyi şartlar içinde yaşamasının sağlanmasını ilke olarak kabul etmiştir. Bu çalışmalar çerçevesinde, 1970'li yıllarda İstanbul il ve belediye sınırları dışında kalan bölgeleri de içerecek şekilde, batıda Büyükçekmece doğuda ise Hendek (Kocaeli) arasında kalan kentsel yerleşme "Doğu Marmara Kentsel Yoğunluk Bölgesi" olarak tanımlanmıştı (Göçer, 1971).

Doğu Marmara Bölge Planlaması 1960'lardan sonra DPT'nin kuruluşu ile hazırlanan kalkınma planlarının hedeflerine uygun olarak geliştirilmiştir. "Ancak 1963 yılında tamamlanıp Doğu Marmara Bölgesi Ön Raporu adı ile basılan bu eserin getirdiği öneriler, ilgili Bakanlığın ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın olumsuz tutumları nedeniyle sonuç verici bir düzeye kavuşamadı" (Taneri, 1986).

1963 yılında Turgut Cansever'in ayrılması üzerine nazım plan çalışmaları bir sonuca ulaşmamıştır. 1964 yılında 1/5000 ölçekli Suriçi Nazım Plan onanmıştır. Hazırlanamayan zoning plan yerine de 1964 yılında İstanbul Kat Nizamları Planı yürürlüğe konulmuştur. İstanbul'daki imarlı kesimin kat yüksekliklerini arttıran bu plan, yapsatçı üretimin isteklerini yerine getirmekteydi. Bu plandan sonra yık - yap süreci tüm hızıyla çalışmaya başlamıştır.

1965 yılında Milli Güvenlik Kurulu'nda İstanbul, Ankara ve İzmir'in biran önce nazım planlarının yapılması için tavsiye kararı alınmıştır. Bunun üzerine aynı yıl alınan bir Bakanlar Kurulu kararıyla bu planların İmar ve İskân Bakanlığı'nın kuracağı bürolarca İller Bankasınca finanse edilerek yapılması öngörülmüştür. Bu karar uyarınca Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu 1966 yılında kurulmuştur. Bu büronun başkanlığına Mithat Yenen getirilmiştir. Bu büro İmar ve İskân Bakanlığı'nın Bölge Planlama Bürosu'nun elemanlarıyla ve onun çalışmalarına dayanarak kuruldu. Büro'nun danışmanlığına Piccinato getirildi. Piccinato'nun önerdiği plan şeması, uzun vadeli bölgesel bir altyapı çalışmasına dayanıyordu. Bölgesi içinde aralarında boşluklar bulunan şehirler oluşturarak büyüyen, gelişmeyi tüm bölgeye yayan ve doğal kaynakları tahrip etmeyen sağlıklı bir büyüme dokusu ortaya çıkarılmak istenmektedir. Bu düşünce İstanbul'un bugünkü kentsel gelişmesini kontrol altına alma hedeflerinin temelini oluşturmaktadır.

1966 yılında Milli Güvenlik Kurulu'nun isteği üzerine, bu büro bir İstanbul Sanayi Nazım Planı hazırlamıştır. İstanbul'daki sanayi tesislerinin dağılımı büyük ölçüde 1966 planı ile belirlenmiştir. Gerek şehir içinde (örneğin Bomonti) gerekse şehir dışındaki (örneğin Halkalı, Kurtköy) sanayi alanları, faaliyetlerini yoğun ve düzensiz yerleşmeler yol açmıştır. 1966 yılında 775 sayılı yasayla gecekondu topluluğunun gerçeği olarak kabul ediliyordu. 1960 yılların ikinci yarısında bir yandan 775 sayılı yasayla denetim altına alınmaya çalışılırken öte yandan bu gecekondu alanlarında birbiri arkasına belediyeler oluştu. 1980 yılında İstanbul Belediyesi çevresinde 34 tane belediye bulunuyordu. Bu, kentin çevresindeki spekülasyonun niteliğini değiştiriyordu. Daha önceki dönemin kent çevresindeki imar dışı parselasyonunun yerini "hisseli mülkiyetle" satış alıyordu. Bunun paralelinde de hazine toprakları üzerinde gelişen gecekondu şeklinde yeni bir kategori ortaya çıkıyordu.

1967 - 1968 yılları Boğaz Köprüsü'nün yapılması hakkında, kamuoyunda çok yoğun tartışmaların yapıldığı yıllar olmuştur. Nazım Plan çalışmaları daha tamamlanmadan, İmar ve İskân Bakanlığı, sadece köprü ve çevre yollarının çizili olduğu bir planı "Çevre Yolları Mevzii Planı" adıyla 1968 yılında onanmıştır, 1970 yılında ihale edilen köprü inşaatı, 1973 yılında tamamlanarak trafiğe açılmıştır. Nazım Plan Bürosu, 1971 yılında 1/25000 ölçekli bir nazım plan çizmek zorunda kaldı. Çalışmalar tamamlanmadan böyle bir planın hazırlanması, Dünya Bankası'nın İstanbul'u kentsel projelerin finansmanına girişmek için bir örnek kent seçmiş olmasından kaynaklanıyordu. Planın varlığının işleri daha kolaylaştıracağı düşünülmekteydi. Bu plan 1971 yılı askeri müdahalesi sonrasında bir bilim kurulunun incelenmesine tabi tutulmuştur. Kurulan bu planın kararlarının yeterli bilimsel araştırmayla desteklenmediğini belirtmesi üzerine de Bakanlıkça onanmamıştır. Daha sonra İller Bankası'na metropoliten alandaki İstanbul dışındaki belediyelerin planlarını yapmak ve yaptırmak için "İstanbul Mücavir Belediyeler İmar Planlama Bürosu" kurdurulmuştur. Başına da Cevat Erbel getirilmiştir.

Bu sıralarda, Türk Hükümeti Dünya Bankasıyla İstanbul Şehirselsel Gelişme Projesinin dış finansmanını sağlayacak bir anlaşma yaptı. Bu anlaşmada, İstanbul Nazım Plan Bürosunda çalışacak yabancı uzmanlar ile birlikte bu büronun hazırladığı Nazım Plan Şeması'nın geliştirilmesi yanı sıra bu şemadan bir kısma Dünya Bankası'na finanse edilerek projelerin ve programın tanımlanması amaçlanmıştır. Bu proje çalışmalarının sürdüğü dönemde, ülkedeki iktidar partisinin değişmesine paralel olarak büronun başkanı Mithat Yenen'in yerini Turgut Cansever almıştır. Daha sonra kısa bir süre için büronun başına Prof. Hande Suher gelmiş, onun ayrılması üzerine de Kutlu Güzelsu büro başkanlığına atanmıştır. 1976 yılında, bu döneme kadar yapılan çalışmaları değerlendirerek yeni bir strateji öneren bir rapor hazırlandı. Büro, büyük ölçüde 1971 yılı önerisine dönüş niteliğindeki 1/50000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Nazım Planı'nı 1980 yılında onaylamıştır.

Bu nazım planının amacı metropoliten İstanbul'un ülke ve dünyaca bilinen öz değerlerini yitirmeden, uluslararası düzeydeki önemini ülke yakarına arttırılması, bu arada ülke kalkınmasına uyumlu olarak metropolün büyüme ve gelişmesinde gerekli hizmet ve fonksiyonların yaratılması olarak tanımlanmıştır.

1980 Nazım Planı'nda yer alan İstanbul'un "doğal, tarihi ve kültürel değerlerinin korunması" ve "içme suyu kaynaklarının her şeye rağmen korunması" ilkeleri, "sürdürülebilir" bir gelişme için son derece önemlidir. 9 Temmuz 1984'te 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu, 9 Mayıs 1985'te ise 3194 sayılı yeni İmar Kanunu devreye girmiştir.

Bu yeni yasal düzenlemelerin ardından 1984'te, İmar ve İskân Bakanlığı Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu lağvedilmiş, bütüncül planlama çalışmaları, kısmi etütler biçiminde belediyede Planlama Müdürlüğü yetkisinde geliştirilmeye başlamıştır. Planlama çalışmalarında belediye ve mücavir alan sınırları içinde Belediye, bu alanların dışındaki yerlerde ise valiliklerin bünyesindeki, Bayındırlık ve İskân İl Müdürlükleri yetkili kılınmıştır. 1980 - 1990 arasında İstanbul planlama hareketleri, plandan çok eyleme dayanan etkinlikler olmuştur.

1948'den 1983 yılına kadar, yasal olarak oluşmayan gecekondular belirli dönemlerde "affeden" bir yasal süreç izlenmiştir. Ancak 1983'ten sonra 2805 sayılı yasa ile kentbilim alanına giren "İslah İmar Planları" kentleşmenin en güçlü yasal dayanakları haline gelmiştir.

Yasa üzerinde yapılaşma olmayan alanlarda dahi İslah İmar Planı yapımına izin vermiştir. Yapılan planların onay merci belediye ve mücavir alan sınırları dışında kalan valiliklerdir. 3030 sayılı kanun kapsamında kalan büyükşehir belediyelerinde, onay mercii ilçe belediye meclisleridir. Bu durum, özellikle İstanbul'da "gecekondulaşma tehlikesi var" diye, birçok belediyenin tek başına yapılaşma olmayan alanlarda planlama yapmasına neden olmuştur.

"Uygulamalarda bütüncül bir yaklaşımdan uzak planlar üretilmesi, bugün karşılaşılan imar kaosunun esas nedenlerinden birisidir" (Çetiner,1990).

1990'dan sonra İstanbul Büyükşehir Belediyesi planlama çalışmaları yine Belediye Şehir Planlama Müdürlüğü, tarafından yürütülmüştür. Bu dönemde 1/50.000 ölçekli nazım plan çalışmaları yeniden başlatılmıştır. Bu kapsamda mevcut kentsel yerleşmelerin bir kısmı (örneğin Sultanbeyli vb) özellikle havza ve orman alanlarında enformel geliştikleri ifade edilerek, yapılan nazım planda, bu alanlara yönelik karar geliştirmekten kaçınılmış ve planda bu mevcut kentsel alanların yer almadığı görülmüştür. Ancak tüm bunlara rağmen, Sultanbeyli 1989 yılında belediye, 1992 yılında da ilçe statüsüne kavuşmuştur.

2006 tarihinde İstanbul belediye sınırlarındaki değişimler çerçevesinde, il bütünü için yeni bir planlama çalışması, İMP – İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi'nin kurulması ile önem kazanmıştır. 1/100.000 ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı olarak hazırlanan bu plan ilgili mahkeme süreçleri sonrasında revize edilerek 13.02.2009 gün ve 103 sayılı İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin kararı ile onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

İstanbul metropoliten alanında, nüfus artışı ve ilçelere göre dağılımı ile mekânsal gelişme arasında önemli ilişkiler bulunmaktadır. Özellikle 2009 yılı sonrasında, İstanbul Çevre Düzeni Planı çalışmalarında, kentin doğal kaynaklarının korunması ilkesi çerçevesinde, nüfus artışının sınırlandırılması kararında nüfus artışı, nüfusun ilçelere göre dağılım oranları önemli bir belirleyicidir. Nüfusun artışı kadar bu nüfus artışının mekânsal olarak ilçelere göre dağılımı da plan kararlarının geliştirilmesinde etkili olmuştur.

İstanbul özelinde, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, gibi düzenlemeler neticesinde İstanbul İl Sınırları ile İstanbul Belediye sınırları üst üste çakıştırılmıştır. İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu'nda nüfus öngörüsü ve sektörel dağılım arasında bir denge oluşturulması hedeflenmektedir. 2023 yılı için İstanbul İli toplam nüfusu; mevcut dinamiklerin ve eğilimlerin devam etmesi durumunda 22-25 milyon olarak hesaplanmıştır. Ancak nüfus – istihdam dengesi ve kentin ekolojik taşıma kapasitesi göz önüne alındığında plan nüfusunun 16 milyon ile sınırlı kalması kararı alınmıştır. İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu ile Yönetici Özeti'nde nüfus ve istihdama ilişkin olarak şu şekilde bir açıklama yer almaktadır;

- Son nüfus sayımına göre mevcut nüfusun 12,5 milyonu geçtiği İstanbul'da plan çalışmasına temel oluşturmak üzere değişik yöntemlerle yapılan projeksiyonlarda 2023 yılı için İstanbul İli toplam nüfusu, mevcut dinamiklerin ve eğilimlerin devam etmesi durumunda 22- 25 milyon olarak hesaplandığı,

- Ancak sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde, doğal eşik analizi, nüfusa bağlı çalışma alanı ve konut alanı hesaplamalarının sonucunda, İstanbul'un bu seviyede bir nüfusu kaldıramayacağını anlaşıldığı,

- Planlama döneminde meri planlar, mevcut boş alan ve yapı stoku, doğal ve yapay eşikler dikkate alınarak, İstanbul İli için belirlenen nüfus 16 milyon olarak hesap edildiği,

- Bu çerçevede, mevcut dokuya yerleştirilebilecek ek nüfusun (emme kapasitesi) yaklaşık 1 milyon kişi olduğu kentte, yeni gelişme alanlarına yerleşebilecek ek nüfus yaklaşık 2,5 milyon olarak belirlendiği,

- Plan kararları, öngörülen nüfusun İstanbul İl sınırı içinde yerleşmesini denetleyecek ve nüfus projeksiyonuyla belirlenen nüfus (22-25 milyon) ile arasındaki farkın bölgede yerleşmesini sağlayacak nitelikte oluşturulması gerektiği,

- Doğal eşiklerin aşılmaması ve sürdürülebilirliğin sağlanması açısından kritik önem taşıdığı, ifade edilmektedir.

Hedeflenen nüfus öngörüsünün alt ölçekli planlarda sağlanabilmesi için doğal ve yapay eşikler dikkate alınarak İstanbul il bütününe 10 alt planlama bölgesine ayrıldığı belirtilmektedir (IMP, 2009). Söz konusu alt bölgeler ve bölgeleri oluşturan ilçeler şu şekilde açıklanmaktadır (IMP, 2009) ;

“1 Nolu Alt Bölge; Beykoz, Şile ve Çekmeköy İlçelerinin bir bölümünü kapsamaktadır. Bahsi geçen ilçelerin içme suyu havzaları dışında kalan bölümleri bu nüfus bölgesi içinde ele alınmıştır. 1 Nolu Alt Bölge, Anadolu Yakası'ndaki ekolojik-biyolojik sürdürülebilirliğinin temelini oluşturan orman alanlarıyla çevrilidir.

2 Nolu Alt Bölge; Anadolu Yakası'nda yer alan Sancaktepe, Çekmeköy, Beykoz, Sultanbeyli, Pendik ve Tuzla ilçelerinin içme suyu havzaları içerisinde yer alan kısımlarını kapsamaktadır. Ekolojik sürdürülebilirliğin temel yapı taşı olan su ve suya bağlı döngüler bu ilçelerdeki nüfus ve yapı yoğunluklarının sınırlandırılmasını zorunlu kılmaktadır.

3 Nolu Alt Bölge; ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirlik ilkelerinin yoğunlaştığı Maltepe, Kartal, Pendik, Tuzla ilçeleri ile Adalar ilçesini kapsamaktadır. Anadolu Yakası'ndaki nüfus yoğunlaşmasının olacağı iki alt bölgeden biridir.

4 Nolu Alt Bölge; Anadolu Yakası'nın çekirdek ilçeleri olan Üsküdar ve Kadıköy İlçeleri ile bunların uzantısı olarak gelişen Ümraniye ve Ataşehir İlçelerini kapsamaktadır. Merkez fonksiyonlarının yer seçim ile bölgenin kısmi olarak yeniden yapılanması gerçekleşecektir.

5 Nolu Alt Bölge; İçme suyu havzaları dışında, Avrupa Yakası'nın hayati önem taşıyan ekolojik alanlarını içeren Sarıyer, Şişli ve Eyüp İlçeleri kısmen bu bölgeye girmektedir.

6 Nolu Alt Bölge; İstanbul'un merkezi niteliğinde olup, çoğunluğu MİA fonksiyonlarını kapsayan Beşiktaş, Şişli, Beyoğlu, Eyüp, Fatih, Gaziosmanpaşa, Sultangazi, Bayrampaşa, Zeytinburnu ve Kağıthane İlçelerini içine almaktadır.

7 Nolu Alt Bölge; Nüfus ve yapı yoğunluklarının yüksek olduğu Bakırköy, Esenler, Bağcılar, Güngören, Bahçelievler, Başakşehir ve Küçükçekmece İlçelerini kapsamaktadır.

8 Nolu Alt Bölge; Büyükçekmece ve Küçükçekmece Gölleri arasında yer alan Avcılar, Beylikdüzü, Esenyurt, Başakşehir ve Büyükçekmece İlçelerini kapsamaktadır.

9 Nolu Alt Bölge; İstanbul'da yeni gelişimin en yoğun yaşanacağı bölgedir. Silivri ilçesini kapsayan bu bölgede Ortaköy, Çanta, Değirmenköy, Büyükçavuşlu, Selimpaşa, Kavaklı ve Gümüşyaka yerleşimleri mevcuttur.

10 Nolu Alt Bölge; Anadolu Yakası'ndaki 2 Nolu Alt Bölge ile ortak karakterdedir. Bu alt bölge Avrupa Yakası'ndaki Arnavutköy, Çatalca ve Büyükçekmece İlçelerinin içme suyu havzalarına giren bölümlerini kapsamaktadır”

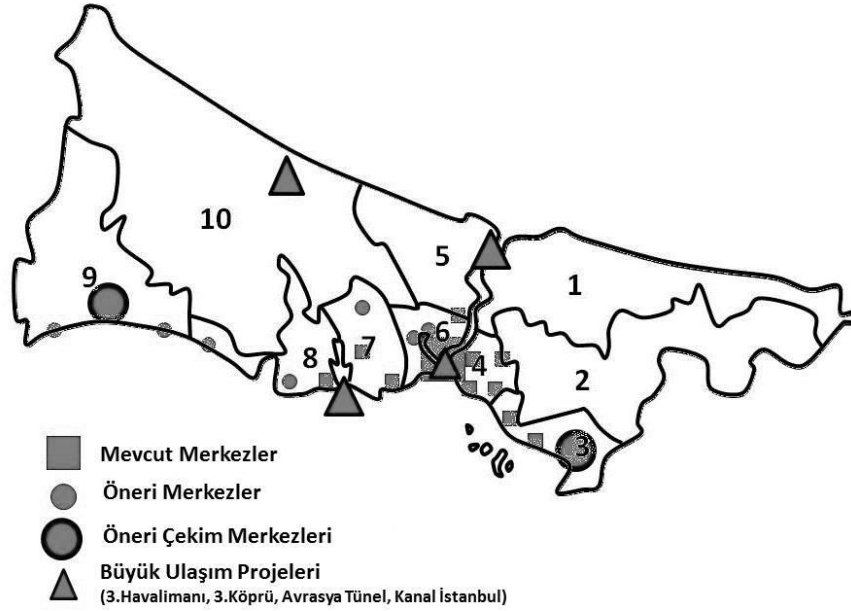
Alt bölgelerin son nüfus sayımındaki nüfusları, alt bölgelerdeki meri 1/5.000 ölçekli nazım imar planlarının nüfusları ve 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın her bir alt bölge için nüfus öngörülleri ise şu şekildedir (Bkz. Tablo 1);

Tablo 1. Alt Bölge Mevcut Nüfus – Meri Plan Nüfusu – Öneri Nüfus (IMP, 2009)

Alt Bölge No	Mevcut Nüfus (TÜİK 2007)	1/5000 Meri Plan Nüfusu	Öneri Nüfus
1	251,440	534,816	360,000
2	672,587	915,929	770,000
3	1,530,418	2,775,171	2,300,000
4	1,966,399	2,814,579	2,500,000
5	335,468	373,396	400,000
6	3,338,680	3,295,884	3,100,000
7	3,119,711	3,491,975	3,350,000
8	990,409	2,191,043	1,350,000
9	125,364	1,162,814	1,550,000
10	253,360	1,653,340	320,000
Anadolu Yakası	4,420,844	7,020,495	5,930,000
Avrupa Yakası	8,152,992	12,168,452	10,070,000
TOPLAM	12,573,836	19,188,947	16,000,000

Bu tabloya göre, 3,8 ve 9 nolu bölgelerin mevcut nüfuslarında büyük artışlar beklenirken, diğer bölgeler için mevcut nüfusta daha düşük artışlar öngörülmektedir. Buna karşın meri plan nüfuslarına göre ise, 5 ve 9 nolu bölgelerin meri plan nüfuslarından daha fazla nüfus öngörüsü getirilmektedir. Söz konusu bu nüfus öngörülleri ile oluşturulan çevre düzeni planı merkez kademelenmesi kararları, ana ulaşım bağlantıları arasında ilişkiler bulunmaktadır. Mevcut merkez alanlarında örneğin (6) nolu bölgede mevcut nüfusta azalma öngörülmürken, öneri çekim merkezi olarak düzenlenen (9) ve (3) nolu bölgelerde mevcut nüfusta büyük artışlar beklenmektedir. Mevcut çevre düzeni planı TÜİK 2007 nüfus verilerine göre hazırlanmış ve 2023 yılı için nüfusun 16 milyonda kalacağı kurgusu üzerine düzenlenmiştir. Oysa İstanbul il nüfusu TÜİK verilerine göre 2009 yılında 12,915,158 kişi, TÜİK 2017 verilerine göre İstanbul nüfusu 15,029,231 kişi olmuştur. Buna göre yaklaşık 8 yılda İstanbul il nüfusuna yaklaşık 2 milyon kişi eklenmiştir.

Nüfus artış hızlarının aynı eğilimle devam etmesi durumunda 4 yıl içinde eklenecek yaklaşık 1 milyon nüfusla, 2021 yılı itibarıyla il bütününe yaklaşık 16 milyon nüfusa erişilebileceği söylenebilir. Bu durumda çevre düzeni planı ile öngörülen nüfus projeksiyonuna, hedeflenen tarihlerden önce erişileceği söylenebilir. Diğer yandan çevre düzeni planında kararları içinde olmayan ve merkezi hükümetçe yapılan büyük kentsel proje yatırımları (3.Köprü, 3. Havalimanı, Avrasya Tüneli, Kanal İstanbul vb) nüfusun ilçelere göre dağılımını etkileyecektir. Dolayısıyla daha önce Silivri'nin de içinde bulunduğu (9) nolu bölgenin havalimanı kararlarına bağlı olarak bir alt merkez şeklinde gelişeceği planlanırken, bu öngörülerin gerçekleşmediği görülmektedir. Merkezi hükümetin, İstanbul Çevre Düzeni Planı kararlarına aykırı bir şekilde, yeni havalimanı kararını, 2009 yılında ilçe statüsüne kavuşan Arnavutköy'e kaydırması sonucunda, daha önce çevre düzeni planı ile nüfus artışı öngörülmeyen içme suyu havzaları ve orman alanları ile kaplı (10) nolu bölgenin yeni yatırımlarla büyük nüfus artışlarına sahne olacağı kaçınılmaz hale gelmiştir. Sonuçta değişen idari sınırların planlama politikalarına olan etkilerinde, nüfus artış oranları, arazi kullanım kararları, merkezlerin oluşumu ve ulaşım bağlantıları gibi hususlar önem kazanmıştır (ŞPO,2010).

Harita 1. İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda Önerilen Alt Bölgeler, merkez oluşumu ve büyük ulaşım projeleri (İMP, 2009'dan yararlanılarak hazırlanmıştır)

3. 1980 SONRASI İSTANBUL'DA İLÇELERE GÖRE NÜFUS GELİŞİMİ

İçinde bulunduğumuz süreci temsil eden dönem, kent içi mekânsal değişimlerle birlikte özellikle sanayi desantralizasyonuna bağlı olarak bölgesel açıdan da diğer meselelerin merkezindedir (Erbil,2017). Üretim – yönetim birlikteliğinin bir arada olması zorunluluğun iletişim-ulaşım alanında yaşanan teknolojik yeniliklere bağlı olarak kalkması, ayrıca kent merkezinin artan rantını hizmet alanlarıyla karşılama eğiliminin güçlenmesi sonucunda, büyük üretim birimleri bir yandan İstanbul'un doğu yüzünde Düzce'ye uzanan eksene yönelmişler, öte yandan, batı istikametinde Trakya aksına da yoğun ilgi göstermişlerdir. Bu dönemin nüfus verilerine bakıldığında ortaya çıkan sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişimlerin mekânsal yansımaları görülebilir.

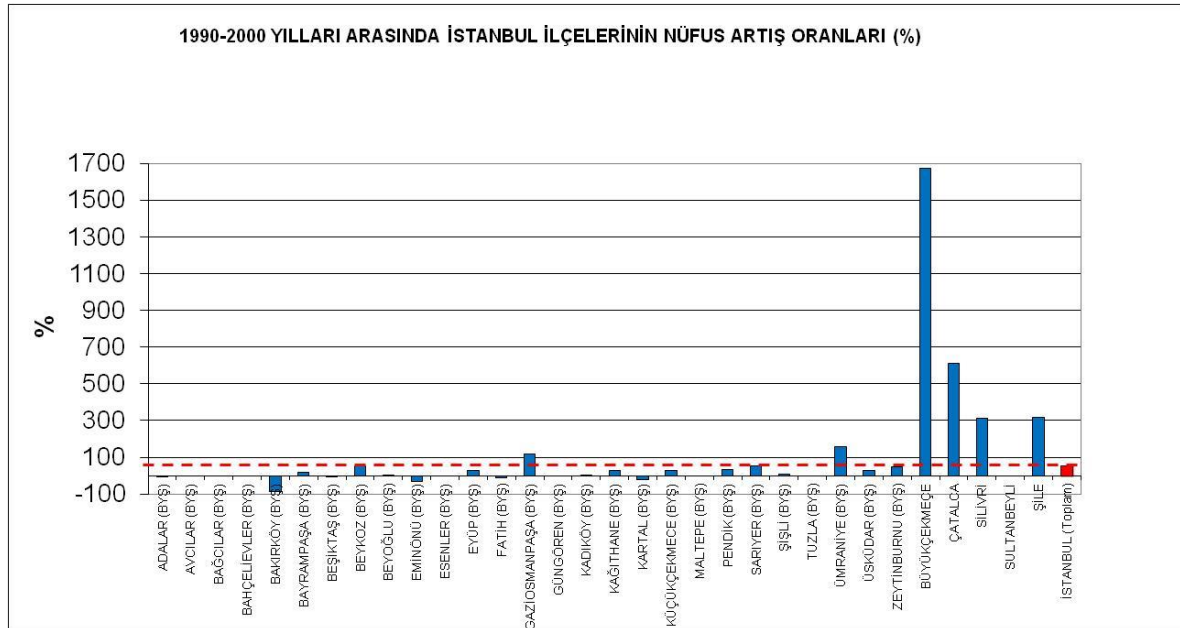
1980 yılında İstanbul nüfusu 4.741.890 kişidir. Bu nüfusun % 19'u Bakırköy'de, %10'u Fatih'te, %10'u Kadıköy'de, % 10'u Şişli'de oturmaktadır. 1980 - 1990 yılları arasında İstanbul nüfus artış oranı %54 olmuştur. Aynı yıllara arasında bu oran Gaziosmanpaşa'da %80, Eyüp'te %64 şeklinde gerçekleşmiştir. Diğer ilçelerin artış oranları İstanbul ortalamasının altındadır. Ayrıca Şişli ilçesi -% 56, Çatalca ilçesi -%28,

Eminönü ilçesi -%11 ve Fatih ilçesi -%3'lük bir oranda nüfus kaybetmişlerdir. Çatalca'daki nüfus azalması Büyükçekmece'nin ilçe olup, Çatalca'dan ayrılması ile ilgilidir. Şişli, Eminönü ve Fatih'teki düşüş ise, konutların işyeri fonksiyonlarına dönüşmesi şeklinde açıklanabilir. Ayrıca yeni ilçelerin oluşması da nüfustaki düşüşte etkilidir.

1990 yılında ise İstanbul nüfusu 7.309.190 kişidir. Bu nüfusun % 18'i Bakırköy'de, % 9'u Kadıköy'de, % 8'i Kartal'da oturmaktadır. 1990 sonrası kontrolsüz kentsel gelişme, kentin yaşam kaynakları olan su ve orman alanlarına doğru kaymıştır. Bu spekülasyonlu gelişme yapılan 2. Boğaz Köprüsü ile daha da hızlanmıştır. Bu baskılar sonucu, Sultanbeyli gibi koca bir kent enformel olarak oluşmuştur.

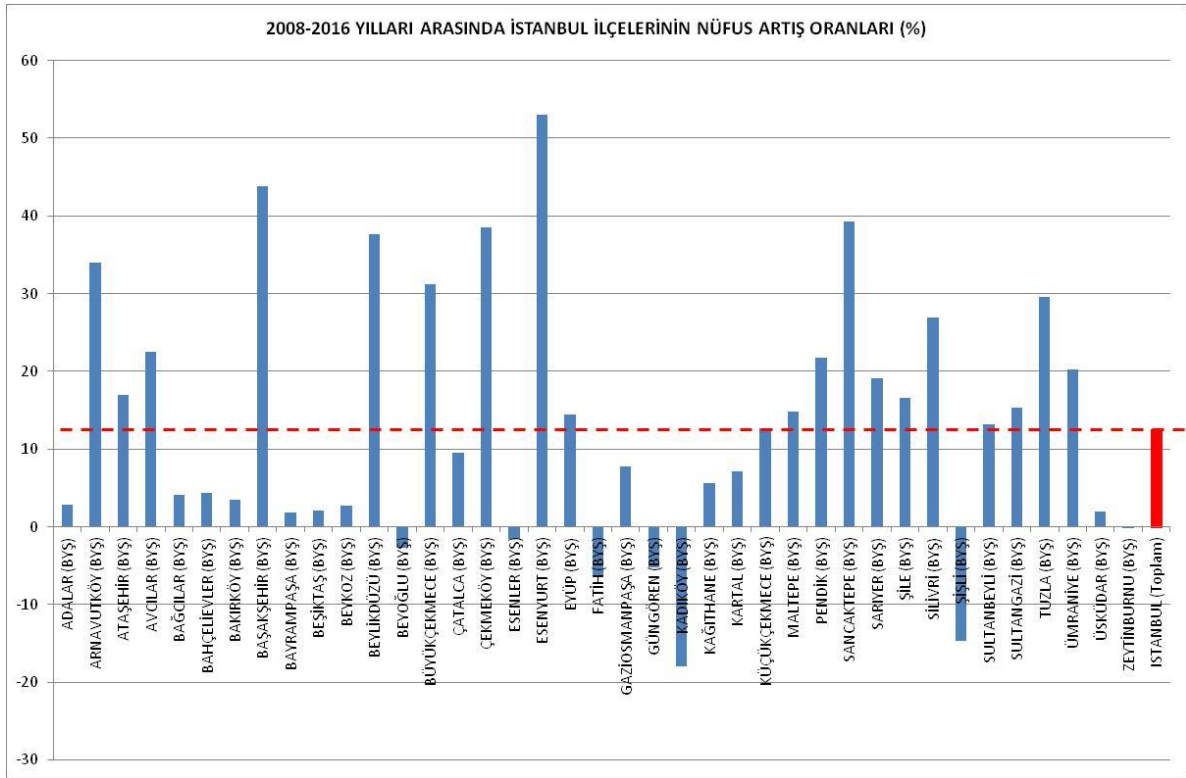
Yine bu dönemde özellikle kent çeperlerinde yer alan Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olmayan 1580 sayılı yasaya tabii ilçe belediyelerinde çok büyük nüfus hareketleri yaşanmıştır. Başta Büyükçekmece %1700 gibi inanılmaz bir oran ile yer alırken, Çatalca, Silivri ve Şile gibi diğer yerleşmelerde de nüfus artışı çok olmuştur (Bkz. Şekil 1). Bu durumun açıklanması gereken yönleri kentin gelişme dinamiklerinde saklıdır. Ancak özellikle 17 Ağustos Marmara Depremi ile başlayan süreç kentsel mekandaki tüm bu dinamiklerin üzerine sızramış ve gündemde ilk sıraya yerleşmiştir. Bütün kentsel gelişme yönleri değişmiş ve yepyeni alanlar yerleşime açılmaya başlamıştır. Bu değişime idari sınırlar üzerinde çok değişik etkiler yaratmaktadır. Deprem olgusu, kendisinden korkulması gereken bir doğal olaydan ziyade onunla birlikte yaşanması gereken bir doğal zenginlik olarak yaşama sokulabilir. Yaşamın bu olguya göre düzenlenmesi ve gereken önlemlerin alınması hayati önem taşımaktadır.

2008 yılında yapılan yeni yasal düzenlemeler neticesinde, İstanbul'da yeni oluşan ve kaldırılan İlçe Belediyeleri sonucunda toplamda 39 adet ilçe belediyesi bulunmaktadır (Bkz Tablo 2). 2008 yılında İstanbul'un nüfusu 12.697.164 kişidir. Bu nüfusun dağılımına bakıldığında ise, toplam nüfustan aldıkları payların %5'in üzerinde olan iki ilçe bulunduğu bunların ise Küçükçekmece ve Bağcılar oldukları anlaşılmaktadır. 2016 yılına gelindiğinde ise İstanbul toplam nüfusu 14.804.116 kişidir. Bu nüfusun dağılımında ise toplam nüfustan aldıkları payların %5'in üzerinde olan iki ilçeye ek olarak bu kez Esenyurt'un listeye girdiği görülmektedir. Bu çerçevede önceki yıllara göre, İstanbul'da ilçelerin toplam nüfustan aldıkları paylarda bir dengeden söz edilebilse de nüfus artışının 2008-2016 yılları arasında %30 üzeri artan, Arnavutköy, Başakşehir, Beylikdüzü, Büyükçekmece, Çekmeköy, Esenyurt ve Sancaktepe İlçelerinin ileriki zamanlarda içlerinden yeni ilçeler oluşturabileceği de söylenebilir (Bkz. Şekil 2) .

Şekil 1. 1990-2000 Yılları Arasında İstanbul İlçeleri'nin Nüfus Artış Oranları (%)

(Kaynak: TÜİK, 1990-2000 Nüfus Verileri)

Şekil 2. 2008-2016 Yılları Arasında İstanbul İlçeleri'nin Nüfus Artış Oranları (%)
(Kaynak: TÜİK, 2008-2016 Nüfus Verileri)

Tablo 2. 1950 Sonrası İstanbul'da Metropolitan Alan Gelişme Dinamikleri Süreçlerine Bağlı Oluşan İlçeler

	1950	1960	1970	1980	1990	1993	2000	2008
ASYA	ADALAR	ADALAR	ADALAR	ADALAR	ADALAR	ADALAR	ADALAR (BYŞ)	ADALAR (BYŞ)
	BEYKOZ	BEYKOZ	BEYKOZ	BEYKOZ	BEYKOZ	BEYKOZ	BEYKOZ (BYŞ)	BEYKOZ (BYŞ)
	KADIKÖY	KADIKÖY	KADIKÖY	KADIKÖY	KADIKÖY	KADIKÖY	KADIKÖY (BYŞ)	KADIKÖY (BYŞ)
	KARTAL	KARTAL	KARTAL	KARTAL	KARTAL	KARTAL	KARTAL (BYŞ)	ATAŞEHİR (BYŞ)
	ŞİLE	ŞİLE	ŞİLE	ŞİLE	PENDİK	MALTEPE	MALTEPE (BYŞ)	KARTAL (BYŞ)
	ÜSKÜDAR	ÜSKÜDAR	ÜSKÜDAR	ÜSKÜDAR	ŞİLE	PENDİK	PENDİK (BYŞ)	MALTEPE (BYŞ)
	YALOVA	YALOVA	YALOVA	YALOVA	ÜMRANİYE	SULTANBEYLİ	SULTANBEYLİ	PENDİK (BYŞ)
					ÜSKÜDAR	ŞİLE	SULTANBEYLİ	SULTANBEYLİ (BYŞ)
					YALOVA	ÜMRANİYE	TUZLA (BYŞ)	ŞİLE (BYŞ)
						ÜSKÜDAR	ÜSKÜDAR (BYŞ)	TUZLA (BYŞ)
					YALOVA	ÜMRANİYE (BYŞ)	ÜSKÜDAR (BYŞ)	
							ÜMRANİYE (BYŞ)	
							ÇEKMEKÖY (BYŞ)	
							SANCAKTEPE (BYŞ)	
AVRUPA	BAKIRKÖY	BAKIRKÖY	BAKIRKÖY	BAKIRKÖY	BAKIRKÖY	AVCILAR	AVCILAR (BYŞ)	AVCILAR (BYŞ)
	BEŞİKTAŞ	BEŞİKTAŞ	BEŞİKTAŞ	BEŞİKTAŞ	BAYRAMPAŞA	BAĞCILAR	BAĞCILAR (BYŞ)	BAĞCILAR (BYŞ)
	BEYOĞLU	BEYOĞLU	BEYOĞLU	BEYOĞLU	BEŞİKTAŞ	BAHÇELİEVLER	BAHÇELİEVLER (BYŞ)	BAŞAKŞEHİR (BYŞ)
	ÇATALCA	ÇATALCA	ÇATALCA	ÇATALCA	BEYOĞLU	BAKIRKÖY (BYŞ)	BAKIRKÖY (BYŞ)	SULTANGAZİ (BYŞ)
	EMİNÖNÜ	EMİNÖNÜ	EMİNÖNÜ	EMİNÖNÜ	BÜYÜKÇEKMECE	BAYRAMPAŞA	BAYRAMPAŞA (BYŞ)	BAHÇELİEVLER (BYŞ)
	EYÜP	EYÜP	EYÜP	EYÜP	ÇATALCA	BEŞİKTAŞ	BEŞİKTAŞ (BYŞ)	BAKIRKÖY (BYŞ)
	FATİH	FATİH	FATİH	FATİH	EMİNÖNÜ	BEYOĞLU	BEYOĞLU (BYŞ)	BAYRAMPAŞA (BYŞ)
	SARİYER	SARİYER	GAZİOSMANPAŞA	GAZİOSMANPAŞA	EYÜP	BÜYÜKÇEKMECE	BÜYÜKÇEKMECE	BEŞİKTAŞ (BYŞ)
	SİLVİRİ	SİLVİRİ	SARİYER	SARİYER	FATİH	ÇATALCA	ÇATALCA	BEYOĞLU (BYŞ)
		ŞİŞLİ	SİLVİRİ	SİLVİRİ	GAZİOSMANPAŞA	EMİNÖNÜ	EMİNÖNÜ (BYŞ)	BÜYÜKÇEKMECE (BYŞ)
		ZEYTİNBURNU	ŞİŞLİ	ŞİŞLİ	KAĞITHANE	ESENLER	ESENLER (BYŞ)	BEYLİKDÜZÜ (BYŞ)
			ZEYTİNBURNU	ZEYTİNBURNU	KÜÇÜKÇEKMECE	EYÜP	EYÜP (BYŞ)	ESENKÖY (BYŞ)
					SARİYER	FATİH	FATİH (BYŞ)	ARNAVUTKÖY (BYŞ)
					SİLVİRİ	GAZİOSMANPAŞA	GAZİOSMANPAŞA (BYŞ)	ÇATALCA (BYŞ)
					ŞİŞLİ	GÜNGÖREN	GÜNGÖREN (BYŞ)	ESENLER (BYŞ)
					ZEYTİNBURNU	KAĞITHANE	KAĞITHANE (BYŞ)	EYÜP (BYŞ)
						KÜÇÜKÇEKMECE	KÜÇÜKÇEKMECE (BYŞ)	FATİH (BYŞ)
						SARİYER	SARİYER (BYŞ)	GAZİOSMANPAŞA (BYŞ)
						SİLVİRİ	SİLVİRİ	GÜNGÖREN (BYŞ)
						ŞİŞLİ	ŞİŞLİ (BYŞ)	KAĞITHANE (BYŞ)
					ZEYTİNBURNU	ZEYTİNBURNU (BYŞ)	KÜÇÜKÇEKMECE (BYŞ)	
							SARİYER (BYŞ)	
							SİLVİRİ (BYŞ)	
							ŞİŞLİ (BYŞ)	
							ZEYTİNBURNU (BYŞ)	

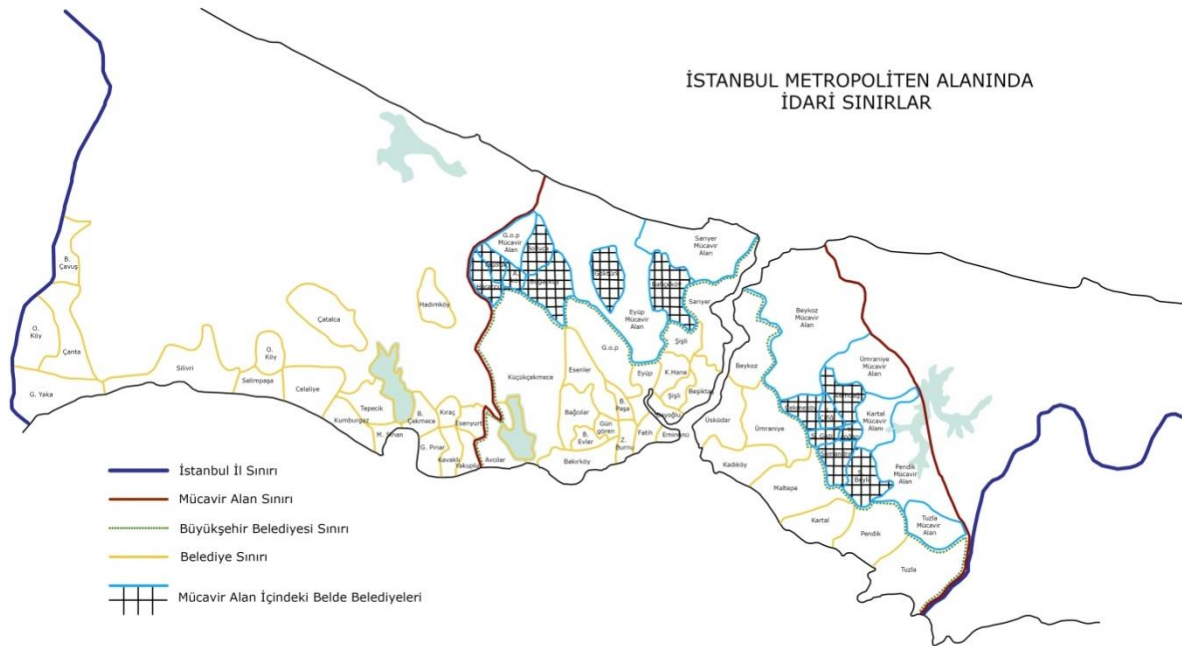
4. İSTANBUL'DA İDARİ SINIR DEĞİŞİKLİKLERİNE İLİŞKİN YASAL-YÖNETSEL YAPI, MEKÂNSAL PLANLAMA İLİŞKİSİ

İstanbul metropolitan alanında idari sınır değişiklikleri bağlamında yasal ve yönetsel yapının mekânsal planlamaya etkileri 4 dönemde incelenecektir. Kırılma noktaları olarak mekânsal yapı ile doğrudan ilişkisi olduğu kabul edilen 3030, 5216, 5747 ve 6360 sayılı kanunların çıkış tarihleri ele alınmıştır.

4.1. 1984-2004 Dönemi:

1984 tarih ve 3030 sayılı yasa ile nüfusu 2000'e ulaşmış yerlere belde belediyesi statüsü getirilmiştir. Mücavir alan sınırları içinde oluşturulan belde belediyeleri plan yönüyle büyükşehir belediyesi ya da ilçe belediyelerine bağlı olmadığından, bu alanlarda üst ölçek planlardan bağımsız bir kentsel gelişme görülmüştür. Belde belediyelerinin kentnin kuzeyinde yer alması, İstanbul kentsel gelişiminin de kuzeye doğru yönelmesine neden olmuştur. Bu durum kentnin kuzeyinde yer alan doğal kaynakların tahrip edilmesine sebep olmuştur.

Aşağıdaki haritada (Bkz. Harita 2) görülen daha önceki yıllarda belediye sınırları dışında kalan Pendik, Ümraniye, Bayrampaşa, Kağıthane, Küçükçekmece ve Büyükçekmece yerleşimleri, 1980-1990 yılları aralığında nüfusu artarak ilçe olmuştur. Bu nedenle 1980-1990 yılları arasında şehir nüfusu %132 artarken, kır nüfusu %70 azalmıştır. 1993 yılına gelindiğinde ise Maltepe, Sultanbeyli, Avcılar, Bahçelievler, Bağcılar, Güngören, Esenler yeni ilçe olan yerleşimlerdir (Erbaş, 1995).

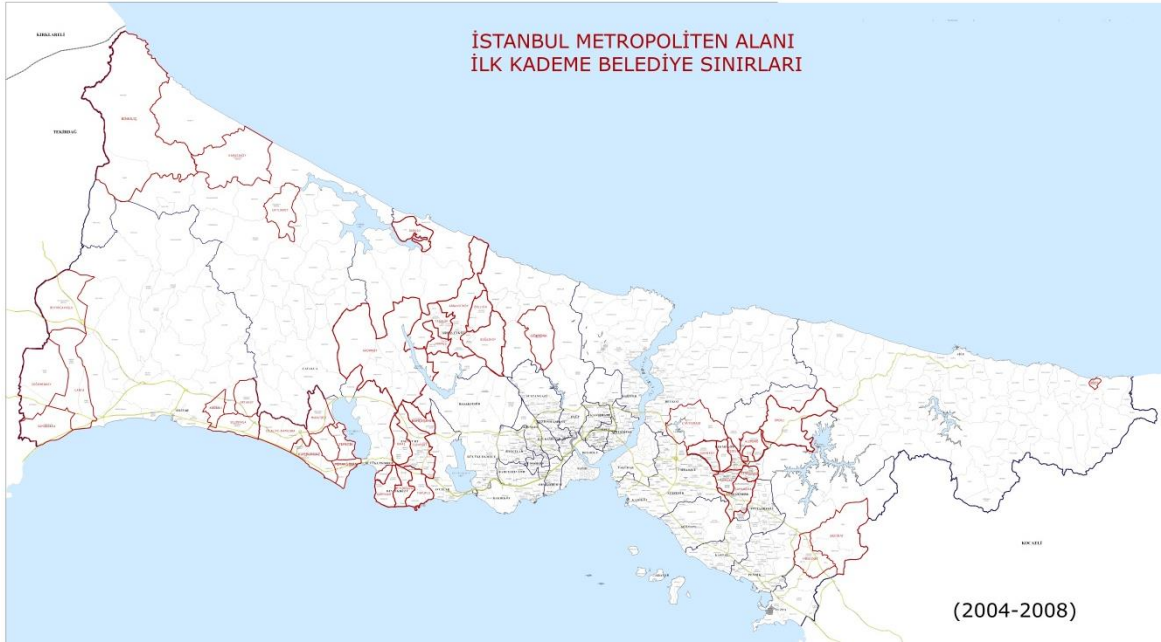

Harita 2. İstanbul Metropolitan Alanında İdari Sınırlar (2004 öncesi)
 (Kaynak: Erbaş, 1995)

4.2. 2004-2008 Dönemi:

2004 tarih ve 5216 sayılı kanun ile İstanbul ve Kocaeli illerinin Büyükşehir Belediye sınırları il sınırları olmuştur. Sınırları genişleyen büyükşehir belediyesi; planlama açısından daha fazla yetkiye sahip olmuş, genel bütçeden kendisine düşen payın artmasıyla finansal açıdan avantaj kazanmış, büyükşehir belediyesinin görev ve hizmet etkinliğinin artması yeni organizasyonlar oluşturmasına da olanak sağlamıştır. Aynı yasa ile orman köyleri haricindeki köyler kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. İlk kademe belediye yapısı bu yasa ile gündeme gelmiş, mevcut belde belediyeleri de ilk kademe belediyesine dönüştürülerek toplamda 41 tane ilk kademe belediyesi oluşturulmuştur. Belde belediyelerinin ilk kademe belediyesine dönüşmesi plan yönüyle Büyükşehir Belediyesine bağımlı hale gelmelerine, dolayısıyla da

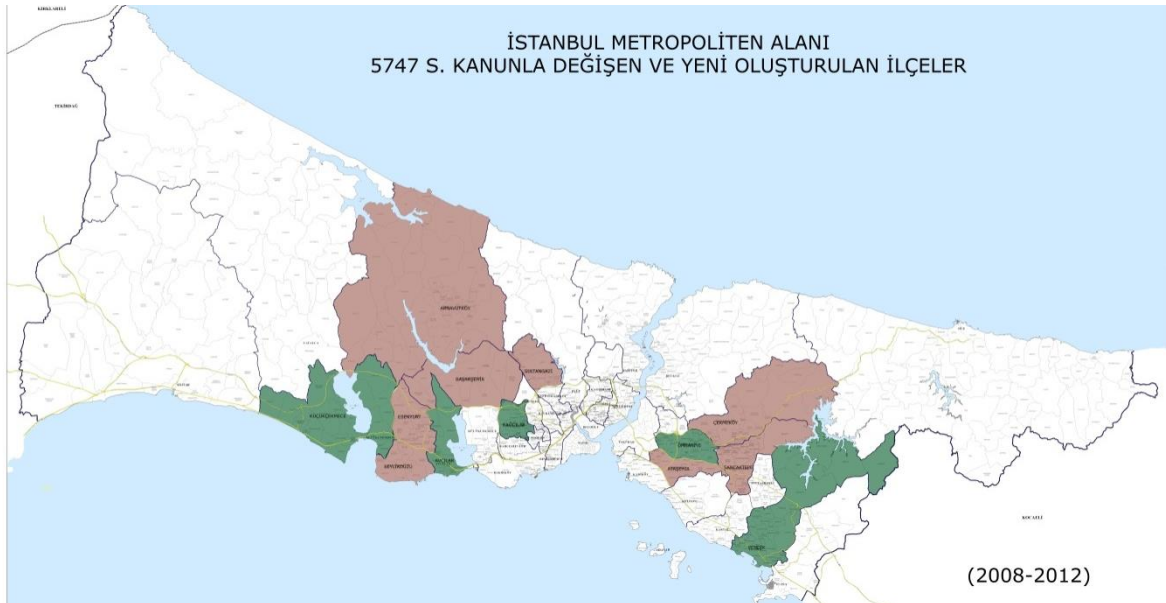
planlama yönüyle belirli bir üst kontrole tabi olmalarına neden olmuştur. Bu beldelerden Avrupa Yakası'nda bulunan Haraççı, Taşoluk, Arnavutköy, Boğazköy, Bolluca, Göktürk ve Bahçeköy; Anadolu Yakası'nda bulunan Çekmeköy, Alemdağ, Sultançiftliği, Sultangazi, Yenidoğan, Samandra ve Sultanbeyli önceki yıllarda mücavir alan içerisindeki belde belediyeleridir (Bkz. Harita 3).

Harita 3. İstanbul Metropolitan Alanında İlk Kademe Belediye Sınırları (2008 öncesi)
(Kaynak: MSGSU, 2015)

4.3. 2008-2012 Dönemi:

2008 tarih ve 5747 sayılı kanun ile ilk kademe belediyeleri kaldırılmış, yeni ilçeler oluşturulmuş ve bazı mevcut ilçe sınırlarında değişiklikler yapılmıştır. İlk kademe belediyelerinden 37'sinin tüzel kişiliği sona erdirilerek 8 tane yeni ilçe oluşturulmuş, bu 8 ilçeden 4 tanesi ilk kademe belediyesinin doğrudan ilçeye dönüştürülmesiyle oluşturulmuş ilçelerdir (Bkz. Harita 4). Böylece İstanbul'un toplam ilçe sayısı 39 olmuştur.

Harita 4. İstanbul Metropolitan Alanı 5747 Sayılı Kanunla Değişen ve Yeni Oluşturulan İlçeler
(Kaynak: MSGSU, 2015)

4.4. 2012 ve Sonrası:

2012 tarih ve 6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile tüm büyükşehirlerde büyükşehir belediye sınırı, il sınırlarına genişletilmiştir. 6360 sayılı kanun ile İstanbul Metropolitan Alanı içinde bazı ilçe sınırlarında değişiklikler meydana gelmiştir. Eskiden Büyükçekmece İlçesine bağlı olan Muratbey Merkez Mahallesi ve Arnavutköy İlçesine bağlı Bahşayış ve Nakkaş Mahalleleri Çatalca İlçesine bağlanmıştır. Eskiden Şişli İlçesine bağlı olan Ayazağa, Maslak ve Huzur Mahalleleri Sarıyer İlçesine bağlanmıştır.

6360 sayılı yasa ile orman köyleri istisna olmakla birlikte tüm köyler kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. İl özel idareleri kapatılarak yetki ve sorumlulukları büyükşehir belediyelerine devredilmiştir. Yayınlanma tarihinden 5 yıl sonra uygulamaya konulacaktır. Köy statüsünün ortadan kaldırılmasıyla bu alanlar kentsel alan sınırları içine alınmış; köylerin mahalle olmasıyla birlikte, mahallelerde verilmesi zorunlu olan kentsel hizmetlerin bu bölgelerde de sağlanması zorunlu hale gelmiştir. Oysa ki mahalle statüsüne sahip olan ancak hala kırsal karakterini koruyan bu alanlarda, kentlerde ihtiyaç duyulan hizmetlerin ne kadar gerekli olduğu kadar bu alanların nasıl planlanacağı gibi hususlar da büyük tartışma konularının başında gelmektedir (Öztaş, 2017)

SONUÇ

1980'lerden günümüze İstanbul Metropolitan Alanı'nda mekânsal yapı ile idari sınırlardaki değişim incelendiğinde, bu süreci şekillendiren ve yön veren kanunların sırasıyla 3030, 5216, 5747 ve 6360 sayılı kanunlar olduğu tespit edilmiştir. Özellikle metropol kentin çeperleri, söz konusu bu idari sınır değişikliklerinin etkisi ile bölünerek çoğalmaktadır.

İncelenen 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun ile 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanundan elde edilen bulgular çerçevesinde; mahallelerin birleştirilerek veya ilçe sınırlarının değiştirilerek veya ilk kademe belediyelerinin kapatılarak oluşturulduğu ilçelerde; kurumlar arası yetki, görev ve sorumluluklar açısından yeni uyumsuzluklar meydana gelmektedir. Diğer yandan sınırların değişmesiyle yetki ve hizmet alanları genişleyen ilçeler, idari yapıdaki sorunlarını çözmeye çalışsa da getirilen çözüm önerileri, sadece kendi ilçe sınırları üzerinden ele alınan sorunları çözmeye yetmemiştir.

2004 tarihine kadar olan süreçte kent kır arayüzü ve çevresindeki gelişim, belde belediyelerinin sahip olduğu yetkiler nedeniyle, büyükşehir belediye yönetiminden bağımsız şekilde gerçekleştiğinden bu dönemde kentsel gelişim süreci çok hızlanmıştır. 2004'te çıkarılan 5216 sayılı Kanun ile belde belediyelerinin yapısı ilk kademe belediyesi olarak değişerek eski yetkileri, plan yapma yönüyle kısıtlanmıştır. İstanbul ve Kocaeli illerini kapsayan 5216 sayılı Kanun ile köylerin mahalle statüsüne girmesi bazı kentsel hizmetlerin bu bölgelerde sağlanmasını zorunlu kılmıştır. Mahalle statüsüne girmiş olan fakat hala kırsal karakterini koruyan alanlarda, bölgeye özgü yaşam şekilleri göz önünde bulundurularak kentsel kamusal hizmetlerin sağlanması beklenmektedir.

2008'de çıkarılan 5747 sayılı Kanun ile ilk kademe belediyeleri kapatılmış, yeni ilçeler kurulmuş ve bazı ilçelerin sınırlarında değişiklik yapılmıştır. Bu tür değişikliklerin temelinde, kent kır arayüz bölgelerinin önceden kentin çeperlerinde yer alıp zaman içerisinde büyüyüp gelişerek merkez niteliği taşıyan alanlara katılması bulunmaktadır.

2012 yılı 6360 sayılı kanun ile tüm büyükşehirlerde büyükşehir belediye sınırı il sınırına genişletilerek büyükşehir belediyelerinin yetki ve hizmet alanları artırılmıştır. Bunun yanı sıra köyler, mahalleye dönüştürülmüş, bu bölgelerin yönetimi ve planlanması ilçe belediyelerine bırakılmıştır. İl özel idareleri de kapatılarak yetkileri büyükşehir belediyesine devredilmiştir. Bütün bunlarla birlikte büyükşehir

belediyelerinin görev ve hizmet etkinliğini artsa da diğer yandan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile TOKİ gibi merkezi hükümete bağlı kurumların planlama sürecindeki etkisi de giderek artmaktadır.

İstanbul Metropolitan Alanı'nda kentsel gelişmenin bir göstergesi olarak idari sınırlar sürekli değişse de uluslararası sermayenin yönlendirmeleri ile kentsel bölgedeki dinamikler daha çok etkili olmaktadır. Bu haliyle idari sınır değişiklikleri, kentsel gelişmenin yönlendiricisi olmaktan çok, mekânsal değişimin yasallaşmasına olanak sağlayan bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. 1980'den günümüze kadarki Büyükşehir Belediye Kanunları ve ilgili yasal değişiklikler karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, il sınırları içinde kalan alanda, idari sınırların büyük değişim gösterdiği, kırsal karakterli bölgeden kentin en yoğun merkezi iş alanlarına kadar, önce kentsel gelişmenin yaşandığı, sonrasında idari sınır değişikliğinin yapıldığı görülmektedir. İstanbul'u içinde bulunduğu bölge içinde bir finans merkezi yapma yolundaki değişim hedefleri ile kentin bütüncül planlama çalışmaları arasında doğrusal bir ilişki bulunmadığı, yasal mevzuat ve planlama sürecindeki parçalanmışlığı destekleyecek şekilde idari sınır değişikliklerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Planlama kararları alınırken merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında eşgüdüm ve koordinasyonun sağlanarak idari yapının yetki, görev ve sorumluluklarının, yerleşmenin mevcut ve gelecekteki konumu açısından yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, İstanbul gibi ülkemizdeki birincil metropol kentin, salt kendi il ve ilçe sınırları içinde planlanması farklı zorluklar taşımaktadır. Bu derece devingen bir beşeri organizasyona sahip kentin, içinde bulunduğu metropoliten bölgenin bir parçası olarak planlanması beklenmektedir. İdari sınırları değiştirerek, bütüncül anlayıştan uzak, parçacı mekânsal müdahalelere izin veren, geniş kapsamlı bir mekânsal planlamadan ziyade, stratejik mekânsal planlama bölgelerine dayalı idari sınırların geliştirilmesi önem kazanmaktadır.

KAYNAKLAR

- ANGEL, A. (1993). "Henri Prost ve İstanbul'un İlk Nazım Planı", Planlama Dergisi, Sayı 10, Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara.
- ÇETİNER, A.(1990). Günümüze Kadar İstanbul'da Planlama Eylemleri ve Yarattığı Çevre Sorunları s. 39 İstanbul Çevre Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu, Türkiye. Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu, İstanbul.
- DÖKMECI, V., BERKÖZ, L. (1994). Transformation of Istanbul from a monocentric to a polycentric city. *European Planning Studies*, 2(2), pp.193-205.
- DPT, (2009). İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı, Ankara
- ERBAŞ, A.E. (1995). Planlamaya Ekolojik Yaklaşım; Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde İstanbul Örneği İrdemesi, MSÜ, FBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Güzin Konuk), İstanbul
- ERBAS, A.E., ERBİL, T. (2011). Rethinking the Urban Transformation Projects Again: the Distribution of Public Burden and Benefits. The Case of Kartal District, Istanbul., Essen
- ERBAŞ, A.E. (2014). "Central Business District Planning and the Sustainable Urban Development Process in Istanbul", *Sustainable City VIII*, Editör: Zubir, S. S., & Brebbia, C. A. WIT PRESS, Southampton, UK, DOI:10.2495/SC130061, pp., 69-80
- ERBİL, T. (2017). "Planning Dilemmas in Deindustrialization Process in Istanbul." *İTÜ AZ*, Vol.14, No.2, pp. 43-56.
- GÖÇER, O. (1971). Doğu Marmara bölgesi içinde büyük İstanbul metropoliten sınırlarının tespiti ve yeni bir yerleşme düzeni ön araştırması (Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniv. Matbaası).
- GÜVENÇ, M.(1993). Metropol değil azman sanayi kenti. *Istanbul*, 5, pp.75-81.
- HEALEY, P (2004). The treatment of space and place in the new strategic spatial planning in Europe. *International journal of urban and regional research*,28(1), pp.45-67.
- IMP, (2009). 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı ve Plan Raporu, Bimtaş, IMP- İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi, Tepebaşı, İstanbul
- MORTAN, K., KÜÇÜKERMEN Ö. (2010). Çarşı, pazar, ticaret ve Kapalıçarşı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
- MSGSU, (2015). "İstanbul Kır-Kent Arayüzü", Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Lisans 4. Planlama Atölyesi Çalışması, İstanbul
- OZUS, E., TURK, S. S., ve DOKMECI, V. (2011). Urban restructuring of Istanbul. *European Planning Studies*, 19 (2), pp. 331-356.,
- ÖZAY, İ.H., SELÇUK, M., KAÇAR, M., HACISALİHOĞLU, İ.Y. ve ERBAŞ, A.E. (2002). Dünden Bugüne Yarınların İstanbul'u, İstanbul İli İdari Sınır Bilgi Sisteminin Kurulması İş Döner Sermaye Raporu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Planlama ve İmar Daire Başkanlığı, Harita Müdürlüğü, İstanbul,
- ÖZTAŞ ÇÖREK, Ç. (2017). Büyükşehir Belediyelerinde Kentleşen Kırsal Alanların Planlanma Sorunlarına Yönelik Sürdürülebilir Model Önerisi, Gazi Üniversitesi, FBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi (Danışman: Prof.Dr. Şule Karaaslan), Ankara
- SASSEN, S. (1999) *Global Financial Centers*. *Foreign Affairs*, pp.75-87.
- ŞPO, (2010), İdari Sınırların Planlama Politikalarına Etkileri ve İstanbul Metropolitan Alanında Değişen İlçe Sınırları, Çalıştay 06 Mayıs 2008, TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi Yayını, İstanbul
- TANERİ, E. (1986). Bölge Planlama, Yıldız Üniversitesi Yayınları Sayı: 186, İstanbul
- TEKELİ, İ. (1972). Bölge Planlama Üzerine. İstanbul Teknik Üniversite Matbaası, İstanbul
- TEKELİ, İ. (1993). "İcabında Plan", İstanbul Dergisi, Sayı 4, Tarih Vakfı, İstanbul
- TÜİK (1990, 2000, 2008, 2016, 2017), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları

TÜMERTEKİN, E. (1973), Türkiye'de şehirleşme ve şehirselsel fonksiyonlar (Vol. 72). Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul

UNITED NATIONS, (2017) Habitat III, New Urban Agenda, Quito, Ecuador

Araştırma Makalesi/Research Article

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*

THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONAL TRAITS AND ENTREPRENEURSHIP TENDENCY: A RESEARCH ON STUDENTS AT SULEYMAN DEMIREL UNIVERSITY*

Pınar GÖKTAŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF, İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü,
pinargoktas@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9825-7933>

Erol KAZAFEROĞLU

Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE Yüksek Lisans Mezunlu, ekazaferoglu@hotmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-0963-7169>

Başvuru Tarihi/Application Date: 06.11.2017

Kabul Tarihi/Acceptance Date: 15.03.2018

DOI: 10.30798/makuiibf.349660

Öz

Bu çalışmanın amacı, Süleyman Demirel Üniversitesi'nde girişimcilik dersi alan öğrencilerin kişilik özellikleriyle girişimcilik eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın evrenini Isparta'da eğitim gören Süleyman Demirel Üniversitesi girişimcilik dersi alan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 12 fakülteden seçilen 647 lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Beş Faktör Kişilik Ölçeği ve girişimcilik eğilimi ölçeğinden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma girişimcilik dersi alan öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin belirlenmesi ve kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimleri üzerindeki etkilerinin saptanabilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu araştırma gelecekteki araştırmalarda girişimcilik dersi alan öğrenciler ile almayan öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin kıyaslaması açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada öğrencilerin kişilik özellikleri ile girişimcilik eğilimleri ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Dışadönüklük, Deneyime Açıklık, Uyumluluk, Özdisiplin kişilik özellikleri girişimcilik eğilimine pozitif yönde etki ederken Nevrotiklik kişilik özelliğinin girişimcilik eğilimine negatif etki ettiği gözlemlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin okudukları fakülteye, cinsiyete, medeni durumlarına ve çocukluk yıllarını geçirdikleri yerlere göre girişimcilik eğilimlerinin farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmış ve herhangi bir farklılaşma tespit edilmemiştir.

Anahtar kelimeler: Kişilik Özellikleri, Girişimcilik, Girişimcilik Eğilimi, Girişimcilik Dersi, Üniversite Öğrencisi

Abstract

The aim of the study is to examine the relationship between personality traits of students who take entrepreneurship course in Suleyman Demirel University (SDU) and their entrepreneurial tendency. Students who take entrepreneurship courses from SDU constitute the universe of the research. Students were selected among the students who took entrepreneurship course at SDU where 84,854 students were educated. Five Factor Personality Scale and Entrepreneurship tendency scale are used. The obtained data were analyzed by using the SPSS program. The research is very important in determining the entrepreneurship tendencies of students who take entrepreneurship courses and in determining the effects of personality traits on entrepreneurial tendencies. The relationship between personality traits of students and entrepreneurship tendencies was detected. It is observed that Extraversion, Agreeableness, Openness to Experience, Self-discipline personality traits have a positive effect on the entrepreneurial tendency while neuroticism personality trait has negatively influenced on the entrepreneurial tendency. Also, viewed whether entrepreneurial tendencies have differentiated according to the students' faculties, sexes, marital status and where they have spent their childhood years but no differentiation has been detected.

Keywords: Personality Traits, Entrepreneurship, Entrepreneurship Tendency, Entrepreneurship Course, Student of University

** Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü "Kişilik Özellikleri ile Girişimcilik Eğilimi İlişkisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiş ve 12-14 Ekim 2017 tarihinde Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde gerçekleştirilen 17. Ulusal Bölge Bilimi ve Bölge Planlama Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.*

EXTENDED SUMMARY

Research Problem: The purpose of the study was to explore the relationship between personality traits and their entrepreneurial tendency of students who has been participating entrepreneurship course at Isparta Süleyman Demirel University

Research Questions: In this study, in which entrepreneurship tendencies were determined according to the perceptions and personality traits of the students who were studying at Süleyman Demirel University and participating entrepreneurship courses, it was questioned whether the tendencies of entrepreneurship differed according to the personality traits, sexes, ages and faculties of the students.

Literature Review: The purpose of the literature review was to use a two-part framework to examine Personal Traits and Entrepreneurship Tendency. In this context, Five Factor Personality Traits has been mentioned. The five-factor model of personality traits (FFM) is a set of five broad trait dimensions or domains, often referred to as the "Big Five". The Big Five/FFM- The five-factor model of personality was developed to represent as much of the variability in individuals' personalities as possible, using only a small set of trait dimensions. The Big Five are: Extraversion, Agreeableness, Conscientiousness, Neuroticism (sometimes named by its polar opposite, Emotional Stability), and Openness to Experience (sometimes named Intellect). Additionally, the concept of entrepreneurship, the importance of entrepreneurship, factors affecting entrepreneurship and entrepreneurship tendency has been mentioned.

Methodology: The universe of the research is the 800 undergraduate students who take the entrepreneurship course in Isparta Süleyman Demirel University. Data collection was carried out in the fall of 2016-2017. The sample of the research is 647 students who were created with the participation of 12 all faculty students at university. The surveyed faculties; Faculty of Arts and Sciences, Faculty of Arts and Sciences, Faculty of Arts and Sciences, Faculty of Architecture, Faculty of Architecture, Faculty of Agriculture, Faculty of Communication, Faculty of Law, Faculty of Theology, Faculty of Technology, Faculty of Fisheries, Faculty of Fine Arts and Faculty of Forestry.

Survey method was used as data collection method in the study. The questionnaire used to determine entrepreneurship and personality characteristics consists of 3 parts. In the first section questions about personality traits, in the second section questions about the tendency of entrepreneurship and in the third section questions about demographic characteristics.

In the first part of the questionnaire, the Five Factor Personality Dimensions measured in order to measure the personality traits of the participants were John Berkeley Personality Laboratory John & Srivastava (1999); The Big Five Inventory scale developed by John & Naumann & Soto (2008) was used. Five dimensions, including "The Big Five Inventory" scale, Extraversion dimension (8 expressions), Compatibility dimension (9 expressions), Self-discipline dimension (9 expressions), Neuroticism dimension (8 expressions) 'li likert type (1 = Absolutely disagree, 2 = Disagree, 3 = Neither agree nor disagree, 4 = Agree, 5 = Absolutely agree)

In the second part of the questionnaire, developed by Prof. Dr. Ali Murat Sünbül and Assoc. Dr. Ercan Yılmaz and published in the Journal of Selcuk University Institute of Social Sciences were used. There are 36 questions on the questionnaire with 5 likert scale. Converted into a likert type form, these sentences are arranged in the form of a 5-point intermittent scale ranging from "Very often" (5) to "Never" (1). The scale consists of one sub-dimension.

The third part of the questionnaire contains demographic information. In this part of the questionnaire, demographic characteristics, gender, marital status, faculty and class, age, family income, monthly income, whether or not there is an established work, how parents and children own own work, how many siblings are, questions such as the educational status of the parents, the profession of the parents, the reasons for the entrepreneurship after the graduation and the reasons for not wanting to work, the fact that they have worked in any place previously.

Results and Conclusions: In this study, the relationship between personality traits of students and entrepreneurship tendencies was examined. It is observed that Extraversion, Agreeableness, Openness to Experience, Self-discipline personality traits have a positive effect on the entrepreneurial tendency while neuroticism personality trait has negatively influenced on the entrepreneurial tendency. Also, viewed whether entrepreneurial tendencies have differentiated according to the students' faculties, sexes, marital status and where they have spent their childhood years but no differentiation has been detected.

GİRİŞ

Girişimcilik ve kişilik sosyal bilimler açısından pek çok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Girişimcilik özellikle de ekonomi dünyasının geleceği açısından oldukça önem arz eden bir kavramdır. Çünkü girişimci bireylerin sayısının artması ülkenin daha fazla değer üretmesi, toplumun daha çabuk kalkınması, refah düzeyi yüksek bir topluma ulaşmanın en önemli adımlarından biridir. Toplumu oluşturan bireylerin her birinin farklı kişiliklere sahip olmasından ve bu farklılığın girişimcilik eylemini etkilemesinden dolayı bu kavramla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Cansız, 2007, Bilge ve Bal, 2012, Yıldız ve Kapu, 2012, Korkmaz, 2012, Karabulut, 2009, Güreşçi, 2014, Doğan, 2013). Bu bağlamda kişilik her zaman merak uyandıran bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her bireyde farklı kişilik tipleri bulunması sebebiyle kişilik tanımları sınıflandırılarak tanımlanmaya çalışılmıştır (Gökçe 1991: 14).

Girişimcilik eğilimini etkileyen birçok faktör vardır. Bunlar; kişilik özellikleri, aile, kültür, eğitim olarak içsel ve dışsal faktörler olarak ele alınabilir. Fakat bu faktörlerin girişimcilik eğilimini etkilediği gibi birbirlerini etkileme gibi bir durumu bulunduğu için aslında oldukça bağlantılı, karmaşık ve etki derecelerinin belirlenmesinin zor olduğu bir konudur (Börü, 2006: 27).

Bu çalışmada Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi girişimcilik dersini alan öğrencilerin kişilik özellikleri ile girişimcilik eğilimi ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. 2016-2017 güz döneminde üniversite ortak seçmeli girişimcilik dersini alan 800 öğrenci bulunmaktadır. Bu 800 öğrenciden 647 öğrenciye anket yöntemi uygulanmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öğrencilerin kişilik özelliklerini ölçmek için California Berkeley Kişilik Laboratuvarı John & Srivastava (1999); John & Naumann & Soto (2008) tarafından geliştirilen The Big Five Inventory- Beş Faktör Kişilik ölçeğinin Kocabacak (2011) tarafından Türkçe'ye uyarlanmasından yararlanılmış, ikinci bölümde öğrencilerin girişimcilik eğilimlerini ölçmek için Prof. Dr. Ali Murat Sünbül ve Doç. Dr. Ercan Yılmaz tarafından uyarlanan girişimcilik eğilimi ölçeği kullanılmış, üçüncü bölümde demografik sorulara yer verilmiştir. Kişiliğin alt boyutları ile girişimcilik eğilimi ilişkisini belirlemek için korelasyon analizinde Pearson tekniği kullanılmıştır. Cinsiyet ve girişimcilik eğilimi farklılaşmasını ölçmek için ilişkisiz örneklem t-testi analiz yapılmış ve okudukları fakülteye, medeni duruma ve çocukluklarını geçirdikleri yerlere göre girişimcilik eğiliminin anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için Tek Yönlü Anova testi yapılmıştır. Anket yönteminden elde edilen verilerin analizi için SPSS 23.0 paket programı kullanılmıştır.

Çalışmanın literatür kısmında kişilik kavramı, kişiliği etkileyen faktörler, beş faktör kişilik özelliği, girişimcilik kavramı, girişimciliği etkileyen faktörlere yer verilmiş, Metodoloji kısmında araştırmanın amacı, araştırmanın kapsamı, araştırmanın önemi, araştırmanın yöntemi, araştırmanın modeli ve hipotezleri, verilerin analizleri, bulgular ve yorumları ele alınmış, sonuç kısmında araştırmadan elde edilen bulgular ve öneriler değerlendirilmiştir.

1. KİŞİLİK

1.1. Kişilik Kavramı ve Kişilik Oluşumuna Etki Eden Faktörler

Kişilik, kişiyi başkalarından farklı kılan doğuştan getirdiği ve sonradan kazanılan, tutarlı olarak sergilenen özelliklerin bütünüdür. Kişilik, kişinin duygusal, zihinsel, sosyal ve fiziksel özelliklerinin süreklilik gösteren taraflarını içerir. Bu anlamıyla kişiliğin, bireyin göreceli olarak kalıcı eğilim, davranış ve ilişki kalıplarıyla tepkilerini belirleyen en temel unsur olduğu söylenebilir. Bir başka tanımlamada kişiliğin; kişinin kendine has düşüncelerini ve sergilediği tutum ve davranışlarını belirleyen sistemlerin bütünü olduğu vurgulanmıştır. Freud, Jung, Adler, Horney gibi kişilik kuramcıları kişiliğin varsayımsal bir kavram olduğunu, tüm özelliklerinin dışarıdan gözlemlenebilmesinin mümkün olamayacağını, bunların çoğunun kişinin iç dünyasıyla alakalı olduğunu belirterek, incelenmesi gerekenin kişiler değil, kişilerarası ilişkiler olması gerektiğini söylemişlerdir. Bu sebeple kişilik, ancak, kişi bir veyahut daha fazla kişiyle ilişki durumundayken ortaya çıkar (Özdemir ve Mazgal, 2012: 567).

Kelime anlamı olarak kişilik ‘Bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal niteliklerinin bütünüdür. TDK’ya göre yabancı ve şahsiyet kelimesi kişiliğin eş anlamı olduğu görülmektedir (TDK, 2013). Kişilik kavramı yüzyıllar boyunca bireylerin sosyal hayatının bir parçası olarak ilgi görmesine rağmen 1930’lu yıllarda kişilik psikolojisinin diğer sosyal bilim dallarından ayrı bir bilimsel disiplin olarak ortaya çıkmasıyla bilimsel gelişimine başlamıştır (Bozkurt, 2013: 59). Kişiliğin ne olduğunun veya tanımının ne olduğu hakkında ise kişilikle ilgilenen kuramcılar ve kişilik psikologlarının çeşitli tartışmaları vardır. Freud, Jung, Adler bilinçaltını ele alırken Berne ise insanın kendi düşünce yapılarını nasıl düzenlediklerine bakmıştır. Kısacası kişinin kendisinden kaynaklanan öngörülebilir tutumlarını davranışlarını ve kişilik içi süreçlerin tümü olarak kişiliğin tanımı yapılabilir (Burger 2006: 412). Kişilik, insanın düşünüş, duyuş, davranış tutumlarına tesir eden faktörlerin kendine has biçimidir. Sürekli olarak iç ve dış etkilere maruz kalan kişilik, bireyin kalıtsal, biyolojik, psikolojik olarak tüm isteklerini, tutumlarını ve davranışlarını kapsar. Tarihsel olarak kişilik farklı paradigmalara dayandırılmıştır. Bu paradigmlar psikanalitik, kişisel özellik, davranışçılık ve insancıl olarak ele alınmıştır. Her biri kişiliğin bütünü için değil, kişiliği sınıflandırmak için çalışmıştır. Ama psikolojinin görevi kişiliği bir bütün haline getirmektir (Funder 2001: 198-199).

Kişilik oluşumuna etki eden faktörler 6 başlık altında incelenmiştir. Bunlar (Eroğlu, 2011: 211-212):

-*Biyolojik faktörler:* Kalıtsal niteliklerin, birey kişiliğinin üzerinde salt bir tesiri olmaktadır. Genel olarak bir kişide nelerin kalıtsal, nelerin sonradan edinildiğini ayırt etmek güç olsa da aslında bazı hususlar, mesela göz ve saç rengi, göz bozukluğu, zekâ geriliği vb. kalıtsal faktörler olarak görülmektedir (Carrel, 2000: 305). Gerçekte, tüm türler gibi insanoğlu da kendi türünün nitelikleriyle donatılmış bir şekilde ortak bir kalıtsal özelliği paylaşır. Bu şekilde, her bir birey insanoğluna ait kalıtımın yanında, kendi ailesine ve soyuna ait bazı irsi nitelikleri de taşımaktadır. Genler, kalıtımı yönlendirme şekli bakımından günümüz imkânlarıyla artık daha fazla anlaşılabilir. Anadan ve babadan olmak üzere ayrı ayrı gelen genler, birlikte bir çift halinde çalışmaktadırlar. Örneğin, gözün rengini belirleyen gen çiftinde, her biri de gözün mavi renk olmasını sağlayan gen ise eğer, çocuğun gözleri mavi, her biri kahverengi olması durumunda gözleri kahverengi olacaktır. Ancak genler aynı olmadığı zaman olaylar biraz karmaşıklaşabilmektedir. Çoğunlukla gen çiftlerinden bir tanesi ötekine nazaran daha baskın olmaktadır. Mesela, göz rengi örneğinde belirtilen duruma benzer olarak anneden gelen kahverengi gen ile babadan gelen mavi gen sonucunda kahverengi genin baskın olma durumunda çocuğun da göz rengi büyük olasılıkla kahverengi olacaktır. Bireyin, ebeveynlerinden aldığı gen çiftlerinin birleşimi biraz da şans faktörüne bağlıdır. Çünkü binlerce gen vardır ve bu genlerin birleşim ihtimali astronomik seviyededir. Bunun sebebi de genlerin nesilden nesile birbirlerine geçmesidir. Bireyin taşıdığı niteliklerin hangisinin kalıtım aracılığıyla aktarıldığının tespiti günümüz bilgileriyle mümkün değildir (Eroğlu, 2011: 211-212).

Bireylerin dış görünüşleri, fiziki manada insanların birbirinden ayırt edilmesi bakımından önem arz etmektedir. Kişinin fizik yapısı diğer insanlar üzerinde etkiye sebep olması dolayısıyla kişinin tutum ve davranışlarına da bir tür etki etmesi mümkündür. Fiziki yapı şahsiyet niteliklerini şekillendiremez. Ancak insanlar arasındaki ilişkilerde kişiye fiziki özelliklerinden dolayı farklı davranılabilir ve o kişide başkalarına farklı şekillerde davranışlar sergileyebilir ve bu durum kişiliğin farklı şekil almasına sebebiyet verebilir (Atkinson ve Hilgard, 1995: 526).

-*Sosyo-kültürel faktörler:* Toplumun bir parçası olan fertler türlü özellikleri farklı etkenlerden, doğal bir şekilde, kalıtsallıktan ve aileden etkileneneceği gibi parçası olduğu toplumun tarihsel birikiminden yani kültüründen de etkilenenlerdir. Doğumdan hemen sonra bu kültür ile şahsiyet ilişkisi başlar. Toplumun hangisi olduğu fark etmez yeni doğan her insan savunmasızdır ve yetiştiği toplumun kültürel değerleriyle birlikte yetişmektedir. Bu kültür aynı toplum içerisinde aileden aileye de değişmektedir. Bu sebeple her fert farklı şekillerde yetiştirilmekte ve içinde bulunduğu aile ve toplumun özelliklerini alarak yetişmektedir (İlbars, 1987: 202-203). Birey, şuurunun yapısından dolayı toplumun içerisinde kendiliğinden hazır bulunur. İnsan aslında toplumun bir parçası olarak değil aynı zamanda toplum insanının bir parçasıdır (Akarsu, 1998: 143-144). Kişiliğin ortaya çıkmasında kültürel etkiler çok fazladır. Fertlerinin bazı tutumları

sergilemesini bekleyen toplumlar aynı zamanda bu fertleri eğitmektedirler. Yetiştigi kültür içerisinde fertler bireysellik, olumlu düşünce, konukseverlik, işbirliği gibi kültürün umumi özelliklerini sergileyerek kendi kişiliklerini ortaya çıkartmaktadırlar (Hiriyyappa, 2009: 50-51). Tüm kişiler, kültürel bir yapı içerisinde bulunurlar ve yaşamları boyunca kültürden etkilenirler. Çevresel şartları arasında bireyi etkileyen en etkili unsurlardan biri de bireyin içerisinde yaşadığı sosyal ve kültürel çevrenin özellikleridir (Büber, 2011: 35).

-Çevresel faktörler: Çevresel faktörlerin kişilerin kişilikleri üzerinde etkisi olduğu dahası kişilerin kişiliğini etkileyen unsurlardan olan kültürün ve insanın antropolojik yapısı üzerinde etkisi olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Mesela sıcaklık farklılıkları gösteren kıyı ve kara kesimleri gibi farklı coğrafyalarda yaşayan insanlar birbirlerine göre farklı kişilik özellikleri sergilemektedirler. İklimi soğuk olan yerlerde yaşamlarını sürdüren insanların sert ve soğuk yapıda oldukları, buna nazaran iklimi sıcak yerde yaşayanların hemen değişen duygusal davranışları ve soğuk yerde yaşayan insanlara nazaran daha tatlı huylu oldukları gibi genel bir görüş vardır (Zel, 2011: 16). Ancak, belirli coğrafyalarda yaşamlarını sürdüren insanların tutum ve davranışlarındaki ve kişisel özelliklerindeki farklılaşmanın, o coğrafi bölgede yaşadıklarından değil de, o bölgelerde kuşaklar boyunca oluşmuş ve sonraki nesillere aksettirilmiş davranışsal özelliklerin olabileceği faktörü dikkate alınmalıdır (Eroğlu, 2011: 219).

-Ailesel faktörler: Çocuğun dünyaya geldiği zamanda etkileşimde bulunduğu ilk kişiler ailesi ve özellikle anne ve babasıdır. Bu etkileşim çocuğun hayatı süresince devam eder. Anne ve babanın çocuğun kişiliğinin oluşumunda etkisi çok fazladır. Ebeveynler çocuklarını yaşadıkları toplum tarafından belirlenen ve benimsenen örf, adet, ahlak ve kurallarına göre yetiştirirler. Çocuk doğduktan sonra içerisinde bulunduğu toplumun yapısına, sosyal durumuna ve doğal yapıya uyum sağlamaya çalışmasında en büyük destekçisi annesi ve babasıdır. Kendini ifade etme ve kendini yönetme gibi yetileri kazanmayı anne ve babasından öğrenmektedir. Annesini ve babasını örnek model olarak alan çocuk ebeveynlerinin davranışlarını taklit eder ve davranışlarını ona göre şekillendirir (İşleyen, 2013: 35).

-Sosyal statü faktörü: Herhangi bir sosyal çevre içerisinde her bir ferdin eğitim-öğretim ve benzer etkenler bakımından farklı imkânlara ulaşabiliyor olması, kişiliklerin değişkenlik göstermesinin temel nedenlerindedir. Fertlerin kişiliklerinin şekillenmesi önemli derecede sosyal gruplara bağlılıklarının ölçüsüne bağlıdır. Mesela, sosyal ve ekonomik açıdan çok iyi durumda olan bir sınıfın içerisinde doğan kişinin büyük olasılıkla yaşam tarzı, geliri, sosyal açıdan yüksek olan meslek sahibi olacak ve tutumları ve davranışları da ona göre şekillenecektir. Tam tersi sosyal ve ekonomik açıdan imkânsızlıklar içerisinde doğan fert ise daha farklı davranışlar sergileyecek ve kişiliği ona göre şekillenecektir (Güney, 2009: 191).

Bu faktör kişilerin hususi tutum ve davranış kurallarını göstermektedir ve kişileri kendine has bir şekilde etki alanı içerisine almaktadır. Kişilerin bir takım özellikleri sosyal statüleri bilinmeden dahi varsayımda bulunabilmektedir. Ancak bu kişilerin bazı nitelikleri, bağlı oldukları sosyal statüleri bilinirse bir anlam kazanabilmektedir. Bir de bu kişilerin sosyal statülerine bağlılık derecesi kişiliklerinin şekil almasında oldukça etkili bir faktördür. Fakat herhangi bir sınıf içerisinde her bir ferdin eğitim-öğretim vb. faktörleri bakımından birbirlerine benzeştiğinin söylenmesi pek doğru değildir (Erdoğan, 1991: 242).

-Diğer Faktörler: Yukarıda sayılan bu faktörlerin dışında, sayı olarak oldukça fazla olan ve kişiliğin şekillenmesinde etkisi olan, bilinen bilinmeyen, gözlenebilen gözlenemeyen, ölçülebilen ölçülemeyen gibi özellikleri olan çeşitli faktörler de bulunmaktadır. Bu bağlamda yetişkinler ile kitle iletişim araçları faktörlerinden ayrı söz etmek doğru olacaktır. Televizyon, radyo, video, gazete, kitap ve dergi vb. kitle iletişim araçları bireyin kişiliğinin şekil almasında çok önemli bir etkiye sahiptir. Bu araçlar bireylerin yaygın olarak kullandıkları birer kültür, eğlence ve eğitim aracıdır. Özellikle de herkesin hayatında önemli bir yere sahip olan televizyon görsel teknikleri, eğlenceli yayınları ve çeşitli programlarıyla insanların ilgilerini çekmektedir. Yine bir başka faktör olan ve kişinin gelişim döneminin olduğu yaşlarda, o kişinin çevresinde bulunan büyükleri yani yetişkinler bireyin kişiliğinin şekillenmesinde büyük bir etkiye sahiptir. Kendisine çevresindeki bazı yetişkinleri örnek alan kişiler, gelecek ile ilgili planlarını, ideallerini, davranış şekillerini belirlemeyi bu şekilde yani rol model alarak yaparlar. Örnek alınan bu kişiler örnek alan bireyin kişiliği için

sosyal ve ekonomik durum ve çeşitli kişilik özellikleri bakımından çok önemli bir faktör olmaktadır (Eroğlu, 2011: 220).

1.2. Kişiliğin Belirlenmesinde Kullanılan Teknikler

Kişiliği ölçme amacıyla ortaya çıkarılan araçlar, o araçları geliştirenlerin kişilik anlayışı bakımından çok fazla çeşitlenmiştir. Kişiliği davranışla ilgili alışkanlıkların toplamı olarak görenler, kişiliğin derinlik psikolojisi bakımından dinamik sebeplerine önem verenler veya toplum üzerinde bıraktığı izlenimlere göre, farklı kişilik testleri ortaya koymuşlardır. Bu gibi çeşitli tutumlara göre kişilik testleri üç başlıkta incelenmektedir. Bunlar (Zel, 2011: 62-63):

1.*Kişiliğin davranışsal tanımını benimseyenler:* Kişiliği, davranış alışkanlıkları ve birçok düşüncesinin tümü olarak benimseyenler, ferdin kişiliğini oluşturan alışkanlıklarını kendisini ifade etmesi ilkesine dayanan bir takım ölçme araçları geliştirmişlerdir.

2.*Kişiliğin sosyal etkisi yönünden ölçme araçları:* Kişiliğin sosyal uyarıcı olması yönüne önem veren araştırmacılar ferdin başka kişiler üzerindeki izlenimleri ölçerek bazı usuller geliştirmişlerdir. Bu usullerde esas ilke başkalarının kişiyi incelemeleri ve anlamalarıdır.

3.*Projektif ölçme araçları:* Kişiliği, kişinin iç hayatını oluşturan ihtiyaç ve güdülerin etkin bir yansıması olarak bakan araştırmacılar, kişinin davranışlarını incelemekle kalmayıp, kişinin iç hayatını dışarı aksettirebilecek bazı yöntemler geliştirmişlerdir.

Bu çalışmada Beş Faktör Kişilik ölçeğinden yararlanılmış olup aşağıda açıklanmaktadır:

1.2.1. Beş Faktör Kişilik Envanteri

Beş Faktör Kişilik Envanteri yukarıda belirtilen tekniklerden *Kişiliğin davranışsal tanımını benimseyenler* boyutunda ele alınmaktadır. Cattell, Allport ve Odber'tin kullandığı ve yaklaşık olarak 4500 sıfatla yaptığı çalışmanın neticesinde bu sıfatları 35 iki uçlu değişken haline getirmiştir ve faktör çözümlenmeleri sonucunda 16 faktör bulmuştur. Fakat daha sonra Cattell'in değişkenleriyle çözümlenme yapan diğer bir takım araştırmacılar bu faktörleri bulamamışlar ve sadece beş genel faktör elde etmişlerdir. Fiske, Amerikan Hava Kuvvetlerinden Tupes ve Cristal, Cattell'in değişkenleriyle yaptıkları çözümlenmelerde İngilizcede kişileri tanımlamada kullanılan terimlerin beş ana faktörde organize olabileceklerini göstermiştir. Norman 1963 yılında, Cattell'in sıfatlarından meydana getirdiği iki uçlu ölçekler ile ve arkadaş derecelenmeleri metoduyla devam ettirdiği çalışması neticesinde, sadece beş güçlü faktörün olduğunu saptamıştır. Takemoto-Chock ve Digman aynı şekilde, Cattell'in faktörlerini bulamamış, sadece beş faktörün varlığına değinmişlerdir. 1964 yılında Borgatta, beş ayrı metotla toplamış olduğu verilerin üzerinde yaptığı çözümlenmelerde yine bulduğu beş temel etmenin varlığına işaret etmiştir. Cattell'in terimleriyle başlattığı çalışmalarına Norman, Webster'e ait olan Üçüncü Yeni Enternasyonel Sözlüğünden 18,125 kişilik özelliği belirten terimden, nispeten daha aşina ve anlaşılabilir olmayan 4063 terim çıkartılarak devam edilmiştir. Bu temsilci sıfatlarla yapılan çalışmalarda Norman yine beş faktörün mevcudiyetini göstermiştir (Somer, 1998: 18).

McCrea ve Costa da Eysenck ve Cattell gibi kişiliğin yapısını meydana getiren ana boyutların iki kutuplu bir süreklilik sunduğunu ve alışlagelen dağılım özelliği gösterdiğini kabul etmişlerdir. 2003 yılında faktör analizi çalışmaları neticesinde buldukları beş temel kişilik özelliği şunlardır: dışadönüklük, nevrotizm, deneyime açıklık, uyumluluk, özdisiplindir (Somer, 1998: 19).

Dışa Dönüklük: Dışadönük olan bireyler girişken, aktif, şaka yapmayı seven, enerji dolu, iyimser, eğlenceden zevk alan, arkadaş canlısı, kolayca iletişim kurabilen, coşku ve heyecanı tercih eden, ani karar verip atak davranış sergileyebilen, tehlikeli durumlara girişmekten çekinmeyen bununla beraber duygularını kontrol altına almada ve kendine engel olmada zorlanabilen bireylerdir (Tatlıoğlu, 2014: 945).

Nevrotizm: Bu boyutta yüksek puan alan kişiler güvensiz, kendine acıyan, kaygılı kişilerdir ve stresle ilişkili ruhsal rahatsızlıklara daha açıktırlar. Bu bireyler nevrozizm boyutunda puanı düşük olan bireylere kıyasla olaylar karşısında daha sık stres yaşarlar. Nevrotizm boyutunda puanı düşük olan kişiler ise uyumsuz ve aşırı duygusal tepkilere yatkın olmayan, rahat, iyi uyum göstermiş, sakin kişilerdir (İnanç ve Yerlikaya, 2014: 287-288).

Deneyime Açıklık: Bu boyut insanları yeni tecrübelerle açık olma ve alışkanlıklara bağlı olma devamlılığı üzerinde bir noktaya yerleştirmektedir. Devamlı olarak değişik ve çeşitli tecrübeler arayışında olan kişilerin deneyime açıklık boyutundaki puanı daha yüksek olacaktır. Bu bahsedilen kişiler bağımsız düşüncelere sahip insanlar olup geleneksel değerleri sorgulama açısından bu yönde eğilimleri vardır. Puanı düşük olan kimseler ise bu geleneksel değerleri korumaya ve belirli olan bir yaşam stilini sürdürmeye eğilimli, yeni olan şeylerden, insanlardan ya da deneyimlerden alışkın oldukları şeyleri, deneyimleri ve insanları tercih eden kişilerdir. Özetle, deneyime açık olan kimseler hayal gücü geniş, yaratıcı, özgürlükçü, meraklı, kimselerdir. Deneyime açıklık boyutunda puanı düşük olan kişiler ise ayakları yere basan, tutucu, geleneksel ve fazla meraklı olmayan kişilerdir (İnanç ve Yerlikaya, 2014: 287-288).

Uyumluluk: Bu boyut acımasızlığı süreklilik ve uysallık üzerinde bir yere yerleştirir. Bu faktörde yüksek puan alan kişiler uysal, yardımsever, kabul edici, cömert ve iyi huylu kişilerdir. Bu boyutun diğer bir tarafındaysa eleştirici, çabuk kızan, düşmanca tavırlar sergileyen, cimri ve şüpheli insanlar yer alır. Uyumluluk boyutunda düşük puan alan kişiler rekabete yatkınken, bu boyutta yüksek puan alan kişiler işbirliğine daha yatkındırlar (İnanç ve Yerlikaya, 2014: 287-288). Uyumlu bireyler farklı insanlarla birlikte olmaya önem verirler. Çünkü onlar arkadaş canlısı, saygılı, yardımsever ve cömerttirler, bir başkasıyla iyi geçinirler. Uyumlu olmayan bireyler şahsi çıkarlarını, bir başkasıyla iyi geçinmenin üzerinde tutarlar. Genellikle başka birinin iyiliğiyle ilgilenmezler. Kimi zaman bu insanların başkalarıyla ilgili şüpheleri, onların kuşkucu, düşman ve işbirliğine yanaşmayı sevmeyen kişiler olmalarına yol açar (Erciş ve Deniz, 2008: 304).

Öz-Disiplin: Son faktör olan bu boyutta kişilerin ne kadar disiplinli, düzenli, organize, kontrollü ve başarı yönelimli insanlar olduğuyula alakalıdır. Öz-disiplin boyutunda puanı yüksek olan kişiler dakik, hırslı, iyi organize olmuş, çalışkan ve azimli bireylerdirler. Diğer tarafta bu boyutta puanı düşük olan bireyler ise dağınık, dikkatsiz, işten kaçan, ihmalkâr ve amaçsız kişilerdirler (İnanç ve Yerlikaya, 2014: 287-288).

2. GİRİŞİMCİLİK

2.1. Girişimcilik Kavramı ve Önemi

Kavram olarak girişim sözcüğü teşebbüsle birlikte aynı zamanda işletme anlamına da geldiği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra soyut anlam yüklü olmakla beraber gerçekleşmemiş ve sonuçlanmamış uğraşlar da bu bahsedilen kavramın karşıladığı anlamlardır. Kısacası girişim, girişimcilik faaliyeti sonucunda meydana gelen yapı ve oluşlardır. Bu bağlamda teşebbüs veya işletme kavramları ile eş anlamlı bir kavram olarak ele alınmaktadır (Küçük, 2011: 25-26). Kimilerine göre girişim, sermaye, emek ve doğanın bir araya gelmesinden oluşan bir bütün şeklinde ifade edilmiştir. Kimilerine göre de girişim kavramı, başkalarının ihtiyaç duyduklarını sürekli hale getirerek karşılamak için, bir pazarı olan ve bu pazarda fiyatı meydana gelen iktisadî hizmet ve malları ortaya çıkarmak ve girişimciye kâr getirmek amacı güden bir işletme veya girişimcilerin ticarî işlerini gerçekleştirmek amacıyla kurdukları ekonomik birimler şeklinde ifade edilmiştir (Soydan, 2008: 4).

Yukarıda bahsedilen girişimci tanımından yola çıkılarak, girişimcilik, girişimcilerin risk alma, fırsatları kovalama, hayata geçirme ve yenilik yapma süreçlerinin tümüne verilen addır denilebilir. Bu yüzdendir ki, hem şirket açma süreci, hem de yenilikler yapma süreci girişimciliğin inceleme konusudur (Taşkın, 2012: 29). Girişimcilik, girişimcinin yaptığı faaliyeti, girişimsel, girişimcinin savunduğu yaklaşımı ve girişimsel süreçte kullandığı metotları ifade etmektedir (Wickham, 1998: 4).

Bir ekonomiste göre girişimcilik, işgücünü, makine-teçhizatı, kaynakları ve diğer varlıkları bir araya getirme ve daha önceki değerlerinden daha fazla değer oluşturulmasının sağlanmasını söylerken, bir psikologa göre de girişimcilik, bir şeye ulaşmak veya bir şey elde etmek, denemeler yapmak, başkalarının elindeki otoriteyi ele geçirmek ve başarıya ihtiyacında olmak manalarına gelmektedir. Bir iş adamı içinse girişimcilik bir tehdit ögesi ve saldırgan rakip manasına gelebileceği gibi, bir müşteri, bir müttefik veya diğerlerinin refahı ve saadeti için çalışma olarak da ifade edilebilmektedir (Hisrich ve Peters, 1998: 9).

Girişimciler kapitalizmin başladığı andan itibaren etkili olmasına karşın, girişimcilik 1980 sonrasında inanılmaz bir şekilde popülerlik elde etmiş ve birçok ülke girişimci bir ekonomi meydana getirmek için devlet programları hazırlayarak, altyapılarını güçlendirmeye ve girişimcilerin sayılarını arttırmaya çalışmışlardır. Bu aşamada, girişimci ekonomiyi en başarılı biçimde uygulayan ülke olarak kabul edilen ABD, diğer ülkeler için varılmak istenen bir model oluşturmaktadır. Girişimciliğin son dönemde bu şekilde popüler olmasının ana sebepleri arasında aşağıdaki üç önemli gelişme sayılabilmektedir;

1. İstihdam sorununun artması,
2. Yeni ekonominin gittikçe güçlenmesiyle değişen ekonomik yapı,
3. Ekonomi ve işletme alanlarında teorik gelişmeler ve girişimciliğin genel kabulü (Çetindamar, 2002: 40).

Girişimciliğin önemi, girişimci kişilerin toplumun gereksinimlerini saptayıp, bunu yatırıma, sonucunda da toplumsal refaha dönüştürmelerinde saklıdır. Çünkü yatırım sonucunda istihdam ve gelir seviyesi yükselmekte, bu sebeple bireylerin ve genellikle toplumun refah seviyesi artmaktadır. Yatırımlar ekonomik istikrara ulaşmada oldukça önemli etkenlerdir. Milli ekonomi açısından bakıldığı zaman girişimcilerin devam ettirdikleri yatırım projeleri, aşağıdaki sebeplerden dolayı önem kazanmıştır.

- Milli gelirden artış sağlanması,
- Gelir dağılımında adaletsizliğin önlenmesi,
- Gizli ve açık işsizliğin giderilmesi,
- Kalkınma ve sanayileşmenin yaygın hale getirilmesi,
- Yerli hammaddelerin üretimde değerlendirilmesi,
- Dış ödemeler dengesinde açığın kapatılması (Dilsiz ve Kölük, 2005:5).

Dünyanın her tarafında herhangi bir toplumu başarılı yapan, pazarlarını insanların gereksinimlerini gideren ürünlerle dolduran girişimci kişilerdir. Bir dükkânla pazar olmayacağı gibi bir tane girişimciyle de ekonomi olmayacaktır. Dükkânlar pazarlara, girişimci insanlar da ekonomiye hareketlilik kazandırır. Asıl güçlü olan ekonomi büyük şirketlerle değil girişimcilik ruhuyla dolu yüzbinlerce genç ve küçük girişimci kişilerle kurulur (Gürdoğan, 2008:22).

2.2. Girişimciliği Etkileyen Faktörler

Girişimciliği etkileyen faktörler 3 başlık altında incelenmiştir. Bunlar; İçsel-Kişisel Faktörler, Demografik Faktörler ve Dışsal-Sosyal Faktörler'dir (Börü, 2006:26).

2.2.1 İçsel-Kişisel Faktörler

Girişimcilik potansiyeli girişimci bireyin başarılı biri olabilme olasılığıdır. Burada bahsedilen başarı bekleme hali girişimcinin enerjisi, mali gücü, azmi, tecrübe birikimi ve bilgi birikimi gibi özellikleriyle ilişkilidir. Muhtemelen başarı büyük ölçüde yakın çevresel faktörler ve genel faktörlerin etkisi altında olsa dahi, girişimci bireyin başarı beklentisi bir başka ifadeyle girişimcilik potansiyeli büyük ölçüde sahip olunan kişisel özelliklere dayanmaktadır. Long ve MacMullan girişimciyi, kişisel özellikleri açısından ayırt edici bir şahsiyet olarak görmekte ve kararlı, birikimli, kendine güvenen, donanımlı, algılama gücü yüksek, esnek, inisiyatif alabilen bağımsız, tecrübe birikimine önem veren ve iyimser bir şahsiyete sahip olarak

bahsetmektedir (Yüzüak, 2010: 32). Girişimcinin ehil olduğu aynı zamanda kendi içinde de mücadele ettiği üç grupta toplanan özellikleri ve becerileri şu şekilde sıralamak mümkündür (Aktürk, 2012: 14-15);

Teknik Beceri (Benlik): Bu grupta, sunum yapma, yazılı ve sözlü iletişim, teknoloji kişiler arası iletişim, etkili ve etkin dinleme, çevreyi gözlemleme, teknik iş yönetimi, organizasyon ağ kurma, eğitime, koçluk, yönetim stili gibi becerilerdir.

Yönetici Benlik: Bu grupta iş yönetimine ait gelişmiş ve temel beceriler vardır. Bu özellikler karar verme, insan ilişkileri, işin büyüme aşamasını yönetme, planlama ve hedef belirleme, pazarlama, finans, iş idaresi, muhasebe, kontrol/denetim, iş/atılım kurma/başlatma, müzakere becerilerine sahip olma olarak sıralanabilir.

Girişimci Benlik: Bu grupta da disiplin, içsel denetim/kontrol, teknolojik yenilikçiliğe eğilim, risk alma, değişim eğilimli olma, yenilikçilik, ısrarlı/inatçı olma, çabuk yılmama, değişimle başa çıkma, ileriye görme, becerisi sayılabilir (Aktürk, 2012: 14-15).

Girişimci kişiler, bir başkasının otoritesini kabullenmede ve bir organizasyona bağlanmada başarısızdırlar. Güvensiz, tatminsiz ve gergin olduklarından dolayı yeni arayışlara, kaderlerini kontrol etmeye ve maceracı tavırlara yönelirler. Bu durumda, girişimci kişi, şahsi karakteristikleri itibarıyla, ortalama bir insandan farklı olan bir kişiliği temsil ettiği söylenmektedir. Kişiliğin birey ve bireyin iş hayatı üzerindeki etkisi düşünüldüğünde kişilik özelliklerinin girişimcilik üzerinde mühim etkilerinin olduğu görülmektedir. Kişisel özelliklerin girişimciler açısından önemiyetiyle ilgili birden fazla araştırma bulabilmek mümkündür. Bu bağlamda, girişimcilerin kendilerine ait kişilik özelliklerinin olduğu görülebilmektedir. Girişimci bireylerin bir takım kişisel özellikleri kalıtsal bazı özellikleri de sonradan edinilebilmektedir. Çoğu yönetsel olan liderlik, karar verme, strateji belirleme, problem çözme, ustalık, fırsatları görme, vizyon, sorumluluk gibi kabiliyetlerse daha sonradan türlü şekilde edinilebilmektedir (Yüzüak, 2010: 32).

Başarılı girişimci bireyler kendilerine ve kendi teşebbüslerindeki başarı veya başarısızlığın şans, kader veya benzer güçlerce etkilenmediğine, başarılarının ve başarısızlıklarının kendi kontrollerinde olduğuna, hareketlerinin neticelerini etkileyebileceklerine inanmaktadır. Çalışmak sadece para kazanmak için değildir ve bu yüzden insanların meslek ve iş tercihlerinde bağımsızlık, güvenlik, yapılan işlerin çeşitliliği ve işe alaka gibi başka ölçütler de rol oynamaktadır. (Yüzüak, 2010: 33). Bu bağlamda John L. Holland (1996) Mesleki Tercih Kuramı'nda 6 ideal çevre tipini mesleklerin içerdikleri etkinliklere göre gruplandırmış ve bunların her birisini 6 farklı kişilik yapısıyla eşleştirmiştir. RIASEC olarak söz edilen Holland'ın bu modeli 3 temel yapı taşı üzerine kurulmuştur. Bunlar (Robbins, 2005: 112)

- 1- Farklı bireylerin kişilikleri arasında içsel farklılıklar bulunmaktadır
- 2- Farklı tiplerde işler bulunmaktadır.
- 3- Kişilikleri ile uyumlu iş çevresinde çalışan bireylerin iş memnuniyetlerinin kişilikleri ile uyumlu olmayan işlerde çalışan bireylerin iş memnuniyetlerine göre daha yüksek olması beklenmektedir. Ayrıca bu kişilerin kendi istekleri ile işten ayrılma olasılıklarının daha düşük olması beklenmektedir.

3 temel yapı taşı çerçevesinde Holland (1996) kişilik tiplerini gerçekçi, araştırmacı, sanatçı, sosyal, girişimci ve geleneksel olarak sınıflandırmıştır. Bu bağlamda Holland bireylerin bu altı kişilik tipinden birisine yöneldikleri ve mesleki tercihlerini bu eğilimlere göre yaptıkları görüşünü savunmaktadır (Ivancevich, 2003). Holland'a göre girişimci kişilik tipinde yer alan kişiler insanları ikna etmekten, yönetmekten ve hatta kontrol ederek onları yönlendirmekten keyif alırlar. Dışa dönük, enerjik, hırslı ve gücü elinde bulundurmaktan hoşlanırlar. Girişimci kişiliğe sahip olan kişiler için uygun olabilecek iş ve meslekler arasında avukatlık, satıcılık, politikacılık, ekonomistlik, yöneticilik ve genel müdürlük gelmektedir (Holland, 1996; Ivancevich, 2003).

Daha yüksek gelir seviyeleri, insanların girişimcilik yoluyla, kendilerini gerçekleştirme ve bağımsızlık gibi daha yüksek kişilik gereksinimlerinin tatmin edilmesini sağlayabilmektedir. İstedikleri gibi düzenli bir iş

bulamayan insanlar için, girişimci olma tercihi, kısmen ya da büsbütün ekonomik mecburiyetlerden kaynaklanabilmektedir. Girişimci olmak bu bireylere kendilerine daha iyi bir pozisyon oluşturma imkânı verebilmektedir (Yüzüak, 2010: 33).

2.2.2. Demografik Faktörler

Demografik faktörler, eğitim, yaş, cinsiyet ve gelir olarak 4 başlık halinde açıklanmıştır (Börü, 2006: 27).

Eğitim: Girişimcilik kişinin kabiliyetini, fikirlerini davranışa döndürme yeteneği, bu bağlamda da başarıya ulaşmak için risk alma, yenilik, plan yapabilme kabiliyetini yönetme sürecidir. Bugün kişiler günlük hayatlarında, toplumda çok daha iyi fırsatlar yakalamanın muhtemel olduğunun farkındadır. Bu sebeple de iktisadi kalkınmada girişimciliğin ehemmiyeti, girişimcilik kavramının ilerlemesi ve iktisadi kalkınmaya doğrudan tesir etmesi nedeniyle girişimcilik eğitimleri üzerinde ehemmiyetle durulmaktadır. Bu eğitimlerin gayesi serbest mesleği, yaratıcılığı ve yeniliği yükseltmektir. Girişimcilik eğitimlerinin faydaları sadece yeni iş ve yenilikçi girişimleri çoğaltmakla kısıtlı değildir. Tüm bunların yanında herkes için uzmanlaşma olmaktadır. Özellikle gençler hangi sorumluluğu alırlarsa alsınlar gençlerin daha fazla kreatif ve özgüvenli olmalarını sağlamaktadırlar. Aynı mesele ülkeler için de geçerlidir. Eğitim düzeyi yüksek olan ülkelerin üretim düzeyi de yüksek olur. Bilgi sahibi olan ve onu kontrol altına alabilen ülkeler güç sahibi pozisyonundadırlar (Erdurur, 2012: 18-22).

Günümüzde girişimcilik konusunda lisansüstü seviyesinde de eğitim-öğretim programları açılmaktadır. Türkiye’de meslek yüksekokullarında, iktisat, işletme gibi sosyal bilimler alanlarında eğitim veren fakültelerle tıp, mühendislik alanlarında verilen dersler için destekleyici olarak girişimcilik dersleri ders programlarında yer almaktadır. Üniversitelerde bu akademik eğitimin yanında üniversite sanayii işbirliği içerisinde genç girişimcileri bulup ortaya çıkartmak ve teşvik etmek için her yıl yinelenen çeşitli programlar düzenlenmektedir. Elbette ki verilen bu planlı eğitim programlarının tüm öğrencileri girişimci haline getireceğini söylemek mümkün değildir. Ancak girişimcilik istek ve eğilimi içerisinde olanların bu yöndeki potansiyellerinin ortaya çıkmasında ve geliştirilmesinde önemli bir yere sahip olduğu yadsınamaz (Börü, 2006: 27). Bu bağlamda TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi’nde 2010 yılından itibaren Türkiye’nin ilk Uluslararası Girişimcilik bölümü bulunmaktadır (ETU, 2018), Özyeğin Üniversitesi ve İstanbul Kültür Üniversitesi’nde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde Girişimcilik Bölümü kurulmuştur (IKU, 2018; Ozyegin, 2018). Süleyman Demirel Üniversitesi’nde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü tarafından ilk kez Üniversite Ortak Seçmeli Ders olarak Girişimcilik dersi açıldı. Bu dersi başarıyla geçen öğrenciler KOSGEB birimleri bünyesinde açılan “Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri” programına katılıp başarıyla tamamlamış gibi değerlendirilecek ve “Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Katılım Belgesi”ni alamaya hak kazanacaktır. Sonrasında ise KOSGEB tarafından verilen “Yeni Girişimci Desteği”ne başvuruda bulunma imkânı elde ederek, KOSGEB tarafından “Yeni Girişimci Desteği” kapsamında sağlanan 50.000 TL’ye kadar geri ödemesiz destekten faydalanabilecektir (Ajans32, 2018).

Kısacası; genel manada eğitimin ve özellikle de bahsedilen girişimcilik eğitiminin ilk aşamada yukarıda bahsedilen girişimcilik eğilimini artırma yönündeki pozitif katkısının yanında aynı zamanda girişimciliğin yaygınlaştırılması ve başarılı girişimci bireylerin sayısının çoğaltılması amacıyla örgün eğitim niteliğinin artırılması ve bu istikamette üniversitelerin tecrübeli mezunlar vermesinin temin edilmesi oldukça büyük önem taşımaktadır. Bir de toplumsal durumu göz önüne alındığında girişimciliğe arka çıkan bir anlayış oluşumu da eğitim sayesinde sağlanabilecektir. Burada günümüz şartlarında girişimcilik ve üniversite açısından değerlendirilmesine ihtiyaç duyulan bir başka durum ise; üniversitelerin girişimciler yetiştirmenin yanında bulunduğu döneme ayak uydurmak için “girişimci üniversite” olunması yolunda teşebbüslerin gerekliliğinin ortaya çıkmış olmasıdır. Bu şekilde girişimci üniversitelerin girişimci kişiler yetiştirme imkânı da artabilecektir (Balaban ve Özdemir, 2008).

Yaş: Yapılan çalışmaların neticesinde, yaşın evreleri ile girişimcilik eğilimleri arasında oldukça önemli bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Genellikle 22-55 yaşları arası, girişimcilik kariyerine başlama dönemi olarak ortaya konulmuştur. Bu yaşlar dışında da, kariyere başlamak mümkün olmasına rağmen, girişimcilikte başarı için yüksek enerji ve finansal destek gerekli olmaktadır (Erdurur, 2012: 18-22).

Cinsiyet: Cinsiyet rolleri toplumdaki topluma değişiklikler göstermektedir. En yaygın olan anlayış, kadınların erkeklere nazaran daha geri planda tutulması, bakan, büyüten ve hizmet eden pozisyonunda olmasıdır. Geleneksel olarak tayin edilmiş bu cinsiyet rollerine göre, kadınların erkeklere tabi oldukları düşünülmektedir. Kadınların bir kısmı bundan hoşnutsuzluk duyarken bir kısmı ise bu durumun normal ve doğal olduğunu düşünmektedir. Kadınlara yüklenen bu roller onların çalışmasıyla daha da zorlaşabilir. Girişimci olmanın verdiği stres, sıkıntı, risk ve uzun çalışma saatleri de söz konusu olduğunda kadınların kendi işletmelerini kurma isteklerine daha az rastlanır. Cinsiyet faktörü, kişilerin kendi işletmelerini kurmak isteme sebeplerinde etkilidir (Erdurur, 2012: 18-22).

Gelir: Kişilerin ekonomik gücüne ve saygınlığına etki eden bir ölçüt olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda, kişilerin gereksinimlerini karşılayan somut bir ölçüt olması ve artırımların yatırıma dönüşmesinde sermaye konseptiyle ilişkilendirilmesi sebebiyle, gelecek zamandaki amaçları gerçekleştirecek olan bir unsurdur. İnsanların gelir düzeyleri ve servetleri o kişilerin riskli işlere yatırım yapıp yapmayacaklarını belirleyen oldukça önemli bir etkidir. Gelir seviyesi yüksek kişiler, daha geniş alanlarda daha riskli işlere yatırım yapabilmektedirler. Bu manada yeterli gelir seviyesine sahip olmayan kişilerin, tasarruflarını yatırıma dönüştürmeleri oldukça zordur. Bu nedenlerden ötürü sermaye olmadan, girişim de pek mümkün olmayacaktır. Fakat, sermaye sahibi olmak, girişimde bulunmanın tek ölçütü ve yeterli koşulu değildir (Erdurur, 2012: 18-22).

2.2.3. Dışsal-Sosyal Faktörler

Girişimciler, içerisinde yaşadıkları sosyo-ekonomik ortamın bir ürünüdür. Bu sebeple daha önce bahsedilen içsel faktörlerin yanı sıra girişimciliği etkileyen dışsal faktörlerden de bahsetmek oldukça önemlidir. Girişimciliği etkileyen faktörlerden biri olan dışsal faktörler arasında aşağıdaki öğeler yer almaktadır (Özdemir ve Mazgal, 2012: 566);

- Örgüt yapısıyla ilgili faktörler: Coğrafi konum, beceri, kazanılan bilgi, ve tecrübeler, iş arkadaşlarıyla ilişkiler ve motivasyon gibi örgüt yapısıyla ilgili olan özellikler.

- Çevresel faktörler: Ekonomik koşullar, girişimcilik örnekleri, risk sermayesinin sağlanabilirliği, danışmanlık hizmetlerinden yararlanabilme, insan gücü, hizmet desteğinin sağlanması ve tüketicilerin kazanabilirliği gibi.

- Diğer faktörler: Kültür ve eğitim, aile ve sosyal çevre, yasal, siyasi ve idari faktörler, mali çevre.

Girişimcilik ruhu bireylerde irsi olarak var olabileceği gibi çevre, aile, eğitim durumu ve benzeri gibi farklı öğelerin girişimcilik ruhunun gelişmesinde oldukça önemli faktörler olduğu kabul edilmektedir. Bu faktörlerin her birinin sadece tek bir çalışmada ele alınıp incelenmesi oldukça güç görülmektedir. Bu sebeple yapılan çalışmalarda, girişimcilik ruhunun ileri seviyelere çıkmasında yalnızca aileyle ilgili özelliklerin tesiri belirlenmeye çalışılmıştır. Aile; bireyin doğduğu günden itibaren hayatının sonuna kadar içerisinde bulunduğu bir etkileşim sistemidir. Çocuklarda yerleşmiş olan ve süreklilik gösteren birçok tutum ve davranış, anne ve babasını örnek almaları neticesinde meydana gelmektedir. Aile, kişinin şahsiyetinin oluşumunda ve topluma uyumunda etkin bir etken olarak, toplumun sosyal ve kültürel özelliklerini o kişiye aktarmaktadır. Bu şekilde aile, kişinin davranışlarını tanzim edici bir sosyal ortam özelliği olarak bir anlam ifade etmektedir. Ferdi yaşamda insanlar, şahsi problemleriyle alakalı kararlarını dahi kendileri çok basit bir şekilde alamamakta, güven duydukları ve inandıkları insanların fikirlerini alma ihtiyacı duymaktadırlar. Bu durumda, kişinin kararlarına etki eden en mühim faktörlerden birisinin aile fertlerinin olduğu düşünmek mümkündür. Ailenin girişimci yapıda olması, özellikle de aile fertleri

içerisinde aile reisinin kendi işine sahip olması girişimciliğin önemli faktörlerindedir. Tüm bunların yanında doğum sırası, akrabalık ilişkileri, ailenin işi, ailenin geliri gibi etkenler de girişimciliği etkileyen önemli faktörler olarak sıralanabilmektedir (Yılmaz, Seydinbekuli ve Abishov, 2014:11).

Hofstede kültürü 4 boyutta incelemiştir. Bunlar; güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma, bireyci veya toplulukçu davranış, dişilik ve erililik özelliğidir. Güç mesafesi, kişiler arasındaki güç ilişkisine dayanarak açıklanmaktadır. Güç aralığı fazla olan toplumlarda alt tabakalar ile üst tabakalar arasında, örgütlerdeyse işgörenler ve idareciler arasında güç mesafesi anlaşılır düzeydedir. Eşitlikte aynı güce sahip olanlar arasında meydana gelmektedir. İnsanların çoğu diğerine bağımlı haldedir. Güç sahipleri imtiyaz sahibidir ve güçsüzlere kaymet verilmez. Belirsizlikten kaçınma, bireylerin çevredeki belirsizliklere karşı nasıl bir tutum sergilediklerini inceler. Belirsizlikten kaçınmanın esası, belirsizliğin insanlar için kaygı kaynağı olduğunun kabulüne dayanmaktadır (Gemlik ve diğerleri, 2015:3-4). Bireyci ve toplulukçu davranışta ise Hofstede'in yaptığı çalışmalarda girişimcinin şahsi hareket ettiği ve toplumsal kültürün katkısıyla yüksek dereceli hedeflere vardığı söylemek mümkündür. Bireyci kültürler, şahsi öncelikleri, davranış serbestilerini ödüllendirmekte ve bu bakımdan bakıldığında örgüte olan sadakatın bu tip toplumlarda daha az olduğu görülebilmektedir. Aynı biçimde, bireyci kültürler bireysel dizaynlara daha çok arka çıkma eğilimde olduklarından dolayı içsel denetleme eğilimi de bu tip kültürlerde daha hâkim olabilecektir. Neticede bireyci toplumlarda daha çok kişisel özgürlük ve otonomi vardır. Toplulukçu davranışçı (kolektivist) toplumlardaysa, birey çok bağlı olduğu aile içerisine ya da klan içerisinde hayata başlar. O bu grubun bir ferdi olup, gruba bağlılık önemli bir hususiyettir. Grup düşüncesi bireysel fikir ve fikirlerin üzerindedir. Bireyci ve kolektivist kültürel bakış açısı birbirinden farklı 23 girişimcilik yapılanmalarının meydana gelmesinde bir etkidir. Bireyci kültürel anlayışın hâkim olduğu toplumlarda teşebbüsler, küçük örgütsel, daha az bürokratik engelli ve küçük yapıdadır. Tersine kolektivist cemiyetlerde girişimler, ferdi öncelikler görmezden gelinerek grupsal açılımlar ve toplumsal öncelikler göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmektedir. Bu bakımdan büyük ölçekli işletmelerde organizasyona sadık kalınarak çalışma anlayışı vardır. Organizasyona sadakat, tüm yöneticilerde ve çalışanlarda hâkim olmaktadır. Neticede toplulukçu davranışçı toplumlarda ferdi girişimler daha az mükâfatlandırılır ve bu nedenle kişisel girişim hareketi daha az görülebilmektedir (Avşar, 2007:22-23).

Lau ve Busenitz, kimi kültürlerin niçin diğerlerine nazaran daha çok girişimci tiplere açıklık gösterdiği sualine cevap ararken, bu başkalığın o toplumların kültürel özgünlüğünde aramak gerektiğini belirtir. Lau ve Busenitz'e göre, bu bahsedilen kültürlerde kimi değerler (belirsizlikten kaçınma, bireycilik, zaman yönelimi ve güç mesafesi), uygun sosyal bağlam (ekolojik niş, sosyal hareketlilik ve pazar koşulları) ve kimi kişisel değişkenler (başarma isteği, risk alma ve kontrol odağı), hep beraber yeni bir anlayış oluşturmakta, yeni işletme kurma çabalarına ve yeni teşebbüslere destek vermektedir (Aytaç ve İlhan, 2007:18).

Sosyo-kültürel faktörler, girişimci güdüler, kültür kalıplarını ve girişimci kişiler üretebilmektedir. Çünkü bu faktörler, kişiye; karar verebilme, uzağı görebilme, kavrayış, atılganlık, biriktirme, sıkı çalışma, riskleri ve sorumlulukları göze alabilme, vb. özellikler edindirebildiğinden, neticede, aktif bir çalışma kültürü, faal bir iktisadi sistem ve aktif girişimciler ortaya çıkmaktadır. Aktif girişimciler, yeni fırsat ve olanak yaratarak, kaynak üreterek, toplumun geneline hareketlilik ve canlılık getirirler. Kültürün engelleyici nitelikte olmasıysa, doğal olarak kişiyi, iş yapmamaya, tembelliğe yönelir ve bu sebeple, toplumsal ve ekonomik yaşam etkinliğini kaybeder. Bu konuda yapılan çalışmalarda da, özgürlükçü, açık/esnek ve serbest piyasa şartlarının, girişimcilik potansiyelini fazlalaştırdığını ortaya koymaktadır (Aytaç ve İlhan, 2007: 18).

2.3. Girişimcilik Eğilimi

Girişimcilik eğilimi bireysel faktörlerle çevresel faktörlerin bir bileşimi olup, bireylerin kendi işini yapma konusundaki istek ve kararlılığını ifade etmektedir. Girişimcilik davranışının bir parçası olup, özerklik, yenilik yapma, risk alma, proaktiflik ve rekabetçi bir yapı gibi temel süreçler ile birlikte bütünü

oluşturmaktadır. Gartner (1994) yeni bir girişimin oluşturulmasının bireysel (kişisel özellikler), çevresel (rekabetçi giriş stratejileri), örgütsel (itme-çekme faktörleri) ve süreç (girişimcinin işletmeyi var etmek için yaptığı faaliyetler) olarak sıraladığı faktörler arasındaki etkileşime bağlı olduğunu ortaya koyarken, girişimcilik davranışını sergilemede bireylerin ne derece istekli ve amaçlı olduklarının önemini altını çizmektedir (Börü, 2006: 27).

2000 yılında Shane ve Venkatraman girişimciliği kazançlı fırsatların varlığı ve girişimci bireylerin varlığı olmak üzere iki olgu arasındaki bağ olarak ifade ettiği çalışmasında, girişimci bireylerin varlığının sosyal, kültürel, ekonomik, demografik ve kişilik faktörleri yanında girişimcilik konusundaki istek ve eğilimlerce de şekillendiğini ifade etmiştir (Börü, 2006: 28).

Parnell, Crandall ve Menefee 1995 yılında girişimcilik eğiliminin her biri birbiri ile yakından ilişkili olan üç faktörün oluşturduğu bir fonksiyon olarak ifade etmişlerdir. Bu faktörler:

- Bireyin sahip olduğu girişimcilik eğitimi, bilgi düzeyi ve yeni riskler alma yönüne ilişkin yetkinliği,
- Bireyin ekonomik yapıdaki girişimcilik fırsatları ile ilgili (fırsatlara ilişkin) inançları,
- Bireyin mevcut fırsatları fark edip değerlendirebileceği konusunda kendine duyduğu özgüven (Börü, 2006: 28).

Girişimcilik eğilimleriyle ilgili yapılan araştırmalar, girişimci kişilerin kuvvetli bir başarıya gereksinimi, iç denetime ve bir özerkliğe sahip olma eğiliminde olduklarını göstermiştir (McClelland, 1961: 259). Girişimci davranışlar, genellikle bireyler tarafından gerçekleştirildiğinden, bireylerin ruh hali, onları girişimci davranışlar sergilemeleri yönünde harekete geçirerek girişimi başlatır. Girişimci davranışlar ise belirli bazı özellikler taşımaktadır. Birçok çalışma, bir girişimin başarısında temel faktör olarak bireyleri görmektedir. Bireyler ve küçük gruplar, topluluk ya da toplumu inşa eden yapı taşlarıdır. Bireylerde asgari düzeyde bir girişim ruhu yoksa bir girişim kültürünün gelişmesi de mümkün olmayabilir (Kao, 1991: 13).

Daha önce bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde, Süleyman Demirel Üniversitesi'nde Emine Cansız tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin girişimcilik eğilimleri belirlenip demografik özelliklerin girişimciliğe etkileri araştırılmıştır. Ayrıca kişisel özelliklerin de etkisine bakılmıştır. Kendini cesur, hırslı ve hayalci olarak tanımlayan öğrencilerin daha fazla girişimcilik özelliği gösterdiği saptanmış ve yine aynı öğrencilerin kendilerini çoğunlukla dürüst ve güler yüzlü olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Bunlara ek olarak, öğrencilerin eğitim durumuna göre girişimcilik özellikleri yüksekokul öğrencilerinde daha yüksek çıkmıştır. Buna paralel olarak tek başına çalışma ve dış koşullardan etkilenmemeye durumu yine yüksekokul öğrencilerinin baskın olduğu bir durumdur. Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerinin potansiyel birer girişimci olabilecekleri ancak yönlendirme eksikliği nedeniyle bu potansiyellerini dışa vuramadıkları ortaya çıkmıştır (Cansız, 2007).

Yine bir başka çalışmada Hürriyet Bilge ve Vedat Bal tarafından Celal Bayar Üniversitesi öğrencilerine yönelik öğrencilerin girişimcilik eğilimleri, açıklayıcı faktör analizi sonucunda risk alma, fırsatları değerlendirme, liderlik yönlü, gelecek odaklı, kararlılık ve dış etkenlere karşı bireysel güç olarak altı boyutta incelenmiştir. Bu çalışma doğrultusunda gelecek odaklı ve liderlik yönlü alt boyutları anlamlı bulunmuştur (Bilge ve Bal, 2012).

Kafkas Üniversitesi öğrencilerine yönelik Sebahattin Yıldız ve Hüsnü Kapu tarafından bir araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada öğrencilerin bireysel değerleriyle girişimcilik eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Anket tekniğiyle veri toplanılmıştır. Araştırma sonucunda Kafkas Üniversitesi öğrencilerinin yüksek girişimcilik eğilimine sahip olduğu saptanmıştır. Bu öğrenciler arasında paylaşılan değerlerin sırasıyla güvenlik, yardımseverlik, evrensellik, geleneksellik, güç ve başarı ve hazcılık olduğu ve girişimcilik eğilimleriyle pozitif yönde en yüksek düzeyde 'güç ve başarı', negatif düzeyde ise 'geleneksellik' değerlerine sahip olduğu gözlemlenmiştir (Yıldız ve Kapu, 2012).

Oya Korkmaz tarafından Bülent Ecevit Üniversitesi öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri psikolojik, demografik ve aile faktörleri ele alınarak incelenmiştir. Öğrencilerin girişimcilik eğilimleri yüksek bulunmuştur. Psikolojik, demografik ve aile faktörlerinin girişimcilik eğilimine anlamlı etkisi olduğu görülmüştür (Korkmaz, 2012).

Marmara Üniversitesi İİBF dergisinde yayınlanan Tuğba Karabulut tarafından yazılan İstanbul'da bulunan bir Vakıf Üniversitesi işletme bölümü lisans öğrencilerine yönelik çalışmada da öğrencilerin girişimcilik özellikleri, yaratıcılık ve strese tahammül gibi özellikler doğrultusunda bunların girişimcilik eğilimine etkileri araştırılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin girişimci olmak istemedikleri gözlemlenmiştir (Karabulut, 2009).

Bir başka çalışmada meslek yüksekokulu öğrencilerine yönelik Ahi Evren Üniversitesi İspir Hamza Polat Meslek Yüksekokulunda Ertuğrul Güreşçi tarafından yapılmıştır. Çalışma sonucunda MYO öğrencilerinin potansiyel girişimci oldukları belirlenmiştir (Güreşçi, 2014).

Nilhun Doğan'ın doktora tezinde seçilmiş üniversitelerin İİBF son sınıf öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerini etkileyen faktörlerin belirlenip öne çıkan demografik özelliklerin bu faktörlere etkilerini araştırılması amaçlanmıştır. Öğrencilerin girişimcilik eğiliminin güvenilir ve sorumluluk sahipliği, risk alma ve yaratıcılık, dışa açıklık, eleştiriye açıklık, muhafazakârlık ve uysallık, duygusallık ve hayalcilik, gergin ve kestirmecilik faktörleri tarafından etkilendiği; ayrıca azimli ve rekabetçi olma, yeni iş kurma güçlüğü, yenilik yaratma, riskten kaçınma, kendi işini kurma ve çalışma, aile desteği, hümanizm faktörlerinin de girişimcilik üzerinde etkili olduğu, bunların yanında girişimcilik eğilimini etkileyen faktörlerin çoğunlukla cinsiyet, ailede kendi işini kuran 1. derece yakını olma ve fakülte eğitimi süresince girişimcilik ya da küçük işletmelerle ilgili bir dersin alınması, durumları tarafından etkilenmediği sonuçlarına varılmıştır (Doğan, 2013).

3. METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Günümüzde girişimcilik ve girişimci öğrenciler yetiştirme meselesi geçmişte olduğu gibi gelecekte de önemini korumaya devam edeceği öngörülen bir gerçektir. Bu meselenin konuşulmasının en önemli sebeplerinden birisi de ülkemizde girişimci sayısının yeterli ölçüde olmayışdır. Ancak girişimci öğrenci yetiştirmenin ve girişimcilik eğilimlerinin tespiti sanıldığı kadar kolay olmadığı aşikârdır. Bu sebeple Süleyman Demirel Üniversitesi girişimcilik dersini alan öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin belirlenmesi ve bunu etkileyen kişilik özelliklerinin ve demografik etkenlerin saptanması açısından yapılan çalışmanın önem arz ettiği düşünülmektedir.

Bu çalışmada hem Süleyman Demirel Üniversitesi'ndeki girişimcilik dersi alan öğrencilerin girişimcilik eğilimleri tespit edilmeye çalışılmış hem de kişilik özelliklerinin ve bazı demografik özelliklerin girişimcilik eğilimine etkisinin saptanması amaçlanmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi'nde öğrenim gören girişimcilik dersi alan lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Veri toplama işlemi 2016-2017 güz döneminde yapılmıştır. 2017 yılı itibarıyla Süleyman Demirel Üniversitesi'nde 84.432 öğrenci öğrenim görmektedir. Üniversite ortak seçmeli girişimcilik dersini alan 800 lisans öğrenci araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini için %95 güven aralığına göre 260 kişiye ulaşmak yeterli iken derse aktif katılım sağlayan 647 öğrenciye anket uygulanmış ve örneklemini temsil etmesi açısından yeterli görülmüştür (www.surveysystem.com, 01.02.2017).

647 öğrenci üniversitedeki tüm fakülteler arasından 12 fakülte öğrencilerinin katılımıyla oluşturulmuştur. Anket yapılan fakülteler; İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,

Mühendislik Fakültesi, Mimarlık Fakültesi, Ziraat Fakültesi, İletişim Fakültesi, Hukuk Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Teknoloji Fakültesi, Su Ürünleri Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi ve Orman Fakültesi'dir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Girişimcilik ve kişilik özelliklerini tespit etmek üzere kullanılan anket 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişilik özelliklerine ilişkin sorular, ikinci bölümde girişimcilik eğilimine ilişkin sorular ve üçüncü bölümde demografik özelliklerine ilişkin sorular yer almaktadır.

Anketin ilk kısmında, katılımcıların kişilik özelliklerini ölçmek amacıyla, Beş Faktör Kişilik Boyutlarının ölçülmesinde California Berkeley Kişilik Laboratuvarı John & Srivastava (1999); John & Naumann & Soto (2008) tarafından geliştirilen "The Big Five Inventory" ölçeği kullanılmıştır. "The Big Five Inventory" ölçeğinin 44 ifadeden daha uzun olan sürümleri olduğu gibi 11 ifadeli kısa olan bir sürümü de vardır. Bu çalışmada güvenilirliği ve geçerliliği test edilmiş Kocabacak (2011: 200) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış Beş Faktör Kişilik ölçeğinden yararlanılmıştır. "The Big Five Inventory" ölçeği, Dışadönüklük boyutu (8 ifade), Uyumluluk boyutu (9 ifade), Özdisiplin boyutu (9 ifade), Nevrotiklik boyutu (8 ifade), Deneyime açıklık boyutu (10 ifade) olmak üzere beş boyut ve toplam 5'li likert tipi (1 = Kesinlikle katılmıyorum, 2 = Katılmıyorum, 3 = Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4 = Katılıyorum, 5 = Kesinlikle Katılıyorum) toplamda 44 ifadeden oluşmaktadır. Ayrıca Holland'ın girişimci kişilik tipi tanımlaması çalışma ile ilişkilendirilmiştir. Holland'a göre girişimci kişiliğe sahip kişiler dışa dönük, enerjik, hırslı ve gücü elinde bulundurmadan hoşlanan kişilerdir (Holland, 1996; Ivancevich, 2003). Dolayısıyla Beş Faktör Kişilik ölçeğinde yer alan dışadönüklük ve özdisiplin boyutlarının, Holland'ın girişimci kişilik tipiyle uyumlu olduğu söylenebilir.

Anketin ikinci kısmında ise girişimcilik eğilimini ölçmek amacıyla Prof. Dr. Ali Murat Sünbül ve Doç. Dr. Ercan Yılmaz tarafından geliştirilen ve Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisinde yayınlanan makalesinde bulunan anket soruları kullanılmıştır. Ankette 5'li likert ölçeği tipinde 36 soru bulunmaktadır. Likert tipinde bir forma dönüştürülen bu cümleler "Çok sık" (5)'ten "Hiçbir zaman" (1)'e uzanan 5'li aralıklı ölçek formunda düzenlenmiştir. Ölçek tek alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin girişimcilik puan değerlendirilmesi Tablo 1'de gösterilmiştir (Yılmaz ve Sünbül, 2009). Yılmaz ve Sünbül (2009)'ün çalışmasında girişimcilik ölçeğindeki 36 maddenin her biri kendi aralarında ve ölçek toplam puanları ile tutarlı bir sonuç ortaya koymasına nedeniyle tüm maddelere faktör analizi yapılmıştır. Verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin ve Barlett testi ile analiz edilmiştir. Temel bileşenler analizinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri 0,79 bulunmuştur. Bu sonucun literatür ve uzman görüşlerine göre yeterli olduğu söylenebilir. Barlett testi sonucu 3482,21 ($p < 0,01$). Bu sonuç faktör analizinin değişkenler için uygun olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen girişimcilik ölçeğinin geçerliği aynı zamanda bir ölçüt geçerliği ile sınanmıştır. Bu geçerlik türünde kıstas olarak Rathus (1973) tarafından geliştirilen ve Acar Voltan (1980) tarafından Türkçe'ye aktarılan "Rathus Girişimcilik Envanteri" kullanılmıştır. Bu ölçek girişimcilik ölçeği ile tekrardan aynı öğrenci grubunda uygulanmış ve Spearman Brown (Sıra Farkları Korelasyon) Katsayısına bakılmıştır. İstatistiksel analizler sonucu 0,33 düzeyinde bir Spearman Brown katsayısı hesaplanmıştır. Bu netice 0,01 anlamlılık düzeyinde anlamlı ilişkiyi göstermektedir. 'Üniversite Öğrencileri Girişimcilik Ölçeği' kontrol edilen özellikler açısından 'Rathus Atılganlık Envanteri ile tutarlı ölçümler ortaya koymaktadır (Yılmaz ve Sünbül, 2009:198-199).

Tablo 1. Girişimcilik Puanlarının Değerlendirilme Tablosu (Yılmaz ve Sünbül, 2009)

36-64	Çok düşük girişimcilik
65-92	Düşük girişimcilik
93-123	Orta düzeyde girişimcilik
124-151	Yüksek girişimcilik
152-180	Çok yüksek girişimcilik

Anketin üçüncü kısmında demografik bilgiler yer almaktadır. Anketin bu kısmında, demografik özellikleri, cinsiyet, medeni durum, bulunulan fakülte ve sınıf, yaş, ailenin aylık geliri şu anda kurulmuş olan bir işin var olup olmadığı, anne ve babanın kendi işinin sahibi olma durumu, kaç kardeş olduğu, çocukluk yıllarında geçirilen yer, anne ve babanın eğitim durumu, anne ve babanın mesleği, mezun olduktan sonra girişimcilik istekleri ve istememe durumundaki nedenleri, daha önce herhangi bir yerde çalışıp çalışmadığı gibi bilgileri belirlemek amacıyla sorular bulunmaktadır.

3.4. Bulgular ve Yorum

Bu kısımda, araştırmaya katılan Süleyman Demirel Üniversitesi girişimcilik dersi alan öğrencilerden elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular ve yorumlar bulunmaktadır.

3.4.1. Demografik Bilgiler

Araştırmaya katılan Süleyman Demirel Üniversitesi girişimcilik dersini alan öğrencilerin sayısı 647'dir. Bu öğrenciler ile ilgili demografik bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 2'de araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımına yer verilmiştir. 647 öğrencinin 382'si kız, 249'u erkektir.

Tablo 2. Araştırmaya Dâhil Edilen Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımları

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Kız	382	59,0	60,5	60,5
Erkek	249	38,5	39,5	100
Toplam	631	97,5	100,0	
Kayıp Veri	16	2,5		
Toplam	647	100		

Araştırmaya katılan 647 öğrenciden 631'inin hangi fakültede okudukları bilgisine ulaşılabilmektedir. 16 (%2,5) öğrencinin verisi kayıp veri olarak değerlendirilmiştir. Tablo 3'te araştırmaya dâhil edilen öğrencilerin fakülteye göre dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmaya Dâhil Edilen Öğrencilerin Fakülteye Göre Dağılımları

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
İ.İ.B.F.	154	23,8	24,4
İlahiyat	70	10,8	11,1
Fen-Ede Fak.	65	10,0	10,3
Mühendislik F.	65	10,0	10,3
İletişim F.	59	9,1	9,4
Ziraat Fak.	51	7,9	8,1
Tek-Eğitim F.	46	7,1	7,3
Su Ürünleri	42	6,5	6,7
Hukuk Fak.	41	6,3	6,5
Diğer Fakülteler (GSF, Mimarlık F., Orman F.)	38	5,8	6
Toplam	631	97,5	100,0
Kayıp Veri	16	2,5	
Toplam	647	100,0	

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ile ilgili frekans analizleri sonucuna Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4. Araştırmaya Dâhil Edilen Öğrencilerin Yaşa Göre Dağılımları

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
17-19	194	30	32,3	32,3
20-22	381	58,9	63,4	95,7
23->	26	4	4,3	100
Toplam	601	92,9	100	
Kayıp Veri	46	7,1		
Toplam	647	100		

Araştırmaya katılan öğrencilerin daha önce çalışıp çalışmadığıyla ilgili bilgilere Tablo 5'te yer verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan 647 öğrencinin (%45,3) 293'ünün daha önce herhangi bir yerde çalıştığı, (%53,3) 345'inin daha önce herhangi bir yerde çalışmadığı bilgisine ulaşılmıştır.

Tablo 5. Araştırmaya Dâhil Edilen Öğrencilerin Daha Önce Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmama Durumlarına Göre Dağılımları

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	293	45,3	45,9	45,9
Hayır	345	53,3	54,1	100,0
Toplam	638	98,6	100,0	
Kayıp Veri	9	1,4		
Toplam	647	100,0		

Öğrencilerin iş tecrübeleriyle ilgili alınan veriler sonucunda iş tecrübesi olan öğrencilerin (%84) 189'u özel sektörde, (%9) 20'si kamu sektöründe, (%6,3) 14'ü kendi işinde daha önce çalıştıkları yanıtını vermişlerdir. Ayrıca araştırmaya katılan 647 öğrencinin (%78,5) 508'inin girişimci olmak isterim, (%19,3) 125'inin ise 'Mezun olduktan sonra girişimci olmak istemem' yanıtını verdiği görülmektedir. Araştırmaya dâhil edilen öğrencilere sorulan 'Girişimci olmak ister misiniz?' sorusuna hayır cevabı veren 125 kişinin olduğu tespit edilmiştir ve bunların (%51,2) 64'ü ise risk almaktan çekinmesi, (%23,2) 29'u kendini girişimci olarak görmemesi, (%20) 25'i sermaye yetersizliğinin olması (%5,6) 7'sinin sosyal desteğinin olmaması sebebiyle girişimci olmak istemediğini belirtmiştir.

Yapılan araştırma sonucunda anketin en son kısmında öğrencilerin dünyada gelmiş geçmiş en büyük girişimci kimdir sorusuna yanıt aranmıştır. Bunun sonucunda öğrencilerin 183'ü Alibaba'nın kurucusu Jack Ma'yı, 110'u Acun Ilıcalı'yı ve 51'i Ali Ağaoğlu'nu belirterek bu 3 ismin öne çıkmasını sağlamışlardır. Öğrencilerin en fazla öne çıkardıkları isim olan Jack Ma'nın yazılma sebepleri arasında sıfırdan başlaması, çok defa başarısız olması ve bunun sonucunda yılmaması, çok kısıtlı imkanlardan gelip Alibaba'yı kurup başarıya ulaşması ve dünyanın sayılı zenginleri arasına adını yazdırabilmesi yer almaktadır. Verilen cevaplardan Acun Ilıcalı en büyük girişimciler arasında görülme sebebinin muhabirlikle başlayıp en alt seviyeden medya patronluğuna giden başarısı dolayısıyla olduğu görülmektedir. Öğrencilerin en büyük 3. girişimci olarak gördüğü isim olan Ali Ağaoğlu için katılımcılar herhangi bir sebep belirtmemiştir.

3.4.2. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği

Araştırmada kullanılan anketin güvenilirlik ve geçerliliğine ait bilgiler şu şekildedir:

Geçerlilik, "bir ölçek veya testin ölçülmek isteneni ölçme derecesidir. Bir ölçek veya testin geçerli ya da geçersiz olduğunu anlamak için farklı geçerlilik testleri kullanılabilir. (yapısal geçerlilik, içerik geçerlilik, ayırt edici geçerlilik, yakınsak geçerlilik)". Bunun için "ölçekte bulunan sorularla gerçekten ölçmeyi hedeflenen şeyi ölçebilir miyiz?" sorusunu yönelmek gerekmektedir. California Berkeley Kişilik Laboratuvarına ait "The Big Five Inventory" ölçeğinin, Felemenkçe, Almanca, İsveç, Çince, İtalyanca, Portekizce, İngilizce, İbranice, İspanyolca ve Litvanya dillerine çevrilmiş formları bulunmaktadır.

Bu çalışmada güvenilirliği ölçmek için Cronbach Alfa yöntemi kullanılmıştır. Testler için hesaplanan güvenilirlik katsayısı 0.70 ve üstü ($\alpha > 0,70$) olması durumunda test puanlarının güvenilirliği için genelde yeterli görülmektedir. (Büyüköztürk, 2016:179-184). Araştırmada bu bahsedilen 2 ölçek yani ‘Girişimcilik Ölçeği’ ve ‘5 Faktör Kişilik Ölçeği’ kullanılmıştır. ‘Girişimcilik Ölçeği’ tek alt boyuttan oluşurken ‘5 Faktör Kişilik Ölçeği’ beş alt boyuttan oluşmaktadır. Her bir alt boyut için Cronbach alfa analizi yapılmıştır.

İlk olarak anketin ilk ölçeği olan ‘5 Faktör Kişilik Ölçeği’ ne Cronbach alfa analizi yapılarak güvenilirlik analizine tabi tutulmuştur.

Tablo 6. Kişilik Boyutları ile İlgili Kullanılan Ölçeklerin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Kişilik Ölçeğinin Alt boyutları	Madde Sayısı	Ölçekteki madde numarası	Cronbach Alpha
Dışadönüklük	8	K1, K6, K11, K16, K21, K26, K31, K36	<u>0,801</u>
Uyumluluk	9	K2, K7, K12, K17, K22, K27, K32, K37, K42	<u>0,792</u>
Özdisiplin	9	K3, K8, K13, K18, K23, K28, K33, K38, K43	<u>0,767</u>
Nevrotiklik	8	K4, K9, K14, K19, K24, K29, K34, K39	<u>0,706</u>
Deneyime Açıklık	10	K5, K10, K15, K20, K25, K30, K35, K40, K41, K44	<u>0,779</u>

Kişilik analizleri için hazırlanan anketin içerisine kontrol sorusu (K45- Kontrol sorusudur, boş bırakınız) eklenmiştir. Analiz sırasında bu soru çıkartılmıştır.

Yukarıdaki çizelgede de görüldüğü üzere yapılan Cronbach Alfa analizi sonucunda alt boyutların tümü 0.70’ten büyük ($\alpha > 0,70$) çıktıklarından dolayı ölçek güvenilir olarak ele alınmıştır.

Çalışmada kullanılan bir diğer ölçek olan ‘Girişimcilik Ölçeği’ne de Cronbach Alfa analizi yapılmıştır.

Tablo 7. Girişimcilik Eğilimi ile İlgili Kullanılan Ölçeğin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçek Adı	Madde Sayısı	Ölçekteki madde numarası	Cronbach Alfa
Girişimcilik Ölçeği	36	G46,G47,G48,G39,G40,G41,G42,G43,G44,G45,G46,G47,G48,G49,G50,G51,G52,G53,G54,G55,G56,G57,G58,G59,G60,G61,G62,G63,G64,G65,G67,G68,G69,G70,G71,G72,G73,G74,G75,G76,G77,G78,G79,G80,G81,G82	<u>0,913</u>

Girişimcilik ölçeği sorularına 66. soru olarak (G66 Kontrol sorusudur, boş bırakınız) kontrol sorusu eklenmiş ve G66 analiz yapılırken çıkarılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda tek bir alt boyuttan oluşan ‘Girişimcilik ölçeği’ 0.913 gibi yüksek bir Cronbach Alfa değeri olarak güvenilirliği tespit edilmiştir.

Normallik testleri; ‘5 Faktör Kişilik Ölçeği’ ve ‘Girişimcilik ölçeği’ normallik testlerine tabi tutulmuşlardır ve iki ölçekte alt boyutları itibarıyla normallik dağılımına uyduğu, Skewness ve Kurtosis değerlerinin (+1) ile (-1) arasında yer almasından dolayı normal dağıldıkları varsayılmıştır. Normal dağılım gerçekleştiğinden parametrik testler yapılmıştır.

3.4.3. Kişilik Özellikleri İle Girişimcilik Eğilim Arasındaki İlişkiler

Girişimcilik eğilimleri bakımından araştırmaya katılan 382 kız, 249 erkek öğrenciden cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için T-Testi yapılmıştır. Bu bağlamda araştırmaya katılan öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin yüksek olduğu görülmüş ancak cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir, (t(629):1,091 p:0,276) Erkek öğrencilerin girişimcilik eğilimleri (\bar{X} :134,2731), kız öğrencilerin girişimcilik eğilimine (\bar{X} :132,6283) göre daha yüksektir ancak $p>0,05$ olduğu için anlamlı

bir şekilde farklılaşmamaktadır. Kısacası erkek öğrenciler ve kız öğrencilerin girişimcilik eğilimleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

Girişimcilik eğilimleri bakımından öğrencilerin okudukları fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için One Way Anova testi yapılmıştır. Anova testine göre $p < 0.05$ $p:0,579$ olarak saptanması sonucunda analiz yapılan fakülteler arasında girişimcilik eğilimlerinin anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı gözlemlenmiştir. Gruplar arası farklılaşma olmadığı için ‘Tukey Testi’ incelemesine gerek duyulmamıştır.

Girişimcilik eğilimleri bakımından öğrencilerin iş tecrübelerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için t-testi analizi yapılmıştır. Yapılan t-testi sonucunda daha önce herhangi bir işte çalışan öğrenciler ile daha önce hiçbir işte çalışmamış öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinin anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir, $p < 0,05$ $p:0,01$. Analiz sonuçlarında daha önce herhangi bir işte çalışan öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin ortalaması $\bar{X}=136,1160$ iken daha önce hiçbir işte çalışmayan öğrencilerin girişimcilik eğilimleri ortalamasının $\bar{X}=131,3333$ olduğu ortaya koyulmuştur. Daha önce çalışan öğrencilerin girişimcilik eğilimleri daha önce çalışmayan öğrencilerin girişimcilik eğilimlerine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Girişimcilik eğilimleri bakımından öğrencilerin çocukluklarını geçirdikleri yere göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için One Way Anova testi yapılmıştır. Yapılan Anova testi sonucunda $p > 0,05$ $p:0,327$ tespitinde bulunulduğundan dolayı öğrencilerin çocukluklarını geçirdikleri yer açısından girişimcilik eğilimlerinde herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

Girişimcilik eğilimleri açısından girişimci olmak isteyen ve istemeyen öğrencilerin girişimcilik eğilimleri ilişkisine bakılması amacıyla t-testi analizi yapılmıştır. Yapılan t-testi sonucunda girişimci olmak isteyen ve istemeyen öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir, $p=0,05$ $p:0,05$. Analiz sonuçlarında girişimci olmak isteyen öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin ortalaması $\bar{X}=134,5846$ iken girişimci olmak istemeyen öğrencilerin girişimcilik eğilimleri ortalamasının $\bar{X}=129,4080$ olduğu ortaya konulmuştur.

Bir değişkenin çok değişken (ikiden fazla) ile olan ilişkisini test etmek ve bu ilişkinin derecesini ölçmek için korelasyon analizi yapılmaktadır. Yapılan korelasyon analizleri sonucunda korelasyon katsayısının 1.00 olması, mükemmel pozitif bir ilişkiyi; -1.00 olması mükemmel negatif bir ilişkiyi; 0.00 olması, ilişkinin olmadığı anlamına gelmektedir. Korelasyon analizi sonucunda ilişkinin büyüklüğü korelasyon katsayılarının aldığı değere göre değerlendirilmektedir. Korelasyon katsayısının mutlak değer olarak 0.70-1.00 arasında olması, yüksek; 0.70-0.30 arasında olması, orta; 0,30-0.00 arasında olması ise düşük seviyede bir ilişki olduğu anlamına gelmektedir (Büyüköztürk, 2016:32).

Tablo 8. Her Bir Kişilik Boyutu İle Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişki

Kişilik Boyutları	Girişimcilik Eğilimi Spearman Korelasyon Katsayısı	Yüzde	İlişki Düzeyi Sıralaması
Deneyime Açıklık	0,478	22	1
Dışa Dönüklük	0,424	17	2
Öz Disiplin	0,333	11	3
Uyumluluk	0,230	5	4
Nevrotiklik	-0,213	-4,5	5

İlk olarak kişilik boyutlarından biri olan *dışadönüklük* ve girişimcilik eğilimi ilişkisi incelemek üzere yapılan korelasyonda Pearson analizi sonucunda Tablo 4'e göre *dışadönüklük* ile girişimcilik eğilimi arasında orta derecede pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir, $r=0,424$ $p<0,01$. Bu durumda *dışadönüklük* kişilik özelliği arttıkça kişilerin girişimcilik eğilimlerinin arttığını söylenebilir. Determinasyon katsayısı ($r^2=0,179$) dikkate alındığında girişimcilik eğiliminin toplam varyansın (değişkenliğin) %18'inin *dışadönüklük* kişilik özelliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Bir diğer kişilik boyutlarından biri olan *uyumluluk* özelliği ile girişimcilik eğilimi arasında düşük derecede pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır, $r=0,230$ $p<0,01$. Bu durumda *uyumluluk* kişilik özelliği arttıkça kişilerin girişimcilik eğilimlerinin arttığı söylenebilir. Determinasyon katsayısı ($r^2=0,05$) dikkate alındığında girişimcilik eğiliminin toplam varyansın (değişkenliğin) %5'inin *uyumluluk* kişilik boyutundan kaynaklandığı söylenebilir.

Diğer kişilik boyutlarından biri olan *özdisiplin* özelliği ile girişimcilik eğilimi arasında orta derecede pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır, $r=0,333$ $p<0,01$. Bu durumda *özdisiplin* kişilik özelliği arttıkça kişilerin girişimcilik eğilimlerinin arttığını söylenebilir. Determinasyon katsayısı ($r^2=0,11$) dikkate alındığında girişimcilik eğiliminin toplam varyansın (değişkenliğin) %11'inin *özdisiplin* kişilik özelliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Kişilik boyutlarından biri olan *nevrotiklik* özelliği ile girişimcilik eğilimi arasında düşük derecede negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır, $r=-0,213$ $p<0,01$. Bu durumda *nevrotiklik* kişilik özelliği arttıkça kişilerin girişimcilik eğilimlerinin azaldığı söylenebilir. Determinasyon katsayısı ($r^2=0,45$) dikkate alındığında girişimcilik eğiliminin azalmasının toplam varyansın (değişkenliğin) %4,5'inin *nevrotiklik* kişilik özelliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Son olarak kişilik boyutlarından biri olan *deneyime açıklık* kişilik özelliği incelendiğinde *deneyime açıklık* kişilik özelliği ile girişimcilik eğilimi arasında orta derecede pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir, $r=0,478$ $p<0,01$. Bu durumda *deneyime açıklık* kişilik özelliği arttıkça kişilerin girişimcilik eğilimlerinin arttığını söylenebilir. Determinasyon katsayısı ($r^2=0,22$) dikkate alındığında girişimcilik eğiliminin toplam varyansın (değişkenliğin) %22'sinin *deneyime açıklık* kişilik özelliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Genel olarak kişilik boyutları ile girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkiye bakıldığında kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimi ile ilişkisi olduğunu ancak bu kişilik boyutlarının girişimcilik eğilimi ilişkisinin eşit derecede olmadığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Tablo 8'de *deneyime açıklık* boyutunun girişimcilik eğilimini birinci sırada etkilerken bu boyutu sırasıyla *dışadönüklük* (2), *özdisiplin* (3), *uyumluluk* (4), *nevrotiklik* (5) boyutları takip etmektedir.

Günümüzün en önemli konularından biri olan girişimcilik eğilimini, Süleyman Demirel Üniversitesi girişimcilik dersi alan öğrenciler incelenerek girişimcilik eğilimleri açısından durumun ortaya konulması ve bunu etkileyen kişilik özelliklerinin ve demografik etkenlerinin etki büyüklüğünün saptanması açısından yapılan araştırma oldukça önem arz etmektedir. Daha önceki çalışmalarda Devlet Üniversitelerinde ve Vakıf Üniversitelerinde kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimine etkisi incelenmiştir (Cansız, 2007, Bilge ve Bal, 2012, Yıldız ve Kapu, 2012, Korkmaz, 2012, Karabulut, 2009, Güreşçi, 2014, Nilhun, 2013). Bunlarla beraber Erdem, Deniz ve Bağlar, 2015; Boz vd., 2016; Bozkurt ve Erdurur, 2013, Özgüner, 2015 çalışmalarında girişimcilik ve kişilik üzerine durulmuştur. Bu çalışmaya benzer şekilde Bozkurt ve Erdurur, (2013) çalışmasında girişimci kişilik özellikleri ile girişimcilik eğilimi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Yine benzer şekilde Boz vd. (2016) çalışmasında kişiliğin dışa dönüklük, uyumluluk, özdenetim/sorumluluk ve gelişime açıklık boyutlarında girişimciler ile maaşlı çalışanlar arasında anlamlı farklılıklar bulunduğu, duygusal denge boyutunda ise iki grup arasında anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Özgüner, (2015)'in girişimcilik tipleri ile kişilik tipleri ilişkisi üzerine çalışmasında bu çalışma ulaşılan sonuca benzer olarak Beş faktör kişilik modelinde yer alan dışadönüklük tipinin, iç girişimcilik ve

girişimcilik tiplerine yatkın özellikler taşıdıkları görülmektedir. Buna karşın kaygı, kızgınlık, depresyon gibi özellikleri taşıyan nevrotizm tipinin girişimcilik tipleriyle ilişkili olduğuna dair bir tespit yapılamamıştır. Uygun vd. (2012) çalışmasında da bu çalışmaya benzer şekilde genç girişimci adaylarının girişimcilik eğilimleri ile kişisel ve özgeçmiş faktörleri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Ancak, girişimci kişilik özellikleri açısından, özgüven ve risk alma eğilimi alt boyutlarının dışında diğer girişimci kişilik özellikleri ile girişimcilik eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

SONUÇ

Yapılan çalışmada Süleyman Demirel Üniversitesi'nde öğrenim gören girişimcilik dersi alan öğrencilerin arasından seçilen katılımcıların girişimcilik eğilimleri, kişilik özellikleri ve demografik özellikleri belirlenmiş ve bunlar arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Öğrencilerin kişilik özelliklerini belirlemek için California Berkeley Kişilik Laboratuvarı John & Srivastava (1999); John & Naumann & Soto (2008) tarafından geliştirilen “Beş Faktör” ölçeği kullanılmıştır. Öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin ölçülmesi için Prof. Dr. Ali Murat Sünbül ve Doç. Dr. Ercan Yılmaz tarafından uyarlanan anket soruları kullanılmıştır. Öğrencilerin demografik bilgilerine ulaşabilmek için cinsiyet, medeni durum, bulunulan fakülte ve sınıf, yaş, aylık harcama, anne ve babanın kendi işinin sahibi olma durumu, çocukluğunun geçtiği yer, kaçınıcı çocuk olduğu, anne ve babanın eğitim durumu, anne ve babanın mesleği, mezun olduktan sonra girişimcilik istekleri ve istememe durumundaki nedenleri, daha önce herhangi bir yerde çalışıp çalışmadığıyla ilgili anket soruları sorulmuştur.

Süleyman Demirel Üniversitesi girişimcilik dersi alan öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın en dikkat çekici bulgusu kişilik özellikleriyle öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin ilişkisi incelendiğinde *deneyime açıklık* kişilik özelliği yüksek olan öğrenciler diğer kişilik özelliklerine sahip olan öğrencilere nazaran daha yüksek girişimcilik eğilimine sahip olmasındır. Daha sonra sırasıyla girişimcilik eğilimi yüksek olan kişilik özelliği *dışadönüklük*, *özdisiplin ve uyumluluk*dur. Tüm bu özelliklerin aksine girişimcilik eğilimini olumsuz etkileyen kişilik boyutu sadece *nevrotiklik* kişilik özelliğidir.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaya benzer şekilde Bozkurt ve Erdurur, (2013) çalışmasında girişimci kişilik özellikleri ile girişimcilik eğilimi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Özgüner (2015)'in girişimcilik tipleri ile kişilik tipleri ilişkisi üzerine çalışmasında bu çalışmada ulaşılan sonuca benzer olarak Beş faktör kişilik modelinde yer alan dışadönüklük tipinin, iç girişimcilik ve girişimcilik tiplerine yatkın özellikler taşıdıkları görülmektedir. Buna karşın kaygı, kızgınlık, depresyon gibi özellikleri taşıyan nevrotizm tipinin girişimcilik tipleriyle ilişkili olduğuna dair bir tespit yapılamamıştır. Bu çalışmada ise kişilik boyutlarından biri olan *nevrotiklik* özelliği ile girişimcilik eğilimi arasında düşük derecede negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İnce vd. (2015) girişimci kişilik özellikleri ile girişimcilik becerileri arasındaki ilişkiye yönelik çalışmasında demografik özellikler ile değişkenler arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Ancak bu çalışmada demografik faktörlerin girişimcilik eğilimine anlamlı etkisi olmadığı gözlemlenmiştir. Diğer çalışmalardaki gibi Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerinin de girişimcilik eğiliminin yüksek olduğu görülmüştür. Özcan vd. (2018) Girişimci kişilik özelliklerinin ve girişimcilik eğitiminin girişimcilik eğilimine etkisini belirlemeye yönelik çalışmalarında öğrencilerin fırsatları yakalayabilme özelliklerinin, girişimcilik eğilimlerini ve diğer girişimci kişilik özelliklerini en çok etkileyen özellik olduğu görülmüştür. Bu çalışmada ise *deneyime açıklık* kişilik özelliğine sahip öğrenciler diğer kişilik özelliklerine sahip olan öğrencilere göre daha yüksek girişimcilik eğilimine sahiptir. Kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimine etkisi için yapılan analizler sonucunda edinilen bulgular diğer çalışmalarla paralellik göstermektedir ve girişimcilik eğilimine anlamlı etkisinin olduğu görülmüştür.

Bu çalışma sonucunda aşağıdaki önerilerde bulunmak mümkündür:

Üniversite öğrencilerine yönelik: girişimcilik eğilimini olumsuz etkileyen kişilik özelliklerinden biri olan nevrotiklik özelliğine sebep olacak durumlardan uzak durulabilir. Ayrıca girişimcilik eğilimini en fazla etkileyen dışadönüklük kişilik özelliği edinerek kendilerine uygun zemin hazırlamaları, girişimcilik

eğilimlerini geliştirmeleri, sosyalleşmeleri, düşündüklerini açıkça ifade edip gerçekleştirmek istediklerini eyleme dökebilecekleri mevcut olan durumlarda bulunabilirler.

Ailelere yönelik: kişiliğin oluşmaya başladığı ilk yıllarda aile çocuğun nevrotik özellik edinebileceği ortamlardan uzak tutabilir, daha girişimci bir karakter olabilmesi için küçüklükten itibaren daha girişimci olabileceği zeminler hazırlayabilir ve sosyalleşebileceği, kendini ifade edebileceği imkanlar tanıyabilir. Aile çocuğa vereceği sağlıklı eğitimle ve aktaracağı tecrübeleriyle onun başarılı bir girişimci olmasında katkı sağlayabilir.

Eğitim kurumlarına yönelik: küçük yaşlarında okul hayatına başlayan birey hayatının büyük bir bölümünü okulda geçirmektedir. Okul bireylerin kişiliklerinin oluşmasında ve karakter kazanımında büyük rol oynamaktadır. Okullar geleceğin girişimci bireylerinin artmasında oldukça kritik rol oynamaktadır. Eğitim kurumlarında kademeli olarak öğrencilerin fikirlerini sunabilecekleri, kendilerini ifade edebilecekleri platformlar oluşturulabilir. Ayrıca öğrencilerin daha girişken bireyler olarak yetişebilmeleri için sosyal faaliyetlere önem vermeleri tavsiye olunur. Üniversitelerde bireyin meslekler hakkında daha çok bilgi sahibi olabilmeleri için iş hayatıyla entegre olunup burada öğrencilerin deneyim kazanması sektörleri yakından tanınması sağlanabilir. Ayrıca eğitim kurumlarında belli bir aşamadan sonra ihtiyaç gereken bölümlerde öğrencilere girişimcilik eğitimleri verilerek teşvik edilebilir.

Kamuya yönelik: girişimci olmak isteyen bireyin sermaye ihtiyacı devlet tarafından desteklenebilir, bürokratik zorluklar en aza indirilebilir. Ayrıca birey şirketi kurduktan sonra tutunma sağlanana kadar vergi indirimine gidilebilir. Girişimci bireyin kurduğu şirketin sağladığı istihdamdan dolayı ilk senelerde çalıştırdığı kişilerin sigortalarının belli bir kısmının devlet tarafından karşılanması tavsiye olunur. Devlet yeni girişimci olacak bireylerin girişim alanını uygulamaya koymadan önce danışabilecekleri kurumların sayısı ve işlevselliği artırılabilir.

Araştırmacılara yönelik: Bu araştırma Süleyman Demirel Üniversitesi girişimcilik dersi alan öğrencilere yönelik yapılmış bir araştırmadır. Daha sonraki buna benzer araştırmaları vakıf üniversitelerine veya devlet üniversitelerine yönelik olarak girişimcilik dersini almayan öğrencilerin kıyaslaması yapılması amacıyla buradaki verilerle karşılaştırılabilir. Ayrıca girişimcilik eğilimiyle ilişkisine bakılması için 5 faktör kişilik ölçeği kullanılmış bunun yerine farklı bir kişilik ölçeği kullanılıp farklı özelliklere bakılabilir.

KAYNAKLAR

- ACAR-VOLTAN, N. (1980). Rathus Atılganlık Envanteri'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Psikoloji Dergisi, 10: 23-25
- AJANS32,(2018),<http://www.ajans32.com/50-bin-tl-hibe-destegi-icin-girisimcilik-dersi-32602h.htm?interstitial=true>, 27.02.2018
- AKARSU, B. (1998). Kişi Kavramı Ve İnsan Olma Sorunu. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- AKTÜRK, E. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Eğilimleri Üzerine Etkisi:Düzce Üniversitesinde Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm Ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı, Isparta.
- ATKINSON, R. C. & R. ve Hilgard, E. R. (1995). Psikolojiye Giriş. (Çev. Kolektif.) (1. bs.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- AVŞAR, M. (2007). Yüksek Öğretimde Öğrencilerin Girişimcilik Eğilimlerinin Araştırılması, Çukurova Üniversitesinde Bir Uygulama. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- AYTAÇ, Ö. ve İlhan, S. (2007). Girişimcilik Ve Girişimci Kültür: Sosyolojik Bir Perspektif. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ss.18.
- BALABAN, Ö. ve Özdemir, Y. (2008). Girişimcilik Eğitiminin Girişimcilik Eğilimi Üzerindeki Etkisi: Sakarya Üniversitesi İİBF Örneği. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 3(2), ss.133–147.
- BİLGE, H. ve BAL, V. (2012). “Girişimcilik Eğilimi: Celal Bayar Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(16), ss.2.
- BOZ, M. vd. (2016). Kişilik Özellikleri ile Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişki: Çanakkale Örneği, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(5): 1-10.
- BOZKURT, Ö ve ERDURUR, K. (2013). Girişimci Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Eğilimindeki Etkisi: Potansiyel Girişimciler Üzerinde Bir Araştırma, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 8(2): 57-78
- BÖRÜ, D. (2006). Girişimcilik Eğilimi: Marmara Üniversitesi İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- BURGER, J. M. (2006). Kişilik. (Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, Ed.) (1. bs.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- BÜBER, R. (2011). Girişimcilik açısından kültür ve kişilik özelliklerinin analizi: Ostim Organize Sanayi Bölgesi'nde bir alan araştırması. Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2016). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi Kitabı (22. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- CANSIZ, E., (2007)“Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesi: Süleyman Demirel Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma” Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta
- CARREL, A. (2000). İnsan Denen Meçhul. (Çev:Refik Özdek, Ed.) (2. bs.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- ÇETİNDAMAR, D. (2002). Türkiye’de Girişimcilik, Tusiad, 12(340).
- DİLSİZ, İ. ve Köllük, N. (2005). Girişimcilik. Ankara: Detay Yayıncılık.
- DOĞAN, N., (2013) “Türkiye’de girişimcilik eğilimi: Üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma”, İstanbul Üniversitesi, İstanbul
- ERCİŞ, A. ve Deniz, A. (2008). Kişilik Özellikleri İle Algılanan Risk Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma, İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 22(2), ss. 302-330.
- ERDOĞAN, İ. (1991). İşletmelerde Davranış. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi.
- ERDURUR, K. (2012). Turizm Lisans Eğitimi Alan Öğrencilerin Girişimci Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Eğilimine Etkisi: Akçakoca Turizm İşletmeciliği Ve Otelcilik Yüksekokulu Örneği. Düzce Üniversitesi, Düzce.

- EROĞLU, F. (2011). Davranış Bilimleri (11. bs.). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- ETU, (2018). <https://www.etu.edu.tr/tr/bolum/uluslararası-girisimcilik/haber/turkiye-nin-ilk-uluslararası-girisimcilik-bolumu-tobb-etu-de,27.02.2018>
- FUNDER, D. C. (2001). Personality. Annual review of psychology, ss.52, 197–221.
- GEMLİK, N., Manioğlu, Y., Çatar, Ö. (2015). Geert Hofstede'in Örgüt Kültürü Modeline Göre Sağlık Meslek Gruplarının İncelenmesi Ve Kamu Ve Özel Hastanelerinde Karşılaştırılmalı Bir Araştırma, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi,1(1),
- GÖKÇE, B. (1991). Aile Yazıları 3-Çocuk Kişiliğinin Gelişiminde Aile, Okul Ve Dış Çevrenin Rolü. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- GÜNEY, S. (2009). Davranış Bilimleri (5. bs.). Ankara: Nobel Dağıtım.
- GÜRDOĞAN, N. (2008). Girişimcilik Ve Girişim Kültürü. İstanbul: İgiad Yayınları.
- GÜREŞÇİ, E., (2014), “Girişimcilik Eğilimi Üzerine Bir Araştırma : İspir Hamza Polat MYO Örneği”, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 9(1), ss. 23–38
- HIRIYAPPA, B. (2009). Organizational Behavior. Delhi: New Age International Press.
- HISRIC, R. D. ve Peters, M. (1998). Entrepreneurship. Irwin Mc Graw Hill.
- HOLLAND, J. L. (1996) “Exploring Careers with a Typology”, American Psychologist. 51:4, 397-406.
- IKU, (2018) https://www.iku.edu.tr/TR/ects_bolum.php?m=1&p=132&f=3&r=0&ects=main,27.02.2018
- İLBARS, Z., (1987), Kişiliğin Oluşmasındaki Kültürel Etkenler, Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 31(1.2), ss.1-2.
- İNANÇ, B. ve YERLİKAYA, E. (2014). Kişilik Kuramları (4. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- İNCE, A. R. vd. (2015). Girişimci Kişilik Özellikleri ile Girişimcilik Becerileri Arasındaki İlişkinin Potansiyel Girişimci Adayları Üzerinden İncelenmesi, The Journal of Social Science Studies, 41, 399-416.
- İŞLEYEN, F. (2013). Lise öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeylerinin kişisel ve ailesel faktörlerle ilişkisinin incelenmesi. Ege Üniveritesi, İzmir.
- IVANCEVICH, J. M. (2003), Human Resource Management. NewYork: McGraw Hill,
- JOHN, O. P., ve Srivastava, S. (1999). The Big Five Trait Taxonomy: History, Measurement and Theoretical Perspectives. In L. A. Pervin ve O. P. John (Eds.), Handbook of Personality: Theory and Research (2nd ed., 102-138). New York: Guilford Press.
- JOHN, O. P., Nauman, L. P. ve Soto, C. J. (2008), Paradigm Shift to the Integrative Big Five Trait Taxonomy, History, Measurement and Conceptual Issues, In L. A. Pervin ve O. P. John (Eds.), Handbook of Personality: Theory and Research, 114-158, New York: Guilford Press.
- KAO, J. J. (1991). Entrepreneurship, Creativity & Organization: Text, Cases and Readings, New Jersey: Prentice Hall.
- KARABULUT, T., (2009), “Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özellikleri Ve Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 14(2), ss.16.
- KOCABACAK, A. (2011). İnsan Kaynakları Seçme Ve Yerleştirme Süreci Açısından Kişilik Boyutları İle Çalışan Performansı İlişkisi: İlaç Sektöründe Pskoteknik Boyutta Bir Uygulama. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- KORKMAZ, O., (2012), “Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(2), ss.209–26
- KÜÇÜK, O. (2011). Girişimcilik Ve Küçük İşletme Yönetimi (5. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- MCCLELLAND, D. (1961). The Achiving Society. New Jersey: D.Van Nostrand Comp, Princeton.

- OZYEGİN, (2018) <https://www.ozyegin.edu.tr/tr/girisimcilik/hakkinda>, 27.02.2018
- ÖZCAN, B. vd. (2018)., Girişimci Kişilik Özelliklerinin Ve Girişimcilik Eğitiminin Girişimcilik Eğilimine Etkisi- Kocaeli Üniversitesi Örneği, UIİİD-IJEAS, 18.EYİ Özel Sayısı, 37-54.
- ÖZDEMİR, Y. ve MAZGAL, S. (2012). Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi: Sakarya Örneği. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 7(1), ss.87–102.
- ÖZGÜNER, M. (2015). Girişimcilik Tipleri ve Kişilik Tipleri İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, Route Educational and Social Science Journal, 2(1), 148-160.
- SOYDAN, M. (2008) “Girişimcilik ve Kobiler Teori ve Uygulama”, içinde Girişimcilik Üzerine Temel Kavramlar, ed. B. Zafer Erdoğan, 1. Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi.
- SOMER, O. (1998). Türkçede Kişilik Özelliğini Tanımlayan Sıfatların Yapısı ve Beş Faktör Modeli. Türk Psikoloji Dergisi, 13(42), ss.17–32.
- TAŞKIN, E. (2012). Başarılı Girişimcilerin Ortak Özelliği. Z. Erdoğan (Ed.), Girişimcilik Ve Kobiler, Bursa: Ekin Basımevi.
- TATLILIOĞLU, K., (2014)., Üniversite Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Kuramına Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, Tarih Okulu Dergisi, 7(17), ss. 939-971.
- TDK. (2013). Güncel ve Büyük Türkçe Sözlük. Ankara.
- UYGUN, M. vd., (2012), Genç Girişimci Adayların Girişimcilik Eğilimi Ve Girişimcilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(2): 145-156.
- WICKHAM, P. A. (1998). Strategic Entrepreneurship. USA: Pitman Publishing.
- YILDIZ, S, ve Kapu, H., (2012), “Değerleri, Üniversite Öğrencilerinin Bireysel İle Girişimcilik Eğilimleri Arasındaki İlişki:Kafkas Üniversitesi’nde Bir Araştırma”, Kafkas Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 14(2), ss.3.
- YILMAZ, E. ve SÜNBÜL, A. M. (2009). Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeğinin Geliştirilmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21, ss.196–203.
- YILMAZ, Y., SEYDİNBEKULİ, A. D. ve Abishov, N. (2014). Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinde Ailesel Özelliklerin Etkisi: Ahmet Yesevi Uluslararası Türk- Kazak Üniversitesinde Bir Alan Araştırması. Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(5), ss.11–24.
- YÜZÜAK, E. (2010). Üniversitelerde Öğrenim Gören Kız Öğrencilerin Girişimcilik Eğilimlerini Etkileyen Faktörler: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İ.İ.B.F. Örneği. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- ZEL, U., (2011)., Kişilik ve Liderlik, 3. baskı Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Araştırma Makalesi/Research Article

**MOBİL TELEFON VE GOOGLE HARİTA DESTEKLİ YEREL SEYAHAT ROTASI
OPTİMİZASYONU: BURDUR ÖRNEĞİ***

**OPTIMIZATION OF LOCAL TRAVELLING ROUTE SUPPORTED WITH MOBILE
PHONE AND GOOGLE MAPS: CASE STUDY OF BURDUR***

Muhammer İLKUÇAR

Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Teknik Bilimler MYO, imuammer@mehmetakif.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-4935-8148

Ahmet ÇETİNKAYA

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Teknik Bilimler MYO, ahmetcetinkaya07@outlook.com,
https://orcid.org/0000-0001-6272-5566

Başvuru Tarihi/Application Date: 20.11.2017

Kabul Tarihi/Acceptance Date: 30.12.2017

DOI: 10.30798/makuiibf.356320

Öz

Günümüzde turizm faaliyetleri doğa, tarih, kültür, alışveriş gibi farklı alternatifler sunmaktadır. Dolayısıyla insanlar kendi seyahat anlayışına göre farklı turizm destinasyonlarını oluşturmak istemekte ve buna yardımcı olacak uygulamalara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu çalışmada akıllı cep telefonu yardımı ile kendi gezi planımızı kolay bir şekilde oluşturma imkânı sunan, android tabanlı, mobil uygulama geliştirilmiştir. Kullanıcı kendine uygun gezi noktalarını uygulama marifetiyle Google harita üzerinden seçerek gezi turunu oluşturabilmektedir. Uygulama, seçilen gezi noktaları arasındaki mesafeleri Google haritalar üzerinden tespit edip, başlangıç ve bitiş konumlarına göre, genetik optimizasyon algoritması kullanılarak en kısa turu hesaplayıp, turun rotasını harita üzerinden görsel olarak sunmaktadır. En kısa tur hesaplama işlemi, parametrik fonksiyon haline getirilerek, istendiğinde farklı rotalar için dinamik olarak kullanılabilir. Başlangıç ve bitiş noktaları belirtilmez ise sistem bulunduğu konumu başlangıç ve bitiş konumları olarak otomatik tanımlayıp buna göre hesaplama yapacaktır. Sistem, tüm hesaplamaları kendi içinde yapacak ve bilgileri yine kendi üzerinde tutacağından, bu işlemler için ayrıca bir sunucu bilgisayara ihtiyaç duymayacaktır. Hesaplamalarda Google haritadan elde edilecek mesafeler kullanıldığından başka yol nitelikleri (kavşak sayısı, sinyalizasyon, trafik yoğunluğu vb.) dikkate alınmamıştır. Uygulama, Burdur ilinde bazı seyahat noktaları tespit edilip, buralarla ilgili bilgiler sisteme yüklenip test edilmiştir.

Anahtar kelimeler: En Kısa Tur, Mobil Tur Rehberi, Google Haritalar, Google API, Android.

Abstract

Today, tourism activities offer different alternatives such as nature, history, culture, shopping. Therefore, people want to create different tourism destinations according to their travel concept and need applications to help them. An Android-based mobile application has been developed that allows easy creation of our own travel plan with the help of a smartphone in work. The user can choose his / her own sightseeing spots by applying the map via Google map. The application detects the distances between selected tour locations on Google maps and calculates the shortest tour by using the genetic optimization algorithm according to the start and end positions and visually presents the tour route through the map. The shortest lap calculation process can be used as a parametric function, dynamically for different routes when desired. If start and end points are not specified, the system will automatically define the position as start and end positions and calculate accordingly. Since the system can do all calculations on its own and it stored the information on its own, therefore it is no need for a server computer for these operations. At the shortest path calculations are not considered other road attributes (number of intersections, the number of the traffic light, traffic jam, etc.). In this application, some travel points in Burdur province were determined and the information about the places was uploaded and tested on the system.

Keywords: Shortest Tour, Mobile Tour Guide, Google Maps, Google API, Android.

** Bu çalışma, 12-14 Ekim 2017 tarihinde Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde gerçekleştirilen 17. Ulusal Bölge Bilimi ve Bölge Planlama Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.*

EXTENDED SUMMARY

Background: Today, people travel for different purposes, both domestic and abroad, according to their afford. A travel can be consist of different alternatives like beach, sand-sun, adventure, culture, art, history, nature, entertainment, congress, gastronomy, health. Each person has his own travel concept. Someone wandered the streets of the city with other people to feel the senses of the city; the other may like art and exhibitions. Therefore, the travel plan should be personalized.

Purpose: In this study, an Android application has been developed to create personalized travel plan via Google maps. A trip plan can be created through Google maps or by selecting from previously identified sightseeing spots. The trip plan can take the form of a tour (starting from one location and back to the starting point by travelling all the sightseeing locations) or a route (start from a location to finish at another location). The user should be able to rearrange the routs according to their location.

Method: Shortest route or tour of the trip plan is optimized by genetic algorithm. The genes of genetic algorithm consist of sightseeing locations which are selected by the user through Google maps. Locations (genes) that can connect to each other constitute the chromosome structure. Thus each chromosome represents a possible tour. Calculation of distances between connected locations yields a length of a tour (fitness). It can also be calculated over a chromosome and shows the chromosome's fitness value. When the calculating the shortest route with genetic algorithm process (select-cross-mutation) in the new chromosome are assigned unsuitable paths. In the new chromosome, same location used twice or the next location unsuitable. In this situation is corrected by correction function with the aid of greedy algorithm in feasible alternatives. Thus, the new chromosome is improved and more suitable individuals are obtained.

Results and Conclusions: In this study, we developed mobile application which is made personalized tour plan. Thus the users will be able to make their travel routes easily and flexibly through Google map. In practice, points of interest can be determined either by the user or by selecting from predetermined the sightseeing addresses. It is also possible to create a new tour plan according to the location. Calculations can be done in the form of a tour or a route and are visualized on the map in this way. Since all data and calculations are performed on the smart mobile phone/tablet, a server computer is not required. The application was tested for the shortest tour and route using the nine different sightseeing locations (Sagalassos Antique City, Kremna Antique City, Kibyra Antik City, Salda Lake, Salda Kayak Merkez, Susuz Kervansarayı, İncirhan, İnsuyu Cave, Burdur Museum) in Burdur. The shortest route of the identified points was found to be as a 275.4 km. and the shortest tour 413.9 km. The obtained route and tour information is displayed on Google map. Distance between trip locations and road information were obtained with Google API help.

This application can be used by represents, sales managers, etc. for visiting the places to go easily and in a shortest path. The distance data used in the application is for car transportation. The route calculation can also be added for pedestrian, subway, bus etc. according to the situation of the places to travel.

The distance between two locations was taken into account in the calculations. If calculations are made considering the other attributes of the path (traffic intensity, number of intersections, signalization etc.) a different routes can be obtained. Also, considering road characteristic, the tours can be calculated as the shortest route, the most comfortable route and the quickest route.

GİRİŞ

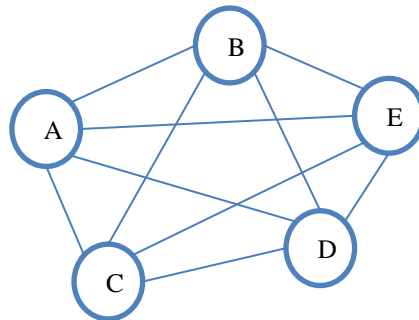
Yoğun çalışma temposu, şehrin karmaşası, iş stresi, aynı mekândan bıkkınlık gibi nedenlerden dolayı her geçen gün seyahat ihtiyacı artmaktadır. Günümüzde insanlar imkânları dâhilinde yurt içi ve yurt dışı olmak üzere farklı amaçlarla seyahat etmektedir. Seyahatler deniz-kum, kültür, sanat, tarih, doğa, eğlence, kongre, gastronomi gibi farklı alternatiflerden oluşabilmektedir. Her bireyin kendine özgü farklı bir seyahat anlayışı vardır. Birisi şehrin sokaklarında dolaşım insanlara karışmak, şehri hissetmek isteyebilir. Bir başkası tarihi yerlerden, doğadan hoşlanabilir. Dolayısıyla seyahat planı kişiye özel yapılabilir. Çalışmada akıllı cep telefonu yardımıyla, Google harita üzerinden kişisel gezi turu oluşturan android uygulaması geliştirilmiştir. Gezi planları Google harita üzerinden oluşturulabildiği gibi, daha önceden uzmanlarca tespit edilmiş gezi noktalarından seçilerek de bir tur oluşturulabilmektedir. Oluşturulan gezi adresleri, genetik algoritma yardımıyla, en kısa tur bulunarak, tur güzergâhı Google harita üzerinde görselleştirilerek kullanıcıya sunulmaktadır.

Literatürde Google haritalar kullanılarak android tabanlı cep telefonu üzerinden, gezgin satıcı problemi ile yapılan bazı çalışmalar şunlardır: Narwadi ve Subiyanto (2016) genetik algoritma ve hibrit genetik algoritmayı (yerel arama algoritması + genetik algoritma) birlikte kullanarak, Endonezya Java'dan seçilmiş 5 ile 20 arasında şehirden oluşan gezgin satıcı problemini hesaplamışlardır. Helshani (2015), gezgin satıcı problemini, web servisleri desteği kullanarak android cep telefonu ile çözmüşlerdir. Bu iş için cihazdan gönderilen bilgiler, sunucu bilgisayar üzerinde çalışan genetik algoritma araçları yardımıyla hesaplanıp sonuçlar yine web servisleri aracılığı ile android cihaz tarafından alınarak haritaya aktarılmaktadır. Kulkarni (2016) Google harita ve Google API kullanarak, Python programlama dili ile araç rotalama problemini gerçekleştirmişlerdir. Dwivedi ve arkadaşları (2012) genel amaçlı gezgin satıcı problemini genetik algoritmada yeni bir çaprazlama yöntemi kullanarak çözmüşlerdir. Helshani (2016) RESTful web servisi ve Google servisleri yardımıyla benzetimli tavlama algoritması kullanarak gezgin satıcı problemini çözmüştür.

Bu çalışmada, Android tabanlı mobil telefon/tablet üzerinden kullanıcı tarafından belirlenen gezi noktaları için, genetik algoritma yardımıyla, en kısa rota hesaplanarak Google harita üzerinden görselleştirilmektedir. Kullanıcı bulunduğu konuma göre rotaları yeniden düzenlenebilme imkanı sunulmaktadır. Tüm işlemler cihaz üzerinde yapılacağından ve depolanacağından ayrıca sunucu bilgisayara ihtiyaç duyulmamaktadır.

1. GEZGİN SATICI PROBLEMLERİ

Gezgin satıcı problemi (Travelling Salesman Problem-TSP), bir şehirden başlayıp, her şehri bir kez ziyaret etmek şartı ile gezilmesi gereken tüm şehirlere uğrayıp başlangıç noktasına dönülmesi problemidir. Şekil 1'de görüldüğü gibi, farklı rotaları takip eden birçok alternatif tur mevcuttur. Burada amaç en kısa turun bulunmasıdır. Dolayısıyla TSP bir optimizasyon problemidir. TSP (2017) adresinden TSP ile ilgili uygulama, örnek, tarihçe gibi detaylı bilgilere ulaşılabilir.

Şekil 1. Gezgin satıcı problemi yapısı.

Gezgin satıcı problemlerinde amaç en kısa yoldan turu tamamlamaktır. Dolayısıyla bir minimizasyon problemidir. Amaç fonksiyonu ve kısıt denklemleri aşağıdaki gibidir:

Amaç fonksiyonu:

$$\text{Min (uzaklık)} = \sum_{i,j \in E} d_{ij} x_{ij} \quad (1)$$

d_{ij} : i ve j noktaları arasındaki mesafe

E : Çözüm kümesi

Kısıtlar:

$$\sum_{i=1}^n x_{ij} = 1 \quad j = 1, 2, \dots, n \quad (2)$$

$$\sum_{j=1}^n x_{ij} = 1 \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (3)$$

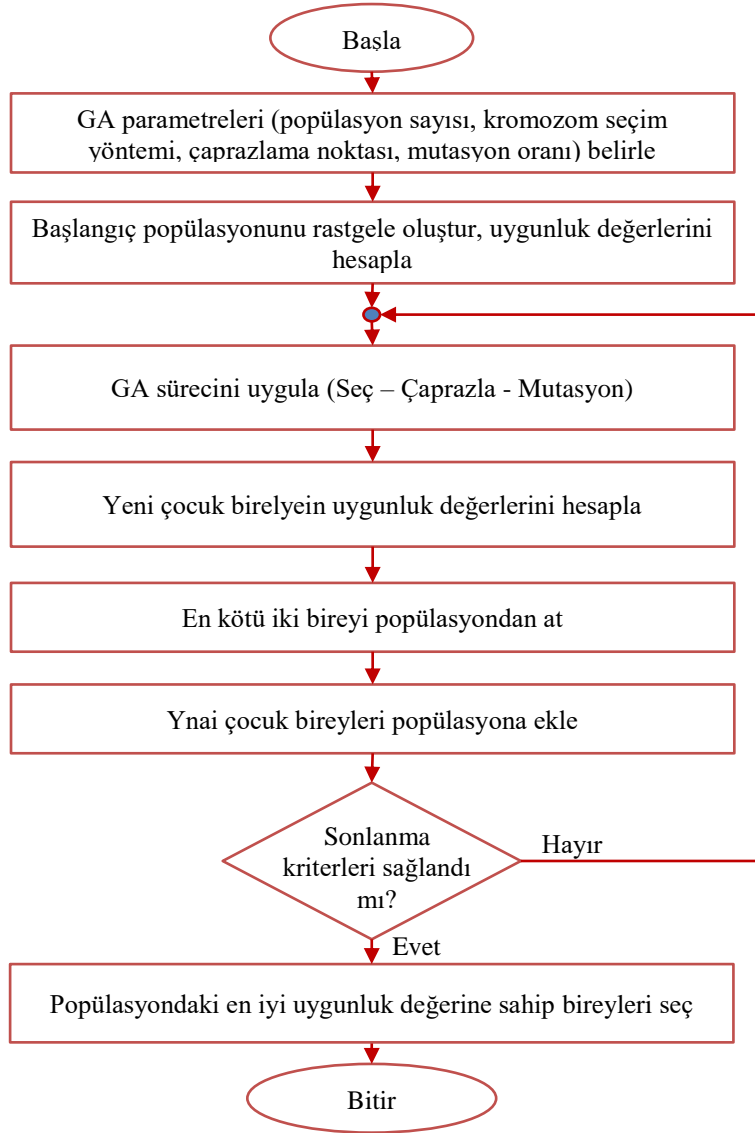
$$x_{ij} = \begin{cases} 1, & \text{eğer } i, j \text{ şehirleri arası ziyaret edilmiş ise} \\ 0, & \text{durumda} \end{cases} \quad (4)$$

2. GENETİK ALGORİTMA

Genetik algoritma (GA), ilk defa John Holland (1975) tarafından kullanılan, doğal seleksiyon temelli bir optimizasyon algoritmasıdır. Bu algoritma; güçlü olan hayatta kalır, zayıf olan yok olur (Coley, 1999) ilkesine dayanır. Böylece yeni nesil daha iyi bireylerden oluşacağından toplum sürekli bir iyileşme gösterecektir. Genetik algoritma anlaşılması ve kullanımı kolay olmasından dolayı sağlık, mühendislik, sosyal bilimler gibi farklı alanlarda optimizasyon algoritması olarak kullanılmaktadır (Shopova ve Bancheva, 2006; Işık vd., 2017; İnce vd., 2017). Şekil 2'de genetik algoritma akış diyagramı verilmiştir. Buna göre GA işlem adımları şöyledir:

1. Popülasyon büyüklüğü, çaprazlama noktası sayısı, mutasyon oranı gibi GA parametreleri belirlenmesi.
2. Rastgele belirli sayıda başlangıç popülasyonu oluşturulur. Popülasyonun her bireyi (kromozom) çözüm kümesinin elemanıdır. Popülasyondaki her bireyin uygunluk değerleri (fitness) amaç fonksiyonuna göre hesaplanır. Bu değer bireyin kalitesini gösterir ve hayatta kalıp kalmaması uygunluk değerine göre belirlenir. Popülasyonun 50'den büyük olması uygundur.
3. Kromozom seçme yöntemlerinden (Rastgele, Rulet Çarkı, Elit, Turnuva, vb.) biri kullanılarak popülasyondan iki kromozom seçilir.
4. Seçilen kromozomlar çaprazlanarak yeni kromozomlar oluşturulur (Şekil 4).
5. Monotonluğu (yerel çözümlere takılmayı) önlemek, genetik çeşitliliği sağlamak amacıyla belirli orandaki kromozom mutasyona uğratılır (Şekil 4).
6. Amaç fonksiyonuna göre, yeni kromozomların uygunluk değeri hesaplanır.
7. Popülasyondaki en kötü uygunluk değerine sahip iki kromozom popülasyondan atılarak, yeni kromozomlar popülasyona eklenir.
8. Sonlanma kriterleri sağlanan kadar III-VII adımları tekrarlanır.

9. Popülasyondaki en uygun değere sahip kromozom veya kromozomlar en iyi çözümü verecektir.

Şekil 2. Genetik algoritma akış diyagramı

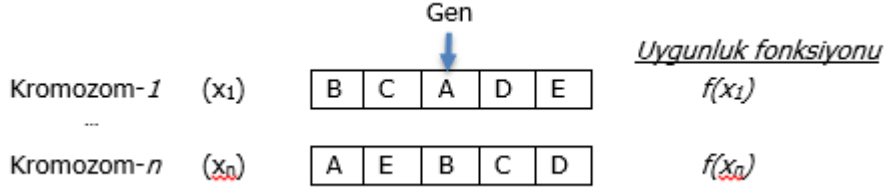
2.1. Genetik algıtmada kullanılan terimler

Gen: Kendi başına anlam taşıyan en küçük birim. Kromozomun yapı taşı. Örneğin; Şekil 1'e göre ziyaret edilecek şehirler (A, B, C, D, E). Şekil 3'de genlerden oluşan kromozom yapısı verilmiştir.

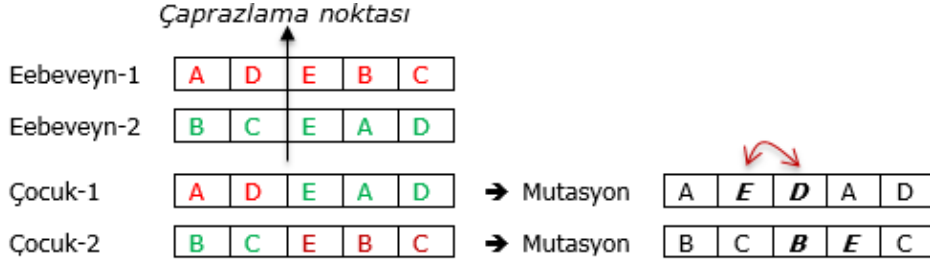
Kromozom (birey): Çözüm kümesinin bir elmanı, genlerden oluşmuş dizi.

Popülasyon: Bireylerden oluşan topluluk, alternatif çözümler kümesi.

Uygunluk fonksiyonu (fitness): Problemin amaç fonksiyonuna göre, kromozomların kalitesini gösteren veridir. Kromozomların (bireylerin) hayatta kalıp kalmayacağını, bir sonraki nesle aktarılıp aktarılmayacağını, çaprazlanmak üzere seçilme gibi işlemler uygunluk değerlerine göre karar verilir. Uygunluk değeri amaç fonksiyonuna göre hesaplanır.

Şekil 3. Genetik algoritma kromozom kodlama.

Şekil 4. Çaprazlama ile yeni çocuk kromozomlar elde etme ve mutasyon işlemi.

2.2. Kromozom seçme yöntemleri

Genetik algortmada kromozom seçme işlemi önemli konulardan biridir. Kromozom seçme işlemi iki amaç için yapılır. Birincisi çaprazlamak üzere, ikincisi ise mutasyon yapmak üzere yapılan seçme işlemidir.

Çaprazlamaya girecek ebeveyn bireyler iyi ise bunlardan oluşacak çocuk bireyler de daha iyi olacaktır. Dolayısıyla çaprazlamaya girecek birey seçimi popülasyonun iyiye doğru evrimleşmesi için önem arz etmektedir. GA'da farklı seçme yöntemleri mevcuttur ancak literatürde en çok kullanılan üç adet seçme yönteminden kısaca bahsedecek olursak:

Rulet çarkı: Çaprazlama yapmak üzere popülasyondaki iyi bireylerin seçilme olasılığını arttıran bir yöntemdir.

Elitizm (Seçkinlik): Popülasyondaki iyi bireylerin mutasyonla bozulmasını önlemek için, bu bireyler mutasyona uğratılmadan bir sonraki nesle aktarılmasını sağlar.

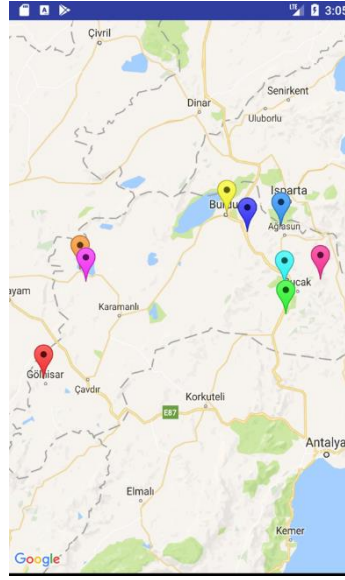
Rastgele: Çaprazlanacak veya mutasyona uğratılacak kromozomlar popülasyondan rastgele seçilir.

3. ÇALIŞMA

Çalışmada Google harita üzerinde işaretlenen adreslerin en kısa yoldan gezilmesine yardımcı olacak android uygulaması geliştirilmiştir. Uygulama, işaretlenen adreslerin konum bilgilerini ve tüm noktaların birbirlerine göre olan uzaklıklarını Google API yardımıyla elde eder. Daha sonra bu uzaklıklara göre, genetik algoritma yardımıyla en kısa tur hesaplanarak Google harita üzerinden tur güzergâhı görselleştirilir.

Çalışmada Burdur ilinde, Turizm Müdürlüğü tarafından belirlenmiş bazı gezi noktaları (Şekil 5) adres bilgilerinden, Google harita kullanılarak enlem ve boylam değerleri elde edilmiştir (Tablo 1). Bu enlem ve boylam değerleri kullanılarak belirlenen gezi noktalarının birbirlerine göre uzaklıkları Google API yardımıyla tespit edilip Tablo 2' deki gibi veri seti oluşturulmuştur. Gezi noktalarının birbirine araçla gitme mesafesi verileri kilometreye (km) çevrilerek ve virgülden sonra bir basamak olacak şekilde yuvarlatılarak verilmiştir. Gerekirse Google harita yardımıyla mesafeler ulaşım süresi olarak da elde edilebilir. Çalışmada sadece yol uzaklık bilgisi dikkate alınmıştır. Diğer yol nitelikleri (trafik yoğunluğu, sinyalizasyon, kavşak sayısı vb.) (He ve Zhao, 2013; İlkucar vd., 2017; Qi ve Schneide, 2016) dikkate alınmamıştır. Tablo 2'de noktaların birbirlerine göre uzaklıkları, simetrik değildir. Örneğin: A-B arası; A'dan B'ye doğru 50.6 km

iken, B noktasından A noktasına doğru 50.0 km olarak bulunmuştur. Çalışmada bu veriler dikkate alınarak hesaplama yapılmıştır.

Şekil 5. Örnek tur noktalarının Google haritada işaretlenmesi.

Tablo 1. Google haritadan gezi yerlerinin adresleri yoluyla elde edilmiş konum bilgileri.

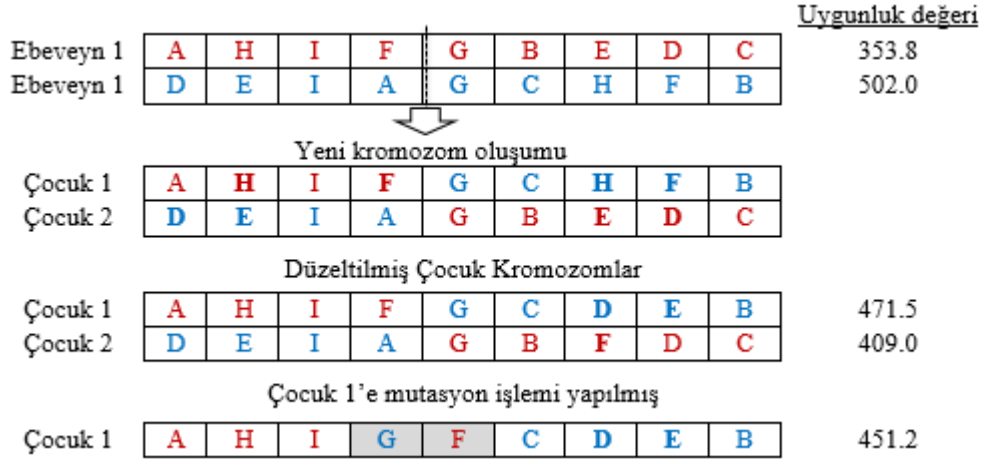
Gezi Noktası	Gezi Adresi	Enlem, Boylam
A	Sagalassos Antik Kent	(37.677465, 30.518597)
B	Kremna Antik Kent	(37.497559, 30.688113)
C	Kıbyra Antik Kenti	(37.156817, 29.499703)
D	Salda Gölü	(37.531170, 29.656569)
E	Salda Kayak Merkez	(37.489243, 29.680937)
F	Susuz Kervansarayı	(37.378116, 30.540073)
G	İncirhan	(37.478612, 30.533458)
H	İnsuyu Mağarası	(37.659327, 30.374500)
I	Burdur Müzesi	(37.719462, 30.286240)

Tablo 2. Gezi adreslerinin birbirine göre uzaklıkları.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
A	-	50,6	148,8	111,1	111,3	45,2	37,3	30,2	42,5
B	50	-	156	127,9	128,2	24,8	19,4	47	59,4
C	149,9	162,3	-	67	76,2	139,3	151,8	120,3	108,7
D	111	128,4	75,4	-	19,3	123	115	81,5	69,9
E	111,3	128,7	75	19,4	-	120	115,4	81,8	70,2
F	45,2	24,3	132,6	120,2	119,8	-	13,9	42,2	54,6
G	38,1	19,3	145	116	116,3	13,9	-	35,1	47,4
H	31,5	48,9	119,2	81,5	81,8	43,4	35,5	-	13
I	42,5	59,9	108	70,3	70,5	54,4	46,5	12,9	-

Problemin genetik algoritma kodlaması için Tablo 1 ve 2' deki veriler kullanılmıştır (Şekil 6). Burada gezi noktaları kromozomun genlerini oluşturmuştur. Toplam dokuz farklı gezi noktası bulunduğu için kromozom büyüklüğü de buna uygun olmalıdır. Her kromozom bir gezi turunu temsil edeceğinden çözüm kümesinin bir elemanıdır ($x_i \in E$). Her gezi noktası bir kez olmak üzere tüm gezi noktaları kromozomda bulunmalıdır. Şekil 6'da kromozom yapısı ve GA süreçleri gösterilmiştir. Şekildeki örnekte; seçilmiş iki

kromozom (Ebeveyn 1 ve Ebeveyn 2) tek noktaya göre çaprazlanmıştır. Çaprazlama sonucu iki yeni çocuk kromozom elde edilecektir. Çocuk kromozomları Ebeveyn 1 ve Ebeveyn 2'nin farklı parçalarından olduğundan, bazı genleri (gezi noktaları) birden çok kullanılırken, bazı gezi noktaları hiç kullanılmamış olabilmektedir. Örneğin: Çocuk 1'de H ve F ikişer kez kullanılırken, D ve E hiç kullanılmamıştır. Bu durumda, kromozom üzerinde bir düzeltme işlemi yapılarak ziyaret edilmeyen şehirler tekrarlanan şehirler ile yer değiştirilir. Çaprazlama ve düzeltme işleminden sonra çocuk kromozomlarının uygunluk değerleri amaç fonksiyonuna göre hesaplanır. Popülasyondaki en kötü bireyler atılarak yeni çocuk bireyler popülasyona eklenir. Popülasyondan belirli orandaki (%1-10) kromozom mutasyona uğratılır (rastgele genlerin yer değiştirmesi). Bu işlemler (seç - çaprazla - mutasyon - en kötü bireyleri popülasyondan sil - yeni çocuk bireyleri popülasyona ekle) sonlandırma kriteri sağlanana tekrarlanır.

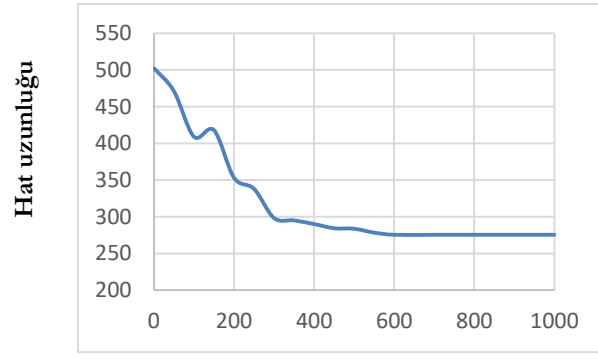
Şekil 6. Yeni kromozom oluşturma süreci.

Bir kromozomun kalitesini onun uygunluk değeri gösterir. Çalışmada bir kromozomun uygunluk değeri onun ifade ettiği turun mesafesi ile ölçülür. Örneğin [A H I F G B E D] şeklindeki dizilmiş bir kromozomun uygunluk değeri Tablo 2 yardımıyla aşağıdaki gibi hesaplanır.

A-H	H-I	I-F	F-G	G-B	B-E	E-D	D-C	<i>Toplam uzunluk</i>
30.2	13.0	54.4	13.9	19.3	128.2	19.4	75.4	353.8 km

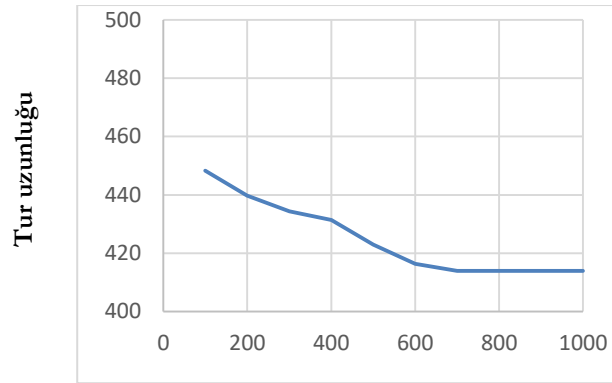
Çalışmada 50, 100 popülasyon büyüklüğü, tek ve iki noktalı çaprazlama, 0.1 mutasyon oranları ve rastgele seçme yöntemi ile 1000 yinleme yaptırılarak problem çözülmüştür. Problem gezi noktaları bir tur oluşturacak şekilde ve başladığı noktaya dönmeden bir hat olacak şekilde ayrı ayrı test edilmiştir. Çözüm sırasında yinleme ilerledikçe uygunluk değerlerinin iyileştiği şekil 7.a ve 7.b'de görülmektedir. Şekil 7.a en kısa hattın hesaplanmasında GA yinleme sayısı ile hat uzunluğunun değişim grafiğidir. Şekil 7.b ise en kısa tur hesaplanmasında GA yinlemesayısı ile tur mesafesi değişim grafiğidir. Grafiklerde görüldüğü gibi belirli bir yinleme değerinden sonra uygunluk değeri (mersafe) sabit kalmıştır. Bu noktadan sonra yinleme durdurulabilir. Problemin özelliğine göre yinleme sayısı azaltılıp arttırılabilir.

Yeterli yinleme işleminden sonra popülasyondaki en iyi birey ya da bireyler en uygun çözümü verecektir. Popülasyondan en iyi kromozom alınıp Tablo 1'e göre noktalar adreslere dönüştürülerek Google harita üzerinde görselleştirilir. Çalışmada en iyi hat 275,4 km ile [C D E I H A G F B] şeklinde elde edilmiştir (Şekil 8.a). Tur olarak hesaplandığında ise en iyi tur 413,9 km ile [H A G B F C D E I] olarak bulunmuştur (Şekil 8.b).

Yineleme Sayısı

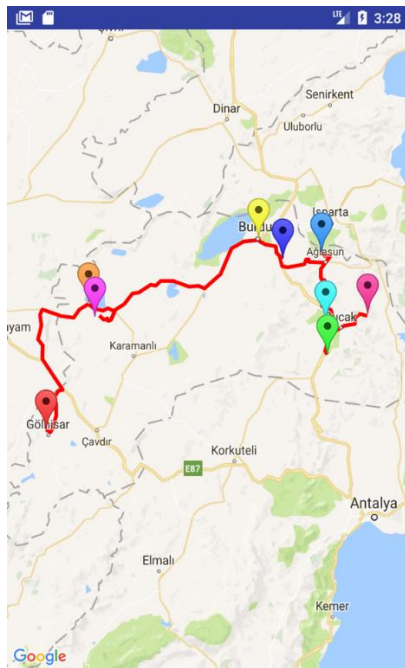
(a)

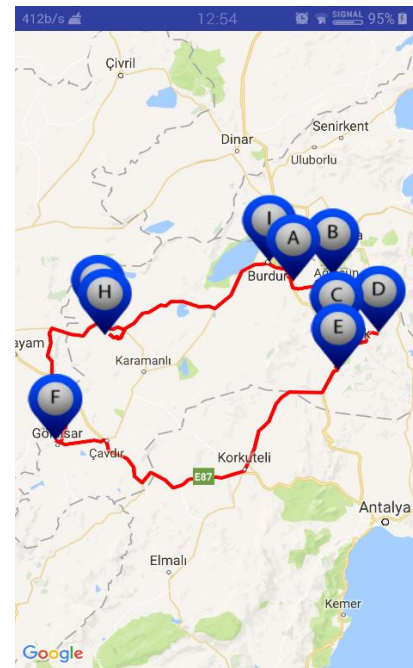
Yineleme Sayısı

(b)

Şekil 7. Yinelemelere göre uygunluk değeri değişimi grafikleri.

(a)

(b)

Şekil 8. (a) Hesaplanan en iyi rota, (b) Hesaplanan ve en iyi tur.

SONUÇ

Çalışmada Google harita yardımıyla, genetik algoritma optimizasyon yöntemi kullanılarak, akıllı cep telefonu/tablet üzerinden en uygun gezi turu oluşturan android uygulaması geliştirilmiştir. Uygulamada gezi yerleri kullanıcı tarafından belirlenebildiği gibi, önceden belirlenmiş adreslerden seçilerek de tur oluşturulabilmektedir. Bunun yanında bulunduğu konuma göre yeni tur planı oluşturabilme imkânı sunulmaktadır. Tüm veriler ve hesaplamalar uygulamanın çalıştığı cihaz üzerinde yapılacağından ayrıca bir sunucu bilgisayara ihtiyaç yoktur. Uygulama, Burdur Turizm İl Müdürlüğü tarafından tespit edilen bazı seyahat noktaları için test edilmiştir.

Bu çalışma ile android tabanlı mobil telefon yardımıyla herhangi bir yer için kişisel gezi rotası oluşturularak Google harita üzerinden takip edilebilecektir. Böylece herhangi bir şehirdeki gezilebilecek yerler daha kısa yoldan, daha kısa sürede ziyaret etme imkânı sağlanmıştır.

Geliştirilen program farklı amaçlar içinde kullanılabilir: İlaç firma temsilcilerinin bir şehirdeki eczaneleri veya ilaç dükkânlarını en kısa yoldan dolaşması, il/ilçe sınav denetçilerinin sınav merkezlerini en kısa sürede dolaşması vb.

Uygulamada kullanılan uzaklık verileri otomobil ile ulaşım içindir. Gezi yerlerinin durumuna göre yaya, tren, tramvay vb. için de tur hesaplaması eklenebilir. Hesaplamalarda iki nokta arasındaki uzaklık kullanılmıştır. Yolun diğer nitelikleri (trafik yoğunluğu, kavşak sayısı, sinyalizasyon vb.) dikkate alınarak hesaplamalar yapılırsa farklı rotalar elde dileyebilir. Rotalar; en kısa, en konforlu, en hızlı vb. şekilde düzenlenebilir.

KAYNAKLAR

- COLEY, David A.(1999). An Introduction to Genetic Algorithms for Scientists and Engineers, Copyright by World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.1999.
- DWIVEDI V., Chauhan T., Saxena S., Agrawal P.,(2012). Travelling Salesman Problem using Genetic Algorithm, National Conference on Development of Reliable Information Systems, Techniques and Related Issues (DRISTI) 2012 Proceedings published in International Journal of Computer Applications® (IJCA)
- HE N. ve Zhao S. (2013). Discussion on Influencing Factors of Free-flow Travel Time in Road Traffic Impedance Function, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 96 (2013) 90 – 97.
- HELSHANI L.(2015). An Android Application for Google Map Navigation System, Solving the Travelling Salesman Problem, Optimization through Genetic Algorithm. Proceedings of FIKUSZ '15 Symposium for Young Researchers, 2015, 89-102 pp © The Author(s). Conference Proceedings compilation © Obuda University Keleti Faculty of Business and Management 2015. Published by Óbuda University <http://kgk.uni-obuda.hu/fikusz>.
- HELSHANI L., (2016). Solving the Traveling Salesman Problem using Google Services and Simulated Annealing Algorithm, *EUROPEAN ACADEMIC RESEARCH* Vol. IV, Issue 3/ June 2016, ISSN 2286-4822.
- HOLLAND J. H. (1975). *Adaptation in Natural and Artificial Systems*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan Press, 1975.
- ILKICAR M., Cifci A., Kaya A. İ.,(2017). Optimization Unbalanced Vehicle Route Problem Using Population Based Optimization Algorithms: Shortest Path of A Piece of Real City Model Supported By Google Map. *Researchfora IV. INTERNATIONAL CONFERENCE* Dubai, UAE, 2nd-3rd April 2017, ISBN- 978-93-86291-88-2, Page:53.
- İŞİK, A. H., BİLEN, M., & YİĞİT, T. (2017). İnteraktif ve Web Tabanlı Genetik Algoritma Eğitim Yazılımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, DOI: 10.19113/sdufbed.20460.
- İNCE, M., Yiğit, T., ve Işık, A. H. (2017). A hybrid AHP-GA method for metadata-based learning object evaluation. *Neural Computing and Applications*,1-11.
- KULKARNI S., (2016). Vehicle Routing Problem Solver, Published: *International Journal of Engineering Research & Technology (IJERT)*, <http://www.ijert.org>, ISSN: 2278-0181, Vol. 5 Issue 12, December-2016.
- MITCHELL M. (1999). *An Introduction to Genetic Algorithms*. A Bradford Book the MIT Press Cambridge, Fifth Printing,1999.
- NARWADI T. ve Subiyanto, (2016). An Application of Traveling Salesman Problem Using the Improved Genetic Algorithm on Android Google Maps, *Engineering International Conference (EIC) 2016*, AIP Conf. Proc. 1818, 020035-1–020035-11; doi: 10.1063/1.4976899, Published by AIP Publishing. 978-0-7354-1486-0.
- QI L. ve Schneide M.,(2016). Trafforithm A Traffic-aware Shortest Path Algorithm in Real Road Networks with Traffic Influence Factors. Published in: *Geographical Information Systems Theory, Applications and Management (GISTAM)*, 2015 1st International Conference on Date of Conference: 28-30 April 2015, Date Added to IEEE Xplore: 14 July 2016. INSPEC Accession Number: 16143109, Publisher: IEEE Conference Location: Barcelona, Spain.
- SHOPOVA G. E. ve Bancheva N. G.V. (2006). BASIC—A genetic algorithm for engineering problems solution. *Computers & Chemical Engineering* Volume 30, Issue 8, 15 June 2006, Pages 1293-1309 <https://doi.org/10.1016/j.compchemeng.2006.03.003>.
- TSP(2017),The Traveling Salesman Problem. <http://www.math.uwaterloo.ca/tsp/> (Erişim tarihi: 12.09.2017)

Araştırma Makalesi/Research Article

**BÖLGESEL GELİŞMEDE BİR ARAÇ OLARAK GİRİŞİMCİLİK: İL BAZINDA
GİRİŞİMCİLİK EKOSİSTEMİNİN ÖLÇÜMÜ***

**ENTREPRENEURSHIP AS AN INSTRUMENT OF REGIONAL DEVELOPMENT:
MEASURING ENTREPRENEURSHIP ECOSYSTEM IN TURKEY***

Senay OĞUZTİMUR

Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, soguz@yildiz.edu.tr,
https://orcid.org/0000-0002-8091-9214

Ebru ŞEÇKİN

Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, esekin@yildiz.edu.tr,
https://orcid.org/0000-0003-0843-2214

Başvuru Tarihi/Application Date: 24.11.2017

Kabul Tarihi/Acceptance Date: 26.03.2018

DOI: 10.30798/makuiibf.357437

Öz

1970'lerden itibaren esnek uzmanlaşma, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler; yenilikçilik, KOBİ'lerin gücünü artırmasına imkân vermiştir. Diğer taraftan bölgelerin yarışabilmesi için kendi içsel dinamiklerini ortaya çıkaracak girişimlerde bulunmalar, girişimciliğin önemini artırarak, bölgesel gelişmede belirleyici kavramlardan biri haline getirmiştir. Bölgelerarası dengesizliği gidermek ve geri kalmış bölgelerin kendi içsel potansiyelleri doğrultusunda bölgedeki girişimciliği canlandırmak bölgesel gelişme politikaları arasında yer bulmaya başlamıştır. Bu kapsamda, literatür taraması yapılarak bölgesel gelişme için girişimciliğin neden önemli olduğu ve girişimciliği etkileyen çevresel unsurların neler olduğu ele alınmıştır. Girişimciliği etkilen dört temel unsur belirlenmiştir: (I) Ekonomik faktörler, (II) İnsan sermayesi, (III) Fiziksel altyapı, (IV) Yenilikçilik. Bu dört temel unsurun açılımları normalleştirilerek dört ayrı endeks oluşturulmuştur. Ardından il bazında bu dört endeksin birlikte ele alındığı beşinci ve genel düzeyi gösteren endeks hesaplanmıştır. Böylece, tüm Türkiye'deki illerin girişimcilik düzeyi açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Sonuçta; gelişmişlik düzeyi yüksek olan illerin girişimcilik kapasitesinin de yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: İçsel bölgesel gelişme, girişimcilik endeksi, Türkiye

Abstract

Starting from 1970s, flexible specialization, development in information and communication technology and innovativeness, allowed SME's empowered. On the other hand, taking steps to reveal the regions' endogenous dynamics increased the significance of entrepreneurship and made it one of the basic factors. In order to balance interregional development level and to boost the entrepreneurship with the inner potentials of the underdeveloped regions have started to be a part of the regional politics. In this context literature survey has done and evaluated the reasons of entrepreneurship mattered for regional development and what the environmental factors were. The four main factors affected entrepreneurship are: (I) Economic factors, (II) Human capital, (III) Physical infrastructure, (IV) Innovativeness. These four factors are normalized and generated index due to understanding Turkey's provinces entrepreneurship level. As a result, it is aimed to contribute the literature within secondary sources for the context of Eastern Blacksea Region.

Keywords: Endogenous regional development, entrepreneurship, Turkey

* Bu çalışma, 12-14 Ekim 2017 tarihinde Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde gerçekleştirilen 17. Ulusal Bölge Bilimi ve Bölge Planlama Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem: Starting from 1990s, taking steps to reveal the regions' endogenous dynamics increased the significance of entrepreneurship and made it one of the basic factors. In order to balance interregional development level and to boost the entrepreneurship with the inner potentials of the underdeveloped regions have started to be a part of the regional politics. In this context, to find out Turkey's entrepreneur structure and trends is significant to be suggestive for studies in national and regional scale. But there is a problem that; in literature there is a trace of studies regarding with all provinces in Turkey.

Research Questions: Why does entrepreneurship significant for regional development? What are the environmental factors affecting entrepreneurship? And as a result, how is the capacity of entrepreneurship ecosystem of provinces in Turkey?

Literature Review: Both national and international literature, the structure and trends of entrepreneurship is frequently evaluated. Studies regarding with Turkey are generally based on an economic sector or a specific geography. In this manner, this research reveals a different review.

Methodology: This research states 2016 year data in terms of entrepreneurship ecosystem indicator within quantitative section analysis of Turkey. The four main factors affected entrepreneurship are: (I) Economic factors, (II) Human capital, (III) Physical infrastructure, (IV) Innovativeness. These four factors are normalized and generated quantitative index due to understanding Turkey's provinces entrepreneurship level.

Results and Conclusion: All the provinces in Turkey are evaluated in terms of entrepreneurship level. It is concluded that developed provinces' entrepreneurship capacity are in higher level than other less developed provinces. Turkey's unbalanced regional development structure reflects very similarly on entrepreneurship structure. According to the findings, İstanbul is well ahead than any other cities. Ankara and İzmir follows İstanbul. Antalya, Bursa, Kocaeli and Muğla follow these three developed cities in general entrepreneur performance.

GİRİŞ

1970’lerde bir dizi etkene bağlı olarak oraya çıkan yeniden yapılanma süreci, arz yönlü yeni liberal ekonominin temellerini atmıştır. Bu dönemle birlikte beşeri ve sosyal sermayeden söz edilmeye başlanmış ve görece üstünlüklerin ekonomik birikimler oluşturduğuna işaret edilmiştir (Tekeli, 2004). Az gelişmiş bölgelere kaynak aktarımından ve bölgelerin altyapı yatırımları ile desteklenmesinden sorumlu olan refah devleti, ekonomik bunalım sonrasında bütçe kısıtları ile işlevlerini azaltmış, bunun sonucu olarak da yerel birimlerin sorumlulukları artmış, “aşağıdan yukarıya” yönlendirme mekanizmaları geliştirilmeye başlanmıştır (Eraydın, 2004).

1980’lerle birlikte, küçük ölçekli ve esnek üretim yapan bölgeler, ekonomik büyümenin yeni motorları olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bölgeler bilgi tabanlı üretim sistemleri, ticari ve ticari olmayan bağları ile birbirlerine çok çeşitli kurumsal destek sağlayan küçük yerel işletmelerden oluşmaktadır. Bu değişimler ışığında bölgelerin kendine ait kaynaklarının harekete geçirilmesi ve yaratıcılığının geliştirilmesi teması üzerine geliştirilen İçsel Büyümeye Dayalı Bölgesel Gelişme Yaklaşımı (Endogenous Regional Development) yeni bir alternatif olarak tanımlanmıştır. Söz konusu yaklaşım, bölgelerin kendilerine özgü bilgi kaynaklarının ve bölgedeki yığılmalarının getirdiği dışsallıkların önemini ortaya çıkarmıştır (Mercan vd., 2009). İçsel büyümeye dayalı bölgesel gelişme yaklaşımı, bölgeleri keşfedilmemiş kaynakları içinde barındıran bir birim olarak görmekte ve bölgesel gelişme politikaları ile bu kaynakların kalkınma için harekete geçirilmesini hedeflemektedir (Eraydın, 2004).

2000’lere yaklaşırken, ticari olmayan ilişkilerin önemi gündeme gelmiş ve sosyal sermaye oluşumu değer kazanmıştır. Bu dinamikler, aynı zamanda kümelenme anlayışının temelini de atmış ve firmalar arasında stratejik ortaklıkları gündeme getirmiştir. Artık üretim, yatayda örgütlenmiş, özelleşmiş küçük işletmeler aracılığıyla gerçekleştirilmeye başlamış ve KOBİ’ler üretimin temel öznesi haline gelmiştir (Harrison, 1992).

Bu dönemde “yeni bir ürünü” piyasaya sürebilmek ve bu ürünün kendi talebini oluşturabilmesi hiç olmadığı kadar önemli bir konu olmuştur. Bu doğrultuda ekonominin mekânsal yansıması olarak; 1960’lı yılların “Kalkınma Kutupları” ve 1980’li yılların “Sanayi Odakları” yerine yeni dönemde “Öğrenen Bölge”, “Yenilikçi Ortam”, “Kümelenme” ve “Girişimcilik” kavramları ile gündeme gelmiş, yenilik yapmak sürdürülebilir gelişmenin temel anahtarı olmuştur. Yeni bölgecilik paradigmasında ve bölgesel rekabet edebilirlik literatüründe sıklıkla bahsi geçmekte olan “öğrenen bölge” kavramı; girişimcilerin birlikte çalışma anlayışlarının olması, bölgesel birliktelik sağlanarak, üniversite, yerel yönetimler ve endüstri arasında eğitim ve bilgi akışı sağlanmasına işaret etmektedir. Böylece, yerleşmenin önemi daha ağırlıklı bir biçimde ifade edilmeye başlamıştır. Bu çerçevede yereldeki karşılıklı bağımlılık, firmalar arası bilgi aktarımı ve Ar-Ge kavramları önem kazanmış ve yeni ürün ve üretim süreçlerinin gelişmesi için bilginin mevcut düzende yayılmasını sağlayan sanayi kümelerinin ardında en önemli unsur “girişimci” olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır.

Bölgesel rekabet edebilirlik kapsamında yapılan araştırmalarda bölgelerin mevcut rekabet edebilirlik düzeyinin tanımlanması ve ölçülmesinde kullanılabilecek değişkenler, her bölgenin kendine özgü nitelikleri nedeniyle farklılaşabilmektedir (Budd ve Hirmis 2004, Turok 2004). Markey vd (2006), bölgesel rekabet faktörlerini niceliksel ve niteliksel faktörler olarak ele almaktadır. Niceliksel faktörler; altyapı, üretim, konum, ekonomik yapı ve donatılar gibi daha geleneksel faktörleri temsil etmektedir. Bu faktörler, toplumsal ve ekonomik kalkınma için gerekli temel platformun oluşturulması açısından kritiktir. Ancak bölgesel rekabet edebilirlikle ilgili son dönemlerde literatürde, yenilik, kamu-özel kesim işbirliği, girişimcilik ve kurumsal yapılar gibi niteliksel faktörlerin artan önemine vurgu yapılmaktadır (Markey vd 2006, Malecki 2002, Begg, 1999). Bu faktörler, rekabet edebilirliğin stratejik belirleyicileri olarak da adlandırılmaktadır. Bölgedeki ekonomik faaliyetlerdeki yoğunluk, yığılma, sektörel dağılımın yanı sıra piyasanın rekabetçi bir yapıda olup olmaması ve piyasada faaliyet gösteren firmaların birbirlerinin yarattıkları pozitif dışsallıklardan yararlanabilmesi gibi unsurlar da, bir bölgenin rekabet edebilirliğini doğrudan etkilemektedir. Girişimcilik

faaliyetleri bir toplumun ekonomik yapısını belirleyen önemli faktörlerden biridir. Fakat bununla birlikte girişimcilik sadece bir toplumun gelir seviyesini anlatmamaktadır. Girişimcilik, aynı zamanda değişimi harekete geçiren güçtür (Cuervo, 2005). Bir başka deyişle yeni düşüncelerin yaratılması, yayılması ve uygulanmasını hızlandırmaktadır. Ayrıca yeni endüstrilerin doğmasını sağlamakta, rekabet baskısı yaratarak verimliliği arttırmakta, hızla büyüyen sektörler yaratmakta ve sonuç olarak ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır. Girişimcilerin yürüttüğü yatırım projeleri milli gelirden artış sağlamakta, yeni iş olanakları yaratarak istihdamı arttırmakta, piyasalara yeni ürün ve hizmetlerin sunulmasını sağlamakta ve rekabeti artırma yoluyla çeşitliliği ve kaliteyi arttırmaktadır (Arıkan, 2004). Ayrıca; toplumun ihtiyaçlarını belirleyip bu ihtiyaçları sağlama amacıyla yatırım ve üretim faaliyetlerini gerçekleştirerek toplumun genel refah seviyesini yükselten itici bir güçtür. Girişimcilerin sürekli fırsatları kovalamaları kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını yani, ekonomik kaynakların düşük üretkenlik alanlarından yüksek üretkenlik alanlarına aktarılmasına olanak verir. Girişimcilik üretim sürecini ve bu süreçte inovasyonun kullanımını ve yayılımını hızlandırmaktadır. İnovasyonla ilişkisini sağlam bir biçimde temellendirmiş olan girişimciler, ekonomik büyümenin temel etkenleri arasındadır. Girişimcilik ile ilgili yapılan araştırmalar özellikle küçük girişimci firmaların yenilik faaliyetlerinde sürükleyici bir lokomotif görevi gördüğünü göstermektedir. Çünkü girişimci küçük firmalar bilginin diğer firmalara, diğer sektörlerle ve diğer bölgelere taşınmasını ve yayılmasını sağlayan mekanizmalardan biridir. Dolayısıyla girişimcilik faaliyetleri bilginin yayılmasını kolaylaştırıp, ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır (Audretsch ve Thurik, 2001).

Girişimcilik bölgesel kalkınmada da önemli bir rol üstlenmektedir. Bölgesel veri ve analizlere bakıldığında, bölgesel bir kalkınma stratejisi olarak girişimciliğin teşvik edilmesi gerektiği çıkarımı yapılabilir. OECD'nin bir raporunda, girişimcilik, "Bölgesel kalkınma stratejilerinin en önemlilerinden biri" olarak tanımlanmaktadır (OECD, 2003). Türkiye için de, girişimciliğin kalkınma stratejileri arasında önemli yeri bulunmaktadır.

Türkiye'de girişimcilik seviyesi kuşkusuz önemli ölçüde gelişmiştir. Hatta Türkiye diğer G20 ülkeleriyle kıyaslandığında birçok alanda daha etkin bir iş ortamına sahiptir. Ancak yenilikçiliğe dayalı bir büyüme modelinin gerektirdiği bağlamda ve girişimlerin bölgelere dengeli dağılması bakımından eksiklikler bulunmaktadır. Türkiye'nin büyük bir iç pazarı olmasına rağmen girişimcilerden yeterli düzeyde yararlanamadığı ve bölgesel dengesizliği giderebilmesi için de girişimciliği araç olarak ne derecede etkin kullandığı tartışmaya açıktır. Bu çerçevede; bu çalışmanın amacı; Türkiye'deki illerin girişimcilik bakımından ayrı ayrı değerlendirilmesini yapmak ve illeri birbirleriyle karşılaştırmaktır. Böylece, Türkiye'deki her ilin girişimci kapasitesine ilişkin bir sonuca ulaşılmakta ve hangi girişimcilik unsurlarında sorun olduğu kantitatif bir biçimde ortaya konulmaktadır. Kantitatif verilerin seçiminde; literatürde kullanılan girişimcilik unsurları olarak kabul gören sistem benimsenmiştir. Buna göre; il bazında ele alınacak olan endeks unsurlarının ana başlıkları şu şekilde saptanmıştır: (I) Ekonomik Faktörler, (II) İnsan Sermayesi, (III) Fiziksel Altyapı, (IV) Yenilikçilik.

Türkiye'deki 81 ilden bu değerlendirmeye, İstanbul dâhil edilmemiştir. İstanbul tek başına en yakın takipçisi olan illerden dahi çok ilerde performans sergilemekte ve sıralamada açık farkla en önde çıkmaktadır. İstanbul'un en başta olduğu endeks sisteminde diğer tüm kentler çok geride kalarak anlaşılması güç bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle; İstanbul dâhil edilmeden endeks oluşturulması daha uygun olmuştur.

Yukarıda amacı ve kapsamı aktarılan bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, gerek merkezi gerekse de yerel yönetimlere, girişimciliği canlandırmak amacıyla kaynakların daha etkin kullanımına yönelik oluşturulacak yol haritası için altlık oluşturabilecek niteliktedir. Girişimciliğin ekonomik kalkınmada önemli bir rol üstlenmesi dayanak olarak kabul edilmeli ve bundan dolayı merkezi ve yerel yönetimlerin girişimciliği desteklemeli, uygun koşulları oluşturmalıdır.

2. GİRİŞİMCİLİĞİN GELİŞMESİNDE ETKİLİ OLAN ÇEVRESEL FAKTÖRLER

Girişimcilik ekosistemi kavramı son yıllarda çok sık kullanılmaya başlamıştır. Girişimcilik ekosistemi, girişimciliğin birbirine karşılıklı olarak bağımlı olan aktörlerden oluşan bir toplulukta gelişebileceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla girişimciliğin ortaya çıkması ve gelişmesinde bağlamın rolü önemli olmaktadır. Girişimcilik ekosisteminin başarılı olması için kültür, kurumlar, ağlara, toplumun sosyal, ekonomik ve fiziksel özelliklerin önemli olduğu çeşitli araştırmalarda ortaya konulmuştur. Bu çalışmalardan, 1980'lerin başında Bruno ve Tyebjee (1982), girişimcilik ile ilişkili olan çevresel faktörleri şu şekilde belirlemiştir: Girişim sermayesinin varlığı, nitelikli işgücü, üniversitelerin varlığı, yaşam kalitesinin yüksek olması. Diğer bir çalışma, 1980-1984 yılları arasında ABD'deki firma sayısını etkileyen bölgesel özellikleri inceleyen Reynolds, Miller ve Maki (1993)'a aittir. Çalışma, ülke çapında işgücü piyasasının 15 özelliğinin etkisini değerlendirmiştir. Bu özellikler, işsizlik, sektörel çeşitlilik, kariyer fırsatları, üretim faktörlerinin maliyeti, üretim faktörlerinin varlığı, kamu altyapı hizmetleri, müşterilere erişim, AR-GE faaliyetleri, refah düzeyi, sosyal çeşitlilik, nüfus büyüklüğü, ekonomik büyüklük, ekonomik çeşitlilik, erişilebilirlik, esnek istihdam politikaları. Bu çalışma sonucunda en fazla ekonomik çeşitlilik, nüfus büyüklüğü, refah düzeyi ve düşük işsizlik oranı faktörlerinin yeni firma oluşumuna etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın ardından, Reynolds (1994), ABD için yaptığı daha detaylı çalışmasında, yeni firma oluşumları üzerinde en çok etkisi olan faktörlerin, yerel işgücü piyasası ve sektörel dağılım olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca kentleşme düzeyi, nüfus yoğunluğu, işsizlik oranı, refah düzeyi, firma büyüklüğü, uzmanlaşma gibi göstergelerin de yeni firma oluşumuyla ilişki düzeyine bakmış ve etki düzeylerinin düşük olduğunu bulmuştur (Bruno ve Tyebjee, 1982 ile Reynolds vd., 1993; Reynolds, 1994'den aktaran Georgellis ve Wall, 1999; Taylor, 2006).

Tablo 1. Girişimcilik ekosisteminin başarılı olmasını etkileyen faktörler

FAKTÖRLER	GÖSTERGELER
SOSYAL YAPI	Nüfus büyüklüğü Kentleşme düzeyi Nüfusun demografik özellikleri (yaş, cinsiyet vd.) Beşeri sermaye (eğitim düzeyi, gelir düzeyi, meslek, sertifika sahipliği) Sosyal sermaye
EKONOMİK YAPI	Sektörel yığılmalar Sektörel çeşitlilik Ağlar (Fiziksel ve sanal; fuarlar, seminerler, konferanslar, büyük ölçekli firmaların küçük ölçekli firmalarla işbirliği)) Firma büyüklüğü Sektörel dağılım İstihdam büyüklüğü Üretim faktörlerinin varlığı ve maliyeti
FİZİKSEL ALTYAPI	İletişim altyapısı Ulaşım&Lojistik altyapısı Enerji altyapısı Kuluçka merkezleri
KURUMSAL YAPI	Girişimciliği destekletici kamu politikaları Finansal destekler Yatırımcı kuruluşlar Girişimciliği desteklemeye yönelik faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşları
KÜLTÜREL YAPI	Bireysel kültür (başarı hikayeleri, aileden gelen girişimcilik kültürü) Bölgesel kültür (toplum içinde girişimcilerin varlığı ve statüsü)
YENİLİKÇİLİK KAPASİTESİ	Ar-Ge Faaliyetleriyle ilgili kurum ve kuruluşlarının varlığı ve etkinliği

(Kaynak: Georgellis ve Wall, 1999; Armington ve Acs, 2002; Taylor, 2006; Isenberg, 2010 ve 2011'den faydalanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Öte yandan, 2000'li yıllardan itibaren özellikle Avrupa'da girişimciliğin bölgesel etkilerini ele alan çalışmaların sayısı artmaya başlamıştır. Armington ve Acs (2002), nüfus büyüklüğü ve nüfus başına düşen firma sayısının yeni firma oluşumu üzerinde pozitif etkisi olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca aynı çalışmada eğitim seviyesi, işgücü maliyeti, istihdam oranı, uzmanlaşma ile yeni firma kuruluş oranı arasında pozitif bir

ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın bölgedeki firmaların büyüklüğünün, yeni firma oluşumu üzerinde negatif etkisi olduğu bu çalışmada ortaya konulmuştur. Diğer bir ifadeyle küçük ölçekli işyerlerine sahip bölgelerde yeni kurulan firmaların oranı, daha büyük ölçekli işyerlerine sahip bölgelerden daha fazladır. Yazarlar bu bulguya dayanarak, özellikle büyük ölçekli imalat firmalarının olmadığı bölgelerde, küçük ölçekli yeni firmaların daha fazla gelişme eğiliminde olacağını belirtmektedir (Armington ve Acs, 2002; Georgellis ve Wall, 1999; Taylor, 2006). Bu makale kapsamında girişimcilik ekosisteminin başarılı olmasını etkileyen faktörler ilgili yazın kapsamında değerlendirilmiş ve aşağıdaki tabloda bir araya getirilmiştir. Tablo 1’de belirtilen başlıklara göre Türkiye için il bazında değerlendirme yapılmıştır.

3. YÖNTEM

Türkiye’de girişimcilik seviyesi kuşkusuz son yıllarda önemli ölçüde gelişmiştir. Ancak girişimlerin ülke mekânına dengeli dağılması bakımından eksiklikler ve sorunlar bulunmaktadır. Bu çerçevede; bu çalışmada; Türkiye’deki illerin girişimcilik ekosistemini ayrı ayrı değerlendirmek ve karşılaştırmaktır. Bu değerlendirmeyi yapmak için ilgili literatürde ortaya konulan girişimcilik ekosisteminin gelişmesini etkileyen faktörler kullanılmıştır. İl bazında elde edilebilen göstergelere göre öncelikle her faktör grubu için endeks değeri hesaplanmıştır. Sonrasında da tüm faktör gruplarından çıkan sonuçların tek ve genel bir endeks değeri oluşturulmuştur.

Türkiye’deki 81 ilden bu değerlendirmeye, İstanbul kasıtlı olarak dâhil edilmemiştir. İstanbul tek başına en yakın takipçisi olan illerden de üstünde olan performansı ile tüm göstergelerde çok üst seviye çıkmakta, diğer illerin seviyelerinin anlaşılmasını engellemektedir. Bu nedenle; İstanbul dâhil edilmeden endeks oluşturulması daha uygun olmuştur.

Tablo 2. Girişimcilik ekosisteminin gelişmesini etkileyen faktörler

FAKTÖRLER	GÖSTERGELER
A-SOSYAL YAPI	(SY1) Toplam nüfus büyüklüğü (TÜİK, 2016) (SY2) Lisans ve üstü eğitim alan öğrenci sayısı (YÖK, 2017) (SY3) Üniversite öğretim üyesi ve yardımcıları sayısı (YÖK, 2017) (SY4) Eğitim seviyesi (Lisans ve üstü mezunlarının oranı) (TÜİK, 2016)
B-EKONOMİK YAPI	(EY1) Kişi başına düşen ihracat (TL) (TÜİK, 2016) (EY2) Kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hâsıla (\$) (TÜİK, 2014) (EY3) İşgücüne katılma oranı (TÜİK, 2016) (EY4) İşsizlik oranı (TÜİK, 2013) (EY4) Kişi başına düşen tasarruf mevduatı (TL) (TÜİK, 2015) (EY6) Yabancı sermayeli firma sayısı (TOBB, 2017) (EY7) Kurulan firma sayısı (TOBB, 2017)
C-FİZİKSEL ALTYAPI	(FA1) İnternet abone sayısı (100 kişide) (TÜİK, 2015) (FA2) Hava meydanlarında gelen yolcu sayısı (yerli+yabancı) (DHİMİ, 2017) (FA3) 100 km ² ’ye düşen karayolu uzunluğu (KGM, 2017)
D-YENİLİKÇİLİK KAPASİTESİ	(YK1) Patent başvuru sayısı (Adres Patent, 2017) (YK2) Marka başvuru sayısı (Adres Patent, 2017) (YK31) Teknopark sayısı (TGBD, 2017) (YK4) Üniversite sayısı (YÖK, 2017)
E-KURUMSAL YAPI	Bu çalışma kapsamında ele alınmamıştır.
F-KÜLTÜREL YAPI	Bu çalışma kapsamında ele alınmamıştır.

İstatistikte endeks, “bir değişken veya değişkenler grubunun, zamana veya mekâna göre aldığı değerlerin oransal değişimlerini gösteren istatistiksel bir ölçü” olarak tanımlanmaktadır. Endekslerden oluşan seriye de endeks serisi denir. Endeksler; sabit/değişken ve basit/birleşik olmasına (<http://www.sukrukayali.com/FileUpload/ks447296/File/istatistik.pdf>, erişim tarihi: 15.02.2018) göre farklı biçimlerde ele alınır. Endeks türleri içinde zaman ve mekân endeksleri; sosyal bilim alanlarında en sık karşılaşılan endeks serileridir. Bu çalışmada kullanılan yöntem olan *mekân endeksi*; ilgilenilen değişkenin aldığı değerlerinin, mekândan mekâna değişkenin ortalama değerine göre değişiminin oransal bir göstergesidir.

Tablo 2’de sunulan girişimcilik endeksleri çerçevesindeki göstergelerin, her il için ayrı ayrı sayısal değerleri bulunarak ham bir liste oluşturulmuştur. Ardından her sütundaki değişkenler için normalleştirme yapılmıştır. Normalleştirilmiş değerlerin ortalaması alındıktan sonra, kategori bazında endeks değeri hesaplanmıştır. Tüm kategorilerin değerlendirilmesinden çıkan sonuçlar ise, genel endeks değeri hesaplanarak oluşturulmuştur. Genel endeks değeri ise, dört kategorideki endekslerin, il bazındaki değerlerin ortalamasının alınmasıyla oluşturulmuştur.

Endeks oluşturmak için kullanılan formül ve açılımı şu şekildedir:

$$x_{i,j} = \frac{z_{i,j}}{\max z_{i,j}}$$

$j = 1, \dots, m$, $m = \text{tüm sütun sayısı}$

$Z_{i,j}$ (j sütunu ve i ili için orijinal sütun değeri): Her il için ele alınan girişimcilik parametresinin sayısal değerini ifade etmektedir.

$\max Z_{i,j}$ (j sütunu için maksimum değer): 80 il içinde ele alınan girişimcilik parametresi değerinin ulaştığı en yüksek değer

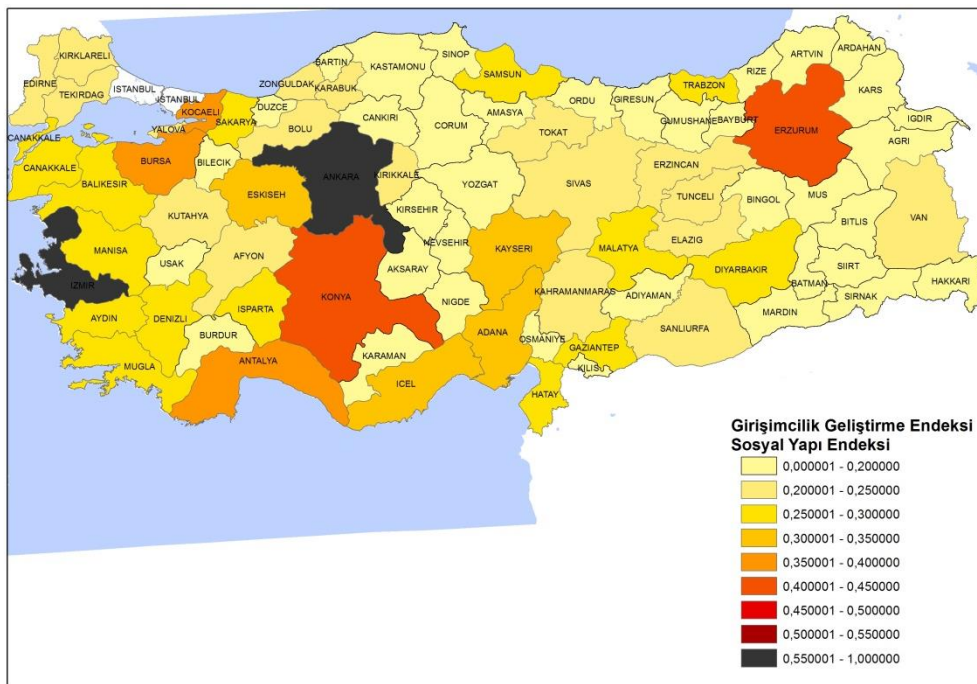
$X_{i,j}$ (j sütunu ve i ili için normalleşmiş değer):

4. BULGULAR

4.1. Sosyal Yapı Endeksi

Sosyal yapı endeksi, il bazındaki toplam nüfus büyüklüğü, lisans ve üstü eğitim alan öğrenci sayısı, üniversite öğretim üyesi ve yardımcıları sayısı, lisans ve üstü mezunlarının oranlarından faydalanılarak hesaplanmıştır. İl bazında elde edilen endeks değerleri ekteki tabloda gösterilmektedir.

Sosyal yapı endeksinde Türkiye ortalaması 0,24’tür. İllerin endeks dağılımında, Şekil 1’de görüldüğü gibi Türkiye’nin özellikle batısında, deniz kıyısında yer almaktadır. İzmir, Antalya, Bursa, Ankara, Eskişehir en yüksek endeks değerine sahip illerdir. Türkiye’nin doğusu ise sosyal yapı açısından dezavantajlı konumdadır. Bundaki en büyük etken özellikle eğitilmiş nüfusun batıya göç etmesidir. Tek odak olarak Erzurum öne çıkmaktadır. Bu sonucun çıkmasında Erzurum’da köklü bir üniversitenin varlığının etkili olduğu düşünülmektedir.

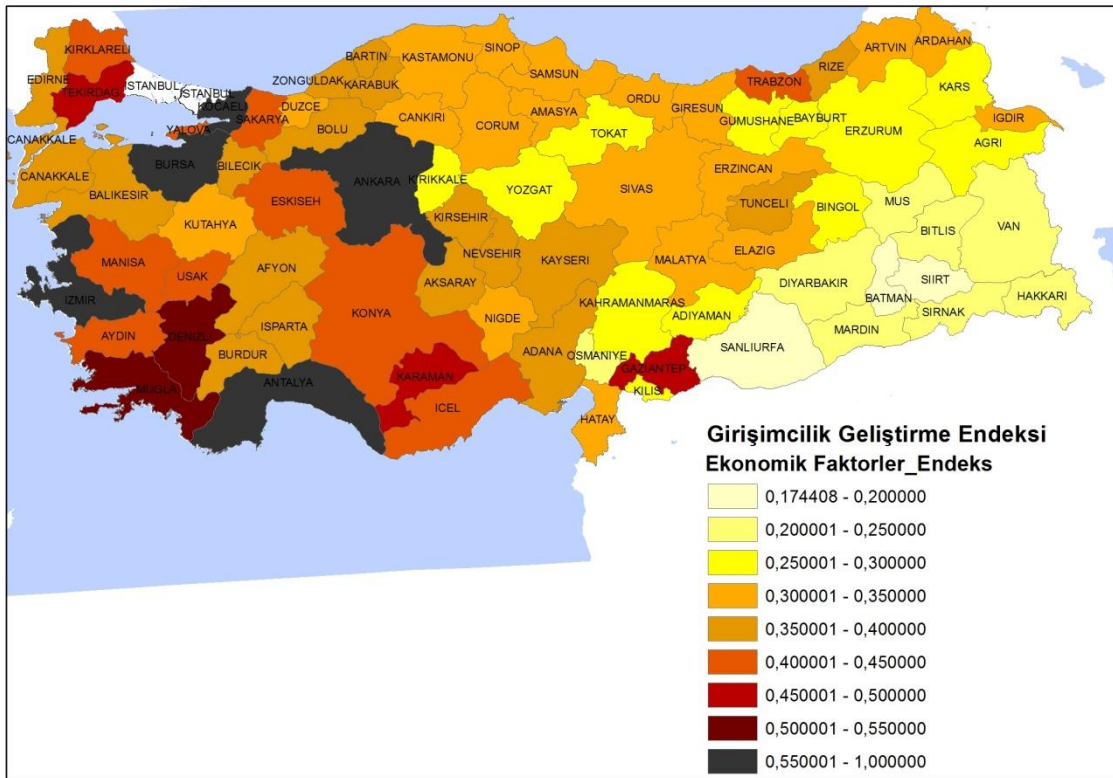
Şekil 1. Sosyal Yapı Endeksi (yazarlar tarafından hazırlanmıştır)

(Kaynak: Tablo 2’de Sosyal yapı başlığı altındaki göstergeler ilgili kaynaklardan elde edilerek hesaplanmıştır.)

4.2. Ekonomik Yapı Endeksi

Ekonomik yapı endeksi, il bazındaki kişi başına düşen ihracat, kişi başına düşen GSYİH, işgücüne katılma oranı, işsizlik oranı, kişi başına düşen tasarruf mevduatı, yabancı sermayeli firma sayısı, kurulan firma sayısından faydalanılarak hesaplanmıştır. İl bazında elde edilen endeks değerleri ekteki tabloda gösterilmektedir.

Ekonomik yapı endeksinde Türkiye ortalaması 0,35'tir. İllerin endeks değerleri incelendiğinde; ortalama değer üstündeki illerin Türkiye'nin batısında yer aldığı gözlenmiştir. Ankara, Bursa, İzmir ve Antalya en yüksek endeks değerine sahip illerdir. Bu illere yakın mesafedeki orta büyüklükteki kentlerin de kısmen ön plana çıktığı görülmektedir. Ülkemizin Güneydoğusunda yer alan iller başta olmak üzere, doğudaki illerin ekonomik olarak dezavantajlı konumda olduğu Şekil 2'de açık bir biçimde görülmektedir. Bu bölgede yer alan Trabzon ve Gaziantep illeri ise ekonomik olarak başarılı iller olarak kendini öne çıkaran iki odak dikkati çekmektedir.

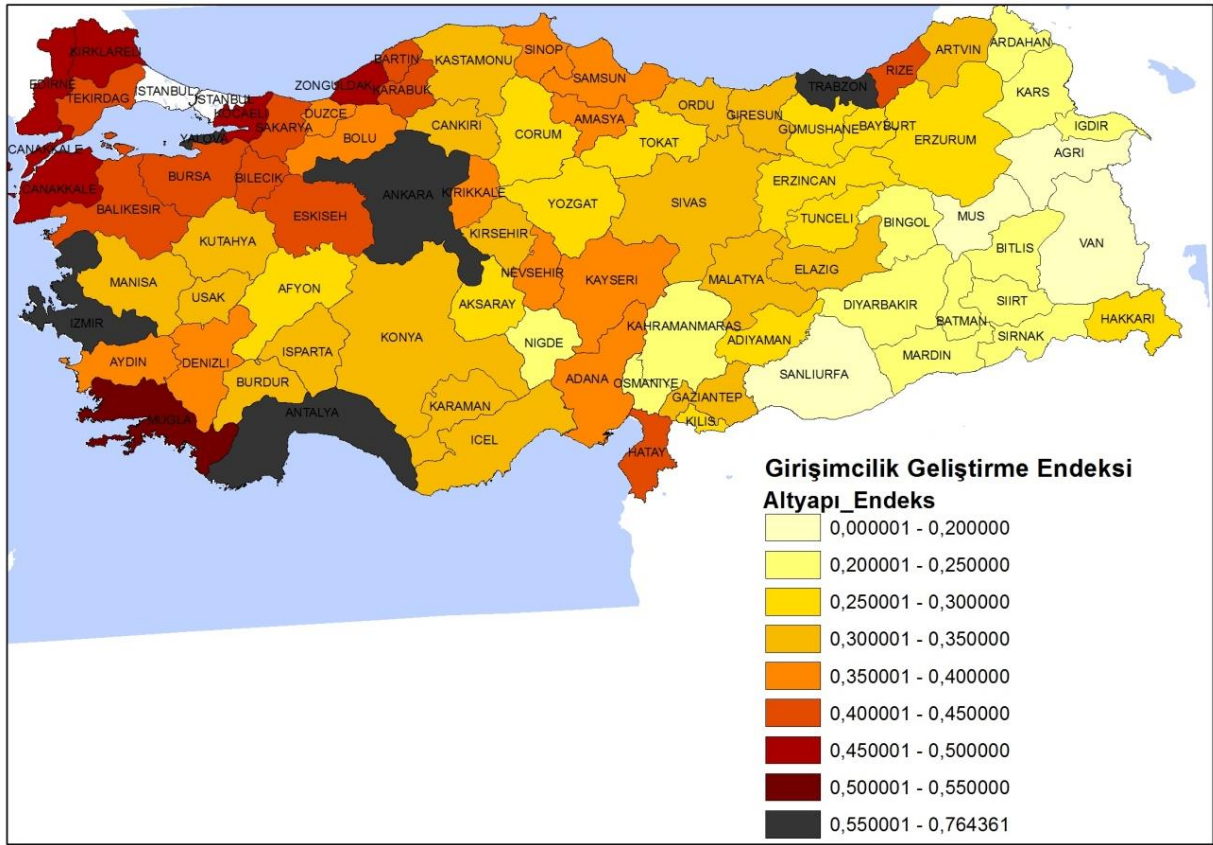
Şekil 2. Ekonomik Yapı Endeksi (yazarlar tarafından hazırlanmıştır)

(Tablo 2'de Ekonomik yapı başlığı altındaki göstergeler ilgili kaynaklardan elde edilerek hesaplanmıştır.)

4.3. Fiziksel Altyapı Endeksi

Fiziksel altyapı endeksi, il bazındaki internet abone sayısı, hava meydanlarında gelen yolcu sayısı, 100 km²'ye düşen karayolu uzunluğu verilerinden faydalanılarak hesaplanmıştır. İl bazında elde edilen endeks değerleri ekteki tabloda gösterilmektedir.

Fiziksel altyapı endeksinde Türkiye ortalaması 0,35 olarak saptanmıştır. Şekil 3'te, bu değer üstündeki ve altındaki illerin hangileri olduğu görülmektedir. Ankara, İzmir, Antalya, Trabzon en yüksek endeks değerine sahip illerdir. Ülkemizin altyapı bakımından en dezavantajlı bölgeleri doğuda yer alan illerdir. Bu sonucun ortaya çıkmasında, coğrafyanın kısıtlayıcılığı etkin olmaktadır. Bu bölgede Trabzon, güçlü altyapısı olan tek olarak öne çıkmaktadır.

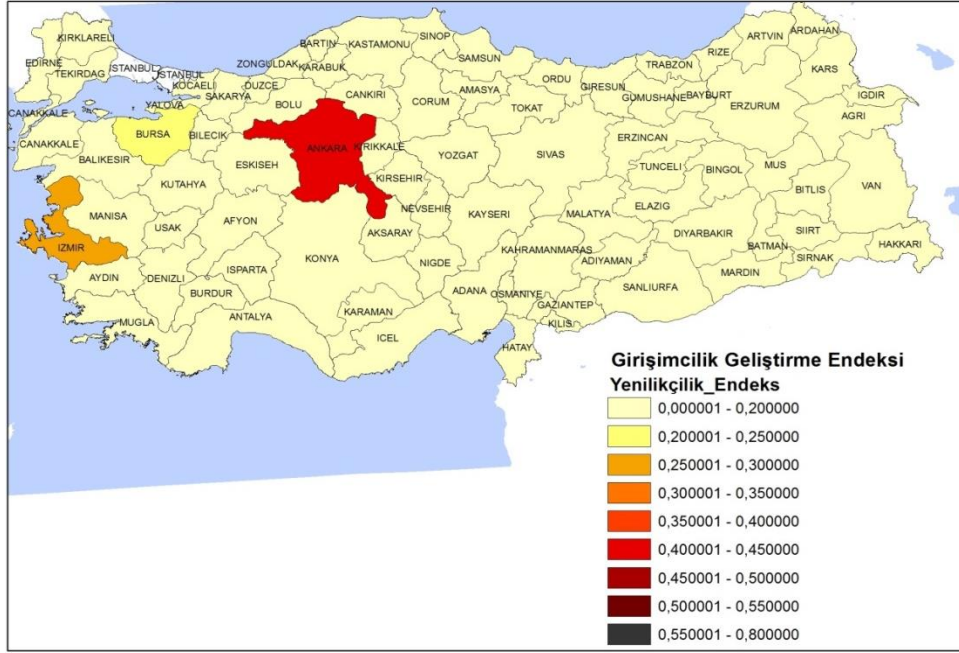
Şekil 3. Fiziksel Altyapı Endeksi (yazarlar tarafından hazırlanmıştır)

(Tablo 2’de Fiziksel altyapı başlığı altındaki göstergeler ilgili kaynaklardan elde edilerek hesaplanmıştır.)

4.4. Yenilikçilik Kapasitesi Endeksi

Yenilikçilik kapasitesi endeksi, il bazındaki patent başvuru sayısı, marka başvuru sayısı, teknopark sayısı, üniversite sayısı verilerinden faydalanılarak hesaplanmıştır. İl bazında elde edilen endeks değerleri ekteki tabloda gösterilmektedir.

Yenilikçilik kapasitesi endeksi Türkiye ortalaması 0,10 olarak hesaplanmıştır. Türkiye’deki illerin tamamına yakını bu ortalamanın altındadır. Yenilikçilik kapasitesi yüksek olan iller, Ankara, İzmir ve Bursa olarak ortaya çıkmıştır. Bunun dışındaki illerde marka ve patent konusunda çok ciddi çabalar olsa da; ortalamanın üzerine çıkamadıkları gözlenmiştir. Yenilikçilik kapasitesinin bu kadar olumsuz bir tablo sergilemesi üzerinde en çok durulması gereken konu ve sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Üniversitelerin her ile yayılması, pek çok ilde de teknoparkların varlığı, yenilikçilik kapasitesini geliştirmek için çok etkili olamamıştır. Yenilikçilik kapasitesinin artırılması için yapılan kamu yatırımlarının karşılığının alınması, kuşkusuz illerin girişimcilik performansını da olumlu etkileyecektir.

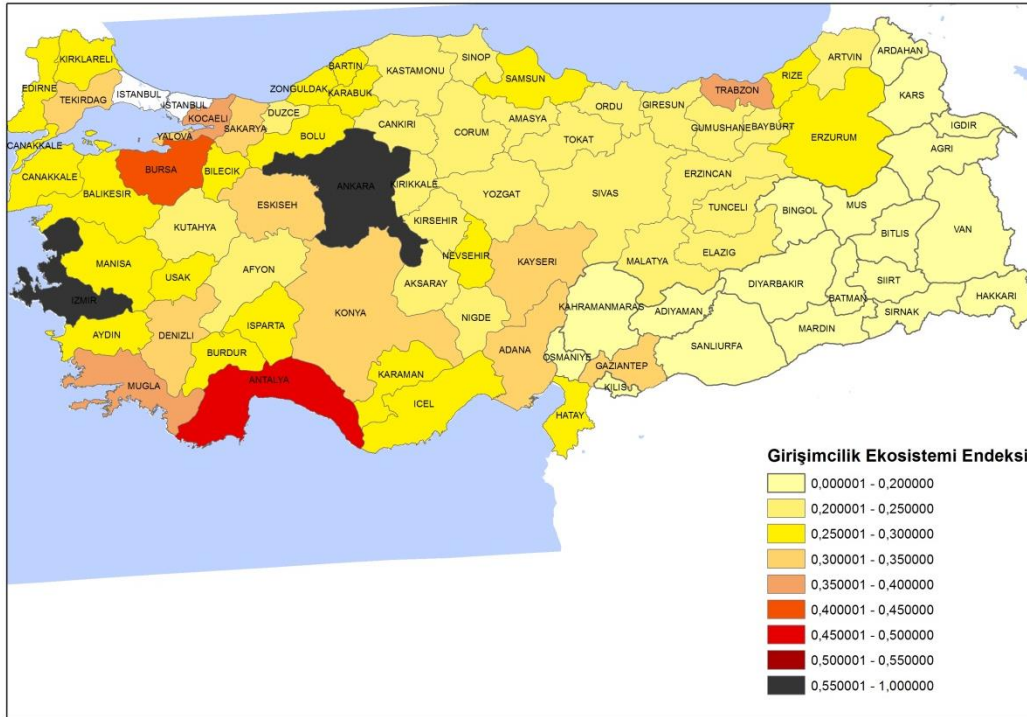

Şekil 4. Yenilikçilik Kapasitesi Endeksi (yazarlar tarafından hazırlanmıştır)

(Tablo 2'de Yenilikçilik kapasitesi başlığı altındaki göstergeler ilgili kaynaklardan elde edilerek hesaplanmıştır.)

4.5. Girişimcilik Ekosistemi Endeksi

Türkiye'deki illerin girişimcilik ekosistemi endeksi, yukarıda değinilen dört kategorinin birleşiminden oluşmaktadır. Girişimcilik ekosistemi açısından en güçlü durumda olan illerin başında Ankara, İzmir, gelmektedir. Bunları Antalya, Bursa izlemektedir. Üçüncü düzeyde girişimcilik ekosistem endeks değeri açısından öne çıkan iller; Kocaeli, Muğla ve Trabzon'dur. Girişimcilik ekosisteminin gelişmesi açısından avantajlı görünen kentlerin Türkiye'nin batısında yer aldığı görülmektedir.

Şekil 5. Girişimcilik Ekosistemi Endeksi (yazarlar tarafından hazırlanmıştır)

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Türkiye'deki bölgesel gelişmişlik farklılığı, bu çalışmada sunulan girişimcilik ekosistemine de yansımaktadır. Türkiye bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını azaltmayı hedefleyen politikalara yönelecekse, bunun için yapılacak işlerden birisi girişimcilik kapasitelerini geliştirmek olmalıdır. Böylece ekonominin daha yenilikçi, rekabetçi ve dünyayla bütünleşmiş biçimde yapılandırılması sağlanabilecektir.

Türkiye'deki iller için hazırlanan girişim endeksi, sırasıyla ekonomik, insan sermayesi, fiziksel altyapı ve yenilikçilik alt başlıklarında, toplam 18 adet göstergeden oluşmaktadır. Bu değerlendirmelerde; İstanbul tüm kategorilerde hariç tutulmuştur. Bunun nedeni; İstanbul'un Türkiye bütününden ve ortalamasından çok farklı ve üstün göstergelere sahip olmasıdır. İstanbul tek başına en yakın takipçilerinden açık ara öne çıkmakta ve dengeleri alt-üst etmektedir. Aslında bu durum, belki de Türkiye'nin önüne geçmesi gereken en dramatik sorun olarak karşımızda durmaktadır. İstanbul dışında bırakılıp Türkiye'deki 80 ilin girişimcilik kapasiteleri ele alındığında; en gelişmiş iki şehir: Ankara ve İzmir olarak öne çıkmaktadır. Bu iki ili Antalya, Bursa, Kocaeli ve Muğla takip etmektedir. Bunlar, denize kıyısı olan, ekonomisini turizm ve sanayiye dayandıran ya da metropollere yakın konumlarının avantajını kullanan illerdir.

Özellikle son yirmi yılda dünya ekonomisindeki dönüşümün ve Türkiye'nin yeniden yapılanmasının sonucunda gelişen ve KOBİ'lere dayalı bir gelişme stratejisi benimseyen "Anadolu Kaplanları" olarak anılan illerde (örneğin Gaziantep Eskişehir, Konya, Denizli, Trabzon) de girişimcilik endeksi Türkiye ortalamasının üstündedir. Son yıllarda belirginleşen bu ekonomik aktörler girişimciliğin Türkiye'de yaygınlaşmasını sağlamışlardır. Ülkemizin en az gelişmiş yörelerinin olduğu Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesindeki illerin ise girişimcilik için sunduğu olanaklar en alt seviyededir.

Bu çalışmadaki analizler, Türkiye'nin doğusu ve batısı arasında girişimciliğin gelişmesi için uygun ortama sahip olmak açısından keskin bir ayrım bulunduğunu göstermektedir. Dolayısıyla çevresel faktörlerin iyileştirilmesinde, Türkiye'deki merkezi ve yerel yönetimlere önemli roller düşmektedir. Bu makale kapsamında, yenilikçilik endeksi, diğer alt başlıklardaki endekslerle karşılaştırıldığında en düşük değere sahip olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda, girişimciliği artırmada etkili iki yol bulunmaktadır. Birincisi, eğitim kurumları, araştırma-geliştirme merkezleriyle ilişki içinde olan potansiyel girişimci havuzunu (girişimci arzını) artırmaktır. Belli konularda uzman eleman yetiştiren eğitim kurumlarının, araştırma-geliştirme merkezlerinin bölgedeki varlığı önemli olmaktadır. İkincisi ise, mevcut girişimcilere eğitim hizmetinin sunulması, girişimcilerin becerisinin geliştirilmesidir.

Türkiye'de 2016 yılında kurulan toplam 106.695 adet yeni firmanın, %40'ı İstanbul'da bulunmaktadır. İstanbul dışında yer seçmiş olan yaklaşık 65.000 firmanın %50'lik kısmı Ankara (%14), İzmir (%9,6), Antalya (%6,2), Bursa (%5,2), Kocaeli (%3,7), Gaziantep (%3,5), Mersin (%3,5), Konya (%3,2) illerinde bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile girişimcilik ekosistem endeksi değeri yüksek olan illerle, yeni firmanın en çok kurulduğu iller birbiriyle örtüşmektedir. Diğer bir ifade ile gelişmiş yerler daha fazla girişimci çekerek, gelişmeye devam edecek, geri kalmış bölgeler de makûs talihine göz yumacaktır. Bildiri kapsamında elde edilen sonuçlar, literatürdeki girişimciliğin canlanması ile gelişmişlik düzeyinin artması arasında bir ilişki olduğu vurgulayan diğer çalışmaları destekleyici niteliktedir. Ancak, girişimcilik ekosisteminin gelişmesi açısından zayıf olan doğudaki bölge içinde kendi kabuğunu kırmaya çalışan iller (Trabzon, Erzurum, Samsun, Hatay, Rize) olduğu dikkati çekmektedir. Son söz olarak, bu çalışma özellikle girişimcilik ekosisteminin gelişmesi açısından potansiyel sunan illeri ortaya çıkartmak açısından ilgili yazına katkı sağlamak ve gerek merkezi gerekse de yerel yönetimlere, girişimciliğin gelişmesi için uygun ortamın hazırlanmasında hangi faktörlere dikkat edileceği konusunda yön verici sonuçlar sunmaktadır.

KAYNAKLAR

- ARIKAN, S., (2004), “Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular”, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Armington, C. ve Acs, Z.J., (2002), “The Determinants of Regional Variation in New Firm Formation”, *Regional Studies*, Vol.36-1, ss:33-45
- AUDRETSCH, D.B., ve THURIK, R., (2001), “Linking Entrepreneurship To Growth, OECD Science, Technology and Industry” Working Papers.
- AYTAÇ, Ö. (2015) “Girişimcilik: Sosyo-kültürel bir Perspektif.” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (15).
- BAUMOL, W.(2002), “Entrepreneurship, Innovation and Growth: The David-Goliath Symbiosis.”, *Journal of Entrepreneurial Finance and Business Ventures* 7, no. 2 (2002): 1-10.
- BEGG, I., (1999), “Cities and Competitiveness”, *Urban Studies*, 36(5-6), ss 795-809.
- BUDD, L., ve HIRMIS, A. K. (2004), “Conceptual Framework for Regional Competitiveness”, *Regional Studies*, 38(9), ss 1015-1028.
- CUERVO, A., (2005), “Individual and Environmental Dederminants of Entrepreneurship”, *International Entrepreneurship and Management Journal*, (1) ss 25-40.
- DRUCKER, P. (2014) “Innovation and Entrepreneurship”. Routledge Publishing.
- ERAYDIN, A.,(2004), “Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu (KEAS)*, Devlet Planlama Teşkilatı-Pamukkale Üniversitesi, Mart 2004, Denizli, Cilt-I, ss. 126-146.
- GEORGELLIS, Y. ve WALL, H.J.(1999), “What Makes a Region Entrepreneurial? Evidence from Britain”, *Annals of Regional Science*, 34(3), ss. 385-403.
- GÜRDOĞAN, N. (2008), “Girişimcilik ve Girişim Kültürü” İGİAD Yayınları.
- HARRISON, B. (1992), “Industrial Districts: Old Wine in New Bottles?”, *Regional Studies*, 26(5), ss 469-483.
- <http://dhmi.gov.tr/istatistik.aspx>, erişim tarihi: Eylül 2017
- <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist>, erişim tarihi: Eylül 2017
- <http://www.sukrukayali.com/FileUpload/ks447296/File/istatistik.pdf>, erişim tarihi: Şubat 2018
- <https://istatistik.yok.gov.tr/>, erişim tarihi: Şubat 2018
- <https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim tarihi: Eylül 2017
- <https://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php>, e.t.: Eylül, 2017
- <http://www.kgm.gov.tr/sayfalar/kgm/sitetr/istatistikler/devletveilyolenvanteri.aspx>, erişim tarihi: Eylül 2017
- <http://www.adrespatent.com.tr/turkiye-2017-patent-haritasi>, erişim tarihi: Eylül 2017
- <http://www.tgbd.org.tr/WebContent/WebContent/4701>, erişim tarihi: Eylül 2017
- ISENBERG, D. (2010), “How to Start an Entrepreneurship Revolution”, *Harward Business Review*, 88(6), 40-50
- ISENBERG, D. (2011) “Introducing the Entrepreneurship Ecosystem: Four Defining Characteristics”. *Forbes*, Mayıs 2011, 25
- KGM, TRAFİK GÜVENLİĞİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI, (2017),“Otoyollar Ve Devlet Yollarının Trafik Dilimlerine Göre Yıllık Ortalama Günlük Trafik Değerleri Ve Ulaşım Bilgileri“, Ankara
- MALECKI, E. J.,(2002), “Hard and Soft Networks for Urban Competitiveness”, *Urban Studies*, 39 (3), ss. 929-945.
- MARKEY, S., HALSETH, G., MANSON, D. (2006), “The Struggle to Compete: From Comparative to Competitive Advantage in Northern British Columbia”, *International Planning Studies*, 11(1), ss. 19-39.
- MERCAN, B., ARICIOĞLU, M.A., KORAŞ, M. (2009), “Kümeler ve Konya Otomotiv Yan Sanayi Üzerine Yürütülen Bir Proje Çalışması”, *Yerel Kalkınmada İyi Örnekler*, Yayın evi: İstanbul Politikalar Merkezi, ss:195-214.
- NIJKAMP, P. (2009), “Entrepreneurship, Development and the Spatial Context: Retospect and Prospect.” *Research Paper No. 2009/8*, United Nations University and World Institute for Development Economics Research (I).
- OECD, (2003), “Entrepreneurship and Local Economic Development”, OECD Yayınları, Fransa.

- SHANE, S., VENKATARAMAN, S. (2000). “The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research.” *Academy of Management Review*, 25(1), ss 217-226.
- TAYLOR, J.S. (2006), “What Makes a Region Entrepreneurial, A Review of the Literature”, Center for Economic Development, Maxine Goodman Levin College of Urban Affairs Cleveland State University.
- TEKELİ, İ. (2004), “Bir Bölge Plancısının Çözmeye Çalıştığı Sorunun Büyüklüğü Karşısında Yaşadığı İç Huzursuzlukları”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu (KEAS)*, Pamukkale Üniversitesi, Mart 2004 Denizli Cilt-II, ss.244-262.
- TUROK, I. (2004), “Cities, Regions and Competitiveness”, *Regional Studies*, 38(9), ss 1069-1083
- TÜSİAD, (2002), *Türkiye’de Girişimcilik*, Editör: Dilek Çetindamar, TÜSİAD Yayın No: 12 / 340, İstanbul.

Ek (devamı)

KAHRAMANMAR	0.21	0.12	0.07	0.49	0.22	0.22	0.36	0.75	0.36	0.20	0.02	0.10	0.29	0.28	0.01	0.35	0.22	0.01	0.00	0.25	0.06	0.08	0.20
MARDIN	0.15	0.03	0.02	0.45	0.16	0.31	0.60	0.20	0.20	0.09	0.01	0.05	0.22	0.18	0.02	0.51	0.24	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.18
MUGLA	0.17	0.14	0.08	0.71	0.28	0.13	0.88	0.58	0.92	0.33	0.33	0.13	0.51	0.82	0.32	0.47	0.54	0.02	0.01	0.25	0.06	0.09	0.35
MUS	0.08	0.03	0.03	0.39	0.13	0.00	0.27	0.73	0.40	0.07	0.01	0.01	0.21	0.12	0.02	0.39	0.18	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.15
NEVSEHIR	0.05	0.07	0.04	0.52	0.17	0.05	0.44	0.80	0.70	0.54	0.02	0.03	0.37	0.57	0.02	0.61	0.40	0.01	0.00	0.25	0.13	0.10	0.26
NIGDE	0.07	0.09	0.05	0.52	0.18	0.05	0.40	0.79	0.69	0.26	0.01	0.02	0.31	0.37	0.00	0.37	0.25	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.21
ORDU	0.14	0.07	0.04	0.49	0.18	0.06	0.33	0.83	0.69	0.30	0.02	0.04	0.33	0.40	0.04	0.48	0.31	0.01	0.00	0.25	0.06	0.08	0.22
RIZE	0.06	0.06	0.05	0.59	0.19	0.14	0.51	0.82	0.63	0.34	0.01	0.02	0.35	0.61	0.00	0.73	0.45	0.02	0.00	0.25	0.06	0.08	0.27
SAKARYA	0.18	0.30	0.11	0.55	0.28	0.75	0.56	0.87	0.45	0.33	0.04	0.10	0.44	0.60	0.00	0.66	0.42	0.13	0.01	0.25	0.06	0.11	0.31
SAMSUN	0.24	0.18	0.12	0.60	0.28	0.08	0.44	0.80	0.64	0.36	0.02	0.10	0.35	0.54	0.09	0.48	0.37	0.04	0.01	0.25	0.06	0.09	0.27
SIIRT	0.06	0.04	0.03	0.56	0.17	0.11	0.28	0.60	0.20	0.10	0.01	0.01	0.19	0.18	0.00	0.49	0.22	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.16
SINOP	0.04	0.03	0.03	0.53	0.15	0.03	0.39	0.74	0.68	0.38	0.01	0.01	0.32	0.56	0.00	0.51	0.36	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.23
SIVAS	0.12	0.18	0.10	0.58	0.25	0.04	0.42	0.79	0.42	0.41	0.02	0.04	0.31	0.45	0.03	0.48	0.32	0.01	0.00	0.25	0.06	0.08	0.24
TEKIRDAG	0.18	0.11	0.06	0.59	0.23	0.28	0.76	0.90	0.58	0.47	0.05	0.17	0.46	0.76	0.01	0.56	0.44	0.16	0.01	0.25	0.06	0.12	0.31
TOKAT	0.11	0.11	0.07	0.52	0.20	0.01	0.32	0.79	0.64	0.20	0.01	0.03	0.29	0.38	0.00	0.41	0.26	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.21
TRABZON	0.15	0.21	0.15	0.68	0.30	0.49	0.51	0.80	0.57	0.51	0.02	0.06	0.42	0.62	0.19	1.00	0.60	0.00	0.01	0.25	0.13	0.10	0.36
TUNCELI	0.02	0.02	0.02	0.79	0.21	0.00	0.51	0.86	0.52	0.63	0.01	0.00	0.36	0.44	0.00	0.38	0.28	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.23
SANLIURFA	0.36	0.08	0.06	0.38	0.22	0.03	0.22	0.62	0.26	0.07	0.02	0.13	0.19	0.15	0.04	0.35	0.18	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.17
USAK	0.07	0.10	0.04	0.53	0.18	0.20	0.50	0.87	0.78	0.67	0.01	0.04	0.44	0.50	0.00	0.49	0.33	0.01	0.00	0.25	0.06	0.08	0.26
VAN	0.21	0.10	0.09	0.42	0.20	0.01	0.23	0.74	0.41	0.10	0.01	0.06	0.22	0.15	0.08	0.34	0.19	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.17
YOZGAT	0.08	0.05	0.04	0.44	0.15	0.01	0.36	0.82	0.49	0.33	0.01	0.03	0.29	0.32	0.00	0.51	0.28	0.01	0.00	0.25	0.06	0.08	0.20
ZONGULDAK	0.11	0.11	0.07	0.52	0.20	0.11	0.42	0.88	0.55	0.61	0.01	0.04	0.38	0.69	0.00	0.77	0.49	0.01	0.00	0.25	0.06	0.08	0.29
AKSARAY	0.07	0.07	0.04	0.44	0.16	0.06	0.42	0.80	0.72	0.49	0.02	0.04	0.36	0.41	0.00	0.40	0.27	0.01	0.00	0.25	0.06	0.08	0.22
BAYBURT	0.02	0.03	0.02	0.56	0.16	0.02	0.36	0.82	0.68	0.18	0.00	0.00	0.30	0.40	0.00	0.44	0.28	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.20
KARAMAN	0.05	0.05	0.03	0.56	0.17	0.35	0.56	0.80	1.00	0.42	0.01	0.02	0.45	0.51	0.00	0.48	0.33	0.02	0.00	0.25	0.06	0.08	0.26
KIRIKKALE	0.05	0.12	0.07	0.62	0.21	0.02	0.45	0.71	0.53	0.25	0.01	0.01	0.28	0.52	0.00	0.54	0.35	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.23
BATMAN	0.11	0.04	0.02	0.54	0.18	0.01	0.27	0.58	0.18	0.14	0.01	0.04	0.17	0.21	0.02	0.50	0.24	0.01	0.00	0.25	0.06	0.08	0.17
SIRNAK	0.09	0.01	0.01	0.49	0.15	0.24	0.28	0.60	0.21	0.05	0.01	0.02	0.20	0.15	0.01	0.53	0.23	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.16
BARTIN	0.04	0.05	0.03	0.47	0.15	0.02	0.40	0.93	0.68	0.51	0.01	0.01	0.36	0.57	0.00	0.67	0.41	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.25
ARDAHAN	0.02	0.01	0.02	0.46	0.13	0.01	0.32	1.00	0.72	0.19	0.01	0.01	0.32	0.33	0.00	0.40	0.24	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.19
IGDIR	0.04	0.02	0.01	0.52	0.15	0.14	0.32	0.93	0.61	0.19	0.01	0.02	0.32	0.25	0.01	0.45	0.24	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.19
YALOVA	0.05	0.05	0.03	0.71	0.21	0.44	0.66	0.84	0.38	0.65	0.06	0.04	0.44	0.90	0.00	0.93	0.61	0.01	0.00	0.25	0.06	0.08	0.33
KARABUK	0.05	0.17	0.05	0.65	0.23	0.28	0.48	0.88	0.53	0.37	0.01	0.02	0.37	0.71	0.00	0.52	0.41	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.27
KILIS	0.02	0.03	0.02	0.52	0.15	0.22	0.31	0.71	0.55	0.12	0.01	0.01	0.28	0.30	0.00	0.56	0.29	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.20
OSMANIYE	0.10	0.04	0.02	0.61	0.19	0.08	0.36	0.70	0.30	0.17	0.01	0.04	0.24	0.30	0.00	0.45	0.25	0.00	0.00	0.25	0.06	0.08	0.19
DUZCE	0.07	0.09	0.06	0.54	0.19	0.07	0.55	0.90	0.48	0.27	0.02	0.03	0.33	0.60	0.00	0.49	0.36	0.03	0.00	0.25	0.06	0.09	0.24

Araştırma Makalesi/Research Article

TOPSIS YÖNTEMİ İLE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN YATIRIM ORTAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ: İBBS DÜZEY 3 ÜZERİNE BİR UYGULAMA*

EVALUATION OF THE INVESTMENT CLIMATE OF ORGANIZED INDUSTRIAL ZONES WITH TOPSIS METHOD: AN IMPLEMENTATION ON NUTS 3*

Yalçın YALÇINKAYA

Öğr. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi İMYO, yalcinykaya@gmail.com,
https://orcid.org/0000-0001-5419-1648

Murat Ali DULUPÇU

Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF, muratdulupcu@sdu.edu.tr,
https://orcid.org/0000-0001-9269-5978

Aysegül BAYKUL

Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İMYO, aysegulbaykul@sdu.edu.tr,
https://orcid.org/0000-0002-7581-9972

Başvuru Tarihi/Application Date: 19.11.2017

Kabul Tarihi/Acceptance Date: 07.02.2018

DOI: 10.30798/makuiibf.356165

Öz

Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) sundukları idari, teknik ve altyapı hizmetleri ile sanayi işletmelerine bir arada faaliyet gösterebilecekleri bir zemin hazırlamaktadır. Bölgelerde, yatırımların işbirliği içerisinde yapılacağı; altyapı, ulaşım, enerji gibi hizmetlerin tek elden yönetildiği, üretim maliyetlerini azaltacak ve kaliteyi artıracak bir ortam bulunmaktadır. Bölgelerin sundukları hizmetlerin çeşitliliği ve sahip oldukları özelliklerin farklı olması, yatırımcıları Organize Sanayi Bölgesi tercihi konusunda zorlamaktadır. Bu çalışmada; ulaşım, altyapı ve teşvik kriterleri kullanılarak Organize Sanayi Bölgeleri yatırım ortamı açısından değerlendirilmiştir. Yapılan bu değerlendirmenin yatırımcılara tercih konusunda yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Değerlendirmede, Entropi yöntemi ile çoklu kriterler ağırlıklandırılmış; TOPSIS yöntemi ile de alternatifler sıralanmıştır.

Anahtar kelimeler: Organize Sanayi Bölgesi, Yatırım Ortamı, Çok Kriterli Karar Verme, Entropi, TOPSIS, Düzey 3

Abstract

The Organized Industrial Zones (OIZs) are preparing a ground for the administrative, technical and infrastructure services and industrial enterprises to operate together. In the regions, the investments will be made in cooperation; infrastructure, transportation and energy are managed from one hand, there is a medium that will reduce the production costs and increase the quality. The diversity of the services offered by the regions and the different features they have are making it difficult for the investors to choose the Organized Industrial Zone. In this study; transport, infrastructure and incentive criteria, OIZs were evaluated in terms of investment climate. It is thought that this evaluation made will guide the choice of investors. Multiple criteria were weighted by the entropy method; alternatives are listed by TOPSIS method.

Keywords: Organized Industrial Zone, Investment Climate, Multi-Criteria Decision Making, Entropy, TOPSIS, NUTS 3

* Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi Koordinatörlüğü'nce kabul edilen 4409-YL1-15 numaralı proje kapsamında desteklenen yüksek lisans tezinden türetilen ve 12-14 Ekim 2017 tarihinde Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde gerçekleştirilen 17. Ulusal Bölge Bilimi ve Bölge Planlama Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

EXTENDED SUMMARY

Background: The Organized Industrial Zones (OIZs) are preparing a ground for the administrative, technical and infrastructure services and industrial enterprises to operate together. In the regions, the investments will be made in cooperation; infrastructure, transportation and energy are managed from one hand, there is an environment that will reduce the production costs and increase the quality. The diversity of the services offered by the regions and the different features they have are making it difficult for the investors to choose the Organized Industrial Zone.

Purpose: In this study the OIZs in Turkey in terms of investment environment is evaluated according to 13 criteria that they have. 204 Organized Industrial Zone in Turkey are ranked according to NUTS Level 3. The aim of the study is to determine the Organize Industrial Zone which has the most suitable investment environment for each Level 3 region and to guide investors.

Method: In the study, the TOPSIS method of Multi Criteria Decision Making Methods is used. The method ranks Organized Industrial Regions starting with having the most suitable investment environment. There are 13 evaluation criterias in the study.

These factors are: Nearest Airport Distance, Nearest Airport Distance, Nearest Railway Distance, Nearest Harbor Distance, Water Distribution Network Construction Completion Rate, Sewer Construction Completion Rate, Natural Gas Distribution Network Construction Completion Rate, Electricity Network Construction Completion Rate, Telecommunication Construction Completion Rate, Road Sub and Super Structure Construction Completion Rate, Fiber Internet Infrastructure Availability, Large Scale Investment Encouragement Rate, Regional Scale Investment Encouragement Rate. These criteria are weighted using Entropy method.

Organized Industrial Zone data are obtained from the web site of "OSB Bilgi Sitesi (OIZ Info)" belonging to Ministry of Science, Industry and Commerce. Organized Industrial Zones that were established in 2016 as a result of which the data can be obtained in a healthy manner are used within the scope of the analysis. OIZs established after this date are excluded from the scope of evaluation.

Findings: The most important criterion for the weighting by the Entropy method is calculated as the completion rate of the nearest railway distance, the nearest road distance and the natural gas distribution network construction.

Organized Industrial Zone in Turkey, according to Level 3 in the rankings made the first Samsun Central Organized Industrial Zone; Kocaeli Asım Kibar Organized Industrial Zone is the second; Kocaeli Gebze Güzeller Organized Industrial Zone ranks third. The Organized Industrial Zones, which are in a good position in order, are mostly striking as regions located in big cities. Çankırı Şabanözü Organized Industrial Zone is in the last place in terms of investment environment within 204 regions. Organized Industrial Zones, which are in the last order in the analysis, are generally newly established and not sufficient in terms of infrastructure and other criteria.

Conclusions: The proportion of OIZs that have completed the construction of natural gas infrastructure is 43%. The availability of natural gas, which is used as a cheap and clean energy input, is an important factor for investors.

The proportion of OIZs that have completed the telecommunication infrastructure is 62.7%. Communication in today's production is an important place. From this point of view, it is important for the investors to speed up the infrastructure construction of the Organized Industrial Zones.

OIZs, which have completed road infrastructure and superstructure, accounted for 62.7%. The transportation factor is an indispensable element in both the provision of production inputs and the delivery of manufactured goods. Looking at it, it is difficult to say that the Organized Industrial Zones are doing very well in this situation.

The proportion of OIZs with fiber internet infrastructure is 53%. The importance of communication and internet is an indisputable issue in today's economies. It is necessary to speed up the construction processes by taking necessary steps in this regard.

In fact, this study evaluates the investment environment of OIZs in terms of public investments. From this point of view, it is possible to say that the investment environment of the OIZs is examined only from a certain window. As a result of the ranking results, it is concluded that the OIZs, which are in better condition in terms of infrastructure investments, have got a better ranking, that is, they are in better condition in terms of the investment environment.

GİRİŞ

Ülkelerin büyüme süreçleri içerisinde en önemli faktörlerden biri de yatırımcılar tarafından alınan yatırım kararlarıdır. Yatırımcılar, yapacak oldukları yatırımlar ile bir yandan kar peşinde koşarken; yeni fikir ve tesislere de yatırım yapmaktadırlar. Bu yatırımlar ülkelerin refah düzeyinin artmasına ve büyümelerine temel teşkil etmektedir (Cebeci, 2011: 6).

Yatırım kararlarının alınmasında ise ülkedeki yatırım ortamı/iklimi çok önemli bir unsurdur. Yatırım ortamı, firmaların davranışlarını pozitif ya da negatif bir şekilde etkileyen ancak şirketlerin kontrolleri dışındaki hukuksal, kurumsal ve ekonomik şartlar olarak tanımlanabilir (Witkowska, 2007: 1). Ülkelerin yatırım ortamı, hem ülke içindeki hem de yabancı yatırımcıları ilgilendiren bir konudur. Yatırım, yer seçimi konusu başta olmak üzere bir tercih meselesidir ve buradaki temel amaç en karlı seçimi yapmaktır. Yatırım ortamı yerleşik yatırımcılar için de iyi durumda değilse başka bir ülkeyi seçmek olasılıklar arasındadır. Bu nedenle ülkedeki yatırımları yabancılar açısından karlı kılan tüm durumlar ülkedeki yerleşik yatırımcılar için de geçerlidir (Çiftçi, 2015: 181-182).

Yatırım ortamı yatırımcıları daha üretken, istihdam yaratıcı ve en önemlisi büyümeyi sağlayacak yatırımları yapmaları konusunda olumlu yönde etkilemekte ve teşvik etmektedir. Yatırım ortamının geliştirilip iyileştirilmesi mevcut kaynakların harekete geçmesini sağlayarak ekonomik büyümeyi hızlandırmakta; ülkede yeterli düzeyde bulunmayan sermaye ve teknoloji gibi kaynakların ülkeye girişini sağlamaktadır (Çiftçi, 2015: 182).

Ülkelerin yatırım ortamlarını oluşturan faktörlerden bazılarının üzerinde yönetimler herhangi bir değişiklik yapamazken; altyapı, mülkiyet hakları, yolsuzluklar ve piyasaların işleyişi gibi konularda yönetimler direkt olarak etkili olabilmektedir. Yönetimler bu alanlarda yapacakları düzenlemeler ile ülkenin yatırım ortamının iyileştirilmesine, dolayısıyla da büyüme ve refah artışına katkı sağlayabileceklerdir (Cebeci, 2011: 6).

Türk hükümetleri de bu alanda birçok düzenlemeler yapmakta ve yeni politikalar üretmektedir. Makroekonomik istikrarın sağlanmasından önceki süreçte Türkiye'deki firmaların önünde en büyük engel olarak ekonominin geleceğe yönelik olarak belirsizliği ön plana çıkmaktadır. Bu ortamda firmaların iş yapmalarının önündeki mikro engeller pek gündeme gelmemiştir. Makroekonomik istikrarın tesis edilmesiyle birlikte firmaların yatırım yapmasının önündeki engellerin yok edilmesi; daha rekabetçi bir hale gelmeleri için de altyapı sorunları, bürokrasi ve sanayi arsasına erişim gibi konularda yaşanmakta olan problemlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Fakat bu problemlerin ortadan kaldırılması hem uzun hem de maliyetli bir düzenleme sürecini de beraberinde getirmektedir. Düzenlemeler ise ancak kısa ve orta vadede belirli coğrafi alanların belirlenmesi, buralarda problemlerin ortadan kaldırılması ile etkili olabilecektir (Çağlar, 2006: 311).

İşte tam olarak da bu noktada Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) Türkiye'de bu işlevin yerine getirilmesinde ve sanayi yatırımlarının gerçekleştirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Organize Sanayi Bölgeleri, yatırımların önündeki birçok engelin kaldırılmasında bir mikro klima fonksiyonu görmektedir (Çağlar, 2006: 311).

İlki 1960 yılında Bursa'da kurulmuş olan bu bölgelerin sayısı gün geçtikçe artmış ve 2017 yılı itibarıyla yaklaşık 300'e ulaşmıştır. Türkiye'nin neredeyse tüm illerinde yer alan bu bölgeler, yatırımcılarına geniş bir yelpaze sunmaktadır. Bu durum ise yatırımcıların yatırım yerlerini belirlemeleri konusunda kararsız kalınmasına neden olmaktadır. Yatırımcılara karar vermelerinde yardımcı olacak araçlardan biri de yatırım ortamı değerlendirmeleridir.

Çalışmanın amacı çok sayıdaki ve birbirinden farklı yatırım ortamına sahip bu Organize Sanayi Bölgelerinin yatırım ortamının, yatırımcıların yatırım kararı vermelerini kolaylaştırmak amacıyla yatırım ortamı bileşenleri açısından değerlendirmektir.

1. YATIRIM ORTAMI VE BİLEŞENLERİ

Yatırım ortamı kavramı özellikle gelişmekte olan ülkelerin yatırım açısından değerlendirilmesinde yakın dönemde çokça kullanılmaktadır. Yatırım, büyüme ve verimlilik artışının sağlanmasında uygun bir yatırım ortamı zaruri bir hal almıştır. Bu durum hükümetleri yatırım ortamını iyileştirme yönünde politikalar üretmeye zorunlu kılmıştır (Bulut, 2009: 49).

Yatırım ortamı kavramıyla ilgili olarak bilimsel yazında farklı tanımlar mevcuttur. Aslında yatırım ortamı, yatırımcı kişinin yatırım yaparken bir yerde olmasını istediği ve istemediği faktörlerle ilgilidir. Yatırımcılar tarafından yatırım yapılacak ülkede aranan faktörler ise:

- Yetişmiş insan gücü,
- İstikrarlı ve şeffaf düzenlemeler altında iş yapma özgürlüğü,
- Başta haberleşme olmak üzere, rekabetçi fiyatlara sahip, güvenilir, sürekli ve güçlü fiziki altyapı,
- Güvenli, ipotek edilebilir ve uzun süreli kiralama olanağına haiz arazi,
- Rekabet kurallarına haiz bir piyasa ortamı,
- Politik istikrar,
- İyi çalışan bir finansal sistem olarak sıralanabilir (Erdoğan, 2008: 4).

Dabson, Rist ve Shchweke (1996) yatırım ortamını; istihdam, vergi kesintileri, engellerin kaldırılması ve çevre düzenlemeleri olarak tanımlamaktadır (Dabson, Rist ve Shchweke, 1996: 1).

Fankhauser ve Lavric (2003) yatırım ortamını; liberalizasyon, ekonomik ve siyasal istikrar, özelleştirmenin gelişimi, yasal sistemin niteliği ve yolsuzluğun yaygınlığı gibi faktörleri içeren bir kavram olarak tanımlamışlardır (Fankhauser ve Lavric, 2003: 3).

Yatırım ortamı; ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal ve bunun yanında birçok ögesinin de içinde bulunduğu faktörlerin kendi başlarına veya birbirleriyle etkileşimlerinin sonucunda şekillenen bir olgudur. Daha basit bir ifadeyle anlatılmak istenirse, yatırım ortamı temelde dört büyük unsurdan etkilenmektedir. Bunlar; ekonomik ve siyasi şartlar ile yatırımları motive etmek üzere oluşturulmuş yasal yapı ve idari düzenlemelerdir (Hüseynov, 2004: 31-32).

Yatırım ortamının belirleyicileri yumuşak ve katı belirleyiciler olarak sınıflandırılabilir. Yumuşak belirleyiciler; iktisadi, siyasi, hukuksal ve yönetsel faktörler gibi fiziki olmayan faktörlerden meydana gelmektedir. Katı belirleyiciler ise doğal kaynaklar ve enerji, altyapı ve telekomünikasyon olanakları gibi fiziki çevresel faktörlerden oluşmaktadır (Ng ve Tuan, 2002: 1098).

Bilimsel yazında yatırım ortamı ile DYY belirleyicilerinin hemen hemen aynı ölçütleri kapsamakta olduğu görülmektedir (Çiftçi, 2015: 187). DYY belirleyicileri Çiftçi (2015) ile Özcan ve Arı (2010) tarafından arz ve talep yönlü belirleyiciler şeklinde ikili bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Bu benzerlikten yola çıkarak DYY'ler için yapılmış olan arz ve talep yönlü belirleyiciler şeklindeki sınıflandırma, yatırım ortamı belirleyicileri için de yapılabilir niteliktedir. Yatırım ortamı belirleyicileri, arz ve talep yönlü belirleyiciler olarak Tablo 1'de gösterildiği şekilde sınıflandırılabilir.

Tablo 1. Arz ve Talep Yönlü Yatırım Ortamı Belirleyicileri

Yatırım Ortamı Belirleyicisi	Arz Yönlü	Talep Yönlü
Politik İstikrar	+	+
Hükümetin Etkinliği ve Bürokrasi	+	
Politika Belirsizliği	+	+
Vergiler	+	
İşgücü Maliyeti	+	
Altyapı ve Ulaşım	+	
Piyasa Büyüklüğü		+
Yolsuzluk		+
Teşvikler	+	
Makroekonomik İstikrar		+
Finansman Erişimi ve Maliyeti	+	
Kayıtdışılık	+	

Yatırım kararlarının alınmasında belirleyici olan bu faktörler, yatırım yapmayı düşünen herkesi etkilemektedir. Orta veya uzun vadede yerli ve yabancı yatırımcılar yatırım kararı alırken aynı faktörlerden etkilenmektedir. Buradaki önemli husus, ülkedeki yatırım ortamı faktörlerinin hepsinin iyileştirilmesi ve ortamın yatırım yapılabilir hale getirilmesidir (Soylu ve Çamurdan, 2008: 184).

2. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

İlk kez 19. yy sonlarında İngiltere’de ortaya çıkan, daha sonra ise Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi gelişmiş ülkelerde uygulama olanağı bulan Organize Sanayi Bölgeleri; şehrin farklı yerlerinde dağınık halde bulunan sanayi tesislerini bir düzen içerisinde toplamak, az gelişmiş bölgelere sanayileşmeyi kaydırarak dengeli bölgesel gelişmeye yardımcı olmak, içerisinde faaliyet gösteren firmaların birbirlerini tamamlayan sektörlerden oluşması sayesinde dışsal ekonomileri meydana getirmek gibi görevler üstlenmekte ve faydalar sağlamaktadır.

Organize Sanayi Bölgeleri ile ilgili olarak bilimsel yazında birçok kurum tarafından yapılmış çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Bilimsel yazındaki en genel anlamıyla; Organize Sanayi Bölgesi, ekonomik bir ölçek içerisinde bir araya gelmiş ve çeşitli imkânlarla sahip (elektrik, kanalizasyon, su, yol, banka vb.) olan elverişli bir alan içerisinde genel ve teknik hizmetlerin de verildiği fabrika yerleşim birimleri olarak tanımlanabilir (BAKKA, 2012: 5).

Organize Sanayi Bölgeleri, sanayinin kurulmasında gerekli olan fiziki ihtiyacı karşılamakta ve sanayi işletmelerinin etkin şekilde çalışabilmelerini sağlama açısından makul bir ortam sunmaktadır. Ayrıca sanayi ilişkilerinde birbirlerini besleyen bir çevre kurulmasını da sağlamaktadır (Özdemir, 1990: 76).

Yapılan açıklamaların çerçevesinde, Organize Sanayi Bölgelerinin kurulmasında güdülmüş olan amaçlar şu şekilde sıralanabilir (Eyüboğlu, 2003: 2-3, Dinler ve Ersungur, 2005: 14):

- Hızlı bir sanayileşme gerçekleştirmek,
- Müteşebbislere makul bir ortam sağlamak,
- Oluşturulan ortak arıtım tesisler sayesinde çevre kirliliğini önlemek,
- Gelişmişlik düzeyi düşük olan bölgelerde sanayiye yaygınlaştırmak,
- Tarıma elverişli arazilerin sanayide kullanılmasını engellemek,
- Organize Sanayi Bölgelerinin devletin gözetimi altında kendi organları vasıtasıyla yönetilmesini sağlamak,
- Sanayiye disipline etmek,
- Şehirlerde planlı bir gelişime ve yerleşime katkı sağlamak.

Sanayi devrimi beraberinde getirdiği sosyo-ekonomik değişim ve gelişim ile şehirlerin dışında mekân bulma faaliyetlerini hızlandırmış ve yeni politikaların oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Sonuçta olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa ülkelerinde, 19. yüzyılın sonlarına doğru yeni uygulama ve

politikaların geliştirilmesi zaruri bir hal almıştır. Sanayi gelişimiyle ortaya çıkmış olan yeni mekân ve alan talebi ihtiyacı da Organize Sanayi Bölgesi oluşumuna neden olmuştur (Bayülken ve Kütükoğlu, 2012: 1).

19. yüzyılın başlarında Kuzey Amerika’da bulunan tekstil imalathanelerinin bir arada kurulmasının sonucunda meydana gelmiş olan fiziki yerleşmeler, kendi kendine gelişmiş olan sanayi bölgelerinin ilk örneklerini teşkil etmektedir (Onat, 1969: 9). 1885 yılında, sanayi gelişiminin ancak sanayi bölgeleri oluşturulması yoluyla mümkün olabileceğini belirten bir rapor hazırlanmış ve bu raporda sanayi bölgelerinin gereklilikleri ortaya konulmuştur. Sanayi bölgeleri ile ilgili olarak ilk bilinçli uygulama, 1896’da İngiltere’nin Manchester şehrinde Trafford Park’ın kurulmasıyla olmuştur (BAKKA, 2012: 3).

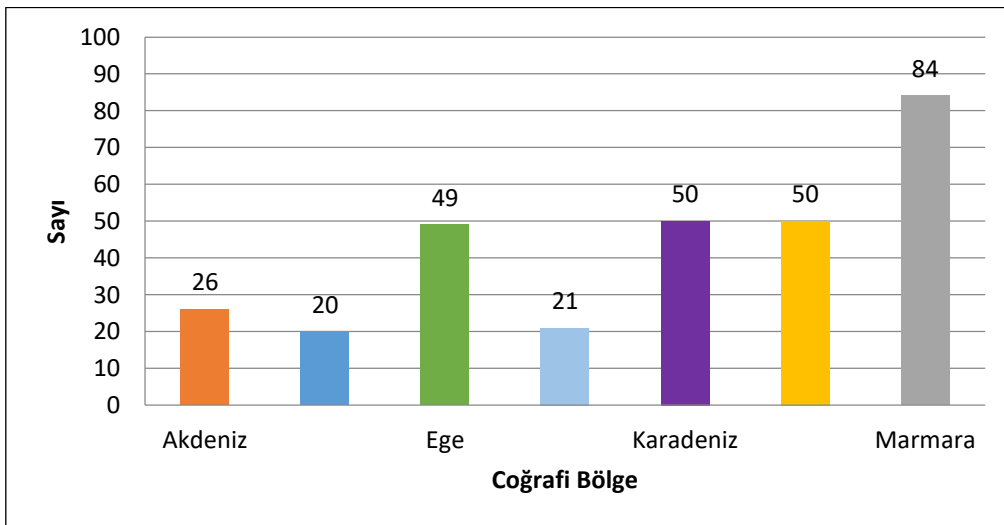
Türkiye’de planlı kalkınma dönemiyle birlikte küçük sanayi siteleri ve Organize Sanayi Bölgelerinin geliştirilmesi gerekliliği öngörülmüştür. Bu dönemde sanayinin, Türkiye’nin öncü sektörü olduğu saptanmıştır. Ayrıca toplumsal ve ekonomik kalkınmanın birlikte sağlanması, ekonomide dengenin sağlanması ve sanayileşme faaliyetlerine hız vermek gibi uzun vadede gerçekleştirilecek hedefler belirlenmiştir (OSBÜK, 2016).

Planlı kalkınma döneminde sanayileşme hedefi kapsamı oldukça geniş ve karmaşık olan muafiyet ve teşvik sistemiyle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda küçük sanayi sitesi ve Organize Sanayi Bölgesi uygulaması, milli bir sanayinin oluşturulması ve sanayi üretiminin artırılmasını sağlamak için devletin sanayiye teşvik politikalarının bir aracı şeklinde kullanılmıştır. Özellikle, Organize Sanayi Bölgelerinin kurulmasıyla, devletin teşvik politikalarının uygulanması sağlanacak böylece sanayinin kalkınmasının yanında milli sanayinin planlı gelişimi de sağlanmış olacaktır. Bu bölgeler, 1962 yılından itibaren devamlı şekilde kalkınma planlarının ve programlarının içinde yer alarak, bölgesel kalkınmanın ve sanayinin gelişiminin sağlanmasında teşvik edici olmuştur (Uzunoğlu ve Alkin, 2003: 11).

Dönemin hükümetince 1961 yılında uzmanlara hazırlanan rapor sonucu, Organize Sanayi Bölgelerinin ülke sanayisine sağlayabileceği yararlar belirlenmiş ve Bursa ilinde “Pilot Organize Sanayi Bölgesi” kurulmasına karar verilmiştir. Bu Organize Sanayi Bölgesinin yapımına 1962 yılında başlanmış ve 1966 yılında da faaliyete geçirilmiştir. (Yurdakul, 2005: 66).

2016 yılı sonu itibariye Türkiye’de bulunan 300 Organize Sanayi Bölgesinin coğrafi bölgelere göre dağılımına bakıldığında ise 84 adet ile Marmara Bölgesi’nin ilk sırada bulunduğu görülmektedir. Bu bölgeyi 50’şer Organize Sanayi Bölgesi ile İç Anadolu ve Karadeniz Bölgesi takip etmektedir. En az Organize Sanayi Bölgesi ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yer almaktadır. Dağılıma ilişkin veriler Grafik 1’de verilmektedir.

Grafik 1: Türkiye’de Bulunan Organize Sanayi Bölgelerinin Coğrafi Bölgelere Göre Sayısal Dağılımı

3. TOPSIS YÖNTEMİ İLE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN YATIRIM ORTAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ: İBBS DÜZEY 3 ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Çalışmada çok sayıdaki ve birbirinden farklı yatırım ortamına sahip Organize Sanayi Bölgelerinin yatırım ortamı, yatırımcıların yatırım kararı vermelerini kolaylaştırmak amacıyla yatırım ortamı bileşenleri açısından değerlendirilmektedir. Çalışmada yatırım ortamının arz yönlü belirleyicilerinden olan ulaşım, altyapı ve teşvikler kullanılmış; talep yönlü belirleyicilerin tamamı ile arz yönlü belirleyicilerin bir kısmı değerlendirme kapsamı dışında bırakılmıştır. Yapılan çalışmada Organize Sanayi Bölgeleri Düzey 3 bölgesi için belirli yatırım ortamı kriterleri açısından değerlendirilmiş ve en uygun ortama sahip olan alternatiften başlamak üzere sıralanmıştır.

3.1. Entropi Yöntemi

Entropi yöntemi, farklı karar verme süreçleri için değerlendirme yapılabilmesi amacıyla kullanılabilir olan uygun bir ölçek durumundadır. Entropi yöntemi sosyal bilimlerde genelleştirilmiş indeks ağırlıklarının hesaplanmasında kullanılmaktadır. Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) literatürüne bakıldığında bu yöntemin kullanıldığı çalışma sayısının geçtiğimiz yıllar içinde arttığı görülmektedir (Çakır ve Perçin, 2013: 82).

Entropi yönteminin uygulaması aşağıdaki gibidir (Ömürbek ve Eren, 2017: 31):

Adım 1: Farklı ölçü birimlerindeki aykırılıkları yok etmek için normalizasyon yapılarak P_{ij} hesaplanır. P_{ij} eşitlik (1) yardımıyla hesaplanır.

$$P_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}} \quad ; \quad \forall j \quad (1)$$

Burada;

i: alternatifleri,

j: kriterleri,

p_{ij} : normalize edilmiş değerleri göstermektedir.

Adım 2: Bu adımda E_j 'nin entropisi eşitlik (2) yardımıyla hesaplanır.

$$E_j = -k \sum_{i=1}^m P_{ij} \ln(P_{ij}); \forall j \quad (2)$$

$$k: (\ln(n))^{-1} \quad (3)$$

Burada;

k: entropi katsayısını,

E_j : entropi değerini,

P_{ij} : normalize edilmiş değerleri ifade etmektedir.

Adım 3: Bu adımda d_j belirsizliği eşitlik (4) yardımıyla hesaplanır.

$$d_j = 1 - E_j ; \forall j \quad (4)$$

Adım 4: Eşitlik (5) yardımıyla j kriterinin önem derecesi olarak w_j ağırlıkları hesaplanır.

$$w_j = \frac{d_j}{\sum_{j=1}^n d_j} ; \forall j \quad (5)$$

Sonuç olarak ise daha büyük Entropi ağırlığına sahip kriterin karar verme ya da değerlendirme açısından daha önemli olduğu sonucuna varılmaktadır.

3.2. TOPSIS

Hwang ve Yoon tarafından 1981 yılında önerilmiş olan TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) yöntemi çok kriterli karar verme yöntemlerinden birisidir (Karaatlı, Ömürbek ve Köse, 2014: 36). Yöntemin temeli ise alternatiflerin geometrik anlamda pozitif ideal çözüme en az uzaklıkta ve negatif ideal çözüme en fazla uzaklıkta olma esasına dayanır. Buna göre pozitif ideal çözüme en yakın mesafede olan alternatif aynı zamanda negatif ideal çözüme de en uzak mesafede olan alternatif durumundadır. TOPSIS yönteminde kriter değerleri ve kriter ağırlıkları sayısal değerlerdir. İdeal ya da pozitif ideal çözüm olarak ifade edilen çözüm, fayda kriterini maksimize eden, maliyet kriterini ise minimize eden çözümdür. İdeal çözüm ise tüm kriterler sağlandıktan sonra tercih edilen alternatiflerin bu kriterleri olması gereken yani ideal seviyelerde yerine getirmesidir. Eğer ideal çözüm uygulanmaz veya ulaşılamaz ise o zaman ideal çözüme en yakın noktanın seçilmesi gerekmektedir (Uzun ve Kazan, 2016: 101).

TOPSIS yönteminin uygulanmasında aşağıda verilen 6 adım izlenmektedir (Özdemir, 2015: 135-139):

1. Adım: Topsis yönteminin ilk adımı, karar matrisinin oluşturulması işlemidir ve karar verici tarafından oluşturulmaktadır. Oluşturulan bu matris $m \times n$ boyutlarında bir matristir. Bu matrisin satırlarında karar noktaları, sütunlarında ise karar vermede kullanılacak değerlendirme faktörleri yer alır. Oluşturulan matris aşağıdaki gibi gösterilebilir:

$$A_{ij} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix}$$

Burada;

A_{ij} = Karar matrisini ifade etmektedir. Bu matriste m karar noktası sayısını, n ise değerlendirme faktörü sayısını verir.

2. Adım: Normalize edilmiş karar matrisi, A matrisinin elemanlarından yararlanarak ve aşağıdaki formülden yararlanılarak hesaplanır.

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{kj}^2}} \quad (6)$$

Normalizasyon işlemi sonrasında elde edilen matris aşağıdaki gibidir:

$$R_{ij} = \begin{bmatrix} r_{11} & r_{12} & \dots & r_{1n} \\ r_{21} & r_{22} & \dots & r_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ r_{m1} & r_{m2} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix}$$

3. Adım: Bu adımda normalize edilmiş olan matrisle ilişkin her bir değerin ağırlık değerleri (w_i)

$$\sum_{i=1}^n w_i = 1$$

belirlenir ().

Bu işlemin ardından ise R matrisinin her bir sütunundaki elemanlar ilgili w_i değeri ile çarpılarak V matrisi oluşturulur. Oluşturulan bu matris aşağıdaki gibidir:

$$V_{ij} = \begin{bmatrix} w_1 r_{11} & w_2 r_{12} & \dots & w_n r_{1n} \\ w_1 r_{21} & w_2 r_{22} & \dots & w_n r_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ w_1 r_{m1} & w_2 r_{m2} & \dots & w_n r_{mn} \end{bmatrix}$$

4. Adım: Ağırlıklandırılmış V matrisi elde edildikten sonra, problemin yapısına bağlı kalmak şartıyla yani amaç maksimizasyon ise her bir sütun için maksimum değerler tespit edilmektedir. Elde edilen bu değerler ideal çözüm değerleridir. Ardından da her bir sütun için bu sefer minimum değerler tespit edilir. Bunlar da negatif çözüm değerleridir. Eğer amaç maksimizasyon ise elde edilmiş olan değerler tam tersi olacaktır. İdeal ve negatif ideal çözüm değerleri aşağıdaki formüller yardımıyla elde edilir:

İdeal çözüm değerleri:

$$A^* = \left\{ (\max_i v_{ij} | j \in J), (\min_i v_{ij} | j \in J') \right\} \quad (7)$$

Bu formülden hesaplanacak set $A^* = \{v_1^*, v_2^*, \dots, v_n^*\}$ şeklinde gösterilebilir.

Negatif ideal çözüm değerleri:

$$A^- = \left\{ (\min_i v_{ij} | j \in J), (\max_i v_{ij} | j \in J') \right\} \quad (8)$$

Bu formülden hesaplanacak set $A^- = \{v_1^-, v_2^-, \dots, v_n^-\}$ şeklinde gösterilebilir.

Her iki formülde de J fayda (maksimizasyon), J' ise kayıp (minimizasyon) değerini göstermektedir.

Hem ideal hem de negatif ideal çözüm seti, değerlendirme faktörü sayısı kadar yani m tane elemandan meydana gelmektedir.

5. Adım: Bu yöntemde her bir karar noktasına ait değerlendirme faktör değerinin ideal ve negatif ideal çözüm değerlerinden sapmalarını bulabilmek amacıyla Öklidyen uzaklık yaklaşımından yararlanılmaktadır. Buradan elde edilen karar noktalarına ilişkin sapma değerleri ise İdeal Ayırım (S_i^*) ve Negatif İdeal Ayırım (S_i^-) Ölçüsü olarak adlandırılmaktadır. İdeal ayırım (S_i^*) ölçüsünün hesaplanması (9) formülünde, negatif ideal ayırım (S_i^-) ölçüsünün hesaplanması ise (10) formülünde gösterilmiştir.

$$S_i^* = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^*)^2} \quad (9)$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2} \quad (10)$$

Formülden hesaplanacak S_i^* ve S_i^- sayısı, karar noktası sayısı kadardır.

6. Adım: Her bir karar noktasının ideal çözüme görelî yakınlığının (C_i^*) hesaplanmasında ideal ve negatif ideal ayırım ölçülerinden yararlanılır. Burada kullanılmakta olan ölçüt ise negatif ideal ayırım ölçüsünün, toplam ayırım ölçüsü içindeki payıdır. İdeal çözüme görelî yakınlık değerinin hesaplanması aşağıdaki formüldeki gibidir:

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*} \quad (11)$$

Burada C_i^* değeri $0 \leq C_i^* \leq 1$ aralığında değer alır ve $C_i^* = 1$ ilgili karar noktasının ideal çözüme, $C_i^* = 0$ ilgili karar noktasının negatif ideal çözüme mutlak yakınlığını gösterir.

Son olarak yukarıdaki adımda hesaplanan C_i^* değerleri büyükten küçüğe sıralanarak tercih bilgisinin derecelendirilmesi yapılmaktadır. En yüksek C_i^* değeri; en ideal alternatifi simgelerken, en düşük C_i^* değeri ise en kötü alternatifi simgelemektedir.

3.3. Uygulama

Çalışmada ulaşım, altyapı ve teşvik olmak üzere üç ana kriter ve bu kriterlerin altında toplamda 13 alt kriter kullanılmıştır. Kullanılan kriterler yatırım ortamını etkileyen arz yönlü belirleyicilerden bir kısmından oluşmaktadır. Bu bakımdan yatırım ortamını etkileyen kriterleri oluşturan talep yönlü belirleyicilerin tamamı ile arz yönlü belirleyicilerin bir kısmı çalışma kapsamında kullanılmamış; değerlendirmeler üç adet arz yönlü belirleyici üzerine yapılmıştır. Kriterlere ilişkin veriler; Bilim, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na ait olan "OSB Bilgi Sitesi" adlı web sitesi ve Sanayi Gazetesi adlı internet sitesine ait olan "sanayi portalı"ndan elde edilmiştir. Yatırım ortamını değerlendirmek için kullanılan kriterler, birimleri ve kriter kodları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Yatırım Ortamını Değerlendirmek İçin Kullanılan Kriterler

Ana Değerlendirme Kriteri	Alt Değerlendirme Kriteri	Birim	Kriter Kodu
Ulaşım	En Yakın Karayolu Mesafesi	KM	K1
	En Yakın Havalimanı Mesafesi	KM	K2
	En Yakın Demir Yolu Mesafesi	KM	K3
	En Yakın Liman Mesafesi	KM	K4
Altyapı	Su Dağıtım Şebekesi İnşaatı Tamamlanma Oranı	%	K5
	Kanalizasyon İnşaatı Tamamlanma Oranı	%	K6
	Doğalgaz Dağıtım Şebekesi İnşaatı Tamamlanma Oranı	%	K7
	Elektrik Şebekesi İnşaatı Tamamlanma Oranı	%	K8
	Telekomünikasyon İnşaatı Tamamlanma Oranı	%	K9
	Yol Alt ve Üst Yapı İnşaatı Tamamlanma Oranı	%	K10
	Fiber İnternet Altyapısı Mevcudiyeti	Puan	K11
Teşvik	Büyük Ölçekli Yatırıma Teşvik Oranı	%	K12
	Bölgesel Ölçekli Yatırıma Teşvik Oranı	%	K13

Tablo 2’de verilen kriterler, literatürdeki farklı çalışmalarda da kullanılmıştır. Bulut (2017) tarafından yapılan çalışmada Organize Sanayi Bölgeleri yabancı yatırımcılar açısından kuruluş yeri seçimi bakımından değerlendirilmiştir. Bu çalışmada değerlendirme kriteri olarak en yakın karayolu mesafesi, en yakın havalimanı mesafesi, en yakın demiryolu mesafesi ve en yakın liman mesafesi kriterleri kullanılmıştır.

Akyüz ve Soba (2013) tarafından Uşak ili için tekstil sektöründe optimal kuruluş yerini belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada en yakın liman mesafesi kriterinden yararlanılmıştır.

Şimşek (2016) tarafından tekstil sektöründe kuruluş yeri seçimini belirlemek için yapılan bir başka çalışmada da en yakın liman mesafesi ve en yakın demiryolu mesafesi kriterleri kullanılmıştır. Çalışmada kriterler için Entropi yöntemiyle hesaplanan ağırlıklar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Yatırım Ortamını Değerlendirmek İçin Kullanılan Kriterlerin Entropi Yöntemiyle Hesaplanan Göreli Ağırlıkları

Kriter	Ağırlık	Kriter	Ağırlık
K1	0,171	K8	0,030
K2	0,076	K9	0,059
K3	0,178	K10	0,038
K4	0,125	K11	0,083
K5	0,036	K12	0,008
K6	0,031	K13	0,015
K7	0,145		

Tablo 3’e göre Türkiye geneli için en önemli kriterler sırasıyla K3 (en yakın demiryolu mesafesi), K1 (en yakın karayolu mesafesi) ve K7 (doğalgaz dağıtım şebekesi inşaatı tamamlanma oranı) olarak hesaplanmıştır. Organize Sanayi Bölgeleri için yatırım ortamı değerlendirmesi yapılırken, bu kriterler açısından daha iyi durumda olanlar sıralamada daha iyi bir konumda yer alacaklardır.

Çalışmada Entropi yöntemiyle bulunan kriter ağırlıkları ile Akyüz ve Soba (2013), Şimşek (2016) ve Bulut (2017) tarafından yapılan çalışmalarda elde edilen ağırlıklar karşılaştırılmış ve Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Entropi ile Elde Edilen Ağırlıkların Literatürdeki Çalışmalarda Elde Edilen Ağırlıklar ile Karşılaştırılması

Kriterler Yapılan Çalışmalar	En Yakın Karayolu Mesafesi	En Yakın Demiryolu Mesafesi	En Yakın Liman Mesafesi	En Yakın Havalimanı Mesafesi
Akyüz ve Soba			0,04	
Şimşek		0,07	0,08	
Bulut	0,10	0,10	0,10	0,10
Çalışmada bulunan ağırlıklar	0,171	0,178	0,125	0,076

Düzyer 3'e göre Organize Sanayi Bölgeleri için yapılan sıralamada 204 adet Organize Sanayi Bölgesine ait verilerden yararlanılmıştır. Entropi yöntemiyle ağırlıklandırılmış olan kriterlere göre TOPSIS yöntemi ile yapılan yatırım ortamı değerlendirilmesi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. TOPSIS Yöntemi ile Düzyer 3'e Göre Organize Sanayi Bölgelerinin Yatırım Ortamı Sıralaması

Alternatifler	TOPSIS Sonucu	TOPSIS Sıralaması	Alternatifler	TOPSIS Sonucu	TOPSIS Sıralaması
Samsun Merkez OSB	0.99045	1	İzmir Tire OSB	0.923049	36
Kocaeli Asım Kibar OSB	0.986085	2	Mersin Tarsus OSB	0.922861	37
Kocaeli Gebze Güzeller OSB	0.984662	3	Balıkesir Bandırma OSB	0.922727	38
İstanbul Beylikdüzü OSB	0.978197	4	Gaziantep OSB	0.922499	39
Kocaeli TOSB Otomotiv Yan Sanayi İhtisas OSB	0.976362	5	İzmir Aliğa Kimya İhtisas ve Karma OSB	0.921445	40
Hatay İskenderun OSB	0.976253	6	Manisa Akhisar OSB	0.919225	41
İzmir Pancar OSB	0.97568	7	Erzincan OSB	0.918721	42
İzmir Atatürk OSB	0.974007	8	Aydın-Nazilli OSB	0.914666	43
İstanbul Dudullu OSB	0.973487	9	Bartın OSB	0.914471	44
Adana Hacı Sabancı OSB	0.970511	10	Denizli OSB	0.91422	45
İstanbul Anadolu Yakası OSB	0.969029	11	Zonguldak Çaycuma OSB	0.911198	46
İstanbul Birlik OSB	0.966777	12	Sakarya 2. OSB	0.911011	47
Manisa OSB	0.965503	13	Kırklareli OSB	0.910968	48
İstanbul İkitelli OSB	0.963542	14	Uşak OSB	0.910362	49
Balıkesir OSB	0.960568	15	İzmir Menemen Plastik İhtisas OSB	0.908023	50
Sakarya 1. OSB	0.959812	16	Kayseri İncesu OSB	0.907616	51
İstanbul Tuzla OSB	0.958046	17	Afyonkarahisar OSB	0.906735	52
Isparta Süleyman Demirel OSB	0.956906	18	Kocaeli Gebze OSB	0.90477	53
Bilecik 2. OSB	0.955861	19	Hatay Antakya OSB	0.904716	54
Bilecik 1. OSB	0.954544	20	Karaman OSB	0.904	55
İstanbul-Tuzla Kimya Sanayicileri OSB	0.953827	21	Erzurum Merkez 1. OSB	0.901532	56
Kocaeli Gebze V. (Kimya) İhtisas OSB	0.948801	22	Bursa İnegöl OSB	0.900943	57
Eskişehir Sanayi Odası OSB	0.948521	23	Şanlıurfa OSB	0.897774	58
İzmir Buca (Ege Giyim) OSB	0.947469	24	Kütahya OSB	0.897028	59
Amasya Merzifon OSB	0.941413	25	Ankara Sanayi Odası 1. Sincan OSB	0.895098	60
Bilecik Bozüyük OSB	0.93717	26	Kayseri Mimarsinan OSB	0.892251	61
Tekirdağ Çorlu Deri OSB	0.935225	27	Konya OSB	0.892087	62

Tablo 5'in devamı

Alternatifler	TOPSIS Sonucu	TOPSIS Sıralaması	Alternatifler	TOPSIS Sonucu	TOPSIS Sıralaması
İzmir Bağyurdu OSB	0.932095	28	Mardin OSB	0.890926	63
Kocaeli Arslanbey OSB	0.928672	29	Trabzon Arsin OSB	0.890072	64
Burdur 1. OSB	0.928009	30	Konya 1. OSB	0.889988	65
Bilecik Osmaniye OSB	0.927552	31	Kocaeli Gebze Plastikçiler OSB	0.889965	66
Manisa Turgutlu OSB	0.927465	32	Ağrı OSB	0.888973	67
İzmir Kemalpaşa OSB	0.927372	33	Malatya Merkez 1. OSB	0.88778	68
Ankara Sanayi Odası 2. ve 3. OSB	0.925243	34	Karabük OSB	0.886692	69
Bursa Mustafakemalpaşa OSB	0.924094	35	Konya Ereğli OSB	0.886276	70
Sivas Merkez 1. OSB	0.884516	71	Niğde Bor Karma ve Deri İhtisas OSB	0.858045	107
Osmaniye Kadirli OSB	0.884243	72	İzmir Kınık OSB	0.857546	108
Ankara Anadolu OSB	0.883704	73	Kars OSB	0.856907	109
Kocaeli Gebze Dilovası OSB	0.881463	74	Bilecik Söğüt OSB	0.856349	110
Uşak Deri (Karma) OSB	0.880754	75	Sakarya Karasu OSB	0.856114	111
Zonguldak-Ereğli OSB	0.88048	76	Kütahya Merkez 2. OSB	0.85575	112
Isparta Deri İhtisas ve Karma OSB	0.880436	77	Ankara-İvedik OSB	0.854998	113
Trabzon Beşikdüzü OSB	0.880167	78	Ankara Başkent OSB	0.854394	114
Samsun Gıda OSB	0.87953	79	Çankırı Çerkeş OSB	0.853899	115
Samsun Kavak OSB	0.878588	80	Tekirdağ Malkara OSB	0.853193	116
Tokat Merkez OSB	0.877844	81	İstanbul Deri OSB	0.85318	117
Aydın Söke OSB	0.875654	82	Konya Akşehir OSB	0.853136	118
Aydın Ortaklar OSB	0.874064	83	Denizli Çardak Özdemir Sabancı OSB	0.852642	119
Burdur 2. OSB	0.873089	84	Gaziantep Nizip OSB	0.852364	120
Denizli Deri İhtisas OSB	0.872443	85	Bilecik Pazaryeri OSB	0.848735	121
Amasya OSB	0.872019	86	Kocaeli Alikahya OSB	0.847888	122
Çankırı-Korgun OSB	0.871564	87	Burdur - Bucak OSB	0.846293	123
Sivas Şarkışla OSB	0.871545	88	TOSAB Bursa Tekstil Boyahaneleri İhtisas OSB	0.845992	124
Aydın OSB	0.871119	89	Ankara OSTİM OSB	0.845834	125
Kırıkkale Keskin OSB	0.870949	90	İzmir Torbalı OSB	0.844992	126
Amasya Suluova OSB	0.870801	91	Bolu-Gerede OSB	0.843706	127
Yozgat OSB	0.870563	92	Afyonkarahisar İncehisar Mermer İhtisas OSB	0.843145	128
Bolu Gerede Deri İhtisas OSB	0.868937	93	Sakarya Ferizli OSB	0.842117	129
Aydın Çine OSB	0.867499	94	Adıyaman Gölbaşı OSB	0.841642	130
Tekirdağ Yalıboyu OSB	0.867091	95	Afyonkarahisar Merkez 2 OSB	0.840728	131
Kahramanmaraş Türkoğlu OSB	0.866924	96	Edirne OSB	0.839314	132
Hatay İskenderun 2. OSB	0.866204	97	Bursa İnegöl Mobilya Ağaç İşleri İhtisas OSB	0.839273	133
Aydın Astım OSB	0.864087	98	Afyonkarahisar Bolvadin OSB	0.838807	134
Afyonkarahisar Dinar OSB	0.863802	99	Bursa Kestel OSB	0.838011	135
Afyonkarahisar Sandıklı OSB	0.863479	100	Kahramanmaraş OSB	0.836155	136

Tablo 5'in devamı

Alternatifler	TOPSIS Sonucu	TOPSIS Sıralaması	Alternatifler	TOPSIS Sonucu	TOPSIS Sıralaması
Kütahya Gediz OSB	0.863182	101	Kocaeli-Gebze VI. Makina İhtisas OSB	0.833822	137
Ankara Polatlı OSB	0.862484	102	Adıyaman OSB	0.831878	138
Manisa Salihli OSB	0.860879	103	Sakarya Kaynarca Mobilya İhtisas OSB	0.831112	139
Kütahya Tavşanlı OSB	0.860065	104	Samsun Bafra OSB	0.831	140
Zonguldak Alaplı OSB	0.85987	105	Bursa Demirtaş OSB	0.82998	141
Rize Ardeşen OSB	0.858559	106	Elazığ OSB	0.828579	142
Malatya 2. OSB	0.82827	143	Ardahan OSB	0.795436	174
Konya Karapınar OSB	0.827585	144	Kocaeli Gebze Kömürçüler İhtisas OSB	0.794487	175
Bingöl OSB	0.825794	145	Konya Seydişehir OSB	0.791266	176
Antalya OSB	0.82491	146	Bursa İhtisas Deri OSB	0.790121	177
Çorum-Sungurlu OSB	0.824621	147	Tekirdağ Çerkezköy OSB	0.789616	178
Adana Kozan OSB	0.824181	148	Ordu Fatsa OSB	0.78742	179
Batman OSB	0.824071	149	İzmir İTOB OSB	0.786839	180
Niğde OSB	0.823959	150	Van OSB	0.780285	181
Malatya Darende OSB	0.821541	151	Bolu Karma ve Tekstil İhtisas OSB	0.776393	182
Aksaray OSB	0.820865	152	Gümüşhane OSB	0.773185	183
Nevşehir İslah OSB	0.820813	153	Sinop Boyabat OSB	0.769626	184
Düzce OSB	0.82073	154	Muş OSB	0.769388	185
Tokat Zile OSB	0.817332	155	Balıkesir Gönen Deri İhtisas ve Karma OSB	0.766323	186
Çanakkale Biga OSB	0.816799	156	Bursa Gürsu OSB	0.751885	187
Isparta-Yalvaç OSB	0.816074	157	Afyonkarahisar Emirdağ OSB	0.747358	188
Şanlıurfa Birecik OSB	0.814339	158	Tunceli OSB	0.738191	189
Kırşehir OSB	0.812825	159	Sinop OSB	0.737638	190
Adıyaman Besni OSB	0.812016	160	Bursa Hasanağa OSB	0.731692	191
Muğla Milas OSB	0.810979	161	Bursa OSB	0.730456	192
Bayburt OSB	0.810854	162	Giresun OSB	0.724166	193
Uşak Karahallı OSB	0.807723	163	Kilis OSB	0.707582	194
Bitlis OSB	0.807011	164	İğdır OSB	0.706936	195
Mersin Silifke OSB	0.806265	165	Diyarbakır OSB	0.706226	196
Balıkesir 2. OSB	0.804484	166	Bursa Nilüfer OSB	0.699631	197
Kahramanmaraş Elbistan OSB	0.803486	167	Sakarya 3. OSB	0.661236	198
Konya Beyşehir OSB	0.801881	168	Şırnak OSB	0.655934	199
Kastamonu Tosya OSB	0.800952	169	Bursa Mustafakemalpaşa Mermerciler OSB	0.649416	200
Kastamonu OSB	0.80073	170	Bursa Yenişehir OSB	0.629445	201
Ordu OSB	0.799837	171	Tekirdağ Hayrabolu OSB	0.543722	202
Çorum OSB	0.797481	172	Trabzon Şinik OSB	0.476031	203
Düzce 2. OSB	0.796116	173	Çankırı Şabanözü OSB	0.459831	204

Türkiye'deki Organize Sanayi Bölgeleri için Düzey 3'e göre yapılan sıralamada Samsun Merkez Organize Sanayi Bölgesi birinci; Kocaeli Asım Kibar Organize Sanayi Bölgesi ikinci; Kocaeli Gebze Güzeller Organize Sanayi Bölgesi üçüncü; İstanbul Beylikdüzü Organize Sanayi Bölgesi dördüncü; Kocaeli TOSB Otomotiv Yan Sanayi İhtisas Organize Sanayi Bölgesi ise beşinci sırada yer almıştır. Sıralamada iyi konumda bulunan Organize Sanayi Bölgeleri çoğunlukla büyükşehirlerde yer alan bölgeler olarak göze çarpmaktadır.

Çankırı Şabanözü Organize Sanayi Bölgesi ise 204 bölge içerisinde yatırım ortamı açısından son sırada yer almaktadır. Analizde son sıralarda yer alan Organize Sanayi Bölgeleri ise genellikle yeni kurulan ve gerek altyapı gerekse diğer kriterler açısından yeterli düzeyde olmayan bölgelerdir.

Analizde kullanılan veriler ışığında Organize Sanayi Bölgeleri ile ilgili olarak göze çarpan diğer hususlar ise kriterlerle ilgilidir. Bu verilere göre doğalgaz altyapı inşaatını tamamlayan Organize Sanayi Bölgelerinin oranı sadece % 43'tür. Organize Sanayi Bölgelerinin yarısının bile doğalgaz altyapısı inşaatını tamamlamadığı görülmektedir. Yol alt ve üstyapısı ile telekomünikasyon altyapısını tamamlayan Organize Sanayi Bölgelerinin oranı ise % 62,7'dir. Oranlara bakıldığında, Organize Sanayi Bölgelerinin bu konudaki durumun iyi olduğunun söylenmesi zordur. Fiber internet altyapısına sahip olan Organize Sanayi Bölgelerinin oranı ise % 53'tür. Organize Sanayi Bölgelerinin bu konudaki durumuna bakıldığında ancak yarısının bu altyapıya sahip olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği yoğun rekabet, ülkelerin ekonomi politikalarını yeniden yapılandırmasına zorunlu bırakmıştır. Ülkeler de bu yoğun rekabet ortamında kendilerine daha fazla yatırım çekmek amacıyla da belirledikleri yeni politikaları bölgesel ve yerel düzeyde teşvik gibi araçlarla desteklemişlerdir. İşte bu noktada yatırım ortamı kavramı ön plana çıkmaktadır. Rakiplerine göre daha iyi bir yatırım ortamına sahip olan ülke, bölge ya da şehirler hem yerli hem de yabancı yatırımcılar tarafından tercih sebebi olmaktadır.

Yatırım ortamı kavramı olarak hem yurtdışından gelen doğrudan yabancı yatırımları hem de yurtiçindeki özel yatırımları içermektedir. Yatırım ortamı kavramıyla ilgili olarak bilimsel yazında farklı tanımlar bulunmakla birlikte aslında, yatırımcıların yatırım yaparken bir yerde olmasını istediği ve istemediği faktörlerle ilgilidir. Bu faktörler de istikrarlı politikalar, kalifiye insan gücü, güçlü bir fiziki altyapı, gelişmiş finansal sistem, şeffaf düzenlemeler altında özgür bir iş yapma ortamı, uygun araziler, rekabet kurallarına uygun bir piyasa ortamı olarak sıralanabilir.

Yapılan çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren 204 adet Organize Sanayi Bölgesi'nin yatırım ortamı değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda 2016 yılı itibariyle kuruluşu tamamlanmış ve sağlıklı bir şekilde verileri elde edilebilecek olan Organize Sanayi Bölgeleri analiz kapsamında kullanılmıştır. Bu tarihten sonra kurulan Organize Sanayi Bölgeleri ise değerlendirme kapsamı dışında bırakılmıştır.

Düzye 3'e göre Organize Sanayi Bölgeleri için yapılan TOPSIS sıralamasında Samsun Merkez Organize Sanayi Bölgesi birinci; Kocaeli Asım Kibar Organize Sanayi Bölgesi ikinci; Kocaeli Gebze Güzeller Organize Sanayi Bölgesi ise üçüncü sırada yer almıştır. Bunun nedeni ise bu Organize Sanayi Bölgelerinin Entropi ile ağırlıkları verilmiş olan en yakın karayolu ve demiryolu mesafesi ile doğalgaz dağıtım şebekesi inşaatı tamamlanma oranı kriterlerinde diğer alternatiflere göre daha iyi değerlere sahip olmasıdır. Yani bu Organize Sanayi Bölgelerinin yatırım ortamları diğer Organize Sanayi Bölgelerine kıyasla daha iyi durumdadır. Çankırı Şabanözü Organize Sanayi Bölgesi ise 204 bölge içerisinde yatırım ortamı açısından en son sırada yer almaktadır.

Çalışma kapsamında kullanılan veriler ışığında şu tespitlere de yer verilebilir:

Doğalgaz altyapı inşaatını tamamlayan Organize Sanayi Bölgelerinin oranı sadece % 43'tür. Organize Sanayi Bölgelerinin yarısının bile doğalgaz altyapısı inşaatını tamamlamadığı görülmektedir. Bu oran, yatırımcı açısından olumsuz bir durum teşkil etmektedir. Ucuz ve temiz bir enerji girdisi olarak kullanılmakta doğalgazın erişilebilir olması yatırımcılar açısından önemli bir faktördür. Organize Sanayi Bölgelerinin hızla inşaatlarını tamamlayarak bu açıklarını kapatmaları yatırımcılar açısından önem arz etmektedir.

Telekomünikasyon altyapısını tamamlayan Organize Sanayi Bölgelerinin oranı % 62,7'dir. Günümüz üretiminde iletişim önemli bir yerdedir. Bu açıdan bakıldığında Organize Sanayi Bölgelerinin altyapı inşaatlarına hız vermesi, yatırımcılar açısından önem arz etmektedir.

Yol alt ve üstyapısını tamamlayan Organize Sanayi Bölgelerinin oranı % 62,7'dir. Ulaşım faktörü hem üretim girdilerinin sağlanması hem de üretilen malların sevkiyatında vazgeçilmez bir unsurdur. Orana bakıldığında, Organize Sanayi Bölgelerinin bu konudaki durumun pek de iyi olduğunun söylenmesi zordur. Bu açıdan bakıldığında yol alt ve üstyapı inşaatlarına hız verilmesi gerekmektedir.

Fiber internet altyapısına sahip olan Organize Sanayi Bölgelerinin oranı % 53'tür. İletişim ve internetin önemi günümüz ekonomilerinde tartışılmaz bir konudur. Fakat Organize Sanayi Bölgelerinin bu konudaki durumuna bakıldığında ancak yarısının bu altyapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu konuda gerekli adımların atılarak inşaat süreçlerinin hızlandırılması gerekmektedir.

Aslında bu çalışma, Organize Sanayi Bölgelerinin bir bakıma kamu yatırımları açısından yatırım ortamı değerlendirmesini yapmaktadır. Bu açıdan incelendiğinde Organize Sanayi Bölgelerinin yatırım ortamının sadece belli bir pencereden incelendiğini söylemek mümkündür. Yapılan sıralama sonuçlarına bakıldığında da altyapı yatırımları açısından daha iyi durumda olan Organize Sanayi Bölgelerinin daha iyi bir sıralama elde ettiği yani yatırım ortamı açısından daha iyi durumda olduğu sonucu elde edilmektedir.

KAYNAKLAR

- AKYÜZ, Y., SOBA, M., (2013), “ELECTRE Yöntemiyle Tekstil Sektöründe Optimal Kuruluş Yeri Seçimi: Uşak İli Örneği”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, c. 9, s. 1, ss. 185-198,
- BAKKA (Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı), (2012), “Batı Karadeniz Bölgesel Organize Sanayi Bölgeleri Mevcut Durum Analizi”, “http://bakka.gov.tr/assets/raporlar/BAKKA_OSB_MDA_639760.pdf”, (10.12.2016),
- BAYÜLKEN, Y., KÜTÜKOĞLU, C., (2012), “Organize Sanayi Bölgeleri Küçük Sanayi Siteleri Teknoparklar”, TMMOB Makina Mühendisleri Odası, Ankara,
- BULUT, M., (2009), “Yatırım İkliminin Geliştirilmesinde Vergi Politikalarının Rolü: Türkiye Örneği”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir,
- BULUT, T., (2017), “MULTIMOORA Yöntemi ile Farklı İllerdeki Organize Sanayi Bölgelerinin Yabancı Yatırımcılar Açısından Optimal Yer Seçimi Olarak Değerlendirilmesi”, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, c. 54, S. 624, ss. 41-52,
- CEBECİ, A., (2011), “Piyasanın Koordinasyonunda Yeni Kurumlar: Yatırım Ortamını İyileştirme ve Koordinasyon Kurulu”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul,
- ÇAĞLAR, E., (2006), “Türkiye’de Yerelleşme ve Rekabet Gücü: Kümelenmeye Dayalı Politikalar ve Organize Sanayi Bölgeleri”, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Kitabı, TEPAV Yayını, Ankara,
- ÇAKIR, S., PERÇİN, S., (2013), “AB Ülkeleri’nde Bütünleşik Entropi Ağırlık-Topsis Yöntemiyle Ar-Ge Performansının Ölçülmesi”, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c. 1, S. 32, ss. 77-95,
- ÇİFTÇİ, H., (2015), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım İkliminin Oluşturulmasını Belirleyen Faktörler”, Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, c. 19. S. 2, ss.173-192,
- DABSON, B., RIST, C., SCHWEKE, W., (1996), “Business Climate and The Role of Development Incentives”, Published by the Minneapolis Fed for “The Economic War Among the States” a conference held in Washington, D.C.,
- DİNLER, Z. ve ERSUNGUR, Ş. M., (2005), “Bölgesel İktisat”, İİBF Yayını, Erzurum,
- ERDOĞAN, B., (2008), “Aydın İlinin Yatırım İklimi”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın,
- EYÜBOĞLU, D., (2003), “2000’li Yıllarda Organize Sanayi Bölgelerimiz”, Milli Prodükdivite Merkezi Yayınları, Ankara,
- FANKHAUSER, S., Lavric, L., (2003), “The Investment Climate for Climate Investment: Joint Implementation in Transition Countries”, EBRD Working Paper, S. 77,
- HUSEYNOV, R., (2004), “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Teşviki Anlaşması”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,
- KARAATLI, M., Ömürbek, N., Köse, G., (2014), “Analitik Hiyerarşi Süreci Temelli TOPSIS ve VIKOR Yöntemleri İle Futbolcu Performanslarının Değerlendirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c. 29, S. 1, ss. 25-61,
- NG, F.Y., Tuan, C., (2002), “Building A Favourable Investment Environment: Evidence For The Facilitation Of FDI In China”, The World Economy, c. 25, ss. 1095-1114,
- ONAT, E., (1969), “Organize Sanayi Bölgeleri Fiziki Planlama Esasları”, TOBB Yayınları, Ankara,
- OSBÜK (Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu), (2016), “Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri’nin Kuruluşu ve Gelişimi”, “<http://www.osbuk.org/doc/OSBUygulamalar.doc>”, (07.08.2016)
- ÖMÜRBEK, N., EREN, H., (2017), “Entropi-Aras ve Entropi-Moosra Yöntemleri ile Yaşam Kalitesi Açısından AB Ülkelerinin Değerlendirilmesi”, Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c. 10, S. 2, ss. 29-48,
- ÖZCAN, B., ARI, A., (2010), “Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz: OECD Örneği”, Ekonometri ve İstatistik, S. 12, ss. 65-88,
- ÖZDEMİR, M., (1990), “Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri”, TOBB Yayını, Ankara,
- ÖZDEMİR, M., (2015), “Karar Teorisi”, Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri, Dora Yayıncılık, Bursa,

- SOYLU, A., ÇAMURDAN, B., (2008), “Türkiye’deki Yatırım Ortamının Girişimcilğe Olan Etkileri Üzerine Bir Alan Araştırması (Denizli Örneği)”, 2. Uluslararası Girişimcilik Kongresi, Kırgızistan-Türkiye MANAS Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, 7-10 Mayıs 2008, Bişkek-Kırgızistan, ss. 183-195,
- ŞİMŞEK, K., (2016), “Analitik Hiyerarşi Süreci ve Electre Yöntemi İle Tekstil Sektöründe Kuruluş Yeri Seçimi”, Uluslararası Katılımlı 16. Üretim Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Mühendisliği Bölümü, 12-14 Ekim, İstanbul, ss. 1037-1045,
- UZUN, S., KAZAN, H., (2016), “Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinden AHP, TOPSIS ve PROMETHEE Karşılaştırılması: Gemi İnşada Ana Makine Seçimi Uygulaması”, Journal of Transportation and Logistics, c. 1, S. 1, ss. 99-113,
- UZUNOĞLU, S., ALKİN, K., (2003), “Dünyada ve Türkiye’de Özel Sanayi Bölgeleri”, İTO Yayınları, İstanbul,
- WITKOWSKA, J., (2007), “Foreign Direct Investment in the Changing Business Environment of the European Union's New Member States”, Global Economy Journal, c. 7, S. 4, ss. 1-30,
- YURDAKUL, E., (2005), “Türkiye’de Sanayileşme Sürecinde Organize Sanayi Bölgeleri ve Eskişehir OSB Uygulaması”, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

Derleme Makalesi/Review Article

**ENFORMASYON ÇAĞI – ZAMAN – MEKÂN İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA
BÖLGESEL KALKINMA KURAM VE SÜREÇLERİ***

**REGIONAL DEVELOPMENT THEORIES AND PROCESSES
IN THE CONTEXT OF INFORMATION AGE– TIME & SPACE RELATIONSHIP***

Pervin ŞENOL

Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, pesenol@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-4678-2816>

Abidin KEMEÇ

Öğr. Gör., Uşak Üniversitesi Karahallı MYO, abidinkemec@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-9395-4118>

Başvuru Tarihi/Application Date: 28.11.2017

Kabul Tarihi/Acceptance Date: 07.03.2018

DOI: 10.30798/makuiibf.358723

Öz

Bu çalışmada, 18.yüzyıldan günümüze kadar ortaya atılmış olan iktisadi kuramlar, bölgesel kalkınma paradigmaları ve yer seçim teorileri ele alınarak, kuramsal değişimler, zaman ve mekân kavramlarındaki değişimler incelemektedir. Bir başka ifade ile çalışma kapsamında, kavramsal ve dönemsel bir değerlendirme yapılmaktadır. Bu bağlamda, Merkantilizm, Fizyokrasi, Klasik İktisat, Keynesyen, Yeni Keynesyen ve Yeni Klasik İktisat Kuramları, Rosenstein- Rodan (Büyük İtiş Modeli), Perroux'a (Büyüme /Kalkınma Kutupları Teorisi) gibi bölgesel kalkınma kuramları; von Thünen, A. Weber, Christaller, Lösch, W.Isard, P. Krugman'ın yer seçim kuramları değerlendirilmektedir. Ayrıca, son dönem değişimleri açıklamaya yönelik, Manuel Castells tarafından sunulan zaman ve mekân tartışması kapsamında değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu kapsamda, kalkınma kuramlarında mekânın ve zamanın karşılığı, yeri, değişimi ve nasıl değişip dönüştüğü değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Enformasyon Çağı, Zaman ve Mekân İlişkisi, Bölgesel Kalkınma Kuramları, İktisat Kuramları.

Abstract

In this essay, theories of economics, regional development paradigm and location theories have been evaluated according to theoretical aspects, transformation of time and space concepts from 18th century to nowadays. On the other hand, economical theories such as Mercantilist, Physiocracy, Classical Economic Theory, Keynesian Theory of Economics, New Keynesian Theory and New Classical Economic Theory; regional development theories such as Rosenstein- Rodan (Big Push Theory), Perroux (Growth Poles Theory); location theories such as von Thünen, A. Weber, Christaller, Lösch, W.Isard and P. Krugman's are handled with as a conceptual and periodical review. With the beginning of the "Information Age" (Industrie 4.0), especially last three decades, discussions on conceptual transformation of time and space by Manuel Castells' are commented in the context of the meaning of time and space concepts, transformation of conceptual usage in the periodical processes.

Keywords: Information Age, Time and Space Relationship, Theories of Regional Development, Theories of Economics.

* Bu çalışma, 12-14 Ekim 2017 tarihinde Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde gerçekleştirilen 17. Ulusal Bölge Bilimi ve Bölge Planlama Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

EXTENDED SUMMARY

Research Purpose: The purpose of this essay is to evaluate how the concepts of time and space have transformed in theories of economics, regional development paradigm and location theories from the 18th century to nowadays.

Research Questions: From the mercantilist period to the nowadays, what kind of transformations have occurred in economic theories, development economy and regional development theories in terms of time and space conceptual aspects? How have been transformed time and space context of theories of location from von Thünen to Krugman established? How did Manuel Castells relate to time and space in the Age of Information?

Literature Review: This essay data based on literature search which include books, academic journals, internet resources and Google Academic database. Key elements and keywords of this search are economic theories, regional development paradigms, time-space relations in theories, location theories, as well as Manuel Castells's works on time and space concepts such as Information Age book.

Results and Conclusions: Before Industrial Revolution mercantilist periods of economic system time and space had defined as a natural processes determined by nature and natural conditions. Industrial Revolution (1st, 2nd and 3rd stages), Enlightenment, rational thought together with technological innovation changed the concepts of time and space, and its organization especially in the production processes include labor force, mode of production, production relations so on. It seems that space and time concepts have been used as an abstract and ignored component of the capital accumulation process in the economic theories, regional development theories (location theories etc.). Fourth stage of Industrial Revolution has started to new era for time and space with the creative industries, internet of things and the information technology.

Theoretical approaches in the world and Turkey, countries, geography (space), and long-term investment and development of (time) has developed an approach that is decisive for economic growth and development. In the 20th century as a traditional development economics tool the "Growth Pole" approach, which has become a widespread policy accepted by the nation states, represents the process in which the evolution in technology-time and space context accelerates in the second and third stages of the Industrial Revolution. Fordist production, Taylorist organization, mass production and consumption, rapid circulation has accelerated through technology and time and space relations discovered in capitalist capital accumulation processes.

Priority spaces in the selection of global networks; centers that are able to connect with the natural resources more closely, are suitable areas for international financial systems, sufficient infrastructure is the field where information technology can be produced. The informational, global economy is organized around command and control centers that can coordinate, regenerate and manage the spiraling activities of company networks. Castells suggests that the concept of time undergoes considerable change in the Age of Information, the transition from time to virtual time and timeless time that emerged with mass production after the Industrial Revolution. The linear, irreversible, measurable, predictable time of modern times is fragmented in the network society. Features of the new space; individualization in the working system, increased specialization of activities, increased ability of individual employees to network around all events, guiding in a new urban space, endless mobility space, communication and information technology in place, and internet management at the highest level. Moreover, in network society, space organizes time.

New communication technology at the regional scale- time and space place information technologies at the center of regional and national development. In the regional development approach that points to the transition from learning to mass production, the provision of new technologies in regional development strategies is gaining visibility, as well as being involved in the network and in the flow of time and space.

The concept of time and space has undergone a constant transformation and this transformation in economic theories, location theories and regional development theories and national policies. Nowadays, the relationship between human, time, space, technology, and information is a complex and n-dimensional process that must be tackled together in the creation of regional development and growth strategies and policies in location theories.

GİRİŞ

“... yeni iletişim sistemi, uzamı ve zamanı, insan hayatının temel boyutlarını kökten bir dönüşüme uğratar. Yerellikler, kültürel, tarihsel, coğrafi anlamlarından kopar, işlevsel ağlar ya da imaj kolaçları olarak yeniden birleşirler; böylece mekânların uzamının yerini bir akışlar uzamı alır. Geçmiş, şimdi ve gelecek, aynı mesaj içinde birbirleriyle etkileşim içinde olabilecek şekilde programlandığında, zaman silinir. Akışların uzamı ve zamansız zaman tarihsel olarak aktarılmış temsil sistemlerinin çeşitliliğini kapsayan ve aşan yeni bir kültürün maddi temellerini oluşturur: Kurgunun, kurmaya duyulan inanç olduğu gerçek sanallık kültürü...” (Castells, 2008: 501).

Sanayi Devrimi ile başlayan süreç ekonomik ve toplumsal yaşamdaki gelişmelerin yanı sıra iktisadi kuramlar, bölgesel kalkınma anlayışı, bölge kalkınma kuramları, kuramsal gelişmelerin yönlendirdiği bölgesel ve ulusal kalkınma politika ve pratiklerinin de değişmesine neden olmuştur. İktisat kuramları içinde merkantilist, fizyokrat ve klasik yaklaşımlar iktisat kuramının ilk dönem kuramsal çerçevelerini temsil etmektedir. Mekânın soyut ve nötr bir bileşen olarak kuramsal süreçlerin dışında kaldığı, teknolojik gelişmelerin ilk dönemlerinden (Endüstri 1.0) sonra, 1929 Dünya Ekonomik Krizi ve Keynesyen yaklaşımın yaygın kabulü ile yeni bir dönemin başladığı (Endüstri 2.0) kabul edilmektedir. Bu dönemde, gündeme gelen yerleşim kuramlarında (Johann Henreich von Thünen, Alfred Weber, Walter Christaller ve August Lösch) mekân tartışmaları ekonomi-politik-teknolojik değişimlerin etkisiyle yeni bir boyut kazanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ivme kazanan küreselleşme ile teknolojinin hâkimiyeti artmış (Endüstri 3.0), zamanın ve mekânın kuramsal bağlamı yeniden evrilmiştir: Büyüme kutupları, yeni ekonomik coğrafya, öğrenen bölge, kümelenme, yenilikçi bölge, endüstriyel bölge, yeni bölgeselcilik, merkez- çevre kuram ve uygulamaları ile gündeme gelmiştir. Bölgesel kalkınma kuramları ve politikaları bu dönemler içinde; özellikle bilişim ağırlıklı, teknolojik ilerlemelerin sonrasında (Endüstri 4.0), “Enformasyon Çağında”, zaman ve mekân ilişkisi yeni bir boyuta taşınmış ve bölgesel kalkınmanın merkezi ve yerel bileşenleri yerel, ulusal ve küresel ölçekte dönüşüme uğramıştır.

Çalışma kapsamında, Merkantilist dönemden başlayarak günümüze kadar değişen ekonomi kuramları, kalkınma iktisadı, bölgesel kalkınma kuramları ve von Thünen’den Krugman’a uzanan yer seçimi kuramları ele alınarak zaman ve mekân bağlamı içinde incelenmektedir.

1. İKTİSADİ, BÖLGESEL VE YER SEÇİMİ KURAMLARI– EKONOMİK VE TEKNOLOJİK GELİŞMELER

İnsanlık tarihinde, tarihin seyrini önemli ölçüde değişime uğratmış olan Sanayi/Endüstri Devrimi ile birlikte mekân (yaşam alanı, üretim faaliyetinin yürütüldüğü alan, bölge, yer), zaman (üretim faaliyetin başlangıcından sonuna kadar geçen zaman dilimi, hareketin/işin/eylemin başlangıcı ile bitişi arasındaki süre) ve ekonomik faaliyetler tamamen değişmiştir. Sanayi Devrimi öncesi iklim ve doğa koşullarına bağlı olan yaşam ve üretim, bu dönem sonrasında neredeyse doğa ile kurulan tüm organik bağlarını kopararak inorganik bir süreç başlatmıştır. 1980 sonrasında teknolojinin ekonomik büyümenin önemli bir bileşeni haline gelmesi ile birlikte inorganik süreçlerin hâkimiyeti ivme kazanmıştır. Özellikle son dönem büyümenin üç temel belirleyicisi olarak kabul edilen; tasarruf ve yeni sermaye yatırımları, beşeri sermaye yatırımları ve yeni teknolojiler, bu inorganik bileşenlerle şekillenmektedir. Bu üç faktörden ekonomik büyümeye- verimliliğe ve sermaye birikimine en fazla katkıyı sağlayan faktör olarak ileri teknoloji kullanımı ve yeni teknolojik ürünlerin piyasaya sunumu da (Yıldırım, vd, 2010, 275-277) dâhil olmak üzere inorganik süreç, ekonominin ve yaşamın en temel noktalarına hâkim olmaktadır.

1.1. SANAYİ DEVRİMİ ÖNCESİ KURAMLAR

Sanayi Devrimi ile birlikte ekonomi kuramlarının yanı sıra yerleşim kuramları¹ gündeme gelmektedir. Tekeli, yerleşim kuramlarının ekonomik kuramların gelişiminden bağımsız ve mekanik bir yaklaşım içinde olduğunu ve ancak son dönemde mikro ekonomik üretim teorisinin bir parçası haline geldiğini belirtmektedir. Yer seçim kuramlarında, genellikle, belirli bir üretim, hammadde ve pazar yeri koşullarında en ucuz üretim yeri (optimum mekân) arayışı içine girilmektedir (Tekeli, 1970). Bu tür kuramlarda mekân üretim süreçlerinde girdi maliyetini azaltan bir değişken olarak değerlendirilmektedir.

Sanayi Devrimi öncesinde tarım hem üretim hacmi hem de istihdamdaki payı itibarıyla dünyanın her yerinde en önemli sektördür. Tarıma alternatif olarak sanayi sektörü sanayi mamul mal üretimi ile sınırlıdır. Taşıma imkânlarının sınırlılığı, taşıma maliyetlerinin ve riskin yüksek olması nedeniyle, pazarlar ve ticaret tamamen kaybolmasa da, değişimi yapılan mallar oldukça değerli mallardır. Günlük hayatta kullanılan, hayatın idamesi için zorunlu olmayan malların ticareti ise son derece sınırlıdır. Feodal sistemin geçerli olduğu bölgelerde, genellikle yiyecek ve mamul mallarının kendi bölgesinde üretimi desteklenirken, lüks ve zorunlu malların ithalatı serbest bırakılmıştır. Feodal düzende en temel ekonomik faaliyet doğal koşullara bağlı olarak yapılan tarımsal üretim, temel siyasi yapı ise piramit şeklindeki hiyerarşik düzendir. Bu hiyerarşik düzenin en alt ve en geniş tabakasını serfler oluşturmakta, kumaş, kereste, tuz ve demir araçlar büyük ölçüde serfler tarafından üretilmekte, üretimin bir kısmı hiyerarşinin üst basamağında olan lordlara verilmektedir (Güran, 2003: 41). Bu dönemde, yaşam ve üretim süreçlerinin tamamı organik zaman ve mekâna dayanmaktadır.

Merkantilizm, yaklaşık üç yüz yıl boyunca (1450-1750) ulus devletlerin iktisat politikası olarak uygulanmıştır. Merkantilist dönemde, değerli madenlere sahip olma doğrudan iktisadi büyüme ile ilişkilendirildiği için mekânın özellikle değerli maden (altın, gümüş, vb) rezervi açısından zengin alanların, etkin kullanımının ve yönetiminin ülke menfaatine fayda sağlayacağı kabul edilmiştir. Merkantilist kuramda ekonomik karın temelini, değerli madenlerin varlığı ve bu madenlerin üretim ve ticaretin gerçekleştirilmesi oluşturmaktadır. Ulaşım faktörü ise ürünün dağıtımının gerçekleştirilmesinde zamanın bir fonksiyonu olarak devreye girer. Kolonizasyon bu ekonomik temel kabuller ve mevcut teknolojilerin sağladığı ulaşım olanakları ile özellikle Avrupa'nın temel ekonomi politikası olarak uygulanmıştır. Ülke sınırlarında tarımsal üretim, basit araçlar ve emek yoğun üretim ile gerçekleştirilmektedir. Ekonomik kuramda teknolojinin, zamanın ve mekânın ve hatta insanın ekonomik işleyiş içindeki yerine ilişkin değerlendirmeler için bir kaç yüzyıl beklenmesi gerekecektir.

Merkantilist görüş ve uygulamaların toplumsal yapıda yarattığı yoksulluklar Avrupa'da Fransız İhtilali ile birlikte yeni bir dönem başlatmıştır. Böyle bir ortamda Fizyokratlar, halk ayaklanmasını önleyeceğini öngördükleri ekonomik düzenlemeler önererek ortaya çıkmışlardır. Fizyokratlar, toplum yaşamında insanların, tıpkı fiziksel yasalarda olduğu gibi, bazı doğal yasalara tabi olduğunu kabul etmektedirler. Bu doğal yasalar, fizyokratlara göre toplumun zenginlik düzeyini belirleyen, bütün faaliyetleri düzenleyen ilkelerdir (Savaş, 2000: 225- 227).

Fizyokrazi kuramında; tarımsal üretim, ülkelerin ekonomik olarak faaliyet gösterebileceği başat alan olarak tariflenmiştir. Bu kurama göre, iktisadi gelişimin temeli, tarımsal üretimdeki verimliliğe dayandığı için tarımsal faaliyetlerin yürütüldüğü mekânın organizasyonu önemlidir. Doğal süreçlerin belirlediği ve doğal dengenin oluşturduğu zaman algısı bu döneme hâkim olmuştur. Bir başka ifade ile doğal koşullar ve belirli bir coğrafyanın sunduğu üretim olanakları (mekân) içinde gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler (üretim faaliyetlerinin bütünü) bu dönemde de “doğal” zamana tabidir.

¹ Literatürde yer seçim kuramları olarakta yer almaktadır.

Fizyokrazi kuramındaki² doğal zaman ve mekân kabullerinin 1826 yılında von Thünen tarafından yazılan *Isolated State*³ makalesinde de devam ettiği görülmektedir (Blaug, 1985, 614-615; Dinler, 2005, 10-11; Ertürk ve Sam, 2009, 128; Fujita, 2010, 7; Maki, 2008: 4). von Thünen'in Klasik Yerleşim Teorisi temel olarak; tarım için elverişli verimli ovaların merkezden uzaklaştıkça verimsiz topraklara dönüştüğü merkezin kırsal alanlardaki ürün talebini sunmak zorunda olduğu tam rekabet içindeki üreticilerin tarlanın kira düzeyini belirlediği, arazi veriminin ve taşıma olanaklarının her yerde eşit olduğu, tarımsal ürünlerin üretim alanlarının doğal faktörler, taşıma maliyeti ve taşıma süresi gibi faktörler tarafından belirlendiği bir çerçeve sunmaktadır. (von Thünen, 1826'dan aktaran Ekinci ve Ersungur, 2013: 214, Fujita, 2010: 5, Kılınçaslan, 2010: 167, Dinler, 2005: 13).

1.2. SANAYİ DEVRİMİ SONRASI KURAMLAR

1.2.1. SANAYİ DEVRİMİNİN BİRİNCİ AŞAMASI (ENDÜSTRİ 1.0)

16. yüzyılda Avrupa'da başlayan bilim rönesansından yaklaşık iki yüzyıl sonra hammadde kaynaklarına dayalı üretimin ulaştığı boyut, teknolojik ve bilimsel buluşlar ile bilgi birikiminin sonucunda Sanayi Devriminin (Endüstri 1.0) gelişmesine uygun ortam oluşturmuştur. Bu süreçte İngiltere'nin bol kömürü, İskoçya ve Galler'den sağlanan demir cevheri, James Watt'ın geliştirdiği çift tesirli buhar makinesi, Besgemet'in yeni çelik üretim sistemi, John Kayl ve Crompton'un dokuma tezgâhları gibi önemli teknolojik yenilikler Sanayi Devriminin başlangıcını oluşturmuştur (Ünal, 2009: 124). Öncülüğünü Adam Smith, David Ricardo, Thomas Robert Malthus, Jean Baptiste Say ve John Stuart Mill gibi düşünürlerin yaptığı Klasik İktisat Ekolü'nün ortaya çıkmasında en önemli etken, 1750'li yıllardan itibaren filizlenen Sanayi Devrimi olmuştur. Sanayi Devrimi ile birlikte; doğal kaynaklara dayalı organik üretimin yerini emek yoğun (inorganik) makine ile gerçekleştirilen üretime, küçük ölçekli üretim kitlesel üretime, sınırlı pazar giderek küresel pazara dönüşmüştür. Bu dönüşüm sermaye birikim sürecinin, üretim süreçlerinin ve girişimcilerin niteliklerini değiştirmiştir. Bu değişimlerin izinde Klasik İktisat Ekolünün temel ilkeleri, rekabet ve fiyat mekanizması, özel mülkiyet ve girişim özgürlüğü, fayda ve kâr maksimizasyonu peşinde koşan bireyler olarak kabul edilmiştir. (Yayla, 1992: 135).

Adam Smith'e göre, ülke servetinin ve istihdamın kaynağını, toplumdaki özel mülkiyet ve girişim özgürlüğüne sahip, fayda ve kar maksimizasyonu peşinde koşan bireylerin elde ettiği birikim oluşturmaktadır. Bu birikim "doğal bir şekilde" gerçekleşeceği için devlet müdahalesine gerek yoktur (Smith, 2011). Bu kabullerin ekonomi politikalarındaki hâkimiyeti 1929 Dünya Ekonomi Krizine kadar devam etmiştir.

Alfred Weber, kuruluş yeri teorisine göre (1909); optimum yer seçiminde üç kriter baz alınmaktadır. Birinci kriter taşıma maliyetidir. Taşıma maliyetinin minimum olduğu yer firma için optimum kuruluş yeridir. İkinci kriter iş gücü maliyetidir. İki yer arasında tercihte bulunulacaksa iş gücü maliyetindeki kazanç, taşıma maliyetinden yüksekse kuruluş yeri, iş gücünün düşük olduğu noktaya taşınmalıdır. Üçüncü kriter ise bölgesel yığılma avantajlarıdır. İlave taşıma masraflarının yığılma avantajlarından küçük olması durumunda firmanın kuruluş yeri değişmemelidir (Dinler, 2005: 14). Yer seçim kuramı, mekânsal faktörlere dayalı minimum maliyet ile en iyi yer seçim koşullarını ve mekânsal yığılmadan kaynaklanan toplam faydanın maksimizasyonunu sağlamayı hedeflemektedir.

1.2.2 SANAYİ DEVRİMİNİN İKİNCİ AŞAMASI (ENDÜSTRİ 2.0)

Sanayi atımlılarının yapıldığı, 1850 ile 1940 yılları, Sanayi Devriminin ikinci aşaması (Endüstri 2.0) olarak adlandırılmaktadır. Sanayi Devriminin ikinci aşaması, Klasik İktisadın en yoğun kabul gördüğü dönem; 1929 Büyük Ekonomik Krizi, kriz sonrası Klasik İktisat Politikalarının sorgulanıp, yerine alternatif olarak düşünülen Keynesyen İktisat Politikalarının gündeme geldiği dönemi kapsamaktadır. Bu aşamada,

² Fizyokrazi, kelime anlamı olarak doğanın egemenliği anlamına gelmektedir. (Pekin, 1985, 44)

³ Klasik Yerleşim Teorisinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

petrol ve elektrik birincil enerji kaynakları olarak yer almıştır. İngiltere’de başlayan devrim, Avrupa’dan Amerika’ya kadar uzanmıştır (Aybek, 2017: 166).

Keynesyen iktisatçılara göre; ekonominin tam istihdamda olmaması ve piyasaların tam rekabet koşullarını sağlayamaması gibi nedenlerden dolayı, 1929 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Krizi gibi iktisadi krizler döngüsel olarak meydana gelmektedir. Keynesyenler, iktisadi istikrarın sağlanması açısından, Klasik İktisat Ekolünün tersine, devletin ekonomiye maliye politikası araçları veya para politikası araçları ile müdahale etmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Sanayi Devriminin birinci ve ikinci aşamalarında, Klasik İktisat Ekolünün benimsediği dönemde, Fizyokrasi kuramının başat olarak kabul ettiği tarımsal üretimden kopuş ile birlikte sanayi üretimine geçiş gerçekleşmiştir. Bu dönemi daha önceki dönemlerden ayıran en önemli faktörlerden birisi zaman ve mekân bakış açısıdır. 19.yy’ın başlangıcından itibaren ilk fabrikaların kurulmasıyla birlikte seri üretim sistemine geçiş sayesinde, üretim maliyetinde önemli düşüşler ortaya çıkmıştır. Fabrika “çalışma zamanı” artık doğal bir süreç olarak nitelendirilmek yerine, vardiya sistemi kullanılarak, belirli aralıklara sabitlenmiştir. Ülkelerin ve firmaların birbirleriyle rekabet edebilmesinin koşulu belirli bir sürede üretilebilecek maksimum ürün ile doğrudan bağlantılı (ölçek ekonomisi) hale gelmiştir. Mekân organizasyonunun yanı sıra Klasik İktisat Ekolünde zamanın, üretimin, işgücünün ve tüketimin organizasyonu da ülkelerin ve firmaların rekabet güçlerini artırmakla kalmamış, sermaye birikim süreçlerine de ivme kazandırmıştır.

Ülke ve firmaların rekabetteki üstünlüğünü sağlayan önemli faktörler, teknolojinin de katkısıyla, zamanın ve mekânın ekonominin her alanında yeniden organize edilerek üretim süreçlerinin bir bileşeni haline dönüştürülmesidir. Adam Smith, uluslararası ticaretin önündeki kotaların ve engellerin kaldırılmasının ticarete konu olan iki ülke açısından (kazan- kazan) kazançlı olacağını iddia etmektedir. Ayrıca ülke içindeki girişlerin herhangi bir devlet müdahalesi olmaksızın yapılması genel ekonomik dengeyi⁴ olumlu yönde etkileyeceği düşüncesindedir. Keynes ise engellemelerin ve yapısal düzenlemelerin olmadığı bir ekonomik sistemde bireyler/firmalar arasındaki rekabet sonucunda genel dengenin olumsuz etkileyeceğini öne sürmektedir.

Keynesyen İktisat Politikalarında, bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması ve bölgelerin ulusal ve uluslararası ölçekte rekabet edebilecek boyuta taşınması amaçlanmaktadır. Ayrıca Keynesyen iktisat politikalarında kısa dönemli analizler yapılmaktadır. Keynesyen politikalar, mekân- zaman ilişkisi kapsamında değerlendirildiğinde Klasik İktisat Politikalarından farklı olarak mekânın ön plana çıktığı, ulus devlet sınırlarının ve bu sınırlar içerisindeki bölgelerin kalkınma ekonomisinin temel taşlarını oluşturduğu görülmektedir.

Taylorist/Fordist⁵ sistem, fabrikadaki çalışma sistemini organize ederken aynı zaman da “çalışma zamanı” dışındaki zamanı da üretimden tüketime kadar düzenlemeyi amaçlamaktadır. Kitlesele üretim ve kitle tüketim sistemi, verimlilik ve optimum olma kriterleri fabrikadaki sistemi tamamıyla koordine edilebilir ve düzenleme kapasitesine sahiptir. (Webster ve Robins, 1989: 334).

Artan ticaret hacmi, hızlanan sermaye birikimi ve üretim faktörlerindeki değişim yerleşmeler sisteminde yeni bir boyuta ulaşmıştır. Bu yapıyı incelemeye yönelik Christaller, Güney Almanyada bulunan 2825 yerleşme üzerinde yaptığı çalışmada, kasabadan ülke merkezine kadar 7 kademededen oluşan bir yapıda, aynı kademe merkezlerin etkisindeki nüfusların birbirine yakın, sahip oldukları fonksiyonların ise birbirlerine paralel oldukları gözlemiştir. Gözlemleri sonucunda Christaller Merkezi Yerler Teorisini oluşturmuştur. Bu teorinin temeli, diğer alanlarda bulunmayan ürün ve hizmetlerin merkezlerde bulunması ve bu merkezlerden temin edilmesidir. Tüketicilerin ihtiyaçları doğrultusunda merkeze gitmeleri, merkezin

⁴ Genel ekonomik denge, ekonominin mal piyasaları, para piyasaları ve dış ticaretinin dengede olması durumudur.

⁵ Taylorist/Fordist sistem, işçilerin üretim esnasında zaman kaybını azaltmak için tasarlanan bant sistemine göre fabrika düzenlemesinin geliştirildiği sistemdir.

yerleşmede bir etki alanı oluşturmasına sebep olmuştur. Merkezler ise sahip oldukları farklı fonksiyonlar kapsamında kademelenmektedir. Üst kademe merkezler, alt kademe merkezlerin sunduğu hizmetlerin tamamı ve bunun dışında da farklı hizmetler sunmaktadır, bu kapsamda alt kademe merkezler, üst kademe merkezlerin etki alanında kalmaktadır (Hottes, 1983'den aktaran, Sakarya, 2013: 528).

Lösch, Chirstaller'in merkezi yerler teorisini eleştirel bir yöntemle ele aldığı kademelenme çalışmasını 1940 yılında yayınlamıştır (Mulligan, Partridge ve Carruthers, 2012). Lösch yerleşme kademelenmesi modelinde, 150 tür ürün/ hizmet ve dolayısıyla 150 K değerinin varlığını kabul etmektedir. Bu 150 ürün/ hizmetin de bir arada bulunduğu bir noktayı belirleyerek bu noktayı birinci kademe merkez olarak belirlemekte ve metropol olarak tanımlamaktadır. Lösch bu merkez etrafında alt merkezlere yerleştirdiğinde ortaya parçalı bir yapı çıkmaktadır. Alt merkezlerin sahip oldukları üretim ve hizmet türü dolayısı ile ürün farklılaşması etki alanlarını değiştirmiştir (Dicken ve Lloyd, 1990'dan aktaran, Sakarya, 2013. 20-21).

Lösch firmaların optimum yer seçimi konusunda ölçek ekonomilerinin etkili olduğunu belirtmektedir. Lösch'ün öngörüsüne göre firmalar, erişilebilirliğin en yüksek olduğu ve diğer firmalar ile bir arada bulunduğu, böylelikle ölçek ekonomilerinden yararlandıkları bir sistem içindedirler (Mulligan, Partridge ve Carruthers, 2012).

Lösch'ün modelinde; firmanın üzerinde üretim ve satış yaptığı toprağın büyüklüğü, ölçek ekonomileri ve pazara taşıma maliyetlerinin birleşimiyle belirlenmektedir. Eğer ölçek ekonomileri taşıma maliyetlerinden büyükse, tüm üretim tek bir firma tarafından yapılacaktır. Eğer taşıma maliyetleri göreceli olarak ölçek ekonomilerinden büyükse, firmalar bölge etrafında dağılacaktır. Herhangi bir piyasa için, piyasaya giriş serbestliği karı sıfıra indirecekken (normal kar), tüm mekânlarda, firmalar eşit aralıklarla dağılacaktır. Ancak, taşıma maliyetleri, ölçek ekonomileri ve farklı ürünler için talepteki farklılıklardan dolayı, farklı piyasalar için büyüklüklerde farklı olacaktır. Ürünlerin bulunduğu piyasalar böylece merkezi yerleri ortaya çıkaracaktır (Dawkins, 2003, 137'den aktaran, Polat, 2014: 29).

Sanayi Devriminin ülkelerde farklı zamanlarda başlaması ve ekonomik büyümenin bölgesel farklılıklar, eşitsizlikler oluşturması nedeniyle ülkelerarası, ülke içinde, bölgelerarası, bölge içinde, kentlerarası gelişmişlik düzeyinde farklılaşmalar hızlanmıştır. Mekânsal olanakların gerek coğrafi gerek beşeri sermaye açısından farklılaşması mekânın üretim sürecini doğrudan etkilemesine neden olmuş, eşitsizlik, gelişmişlik, kalkınma düzeylerinin de mekânsallaşmasını ortaya çıkarmıştır. Neo Klasik Kuramın etkisi altında olan Dengeli Kalkınma Modelinin temsilcisi olan Rodan'ın "Büyük İtiş" adını verdiği modeline göre, ekonomide birçok kesimde eşanlı yatırımlar gerekmektedir. Bu yatırımlar, kalkınmanın ilk hareketini ortaya çıkarmaktadır. Kalkınmanın devam edebilmesi için asgari bir yatırım miktarı gereklidir, ancak, yeterli değildir. Bu modelde, kaynakların asgari bir miktarının birbirini tamamlayıcı yatırımlara yönlendirilmesi, kendini sürdüren bir büyüme sürecine geçişte eşliğin aşılmasını sağlamaktadır (İşgüden, 1995: 142). Rodan'a göre, başlangıçta gelişmemiş ve tarıma dayalı bir ekonomik yapı mevcutsa, tarımsal nüfus fazlasının farklı amaçlı üretim gerçekleştiren fabrikalara yerleştirmek gerekmektedir. Böylece, her kesimdeki üretim, diğerleri için bir talep yaratabilir ve sonuçta piyasa genişler. Rodan, "bütün kurulacak sanayinin tek bir firma veya tröst gibi ele alınarak ve planlanarak yaratılması"ni önermektedir (Kazgan, 1984: 323).

Ülke ve bölge mekânsal farklılıkları açıklama girişimlerinden bir diğeri Perroux tarafından yapılmaktadır. Perroux Büyüme Kutupları teorisine göre, büyüme kutupları; firmalar, endüstriler veya firma endüstri grupları olabilir. Değişme ve büyüme bu kutuplarda başlatılır. Kutuplar arasındaki ilişkiler girdi ve çıktı akımları ile yaratılan güçleri naklederler. Bölgesel gelişmede en önemli unsur, gelişme kutbunun çekirdeğini meydana getiren "kilit endüstriler" arasındaki karşılıklı etkileşimdir. Kilit endüstrilerin belirgin özellikleri; yüksek yığılma derecelerine sahip olmaları, önemli çoğaltıcı ve kutuplaşma etkilerini barındırmaları (girdilerin büyük bir çoğunluğu o bölgeden temin edilir) ayrıca ileri teknolojik ve yönetim merkezleri olmalarıdır. Büyüme kutbu kavramında, hâkim endüstri/firma, çevresindeki

endüstri/firmaların büyük bir kısmını kendine çeker, ayrıca bir kutup o bölgede yaklaşık olarak on firmayı etkiler (Büyükdavras, 1972: 60).

W. Isard'a göre, bir anlamda monopol unsurları mekânsal ilişkilerde daima var olduğu için tekeller rekabete dayalı bir genel denge teorisi aslında bir mekânsal ekonomi ve genel yerleşim teorisidir (Isard, 1956, 54'den aktaran Arıcıoğlu, 2011: 29)

Yeni Keynesyen İktisatçılar, ekonomik ajanların rasyonel beklentilere sahip olması ve para arzındaki değişimleri öngörmeleri durumunda bile, toplam talep düzeyindeki değişmelerin reel etkiler doğurmasının mümkün olduğunu ortaya koymuşlardır. Böylece, bir taraftan Yeni Klasik İktisatçıların öngörülen politikanın etkisizliği iddiasını çürütürlerken; diğer taraftan da Keynesyen makro iktisada sağlam mikro temeller sağlayarak, toplam talep yönetimine ilişkin politikaları akademik çevrelerde tekrar tartışılabilir hale getirmişlerdir (Büyükakın, 2007: 32). Yeni Keynesyen İktisatçılar, bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması ve bölgenin büyüme, kalkınma hedeflerini gerçekleştirebilmesi için, öğrenen bölge, kümelenme, kuluçka merkezleri, teknokentler, teknoparklar gibi araçların, mekânın organize edilmesi yoluyla, kullanılmasını önermektedir.

Solow İçsel Büyüme Teorisi, teknolojik gelişmenin ekonomik sistemin içinde oluştuğunu, dolayısıyla ekonomik kararlardan etkilendiğini ifade etmektedir. Ayrıca İçsel Büyüme Teorisi, yakınsama teorisini⁶ reddetmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin gerekli ekonomik performansı gösterememesi halinde, gelişmiş ülkelerle arasındaki gelir farkının zaman içerisinde artabileceğini vurgulamıştır. Ayrıca optimal büyüme oranına ulaşılabilmesi için ekonomide devlet müdahalelerinin olabileceğini de savunmaktadır (Yülek, 1997: 2).

Neo-Klasik İktisatçılar, Klasik İktisatçıların aksine piyasaların başarısız olmasını piyasalarda tam rekabet gerçekleşmemesi, dışsalıklar, kamunun üretmek zorunda olduğu mallar gibi nedenlere dayandırmaktadırlar. Ayrıca Neo-klasik İktisatçılara göre nominal ücret artış oranı ile işsizlik oranı arasında ters yönlü bir ilişki olduğu, ekonomide işsizlik ve enflasyonun aynı anda görülmediği kabullerini içeren, Phillips Eğrisinin geçerli olduğu öne sürülmektedir. Politikalar ekonomik konjonktüre bakılarak işsizlik ve enflasyon arasında tercih yapılarak gerçekleştirilir. Ancak, Yeni Keynesyen İktisatçılar Neo Klasik İktisatçıları bu iki olgunun eşanlı olarak meydana gelebileceğini öngöremedikleri için eleştirmişlerdir.

1.2.3. SANAYİ DEVRİMİNİN ÜÇÜNCÜ AŞAMASI (ENDÜSTRİ 3.0)

Sanayi Devriminin üçüncü aşaması (Endüstri 3.0) bilgi ve bilgi teknolojilerinin ön plana çıktığı, tüketicimin kitleselleşerek yayıldığı, çokuluslu şirketlerin gündeme geldiği bir dönemdir. Günümüzde küresel şirketlerin dünya ticaretinin yaklaşık olarak %75'ini kontrol ettikleri söylenmektedir. Dönemin belirleyici unsurları, 1945 sonrası dönemde gündeme gelmeye başlayan küresel neo-liberal politikalar, antlaşmalar ve kurumlardır: Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı, Uluslararası Ticaret Odası, Dünya Ekonomik Forumu (Çımrın, 2009: 81). Bugün artık küresel düzlemde ulusların dış ticaret ve ekonomi politikaları konusunda söz sahibi olma düzeyleri yüksek oranda ortadan kaybolmuştur. Politika yapma ve ekonomiyi düzenleme yetisi/yetkisi, küreselleşen dünyada, IMF ve Dünya Bankası gibi ulus üstü örgütlere devredilmiştir.

1970'lerin başında Lucas, Sargent ve Wallace'in öncülüğünde gelişen Yeni Klasik İktisat anlayışı kısa dönem içerisinde teorik tartışmalarda başat hale gelmiştir. Rasyonel beklentileri dikkate alan bu anlayış, uygulanan iktisat politikalarının reel ekonomik aktiviteler üzerinde ancak algılama uyumsuzlukları (eksik bilgilenme) durumunda etkili olabileceğini ortaya koymuştur. Uygulanan politikaya yönelik veriler, ekonomik ajanlar tarafından algılandığıdaysa, beklentiler ve görelî fiyatlar yeni politikaya uygun hale getirilecek ve iktisat politikalarının reel ekonomik aktivite üzerindeki etkisi de ortadan kalkacaktır. "Politika

⁶ Yakınsama ve ıraksama teorileri; görece zengin bölgelerin, görece fakir bölgeler ile ekonomik gelişmişlik açısından aralarındaki farkların azalması(yakınsama) veya artması (ıraksama) durumunun analizidir.

etkinsizliği” olarak adlandırılan bu çıkarsama kısa zaman içerisinde, iktisat politikası tartışmalarında hâkim hale gelmiştir. Ancak, rasyonel beklentiler varsayımına dayalı modellerin teorik düzlemde gösterdiği başarıyı ampirik alanlara taşıyamaması bu modellere yönelik eleştirilerin yükselmesine yol açmıştır (Yıldırım vd., 2010: 1270).

Yeni Klasik Ekolün, en temel varsayımlarından biri piyasaların her zaman tam rekabet koşulunu sağlamayabileceğidir. Ekonomide tam rekabet piyasasının işleyebilmesi için piyasanın; atomize olma (piyasada çok sayıda alıcı ve satıcının olması), homojen olma (tüm mallar aynı türde ve kalitede), şeffaflık (piyasadaki tüm aktörler tam bilgiye sahiptir) ve mobilite koşullarının (piyasaya giriş ve çıkışların serbest olması) tamamını sağlaması gereklidir. Yeni Klasik İktisatçılara göre eksik rekabet nedeniyle oligopol (az sayıda satıcı ve çok sayıda alıcı) ve monopol (tek sayıda satıcı ve çok sayıda alıcı) piyasa türleri ortaya çıkabilir.

Yeni Keynesyen, Neo- Klasik Ekolüne eş zamanlı olarak Milton Friedman’ın öncülüğünde Monetarist düşünce akımı gündeme gelmiştir. Bu düşüncenin varsayımları arasında; para arzındaki büyüme oranı ile nominal gelirin büyüme oranı arasında doğrudan ilişki, serbest piyasa ekonomisinin kendi iç dinamiği sayesinde istikrarlı bir model olması, insanların daha iyi bir iş arama veya işsizlik yardımından yararlanmaları sonucunda belirli bir süre işsiz kalabilecekleri, böylece ekonomide her an bir “doğal işsizlik” olabileceği görüşleri yer almaktadır. (Aktan, 2010).

Günümüzde öğrenen bölgeler önemli bir yenilik ve kalkınma kaynağı olarak görülmektedir. Ayrıca öğrenen bölgeler, ekonomik organizasyonun gelişmesi; birbirine bağlı satıcıların ve tedarikçilerin üretim altyapısı; bilgi üretebilen çalışanlar, ekip çalışmasını kolaylaştıran ve ömür boyu öğrenme çerçevesinde biraya gelen insan altyapısı; bilginin sürekli paylaşımını kolaylaştıran ve destekleyen, bilginin ve bilgilerin elektronik olarak değiş tokuşu, mal ve hizmetlerin zamanında teslim edilmesi ve küresel ekonomiye entegrasyonu kolaylaştıran bir fiziki ve iletişim altyapısı; bilgi yoğun kuruluşların ihtiyaçlarını karşılayan sermaye tahsisi ve endüstriyel yönetim sistemlerinin gerekli olan önemli girdileri sağladığı öne sürülmektedir (Florida, 1995).

Tablo 1. Kitle Üretiminden Öğrenen Bölgeye Geçiş (Florida, 1995: 533)

	Kitle Üretim Yapan Bölgeler	Öğrenen Bölgeler
Rekabetin Temeli	<ul style="list-style-type: none"> ● Rekabeti temel alan: -Doğal kaynaklar -Kol gücüne dayanan fiziksel emek 	<ul style="list-style-type: none"> ●Ekonomik Sürdürülebilirliği temel alan: -Bilgi yaratma -Sürekli gelişim
Üretim Sistemi	<ul style="list-style-type: none"> ● Değerin kaynağı, fiziksel emektir. ● Üretim ve yenilik ayrımı 	<ul style="list-style-type: none"> ● Değerin kaynağı bilgidir. ● Sürekli yaratıcılık ● Üretim ve yeniliğin karışımı
Üretim Altyapısı	<ul style="list-style-type: none"> ● Etkileşimsiz tedarik ilişkileri 	<ul style="list-style-type: none"> ● İnovasyon kaynağı olarak firma ağları ve tedarik sistemleri
İnsan Altyapısı (Beşeri Sermaye)	<ul style="list-style-type: none"> ● Düşük yetenekli, düşük ücretli iş gücü ● Taylorist iş gücü ● Taylorist eğitim ve uygulama 	<ul style="list-style-type: none"> ● Bilgi kapsamlı çalışanlar ● Sürekli eğitim ve uygulama ● İnsan kaynaklarının sürekli gelişimi
Fiziksel ve İletişim Altyapısı	<ul style="list-style-type: none"> ● Yurtiçine yönelik fiziksel altyapı 	<ul style="list-style-type: none"> ● Küresel ölçekte fiziksel ve iletişim altyapısı ● Elektronik verilerin değişimi
Endüstriyel Yönetim Sistemi	<ul style="list-style-type: none"> ● Kıyasıya Rekabet ● Katı Emir Komuta Yapısı 	<ul style="list-style-type: none"> ● Karşılıklı bağımlılık ilişkisi ● Ağ organizasyonları ● Esnek düzenleme yapısı

Florida kitle üretimden öğrenen bölgeye geçişi sunduğu çalışmasında (Tablo 1) rekabet temelinin, üretim sisteminin, üretim altyapısının, beşeri sermayenin, fiziksel ve iletişim altyapısının ve işletmelerin benimsediği yönetim sistemlerindeki değişim/dönüşümleri incelemiştir. Özellikle mekânda meydana gelen

değişiklikler üretim sistemlerine tezahür etmiştir. Doğal kaynaklara sahip veya yakın olmanın verdiği avantaj yerini bilgi üretebilecek teknolojik ilerleme ve küresel ölçekte fiziki, beşeri, üretim ve iletişim altyapısına sahip veya yakın olmaya bırakmıştır. İnovasyon kaynağı olarak firma ağları ve tedarik sistemleri günümüzde üretim yapan firmaların en önemli sayacağını oluşturmaktadır. Geçmişte kıyasıya rekabet günümüzde ağ organizasyon ve karşılıklı bağımlılık ilişkisine evrilmiştir.

Fujita'ya göre, Yeni Ekonomik Coğrafya modelinin temeli 1990'ların başında Paul Krugman tarafından atılmıştır. Yeni Ekonomik Coğrafya, genel yerleşim teorisinin en güncel ve en başarılı çalışmalarını sunduğu kabul edilmektedir (Fujita, 2010).

Yeni Ekonomik Coğrafyanın temel varsayımları; iki sektör (imalat- tarım sektörü), iki işgücü (imalat sanayi işçisi- çiftçi) ve iki bölge (kır- kent) mevcuttur. Tarım sektöründe ürünler homojendir ve sadece çiftçinin emek girdisi vardır. İmalat sektöründe farklı ürünler üretilir ve yalnızca imalat işçisinin girdisi mevcuttur. Üretimde ve tüketimde dışsallıklar vardır. Üretim faktörleri ve tüketiciler mekânlar arasında hareketlidir. Ekonomik faaliyetler ölçek ekonomileri kapsamında kentin en ideal noktasında kümelenirler, bu sayede kent monosentrik (tek merkezli) bir kimlik kazanır. Mesafeler uzadıkça hem taşıma maliyeti hem de ürünlerin bozulma ihtimali (Iceberg Formu) artar (Fujita, Krugman, Mori, 1999; Fujita, Mori, 2005).

1.2.4. SANAYİ DEVRİMİNİN DÖRDÜNCÜ AŞAMASI (ENDÜSTRİ 4.0)

Sanayi Devriminin dördüncü aşaması (Endüstri 4.0), ilk kez 2011 yılında Hannover Fuarı'nda dile getirilmiştir. Fuarı katılan uzmanlar tarafından, bilişim çağının modern yüzünün, üretim süreçlerine yepyeni bir boyut kazandırdığı ve yeni bir Sanayi Devrimi'nin yaşanmakta olduğu ifade edilmiştir. Almanya Hükümeti'nin, dile getirilen bu görüşleri, yeni bir sanayi stratejisi olarak ele almasıyla, 4. Sanayi Devrimi kavramsal olmaktan öte, resmi bir nitelik de kazanmıştır. 4. Sanayi Devrimi, sanayide, genel olarak makinelerin insan gücüne gerek kalmaksızın kendilerini ve üretim süreçlerini yönetmeye başlamalarıyla ortaya çıkmıştır. Makineler bu üst düzey ve güncel yapılarını; bilgisayar, iletişim ve internet teknolojilerinin harmanlanmasıyla ortaya çıkan karma teknolojiye borçludurlar (EBSO, 2015: 8).

2. KURAMLAR – TEKNOLOJİLER – ZAMAN VE MEKÂN ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Merkantilist ve fizyokrat iktisat kuramlarında, ülke ve bölge içinde, basit araçlar ve emek yoğun bir biçimde gerçekleşen organik tarımsal üretim doğal, soyut zamana ve mekâna tabidir. Bilimsel, teknolojik ilerlemeler ve Sanayi Devrimi ile yardımıyla, zaman ve mekân yeni bir anlama evrilmiştir: Organik üretimden mekanik üretime, küçük ölçekli üretimden kitlesel (fordist) üretime ve tam zamanlı (post-fordist)/ esnek ve sanal üretime; yüz yüze ilişkilerden formal ilişkilere, sanal ilişki ağlarına; doğal zamandan saat zamana, zamansız zamana; ulus devlet sınırlarında tanımlı mekândan, tek dünya pazarına, sanal markete dönüşen bölgeye; tarıma dayanan sanayiye dayanan ve bilgiye/ bilişime/ enformasyona dayanan bilgi tabanlı ekonomiye, zaman standartlarına bağlı üretimden zamanın egemen olduğu üretim sürecine, mekânında zaman üzerindeki hâkimiyetinin başladığı bir sürece doğru geçiş yaşanmıştır.

Üretim süreçleri, zaman ve mekân kavramlarındaki değişimin Merkantilist Kuramdan, Yeni Keynesyen İktisat Ekolüne kadar nasıl gerçekleştiği Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. İktisat Kuramlarında Devletin Rolü, Mekân ve Zaman*

	Merkantilist	Fizyokrazi	Klasik İktisat	Keynesyen İktisat	Yeni Klasik İktisat	Yeni Keynesyen İktisat
DEVLETİN ROLÜ	Kurum ve kuralları devlet düzenler.	Doğal bir düzen vardır. Devletin ekonomiye müdahalesi gereksizdir.	Ultra Minimal Devlet (Güvenlik Sağlayan Devlet)	Ekonomik denge için devlet müdahalesi zorunludur.	Ultra Minimal Devlet (Güvenlik Sağlayan Devlet)	Ekonomik denge için devlet müdahalesi zorunludur
MEKÂN	Değerli madenlere sahip mekân rekabette önemlidir.	Tarımsal üretimin yapıldığı yer. Toprağın verimliliği önemlidir.	Mekân ekonomi politikalarda çok fazla yer almaz.	Devlet mekânsal organizasyonlara önem verir.	Mekân ile büyüme arasındaki ilişki ekonomi dışıdır.	Öğrenen bölge, kümelenme, kuluçka merkezleri, tekno kentler, teknoparklar
ZAMAN	Soyut ve doğal zaman	Soyut ve doğal zaman	Rekabet açısından zaman önemli bir etkidir. (Ölçek ekonomiler)	İktisat politikaları kısa dönem üzerine kuruludur.	Mekâna göre zaman kavramına öncelik verilmiştir.	Kısa dönemli iktisat politikaları etkin.

*Tablo makale yazarları tarafından üretilmiştir.

Kalkınma iktisadı alanında yoğun tartışmaların yaşandığı ve literatürel katkının en fazla olduğu dönem İkinci Dünya Savaşı sonrasıdır. İkinci Dünya Savaşı ve öncesinde ülkeler daha çok kendine yetebilme ve mümkün olduğunca büyüme yönünde ekonomik politikalara başvurmuşlardır. Klasiklerde temel vurgu, özellikle dış ticaretin önündeki engellerin kaldırılması aracılığıyla, öncelikle ekonomik büyümenin sağlanması olmuştur. 1929 Dünya Ekonomik Krizi Sanayi Devriminin ikinci aşaması iktisat kuramlarında yeni yaklaşımları zorunlu kılmış ve Keynesyen Devlet uygulamaları yaygınlaştırmıştır. 1973-1979 Petrol Krizleri ile Yeni Klasik İktisat ve Yeni Keynesyen Kuramlar daha fazla gündemde yer almaya ve devletin rolü tekrardan tartışılmaya başlanmıştır. Bu süreçte devletin rolü; kurum ve kuralları düzenleyen, ekonomiye müdahale etmeyen, ekonomik denge için müdahale eden (Keynesyen), minimal devlet (Klasik) ve ekonomik denge için müdahaleci devlet olarak farklı roller tanımlanmıştır (Tablo 2).

Tablo 3. Bölgesel Kalkınma Kuramları*

Rosenstein-Rodan'ın Büyük İtiş Modeli	Rostow	Friedrich List	R. Nurkse'nin Kısır Döngü Kuramı	A. Lewis	Hirschman Dengesiz Kalkınma	Paul Streeten ve Dengesiz Kalkınma	Perroux Büyüme Kutupları Teorisi
Ekonomide birçok kesimde eşanlı yatırımlar gerektiğini ve bu yatırımların kalkınmanın ilk hareketini ortaya çıkardığını savunmuştur.	Tüm toplumlar aynı yolu izleyerek kalkınma süreçlerini tamamlamaktadır.	Ekonomide tüm sektörlerin aynı anda ve birlikte canlandırılmasının dengeli bir kalkınmayı sağlamaktadır.	“Bir ülke yoksul olduğu için yoksuldur”	Ekonomik kalkınmanın için, tasarrufların artması ve bilgi ve yetenekleri de içeren hızlı bir sermaye birikimi sağlanması gerekmektedir.	Ekonomiyi dengeden uzaklaştırıcı her tür hareket, ekonomik kalkınmayı hızlandıracaktır.	Büyüme oranları ile ilgili önlem alma konusunda, kalkınma çok başarılıdır. Ancak yolsuzluk, adalet ve yoksulluğun ortadan kaldırılması konusunda yetersizdir ya da çok az başarılıdır.	Bölgesel gelişmede en önemli unsur, gelişme kutbunun çekirdeğini meydana getiren “kilit endüstriler” arasındaki karşılıklı etkileşimdir.

*Tablo makale yazarları tarafından oluşturulmuştur. Tüm kuramları içermemektedir.

Bölgesel Kalkınma Kuramları, büyüme ve gelişmenin ötesinde kalkınma paradigması ile birlikte gündeme gelmiştir. Ülke fiziki mekânında, bölgeler arasında ve bölge içinde kalkınmanın nasıl gerçekleştirilebileceği sorusuna yanıt aramıştır, bölgesel kalkınma kuramları, iktisat kuramları ve yer seçimler kuramları ile ilişki içinde olmuştur. Rodan'ın Büyük İtiş Kuramından, Perroux'un Büyüme Kutupları Teorisine kadar farklı kalkınma kabulleri dünyada ve Türkiye'de ülke- bölge coğrafyasını (mekânını) geliştirmenin politika araçları olarak kullanılmıştır (Tablo 3).

19. yy sonunda Almanya'da gelişmeye başlayan yerleşim kuramları; “bölgesel ve ülkesel hedefleri göz önüne almayan, bir firmanın karlılığını maksimize eden, statik veya kısa süre içinde ekonomik rasyonelliği sağlayan uzun süreli kararlara yönelmemiş, sosyal maliyetleri hesaba katmayan” (Tekeli, 1970) soyut, hipotetik bir mekân analizi üzerinden geliştirilmiştir. von Thünen, Alfred Weber, Christaller, Lösch, W. Isard ve Krugman Yer Seçim Kuramlarının temsilcileri arasında yer almaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. Yer Seçim Kuramları*

von Thünen Klasik Yerleşim Teorisi	Alfred Weber, Kuruluş Yeri Teorisi	Christaller Merkezi Yerler Teorisi	Lösch- Optimum Yer Seçimi Teorisi	W. Isard Bölge Bilimi	P.Krugman Yeni Ekonomik Coğrafya
-Çiftçiler arası rekabet vardır -Ulaşım maliyeti arazinin fiyatının temel belirleyicisidir -Arazi verimi ve taşıma olanakları homojen -Üretim Faaliyeti: Tarımsal üretim -Ulaşım olanakları zayıf -Tek merkezli mekânsal ekonomi (ulaşım olanaklarının sınırlı olması nedeniyle)	>Taşıma maliyetinin minimum olduğu yer firma için optimum kuruluş yeridir. > İş gücü maliyetindeki kazanç, taşıma maliyetinden yüksekse kuruluş yeri, iş gücünün düşük olduğu noktaya taşınmalıdır. > İlave taşıma masraflarının yığılma avantajlarından küçük olması durumunda firmanın kuruluş yeri değişmemelidir.	√Tüm bölgeler, izotropiktir. √ Nüfus bölgelerde eşit dağılır. √ Doğal kaynaklar her yerde aynıdır. √Piyasadaki herkes benzer alım gücüne sahiptir. √ Bütün noktalara ulaşım maliyetleri eşittir. √ Tam rekabet piyasası geçerlidir.	*Üreticiler kâr, tüketiciler ise fayda maksimizasyonu isterler. *Üretim yerleri, çok sayıda olmalıdır. *Piyasaya giriş serbest olduğu için aşırı kârlar yoktur. *Her bir piyasanın sınırlarında, komşu, iki üreticinin malları arasında kayıtsız kalır. *En rasyonel yerleşim yeri, kârın en yüksek olduğu yerdir.	-Coğrafya+ İktisatı birleşimi - Piyasada her bir mal ve faktör için çok sayıda alıcı ve satıcı gerekli değildir. -Bölge içinde farklı yerlerde belirli bir malın farklı fiyatları olacaktır.	-Iceberg form geçerlidir. -Ölçeğe göre artan getiri ve eksik rekabet piyasa -Mekânlar arası hareketlilik mevcut Dışsallıklar mevcuttur. -Ekonomik faaliyetler belirli bölgelerde değişik biçimlerde yığılır.

*Tablo makale yazarları tarafından oluşturulmuştur. Tüm kuramları içermemektedir.

Sanayi Devrimin birinci aşamasından (Endüstri 1.0), bugün içinde bulunduğumuz, Sanayi Devriminin dördüncü aşamasına kadar (Endüstri 4.0) ekonomik krizlerle evrilen, krizlerden çıkışta üretim süreçlerinin yeniden organizasyonu ile kaynaklara olan bağımlılığın azaldığı teknolojiye ve alt yapıda yeni arayışların ortaya çıktığı bir döneme ulaşılmıştır (Tablo: 5). Castells, yeni terminolojiler kullanarak (ağ toplumu, akışlar uzamı, mekânlar uzamı, yeni sanayi uzamı, zamansız zaman, sanal zaman, enformasyonel kent ve mega kent vd) enformasyon çağında zamanın ve uzamın, teknoloji paradigması ile tarihsel değişim sürecini tetiklediğini, toplumsal oluşumlar ve süreçlerin birleşik etkisi altında dönüşüme uğradığını öne sürmektedir (Castells, 2005).

Tablo 5: Sanayi Devrimi İle Değişen Üretim, Zaman, Mekân ve Bilgi*

	Sanayi Devrimi Öncesi	Endüstri 1.0 1784- 1870	Endüstri 2.0 1870- 1970	Endüstri 3.0 1970- 1990	Endüstri 4.0 ve Castells 1990-
Üretim Biçimi	Organik üretim	İnorganik, mekanik üretim	İnorganik ve küçük ölçekli üretim	Kitlesel üretim	Esnek Üretim
Zaman	Doğal zaman	Biyolojik zaman	Saat zaman	Saat zaman	Zamansız zaman
Mekân	Kent Devletleri	Ulus devlet	Ulus devlet	Ulus devlet-Uluslararası Yapılanmalar	Ulusüstü Yapılanma, Ulus ötesi örgütlenme
Bilgi	Tarımsal Üretim Bilgisi	Sanayiye Dayalı Temel Bilgi	Sanayiye Dayalı Bilgi	Sanayiye Dayalı Bilgi ve Enformasyonun Başlangıcı	Enformasyona Dayalı Bilgi

*Tablo makale yazarları tarafından üretilmiştir.

Keynesyen kuram ve uygulamalar kalkınma paradigmasında ülke ve bölgeye yeni bir perspektif getirmiştir. Perroux'un Büyüme Kutupları yaklaşımı ülke kalkınmasında bölgesel dinamikleri, yatırım yeri seçimi için, öncelikli alanlar olarak almıştır. Dünyada ve Türkiye'de pratiğe geçen bu kuramsal yaklaşım ülke coğrafyasını (mekânını) ve uzun dönemli yatırımlar ve gelişmeleri (zaman) belirleyici olduğu bir yaklaşım geliştirmiştir. Ulus-devletlerin yaygın olarak kabul ettiği bir politikaya dönüşen büyüme kutbu yaklaşımı, Sanayi Devriminin ikinci ve üçüncü aşamasında, teknoloji-zaman ve mekân bağlamındaki evrimin hızlandığı süreci temsil etmektedir. Fordist üretim, Taylorist örgütlenme, kitlesel üretim ve tüketim, hızlı dolaşım kapitalist sermaye birikim süreçlerinde keşfedilen teknoloji- zaman ve mekân ilişkisi aracılığıyla hızlanmaya başlamıştır.

Castells, Enformasyon Çağı olarak adlandırıldığı dönemde, ağ toplumunun maddi temellerini oluşturan, aynı zamanda enformasyon teknolojisi paradigmasının temel özelliklerini şu şekilde belirlemektedir: Yeni paradigmanın hammaddesi enformasyondur. Yeni teknolojilerin etkilerin yayılımıyla ilgilidir (Bireysel ve kolektif bütün süreçler doğrudan yeni teknolojik araçlarla şekillendirilir). Yeni enformasyon teknolojilerini kullanan bir sistemin ya da ilişkiler kümesinin ağ kurma mantığıyla ilgilidir. Enformasyon teknolojisi paradigması esnekliği temel alır. Belli teknolojilerin bütünlük bir sisteme dönüşümünün giderek yayılmasıyla ilgilidir. Enformasyon teknolojisi paradigmasının bir sistem olarak kapanmaya değil, çok kenarlı bir ağ olarak açılmaya doğru evrildiği söylenebilir. Maddiliği bakımından güçlüdür, dayatıcıdır, fakat tarihsel gelişimi bakımından uyarlanabilir, açık uçludur. Anlaşılabilirlik, karmaşıklık ve ağlar oluşturma belirleyici özelliklerdir (Castells, 2005: 89-96).

Enformasyonel ağlar etrafında şekillenen bir dünyada, bölgesel veya uluslararası ölçekte bir bölgenin/ firmanın rekabet edebilmesi, büyük ölçüde ağ toplumuna karşı konumlanış biçimi ile yakından ilgilidir. Bir bölge/firma ağa katıldığında diğer bölgelere göre ön plana çıkmaktadır. Bunun sonucunda da bölgeler arası eşitsizlikler artmaktadır (Castells, 2005; Castells, 2013).

Ağ toplumunda uzamın hareketliliği küresel ağların yer seçimine bağlı olarak değişmektedir (Castells, 2005). Küresel ağların yer seçiminde öncelikli mekânlar; doğal kaynaklara yakın olmaktan ziyade ağ kurabileceği merkezler, uluslararası finans sistemleri için uygun, altyapının yeterli olduğu, bilişim teknolojilerinin üretilebileceği alanlardır. Enformasyonel, küresel ekonomi, şirket ağlarının sarmal haline gelmiş faaliyetlerini koordine edebilecek, yenileyebilecek, yönetebilecek komuta ve kontrol merkezleri etrafında örgütlenmiştir.

Castells Enformasyon Çağında zaman kavramının önemli ölçüde değişime uğradığını, Sanayi Devrimi sonrasında kitlesel üretimle birlikte ortaya çıkan saat zamandan, sanal zaman ve zamansız zamana geçiş yaşandığını öne sürmektedir. Modern zamanların çizgisel, geri çevrilemez, ölçülebilir, öngörülebilir zamanı ağ toplumunda parçalanmaktadır. Zamanlar kendi kendine genişleyen, kendi kendini koruyan, döngüsel değil de rastlantısal ve aniden olan, tekrarlanamayan, sonsuz bir evren yaratmak üzere birbirine karışmaktadır. Zaman ayrıca medyada, aynı iletişim kanalı içinde, izleyicinin/etkileşim içinde olanın tercihiyle birbirine karışması, türlerin sadece iç içe geçmekle kalmadığı, aynı zamanda zamanlamalarının da dümdüz bir çevrede, başı, sonu, bir sırası olmaksızın eşzamanlı hale geldiği zamansal bir kolaj ortaya çıkarmaktadır (Castells, 2005: 576-610).

“...Sermayenin zamandan bağımsızlaşması ve kültürün saatten kaçması, yeni enformasyon teknolojileri ile ciddi biçimde kolaylaştırılmış, ağ toplumunun yapısına içkin hale gelmiştir” (Castells, 2005: 576). Castells'e göre ağ toplumunda uzam, zamanı organize etmektedir. Bu uzam ise sınırları belirli ve katı bir uzam değil akışlar uzamıdır.

Yeni mekânın özellikleri; çalışma sisteminde bireyselleşme, aktivitelerin çok mekânlılaşması, bireysel çalışanların tüm etkinlikler etrafında ağ kurma yeteneğinin artması, yeni bir kentsel mekânda yol gösterici, sonsuz hareketlilik mekânı, iletişim ve bilgi teknolojilerinin mekânda akışı, en yüksek düzeyde internet ile yönetimidir. Küresel mekân salt bir mekân değil, bir süreçtir: İleri hizmetlerin üretim ve

tüketim merkezleriyle, bu merkezleri destekleyen yerel toplumları küresel bir ağ içinde birbirine bağlayan, bir yandan da bilgi akışına dayalı olarak bu merkezlerin arka bölgeleriyle bağlantılarını zayıflatan bir süreçtir. (Castells, 2005: 510-517).

Bölgesel ölçek içinde yeni iletişim teknolojisi- zaman ve mekân bölgesel kalkınma ve gelişmelerin merkezine enformasyon teknolojilerini yerleştirmektedir. Kitle üretiminden öğrenen bölgeye geçişi (Tablo: 1) işaret eden bölgesel kalkınma yaklaşımında mekân ve zamanın ağa dâhil olma ve akışlar içinde yer alma niteliğiyle, yeni teknolojilerin bölgesel kalkınma stratejilerindeki karşılığı görünürlük kazanmaktadır.

Küresel bağlamda, uzamsal dağılmaya bir alternatif oluşturmaktan uzak olan yerel yoğunlaşma, bölgesel ekonomilerin oluşturduğu küresel bir ağa dâhil olmanın başlıca koşulu haline gelir. Bölgeler ve ağlar aslında, küresel yeniliklerin yeni uzamsal mozaiklerinde, karşılıklı bağımlılık içinde kutuplar haline gelir. Bu bağlamda küreselleşme, evrensel süreçlerin etkisinin yayılmasını değil, tam tersine kültürel çeşitliliğin, birbirinden farklı bölgesel yenilik mantıkları ve becerilerinin bir araya gelmesi biçiminde hesaplı bir sentezini kapsar (Castells, 2005: 525). Bu ağların yönü ve mimarisi, kimi zaman tarihsel bir birikim yaratan, kimi zaman yerleşik kalıbı bilinçli kurumsal girişimcilikle altüst eden, şirketler arasında, yerel birimler arasında sürekli değişen işbirliği ve rekabet hareketliliklerine bağlıdır (Castells, 2005: 525-526).

Harvey'e göre, mekânsal ve zamansal pratikler, toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi ve dönüşümü süreçleriyle ilgilidir. Bu nedenle zaman ve mekân pratiklerini anlamının bir yolu bulunmalıdır. Hatta Harvey, toplumsal değişimin tarihinin, bir ölçüde, mekân ve zaman anlayışları ve bu anlayışların ideolojik kullanımlar aracılığıyla kavranabileceğini öne sürmektedir. Harvey'in ifadesiyle "...toplumu değiştirmek isteyen herhangi bir proje, mekânsal ve zamansal anlayış ve pratiklerin dönüşümünün karmaşık ağını kavramak zorundadır" (Harvey, 1997: 246). Öyle görünmektedir ki, sermaye birikim süreçlerine hâkim aktörler bunu başarmıştır.

Zaman ve mekân kavramı, iktisat kuramlarında, yer seçim teorilerinde ve bölgesel kalkınma kuram ve süreçlerinde sürekli bir değişime ve dönüşüme uğramıştır. Günümüzde, insan- zaman- mekân- teknoloji- enformasyon ilişkisi, yer seçim kuramlarında, bölgesel kalkınma ve büyüme strateji ve politikalarının oluşturulmasında bir arada ele alınması gereken karmaşık ve çok boyutlu bir süreci ifade etmektedir.

KAYNAKLAR

- AKTAN, C.,C. (2010) “Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi” , Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt 2, No 1, 2010 ISSN: 1309-8020 (Online)
- ARICIOĞLU, E. (2011) “İktisat Teorisinde Unutulmuş Bir Kavram: Mekân”, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 81, ss. 17-44.
- AYBEK, H., (2017), “Üniversite 4.0’a Geçiş Süreci: Kavramsal Bir Yaklaşım”, Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 164-176.
- BLAUG, M.,(1985) “Economic Theory in Retrospect”, Cambridge Universty Press, Fourth Edition.
- BÜYÜKAKIN, T., (2007) “Yeni Keynesyen İktisat mı, Yeni Neo-Klasik Sentez mi?”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (13) / 1 : 22-36.
- BÜYÜKDAVRAS, S.(1972), “Büyüme Kutupları Kuramı ve Türkiye’de Uygulanmasına İlişkin Çalışmalar”, Amme İdaresi Dergisi, 5 / 4, Aralık / 1972.
- CASTELLS, M. (2004) Enformasyon Çağı II: Ekonomi, Toplum ve Kültür-Kimliğin Gücü, Çeviren: Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CASTELLS, M. (2005) Enformasyon Çağı I: Ekonomi, Toplum ve Kültür-Ağ Toplumunun Yükselişi, Çeviren: Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CASTELLS, M. (2013) Enformasyon Çağı III: Ekonomi, Toplum ve Kültür-Binyılın Sonu, Çeviren: Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CHRISTALLER W. (1933), “Die Zentralen Orte in Süddeutschland, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstad”t, English Edition, “The Central Places in Southern Germany”, Prentice-Hall, Englewood, Cliffs, NJ, 1966
- ÇİMRİN, F. K. (2009), Küreselleşme Sürecinde Sosyal Bir Hareket Olarak Karşı Küreselleşme Hareketleri Türkiye Sosyal Forumu Örneği, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, Doktora Tezi.
- DAWKINS, C.J. (2003), “Regional Development Theory: Conceptual Foundations, Classic Works, and Recent Developments”, Journal of Planning Literature, 18(2), p. 131-172.
- DICKEN, P., LLOYD, P. E. (1990), Location in Space, Harper Collins Publishers, New York- ABD.
- DİNLER,Z., (2005), Bölgesel İktisat, Ekin Kitabevi Yayınları, 7.Basım, Sf.13.
- EBSO, Ege Bölgesi Sanayi Odası, (2015), Sanayi 4.0, Araştırma Müdürlüğü.
- EKİNCİ,E.D. ve ERSUNGUR, Ş.M., (2013) “Yeni Ekonomik Coğrafya ve Teorik Modelleri”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2013 17 (3): 205-224.
- ERTÜRK, H. ve Sam, N. (2009), Kent Ekonomisi, Ekin Yayınları, Bursa.
- FLORIDA, R. (1995), “Toward The Learning Region”, Futures, Vol. 27, No. 5, pp. 527-536.
- FUJITA, M., KRUGMAN, P., MORI T. (1999) “On the Evolution of Hierarchical Urban Systems” , European Economic Review 43.
- FUJITA, M., (2010) “The Evolution of Spatial Economics: From Thünen To The New Economic Geography”, The Japanese Economic Review, Vol. 61, No. 1.
- GÜRAN, T. (2003), İktisat Tarihi, Acar Basım, İstanbul.
- HARVEY, D.(1997), Postmodernliğin Durumu, Kültürel Değişimin Kökenleri, Sungur Savran (Çev.), 2. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
- HOTTES, R. (1983). Walter Christaller, Association of American Geographers
- ISARD, W. (1949), “The General Theory of Location and Space”, Quarterly Journal of Economics, 63(4):476-506.
- İŞGÜDEN, T. (1995), Gelişme Kuramları, (Gelişme İktisadı, Ed.Tamer İŞGÜDEN ve diğerleri), Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul : 140-202.
- KAZGAN, G. (1984) , İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi, 3. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 503 s.
- KEYNES, J.M., (1967), The General Theory of Employment, Interest and Money, London: Palgrave Macmillan.
- KILINÇASLAN, İ.,(2010) “ Kent Ekonomisi”, Ninova Yayınları, Birinci Basım, Sf. 167.

- MÄKI, U., (2008) "Scientific Realism and Ontology", The New Palgrave Dictionary of Economics, Second Edition.
- MORI, T., FUJITA, M., (2005) ,Frontiers of the New Economic Geography, Blackwell Publishing.
- MULLIGAN, G. F.&PARTRIDGE, M. D. ve CARRUTHERS, J. (2012) "Central Place Theory and Its Reemergence in Regional Science", The Annals of Regional Science 50. Year.
- POLAT, E. (2014), "Türkiye’de Düzey-2 Bölgeleri Kamu Yatırımları Etkinliğinin Veri Zarflama Analizi İle Ölçülmesi" İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bölümü, Doktora Tezi.
- SAKARYA, A.,(2013) "Türkiye’de Kentsel Kademelenmenin Lojistik Sektörü Açısından Değerlendirilmesi" İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- SAKARYA, A.,(2013) "Değişen Ekonomi, Değişen Teori", 4. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu, Neo-Liberalizm Sonrası Mekânsal Müdahale Biçimleri ve Yansımaları, Bildiri Kitabı,
- SAVAŞ, V., (2000) İktisatın Tarihi, Siyasal Kitabevi, 4. Baskı.
- SMITH, A. (2011), Milletlerin Zenginliği, çeviren: Haldun Derin, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- TEKELİ, İ.,(1970) "Yer Seçimi Teorileri, Endüstrileşme Politikası ve Organize Sanayi Bölgeleri Üstüne", Mimarlık Dergisi, Sayı: 6. Sf: 50-55.
- PEKİN, T., (1985), Ekonomiye Giriş, İstiklal Matbaası, İzmir.
- THÜNEN v., J. H., (1826), "Der Isolierte Staat in Beziehung auf Landwirtschaft und Nationalökonomie, Hamburg", Perthes. English translation by C.M. Wartenberg: The Isolated State, Oxford, Pergammon Press, 1966.
- ÜNAL, Y. (2009), "Bilgi Toplumunun Tarihçesi", Tarih Okulu, Sonbahar 2009, Sayı V, 123-144.
- YAYLA, A., (1992), Liberalizm, Turhan Kitabevi.
- YILDIRIM, E., LOPCU, K., ÇAKMAKLI, S. ve ÖZKAN, Ö., (2010) "Yeni Keynesyen Makro Ekonomik Bir Model: Türkiye Uygulaması", Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 4.
- YILDIRIM, K., BAKIRTAŞ, İ., YILMAZ, R. ve ESEN, E., (2010), Makro İktisada Giriş, 5. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- YÜLEK, M. (1997), " İçsel Büyüme Teorileri ve Kamu Politikaları Üzerine" Hazine Dergisi, Sayı 6, Nisan 1997.
- WEBSTER, F, ROBINS, K.(1989) "Plan and Control: Towards a Cultural History of the Information Society" Theory and Society, 18.